

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

**ΚΕΙΜΕΝΑ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ**

Γ΄ Ενιαίου Λυκείου

Πλάτωνος «Πρωταγόρας»

(σσ.166-294)

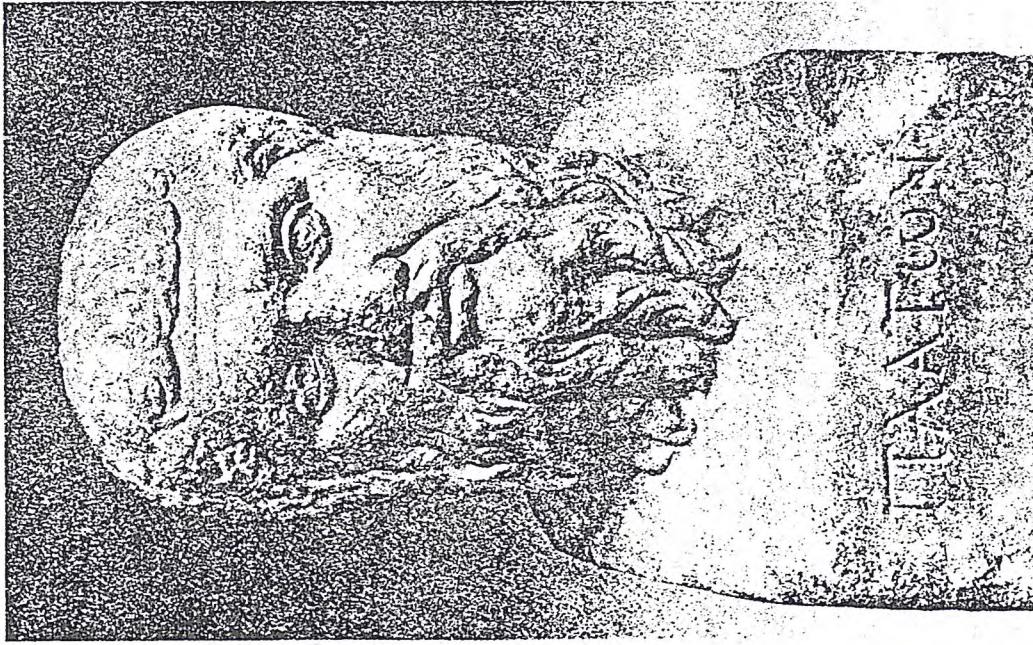

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ
ΛΕΥΚΩΣΙΑ

ΠΛΑΤΩΝΟΣ

ΠΡΩΤΑΓΟΡΑΣ

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ — ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ
ΔΗΜ. ΠΛΑΤΑΝΙΤΗ

Ερμαική στήλη με προτομή του Πλάτωνα. Είναι η πιο αυθεντική προτομή που κατέχουμε. Ρωμαϊκό αντίγραφο έργου του 4ου αι. π.χ. Βρίσκεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο του Ανατολικού Βερολίνου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ¹

I. ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΠΛΑΤΩΝΑ

α) Βίος του Πλάτωνα

Ο Πλάτωνας γεννήθηκε στην Αθήνα το 428/27 π.Χ. Έτσι, μεγαλύτερα μέσα στον Πελοποννησιακό πόλεμο. Το 404 π.Χ., όταν γκρεμίζονταν τα τείχη των Αθηνών, ήταν 23 χρόνων. Ο πόλεμος οδήγησε σε κρίση τις παρραδοσιακές ηθικές αξίες και έβαλε σε δοκιμασία τη συνοχή της πόλεως-κράτους. Ο Πλάτωνας πέθανε το 347 π.Χ., δηλ. δέκα περίπου χρόνια πριν από τη μάχη στη Χαιρώνεια (338 π.Χ.), με την οποία οι Μακεδόνες επιβλήθηκαν στον ελληνικό χώρο. Έτσι η ζωή του Πλάτωνα συμπίπτει με μια μεταβατική εποχή, στην οποία καταρρέει η παλιά μορφή της πόλεως-κράτους και αναζητείται νέος τρόπος για την οργάνωση και τη λειτουργία της κοινωνίας. Και άλλοι διανοητές, αλλά κυρίως ο Πλάτωνας, με τα έργα του *Πολιτεία* και *Νόμοι*, εκφράζει το αίτημα του καιρού του για τη δημιουργία νέας μορφής πολιτεύματος.

Πατέρας του Πλάτωνα ήταν ο Αρίστωνας, που η γενιά του έφτανε στους αρχαίους βασιλείς της Αθήνας. Μητέρα του ήταν η Περικτιόνη, που η γενιά της έφτανε στο Σόλωνα. Ο Πλάτωνας έμεινε πολύ μικρός ορφανός από πατέρα και η μητέρα του παντρεύτηκε το θείο της Πυριλάμνη, που ήταν προσωπικός φίλος του Περικλή. Η Περικτιόνη ήταν αδερφή του Χαρμίδα και ξαδέρφη του Κριτία, οι οποίοι ήταν μεταξύ των Τριάντα τυράννων, που πήραν την εξουσία στην Αθήνα με το τέλος του Πελοποννησιακού πολέμου (404 π.Χ.). Έτσι, ο Πλάτωνας ανατράφηκε σε οικογένεια με αριστοκρατική πολιτική παράδοση, που ήταν συννησιαμένη να παίξει ρόλο στην πολιτική ζωή της πόλεως. Ο Χαρμίδης και ο Κριτίας συμβούλεψαν και τον Πλάτωνα ν' αναμειχθεί στη δημόσια ζωή με τους

Τριάντα τυράννους, αλλά, όπως μας λέει ο ίδιος, είδε ότι οι Τριάντα «έν χρόνῳ ὀλίγῳ χερσὸν ἀπέδειξαν τὴν ἐμπροσθεν πολιτείαν» και γενικά είχε σπιδιάσει με τον τρόπο, που οι Τριάντα ασκούσαν την εξουσία και δεν αναμείχθηκε στην πολιτική.

Ο Πλάτωνας σίγουρα άκουσε τη διδασκαλία του Πρωταγόρα, του Γοργία και άλλων σοφιστών. Επίσης είχε δάσκαλο τον Κρατύλο, που ανήκε στη σχολή του Ηρακλείτου. Και σίγουρα από τον Κρατύλο ο Πλάτωνας υιοθέτησε την πρακτικότητα άποψη ότι ο κόσμος που γνωρίζουμε με τις αισθήσεις διαρκώς αλλάζει και μεταβάλλεται. Αλλά ο Πλάτωνας γνωρίστηκε από μικρός με το Σωκράτη και η επίδραση της διδασκαλίας και της ζωής του Σωκράτη σημάδεψε το έργο του μεγάλου διανοητή. Εξάλλου ο θάνατος του Σωκράτη το 399 π.Χ. έκαμε τον Πλάτωνα να στραφεί οριστικά στη φιλοσοφία και να εγκαταλείψει την ποίηση, για την οποία έδειξε νέος την αγάπη του. Αλλά η λογοτεχνική ικανότητα του Πλάτωνα βρήκε την έκφρασή της στους φιλοσοφικούς του διαλόγους.

Με την αποκατάσταση της δημοκρατίας με το Θρασύβουλο (403 π.Χ.) ο Πλάτωνας σκέφτηκε πάλι ν' αναμειχθεί στην πολιτική και μιας λέει ότι θαύμαζε τη μετριότητα, που εφάρμοζε το δημοκρατικό κόμμα με το Θρασύβουλο. Αλλά για να πολιτευτεί έπρεπε να ενταχθεί σ' ένα από τα κόμματα που υπήρχαν, αλλά κανένα δεν τον ικανοποιούσε. Εξάλλου η καταδίκη του Σωκράτη σε θάνατο από τη δημοκρατία ήταν μια μεγάλη απογοήτευση για τον Πλάτωνα.

Ο Πλάτωνας ήταν παρών στη δίκη του Σωκράτη. Το γράφει ο ίδιος στην *Άπολογία*, όταν αναφέρεται στους φίλους του Σωκράτη, που ήταν παρόντες στη δίκη. Δεν ήταν όμως στις τελευταίες στιγμές του Σωκράτη, ένα μήνα αργότερα, που τις διηγείται ο ίδιος στον *Φαίδωνα*, γιατί ήταν άρρωστος. Έχουμε όμως την πληροφορία ότι ο Πλάτωνας και άλλοι στενοί φίλοι του Σωκράτη εγκατέλειψαν για ένα διάστημα την Αθήνα και πήγαν στα Μέγαρα, όπου έζησαν κοντά στον Ευκλείδη, μαθητή του Σωκράτη, ο οποίος είχε σχολή στα Μέγαρα. Πιθανώς η φυγή αυτή πρέπει να τοποθετηθεί μετά τη δίκη, οπότε η κοινή γνώμη είχε στραφεί εναντίον του Σωκράτη και οι μαθητές του φοβούνταν να μείνουν στην Αθήνα. Ίσως αυτός είναι και ο πραγματικός λόγος, που ο Πλάτωνας δεν ήταν παρών στο θάνατο του Σωκράτη.

Ο Πλάτωνας, όπως και άλλοι σοφοί της αρχαιότητας, σ' αντίθεση με το Σωκράτη, που ήταν δεμένος με την Αθήνα, έκαμε πολλά ταξίδια. Πήγε στην Αίγυπτο, όπου γνώρισε τη μέθοδο παιδείας των Αιγυπτίων και την αιγυπτιακή τέχνη. Πήγε στην Κυρήνη. Και το 387 π.Χ., σε ηλικία 40

1. Έχει γραφεί από Επιτροπή. Τα κέφ. I και II γράφτηκαν από τον Ε.Υ. ΣΟΥΛΗ, τα κέφ. III και V από τον Κ.Ν. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟ και τα κέφ. IV και VI από τον Φ.Κ. ΒΩΡΟ.

μελέτη, σ' αντίθεση με τη σχολή του Ισοκράτη (329 π.Χ. περίπου), στην οποία οι νέοι δίδασκονταν πρακτική παιδεία και ρητορική, για να γίνουν ικανοί για τα δημόσια αξιώματα. Και ο Πλάτωνας είχε σκοπό να μορφώσει ανθρώπους ικανούς να υπηρέτησουν την πολιτεία, αλλά πίστευε ότι η πολιτική επιτυχία άριστα αποτελείσματα, όταν ενωθεί στο ίδιο πρόσωπο η πολιτική δύναμη και η καθαρή επιστήμη. Έτσι στην Ακαδημία του Πλάτωνα δίδασκονταν οι επιστήμες, η αστρονομία, τα μαθηματικά, αλλά κυρίως η φιλοσοφία. Το πρόγραμμα της Ακαδημίας καθοριζόταν από τη γενική αρχή ότι σκοπός της παιδείας είναι να στρέψει το νου και την ψυχή του ανθρώπου από τη θεώρηση των μεταβαλλόμενων αισθητών πραγμάτων στη θεώρηση των σταθερών και αναλλοίωτων (κόσμος των ιδεών).

Το συγγραφικό έργο του Πλάτωνα σώθηκε στο σύνολό του και αποτελείται από φιλοσοφικούς διαλόγους, την *Απολογία* του Σωκράτη, το μόνο έργο του Πλάτωνα που δεν έχει διαλογική μορφή (όπως και οι δεκατρείς επιστολές που αποδίδονται στον Πλάτωνα). Οι διάλογοι επιγράφονται συνήθως με το όνομα του κυριότερου, ύστερα από το Σωκράτη, προσώπου, που συμμετέχει στο διάλογο. Μόνο στους *Νόμους* δεν υπάρχει ο Σωκράτης, αλλά τη θέση του έχει κάποιος ανώνυμος Αθηναίος. Ο Πλάτωνας προτίμησε να γράψει το έργο του σε διαλογική μορφή, γιατί αυτός ήταν ο τρόπος που δίδασκε ο Σωκράτης και γιατί με το διάλογο προσεγγίζει καλύτερα τον θέμα που εξετάζει. Και από αισθητική άποψη ο διάλογος ζωντανεύει τα πρόσωπα και τα θέματα. Συνήθως αρχίζει με μια απλή σκηνή, αλλά με την πρόοδο της συζήτησεως οι συνομιλητές βρίσκονται αντιμέτωποι μ' ένα μεγάλο θέμα. Εξάλλου ο φιλοσοφικός διάλογος τον 4ο αι. ασχολείται και με τα προβλήματα, που στον 5ο αι. ήταν θέμα της τραγωδίας. Έτσι διατηρεί το δραματικό τρόπο της τραγωδίας.

Ο Πλάτωνας δε χωρίζει το έργο του σε επιμέρους φιλοσοφικούς τομείς, όπως οι μεταγενέστεροι συστηματικοί φιλόσοφοι. Πίστευε ότι κάθε έργο πρέπει να έχει οργανική δομή, ν' αποτελείται δηλ. από κεφαλή, σώμα και άκρα, τα οποία να βρίσκονται σε πλήρη αρμονία μεταξύ τους και προς το σύνολο. Οι μελετητές όμως του Πλάτωνα για λόγους μεθοδικούς διαίρουν το έργο του σ' επιμέρους φιλοσοφικούς τομείς.

Η *οντολογία* του Πλάτωνα θέτει το ερώτημα τι είναι το όν και φτάνει στη διατύπωση της θεωρίας των ιδεών. Η πλατωνική *διαλεκτική* εξετάζει τα προβλήματα με τη μέθοδο της ερωτήσεως και απαντήσεως και από δύο αντιτιθέμενες απόψεις, τη θετική και την αρνητική. Οι ερωτήσεις στον Πλάτωνα αποτελούν ερεθίσματα για την ψυχή, η οποία με την ανάμνηση

χρόνων, πήγε στην Ιταλία και τη Σικελία. Εκεί γνωρίστηκε με τον Πυθαγόρειο φιλόσοφο Αρχύτα τον Ταραντίνιο που συνδέθηκε με φίλα με το Δίωνα το Συρακούσιο, αδερφό της γυναίκας του τυράννου των Συρακουσών Διονυσίου του Α'. Γνωρίστηκε και με τον τύραννο, αλλά δεν του άρεσε η πολυτέλεια και η χλιδή της αυλής του. Εξάλλου η ελευθερία, με την οποία μιλούσε ο Πλάτωνας, δυσαρέστησε το Διονύσιο Α' και, σύμφωνα με την παράδοση, τον έδωσε σ' ένα Σπαρτιάτη, ο οποίος τον πούλησε δούλο στην Αίγνα, αλλά κάποιος Αννίκερης, έμπορος από την Κυρήνη, πλήρωσε και τον απελευθέρωσε.

Το 367 π.Χ. πέθανε ο Διονύσιος Α' και τον διαδέχτηκε ο γιος του Διονύσιος Β'. Τότε ο Δίωνας νόμισε ότι ήταν κατάλληλη στιγμή και κάλεσε τον Πλάτωνα να δοκιμάσει στο Διονύσιο Β' τις απόψεις τού για την παιδεία, που πρέπει να έχουν οι ηγέτες, γιατί ο Πλάτωνας πίστευε ότι θα λείψουν από τις κοινωνίες τα δεινά, αν γίνουν οι φιλόσοφοι πολιτικοί ηγέτες ή οι ηγέτες φιλόσοφοι. Ο Πλάτωνας ανταποκρίθηκε στην πρόσκληση, αλλά επειδή ο Διονύσιος Β' υποπτευόταν ότι ο Δίωνας τον υπονόμει, εξόρισε τον Δίωνα και με δυσκολία άφησε τον Πλάτωνα να γυρίσει στην Αθήνα.

Μετά από λίγα χρόνια, το 361 π.Χ., ο Πλάτωνας, έχοντας την υπόσχεση του Διονυσίου Β' ότι θα συμφιλιωθεί με το φίλο του Δίωνα, ταξίδεψε πάλι στη Σικελία. Αλλά ο Διονύσιος Β' δεν τήρησε το λόγο του. Δήλωσε την παρουσία του Δίωνα και φυλάκισε τον Πλάτωνα, ώσπου, με ενέργειες του Αρχύτα του Ταραντίνου, απελευθερώθηκε και γύρισε στην Αθήνα. Τελικά ο Δίωνας έγινε τύραννος των Συρακουσών το 357 π.Χ. με κίνημα, στο οποίο πήραν μέρος και μέλη της Ακαδημίας, που είχε ιδρύσει ο Πλάτωνας στην Αθήνα. Αλλά ο Δίωνας δεν κατόρθωσε να εφαρμόσει το πλατωνικό του πρόγραμμα, γιατί δολοφονήθηκε το 353 π.Χ. Για τον Πλάτωνα τα ταξίδια στην Ιταλία και Σικελία ήταν μεγάλη εμπειρία, αλλά και μεγάλη απογοήτευση.

β) Έργο του Πλάτωνα

Όταν ο Πλάτωνας γύρισε στην Αθήνα από το πρώτο του ταξίδι στην Ιταλία και Σικελία, ίδρυσε, το 385 π.Χ. περίπου, φιλοσοφική σχολή, η οποία, από τον ήρωα Ακάδημο, πήρε το όνομα Ακαδημία. Η Ακαδημία λειτούργησε ως το 529 μ.Χ., οπότε την έκλεισε ο Ιουστινιανός. Η Ακαδημία του Πλάτωνα ήταν ίδρυμα, που επιδίωκε την καθαρή επιστημονική

θυμάται τις αιώνιες αλήθειες, που είχε δει στη διάρκεια της προϋπάρξεώς της στον υπερουράνιο χώρο και με τη δύναμη του έρωτα υψώνεται προς τη θεσσή τους. Στην *πολιτική φιλοσοφία* ο Πλάτωνας πιστεύει ότι άριστη πολιτεία μπορούν να οργανώσουν οι ενάρετοι άνθρωποι. Και μέσο για να γίνουν ενάρετοι είναι η *παιδεία*, που έχει σκοπό να στρέψει τους ανθρώπους προς τη θεώρηση του αγαθού. Για την ψυχή (*ψυχολογία*) ο Πλάτωνας προσπάθησε ν' αποδείξει ότι είναι αθάνατη και χωρίζει τις δυνάμεις με τις οποίες εκφράζεται η ψυχή στο *λογιστικό*, το *θυμμοειδές* και το *επιθυμητικό*.

Η επίδραση που άσκησε το έργο του Πλάτωνα από την αρχαιότητα έως σήμερα είναι κάτι μοναδικό στην ιστορία του πνεύματος. Ο ιερός Αυγουστίνος (354—430 μ.Χ.), κατά μίμηση της ιδανικής *Πολιτείας* του Πλάτωνα έγραψε το γνωστό έργο του *Civitas Dei*. Ο Γεώργιος Πλήθωνας (Γεμιστός), πέθανε το 1452, δίδαξε στο Μιστρά τις πλατωνικές θεωρίες και, με τον ενθουσιασμό που δημιούργησε, συνετέλεσε στην ίδρυση της πλατωνικής Ακαδημίας της Φλωρεντίας από το Μαρσίλιο Φικίνο (1433—1499). Ο *Morus* (1478—1535), μιμείται την ιδανική Πολιτεία του Πλάτωνα και γράφει την *Utopia*, ο *Campanella* (1568—1639) γράφει το έργο του *Civitas Solis* και ο *Fr. Bacon* (1561—1639) γράφει τη *Νέα Ατλαντίδα*. Αλλά και στους νεότερους χρόνους όλες οι φιλοσοφίες και η παιδεία, του δυτικού κυρίως κόσμου, έχουν επηρεαστεί, από πολλές απόψεις, από την πλατωνική φιλοσοφία.

II. ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΣΩΚΡΑΤΗ

α) Βίος του Σωκράτη

Ο Σωκράτης είναι ο μεγαλύτερος φιλόσοφος της αρχαιότητας και ίσως ο γνωστότερος διανοητής στην παγκόσμια ιστορία. Αλλά η ζωή του μας είναι πολύ λίγο γνωστή, γιατί δεν άφησε δικά του γραπτά μνημεία. Όσοι έγραψαν γι' αυτόν στην αρχαιότητα δεν ενδιαφέρονταν για το Σωκράτη ως ιστορικό πρόσωπο, αλλά εκφράζουν τη γνώμη που σχημάτισαν οι ίδιοι για το δάσκαλο Σωκράτη ή την εντύπωση που είχε γι' αυτόν ο πολύς κόσμος. Ο Σωκράτης αναπτύσσει την ηθική του φιλοσοφία κυρίως στη διάρκεια του Πελοποννησιακού πολέμου, όταν ο πόλεμος, όπως μας λέει ο

Θουκυδίδης, είχε οδηγήσει την κατάρρευση των ηθικών αξιών και είχε αλλοιώσει τη συμπεριφορά των ανθρώπων. Η εποχή δηλ. ήταν κατάλληλη για την εμφάνιση ενός μεγάλου δασκάλου.

Ο Σωκράτης γεννήθηκε το 470/69 π.Χ. και ήταν γιος του λιθουργού Σωφρονίσκου και της μάίας Φαιναρέτης από το δήμο Αλωπεκή της Αττικής φυλής. Είναι πολύ πιθανό ότι ο πατέρας του ήταν ευκατάστατος Αθηναίος, αφού υπάρχουν μαρτυρίες ότι ήταν φίλος με το γιο του Αριστέδη Λυσίμαχο. Σύζυγος του Σωκράτη ήταν η Ξανθίππη από την οποία είχε τρεις γιους. Ο Σωκράτης δεν αναμείχθηκε ενεργά στην πολιτική της πατρίδας του, αλλά εκτελούσε τα πολιτικά καθήκοντα που είχε ένας Αθηναίος πολίτης. Ως στρατιώτης πολέμησε στην Ποτιδαία το 432 π.Χ., στο Δήλιο το 424 π.Χ. και στην Αμφίπολη το 422 ή το 437/36 π.Χ.. Στη διάρκεια των στρατηγών που δεν κατόρθωσαν να περισυλλέξουν τους ναυαγούς στις Αργινούσες (406 π.Χ.) ο Σωκράτης, μόνος από τους πρυτάνεις, αρνήθηκε να παραβεί το νόμο και να δεχτεί να δικαστούν όλοι μαζί οι στρατιώτες κι όχι ο καθένας χωριστά. Επίσης όταν οι Τριάκοντα τύραννοι (404/3 π.Χ.) θέλησαν να τον κάμουν συνένοχο στα εγκλήματα τους, ο Σωκράτης αρνήθηκε να υπακούσει στις διαταγές τους, αν και ήξερε ότι βάζει σε κίνδυνο τη ζωή του.

Υπάρχουν τρεις βασικές πηγές από τις οποίες έχουμε πληροφορίες για την προσωπικότητα του Σωκράτη. Ο Αριστοφάνης με την κωμωδία του *Νεφέλες* μας παρουσιάζει το Σωκράτη ως φυσικό φιλόσοφο κυρίως. Στις *Νεφέλες* ο Σωκράτης έχει δική του σχολή (*φροντιστήριο*), όπου διδάσχει διάφορες απόψεις, οι οποίες τον φέρνουν σε έντονη αντίθεση με τις καθιερωμένες ηθικές αντιλήψεις και την επίσημη θρησκεία.

Αλλά στις *Νεφέλες* ο Σωκράτης είναι φυσικός φιλόσοφος και περιφρονεί την επίσημη θρησκεία. Είναι επίσης σοφιστής, που διδάσκει ρητορική και γραμματική. Είναι τέλος ασκητικός διανοούμενος που περιφρονεί τα εγκόσμια. Αλλά οι τρεις αυτές ιδιότητες δύσκολα συνυπάρχουν στο ίδιο πρόσωπο. Φαίνεται λοιπόν ότι ο κωμικός ποιητής ελάχιστα στοιχείο· μας δίνει για το Σωκράτη ως ιστορική προσωπικότητα.

Ο Ξενοφώντας στ' *Άπομνημονεύματα* και στ' άλλα σωκρατικά του έργα μας δίνει την εικόνα ενός Σωκράτη που διακρίνεται για το πρακτικό του πνεύμα και δίνει ορθές συμβουλές για διάφορα προβλήματα πρακτικής ηθικής. Φαίνεται ότι ο Ξενοφώντας είχε γνωρίσει προσωπικά το Σωκράτη, αλλά δεν ανήκε στο στενό κύκλο των σωκρατικών. Εξάλλου αποδεικνύεται ότι τα σωκρατικά έργα του Ξενοφώντα είναι δημιουργήματα της φαντασίας του και ότι ο Ξενοφώντας αναφέρει πως ο Σωκράτης ήταν

Αριστοτέλης μας λέει ότι ο Σωκράτης πρόσφερε στη φιλοσοφική αναζήτηση την *επαγωγική μέθοδο*, τον *ορισμό των εννοιών* και έβαλε τις βάσεις για την ηθική φιλοσοφία.

Ο Σωκράτης πίστευε ότι ο άνθρωπος πρέπει να γνωρίσει τις σταθερές και αναλλοίωτες αρχές, οι οποίες δεν είναι προσιτές στις αισθήσεις. Τη γνώση τους επιτυγχάνει ο άνθρωπος με τη λογική του, όταν συνηθίσει να τη χρησιμοποιεί. Αυτή η γνώση φέρνει στον άνθρωπο την πραγματική ευδαιμονία και οδηγεί τις πράξεις του στο καλό και στο δίκαιο. Έτσι με τη γνώση φτάνομε στην αρετή. Γι' αυτό ο Σωκράτης έλεγε «*οὐδέεις ἐκὼν κακός*», δηλ. κανένας δεν είναι κακός με τη θέλησή του, αλλά από άγνοια της αρετής. Και τους δικαστές του, μας λέει ο Σωκράτης στην *Απολογία*, θα μπορούσε να τους οδηγήσει σε γνώση της αρετής, συνεπώς σε γνώση της αθωότητάς του, αν είχε στη διάθεσή του περισσότερο χρόνο (κεφ. 27).

Επίσης ο Σωκράτης δίδαξε το *γνώθι σαυτόν*, δηλ. ότι ο άνθρωπος πρέπει να προσπαθεί να γνωρίσει τον εαυτό του. Στην *Απολογία* ο Σωκράτης δοκιμάζει την αυτογνωσία διαφόρων συμπολιτών του, για να επιβεβαιώσει το νόημα του χρησμού των Δελφών και βρίσκει ότι οι άνθρωποι αυτοί δε γνωρίζουν τον εαυτό τους, γιατί πιστεύουν ότι γνωρίζουν και εκείνα που δε γνωρίζουν. Ο Σωκράτης όμως είναι αισιόδοξος για τα ανθρώπινα και πιστεύει ότι οι άνθρωποι με κατάλληλη καθοδήγηση μπορούν να φτάσουν σε αυτογνωσία, να γνωρίσουν δηλ. τα βαθύτερα και αμετάβλητα στοιχεία της φύσεως του ανθρώπου.

Βλέπουμε λοιπόν ότι το κέντρο της διδασκαλίας του Σωκράτη είναι να συνηθίσει ο άνθρωπος να χρησιμοποιεί το λογικό του. Αν όμως συνηθίσει να σκέπτεται και να εξετάζει τα πάντα με τη λογική, θα διαπιστώσει ότι γύρω του υπάρχουν πολλά άδικα, ψεύτικα και άσχημα. Έτσι θα έρθει σε αντίθεση με την καθιερωμένη τάξη, που συνήθως δεν επιθυμεί να συνηθίσει τους ανθρώπους να χρησιμοποιούν τη λογική τους, και θ' αποκτήσει, όπως ο Σωκράτης, πολλούς εχθρούς.

Το αντικείμενο της φιλοσοφίας του Σωκράτη, δηλ. ο άνθρωπος, ήταν το ίδιο με το αντικείμενο της διδασκαλίας των σοφιστών. Αλλά, όπως παρατηρεί ένας ιστορικός της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας, ο Σωκράτης «δεν μπορούσε να πηχάσει με τον υποκειμενισμό και το σχετικισμό των σοφιστών, παρά ζητούσε πίσω από τα ήθη που κυριαρχούσαν στην εποχή του την ηθικότητα, πίσω από το δίκαιο που ίσχυε τη δικαιοσύνη, πίσω από τις καθιερωμένες από την ιστορία πολιτικές σταθερές αρχές για τη συμβίωση των ανθρώπων και πίσω από τους διάφορους εθνικούς θεούς τη θεότητα». Οι σοφιστές έβλεπαν μόνο την πραγματικότητα και την ιστορία

176

παρών στα διάφορα στιγμιότυπα που περιγράφει, για να προσδώσει κύρος στις δικές του πρακτικές και χρησιμοθηρικές απόψεις για τη ζωή.

Αλλά τα έργα του Πλάτωνα είναι η καλύτερη πηγή μας για να γνωρίσουμε το Σωκράτη, τον άνθρωπο που άλλαξε την πορεία της φιλοσοφίας και από κοσμολογία την έκαμε μελέτη του ανθρώπου και της ζωής του και των αξιών που πρέπει να κατευθύνουν τη ζωή. Το πιο αποκαλυπτικό έργο του Πλάτωνα για τη γνωριμία μας με το Σωκράτη είναι η *Απολογία*, στην οποία ο φιλόσοφος με απλότητα εκθέτει τις αρχές της φιλοσοφίας του, τον τρόπο που επικοινωνούσε με τους ανθρώπους και τον τρόπο που ζούσε ο ίδιος. Αλλά και οι διάλογοι της πρώτης περιόδου του Πλάτωνα παρουσιάζουν το Σωκράτη, όπως πιθανότατα ήταν ως ιστορικό πρόσωπο. Αντίθετα στους διαλόγους της ακμής του Πλάτωνα βρισκόμαστε ένα Σωκράτη, ο οποίος εξελίσσεται παράλληλα με την εξέλιξη της φιλοσοφίας του μεγάλου του μαθητή. Ο πλατωνικός Σωκράτης γίνεται το σύμβολο του αγώνα της ανθρώπινης σκέψης να προσεγγίσει γνωστικά την αρετή και την αλήθεια.

β) Διδασκαλία του Σωκράτη

Ο Σωκράτης σύχναζε στην αγορά της Αθήνας, στα γυμναστήρια και σε άλλα μέρη, όπου συνήθιζαν να συγκεντρώνονται οι Αθηναίοι και κυρίως οι νέοι. Εκεί συζητούσε και εξέταζε διάφορα πρόσωπα, με απλές ερωτήσεις (*διαλεκτική*)¹ για τη ζωή τους, για την αρετή, για τα προβλήματα που ενδιαφέρουν τον άνθρωπο. Ο ίδιος ο Σωκράτης προσποιούνταν ότι δε γνωρίζει, αλλά ότι ενδιαφέρεται να μάθει (*σωκρατική ειρωνεία*)² τι είναι όσιο και ανόσιο, καλό και άσχημο, θάρρος και δειλία κτλ. Αλλά σε κανένα δεν υποσχόταν ότι θα διδάξει κάτι συγκεκριμένο, γιατί πίστευε ότι ο καθένας, αν μάθει να χρησιμοποιεί το νου του, μπορεί να σκεφτεί και να βρει την αλήθεια. Έτσι ο Σωκράτης δεν πρόσφερε ποτέ έτοιμες γνώσεις, αλλά με ερωτήσεις έκανε τη συνομιλία του να φτάνει σε γνώσεις, που είχε ήδη μέσα του. Η μέθοδος αυτή του Σωκράτη λέγεται *μαιευτική*.³

1. Διαλεκτική (τέχνη) είναι ο τρόπος συζήτησής ενός σοβαρού ζητήματος με ερωτήσεις και απαντήσεις, με σκοπό την εύρεση της αλήθειας.

2. Σωκρατική ειρωνεία λέγεται η προσποίηση άγνοιας, την οποία ο Σωκράτης χρησιμοποίησε στις φιλοσοφικές του συζητήσεις.

3. Μαιευτική λέγεται η τέχνη, με την οποία ο Σωκράτης έβγαζε από το συνομιλητή του ό,τι εκείνος είχε μέσα του χωρίς να το ξέρει.

175

του ανθρώπου. Αντίθετα ο Σωκράτης ήταν ένας οραματιστής, που πίστευε και δίδασκε ότι ο άνθρωπος και οι κοινωνίες των ανθρώπων μπορούν να φτάσουν σε μια ανώτερη μορφή ζωής. Η διαφορά λοιπόν ανάμεσα στο Σωκράτη και τους σοφιστές είναι πολύ μεγάλη, αλλά στην αρχαιότητα, στο νου των απλών ανθρώπων, αλλά και πολλών μορφωμένων, ο Σωκράτης ταυτίστηκε με τους σοφιστές.

Γενικά ο πλατωνικός Σωκράτης είναι μια γοητευτική προσωπικότητα, που με τη διαλεκτική του μέθοδο ανοίγει δρόμο να προχωρήσουν, όσο μπορούν, στη θέαση του κόσμου των ιδεών, δηλ. στη γνώση της αλήθειας. Εξάλλου άλλοι μαθητές του Σωκράτη ίδρυσαν φιλοσοφικές σχολές σε διάφορα μέρη της Ελλάδας, όπου ανέπτυξαν τη φιλοσοφία του δασκάλου τους, όπως την είχαν καταλάβει. Έτσι ο Σωκράτης θεωρείται πρόγονος όλων των ελληνικών φιλοσοφικών συστημάτων. Αλλά η επίδραση της διδασκαλίας του Σωκράτη, δεν περιορίζεται μόνο στην Ελλάδα ή μόνο στην αρχαιότητα. Ο Σωκράτης επηρέασε και επηρεάζει τη φιλοσοφία σ' όλες τις εποχές.

III. ΣΟΦΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΣΟΦΙΣΤΕΣ

Το πλατωνικό κείμενο που πρόκειται να μελετήσουμε τιτλοφορείται *Πρωταγόρας*: είναι το όνομα του κορυφαίου σοφιστή που παρουσιάζεται στο έργο να συζητά διαλογικά με το Σωκράτη. Οι ονομαστοί σοφιστές Πρόδικος και Ιππίας παρακολουθούν τη συζήτηση και μετέχουν λίγο σ' αυτή. Πολλοί άλλοι, φίλοι κι οπαδοί των σοφιστών ή απλοί θαυμαστές τους, είναι συγκεντρωμένοι στο χώρο της συζήτησης: ο Κριτίας, ο Αλκιβιάδης και άλλοι ακόμα, Αθηναίοι ή ξένοι. Ένας επιφανής Αθηναίος, ο καλλιεργημένος και πλούσιος Καλλίας, που έχει διαθέσει το σπίτι του για τη φιλοξενία των πολυαριθμών ξένων για υποδοχή των επισκεπτών από την πόλη και για τη διεξαγωγή φιλοσοφικών συζητήσεων κάτω από τα ευρύχωρα «προστώα» της αυλής του, είναι ο εμπνευστής κι οργανωτής αυτής της πολυπρόσωπης σοφιστικής συνέλευσης. Όλη η ατμόσφαιρα του έργου, με το ζωηρό ενδιαφέρον που προβάλλει για τους λόγους και τη διασκαλία των σοφιστών και για τον παιδευτικό και πνευματικό γενικά ρόλο του σοφιστή, μας φέρνει κατευθείαν στο ευρύτερο πρόβλημα της σοφιστικής.

Η σοφιστική αντιπροσωπεύει ένα σπουδαίο κεφάλαιο της αρχαίας φιλοσοφίας. Είναι το δεύτερο μεγάλο στάδιο της ιστορικής προόδου της. Πριν από τη σοφιστική έχουμε τη σειρά των πρώτων φιλοσόφων, δηλαδή των μεγάλων φυσιολόγων της Ιωνίας (Θαλή, Αναξίμανδρου, Αναξίμανη, Ηράκλειτου κτλ.) και των άλλων προσωκρατικών, που πραγματοποιοίησαν το ξεκίνημα όλης της φιλοσοφίας για την αρχαία Ελλάδα και για τον κόσμο.

Σύμφωνα με μια παλιότερη αντίληψη, ορισμένοι ξεχώριζαν τη σοφιστική από τη φιλοσοφία, σαν ασυμβίβαστα μεταξύ τους φαινόμενα. Ο διαχωρισμός αυτός δε δικαιολογείται ούτε από την ιστορία ούτε από το περιεχόμενο των σοφιστικών ή των φιλοσοφικών ιδεών. Σήμερα, όπως είναι ομόφωνα δεκτό από τους μελετητές, δίχως τη σοφιστική δεν είναι δυνατό να νοηθεί ούτε το επόμενο μεγάλο κεφάλαιο φιλοσοφικής δημιουργίας, η αττική φιλοσοφία, που με τους κλασικούς κορυφαίους της, το Σωκράτη, τον Πλάτωνα, τον Αριστοτέλη, ανοίγει το τρίτο ιστορικά στάδιο ανάπτυξης της φιλοσοφίας.

Η σοφιστική πρόβαλε στο διάστημα της πενηνταετίας, ανάμεσα στους περσικούς πολέμους και τον πελοποννησιακό πόλεμο. Ήταν μια καινούρια μορφή πνευματικής και μορφωτικής δραστηριότητας. Βρήκε πεδίο ελεύθερης ανάπτυξης στην Αθήνα, που ήταν σπουδαία πολιτική δύναμη της εποχής και μεγάλο πνευματικό κέντρο του ελληνικού πολιτισμού. Αλλά οι εκπρόσωποι της σοφιστικής κίνησης, οι σοφιστές, δεν ήταν Αθηναίοι. Προέρχονταν από διάφορα άλλα κέντρα του ελληνισμού και οι πιο πολλοί ήταν από την περιφέρεια του ελληνικού κόσμου. Κυριότεροι γνώστοι σοφιστές είναι:

- ο Γοργίας από τους Λεοντίους της Σικελίας, 499 ή 490—398(;) π.Χ.
- ο Πρωταγόρας από τα Άβδηρα της Θράκης, περ. 485—411 π.Χ.
- ο Ιππίας από την Ήλιδα, περίπου σύγχρονος του Σωκράτη (469—399 π.Χ.).
- ο Πρόδικος από την Ιουλίδα της Κέας, στις Κυκλάδες, 465 (;)—399(;) π.Χ.

κι ακόμα: ο Πώλος, ο Κριτίας, ο Καλλιχίης, ο Μένων, ο Θρασύμαχος, ο Πρόξενος, ο Λυκόφρων, ο Αλκιδάμας, ο Αντιφών κ.ά.

Στην πιο αρχαία χρήση της η λέξη *σοφιστής* σήμαινε αξεχώριστα τον έμπειρο σε κάποια θαυμαστή τέχνη: τον ποιητή, μουσικό ή γυμναστή, το νομοθέτη ακόμα κι οπωσδήποτε το φιλόσοφο. Ήταν όμως αυτονόητο πάντα ότι ο άνθρωπος αυτός, που ξεχώριζε για τη γνώση του ή για την

τέχνη που ασχούσε, είχε και την ικανότητα να τη διδάξει σε άλλους. Γι' αυτό έπρεπε να είναι και καλός χειριστής του λόγου. Οι διάφορες ελληνικές πόλεις ανέθεταν σπουδαίες πολιτικές ή διπλωματικές αποστολές σε πολίτες τους με τέτοιες ικανότητες. Έτσι ανοίγονταν ορίζοντες για καλύτερη σταδιοδρομία σοφιστών στις πιο μεγάλες πόλεις και άνοιγαν σχολία Αθήνα. Εκεί πλάταιναν τον κύκλο της διδασκαλίας τους και άνοιγαν σχολές ρητορικής. Με τον καιρό κατέληξε ο σοφιστής να είναι δάσκαλος της τέχνης του δημόσιου (πολιτικού ή δικαστικού) λόγου, της δημηγορίας.

Στα χρόνια του Σωκράτη η σοφιστική βρέχεται ακόμα σε μεταβατική μορφή, αλλά ξεχωρίζουν κιόλας κάποια σταθερά της χαρακτηριστικά. Τώρα η ονομασία σοφιστής αναφέρεται ειδικά σε μια τάξη επαγγελματιών δασκάλων, που προσφέρουν ανώτερη μόρφωση σε νέους και δίνουν δημόσιες διαλέξεις μπροστά σε κύκλους πολιτών με συμφωνημένη αμοιβή, που αποτελούσε γι' αυτούς μέσο βιοπορισμού.

Η σοφιστική αποτέλεσε μια κίνηση πολύπλευρης παιδευτικής ανανέωσης. Μπορούμε να επιστημονώσουμε τρία κύρια χαρακτηριστικά της: ανανέωση στα θέματα, αναζήτηση νέων μεθόδων, προσανατολισμό σε νέους σκοπούς.

1. **Θέματα.** Το μόνο είδος φιλοσοφίας που υπήρχε προηγούμενα ήταν η φιλοσοφία της φύσης. Η σοφιστική είναι μια φιλοσοφία του πολιτισμού. Με τη σοφιστική, αντικείμενο της φιλοσοφίας γίνεται ο άνθρωπος (φιλοσοφική ανθρωπολογία) και τα δημιουργήματα της κοινωνικής του συμβίωσης, τα διάφορα στοιχεία του πολιτισμού, η γλώσσα, οι θρησκείες, οι τέχνες, τα ήθη, τα πολιτεύματα: αμφισβητούνται κριτικά όλοι οι θεσμοί κι οι διατάξεις, από τις ιεροτελεστίες και τη νομοθεσία ως τη διάκριση ελεύθερων και δούλων, Ελλήνων και βαρβάρων (κριτική των θεσμών και του πολιτισμού). Το κεντρικό ερώτημα των σοφιστών γενικά είναι αν όλα αυτά τηρούνται στη φύση κι εφαρμόζονται μαζί της ή μήπως είναι προϊόντα θέσεως και συμφωνίας ανθρώπων, αποτελέσματα σύμβασης που επιδέχονται άρα αλλαγή και βελτίωση. Γι' αυτό έγινε θεμελιώδης για όλη τη σοφιστική η διάκριση ανάμεσα στο φυσικό (φύσει) και το συμβατικό (νόμω).

2. **Μέθοδος.** Η σοφιστική δεν αρκείται στη διατύπωση θεωρητικών αρχών. Στρέφεται στην εμπειρική παρατήρηση. Έχει επίγνωση της ανεπαρκείας των παρατηρήσεων που μας προσφέρουν οι αισθήσεις, γιατί επηρεάζονται από φόβους ή άλλες συγκινήσεις ή κι από σκόπιμη υποβολή από κάποιον κι έτσι πέφτουμε συχνά σε πλάνες. Οι σοφιστές όμως αναπτύσ-

σουν παράλληλα κάθε μορφή κριτικής, για να ελέγξουν και να περιορίσουν τα ενδεχόμενα σφάλματα. Για την κατανόηση των προβλημάτων του παρόντος ανατρέχουν στο παρελθόν κι αναζητούν για καθετί τις γενετικές του απαρχές. Έτσι καλλιεργείται η ιστορική κι η συγκριτική μέθοδος. Σαν πρόσφορη μέθοδο παρυσίασης της διδασκαλίας τους οι σοφιστές χρησιμοποιούν εναλλακτικά τη μορφή του μύθου ή τη μορφή της θεωρητικής παραγματείας, δηλ. του λόγου.

3. **Σκοποί.** Ένας σοφιστής δεν μπορεί να νοηθεί χωρίς μαθητές. Σκοπός του δεν είναι απαραίτητα να κάνει και τους άλλους σοφιστές. Θέλει να δώσει στον καθένα που επιθυμεί τη γενική μόρφωση που του είναι χρήσιμη για τη ζωή. Στρέφεται στους νέους, τους πιο φιλομαθείς και φιλοπόδους —ή φιλόδοξους— απευθύνεται όμως και στους ενήλικες που επιζητούν καλύτερη μόρφωση και συγκεντρώνει γύρω του ακροατήριο από τους πιο φωτισμένους ανθρώπους.

Οι σοφιστές περιδεύουν από τη μια στην άλλη πόλη. Προγραμματίζουν κάθε φορά τι θα διδάξουν και προαναγγέλλουν τη σειρά των διαλέξεών τους: «*επαγγέλλονται*». Και καθώς η ανάγκη ανώτερης μόρφωσης γίνεται ολοένα πιο αισθητή, ανάλογα γίνεται πιο ευνοϊκή και η υποδοχή του σοφιστή. Το σπουδαιότερο εφόδιο ανάδειξης ενός νέου ανθρώπου στις συνθήκες του δημοκρατικού πολιτεύματος ήταν η συστηματική εκάκηση της ικανότητάς του να αναπτύσει δημόσια το λόγο και τον αντίλογο, να κρίνει και γρήγορα να καταλήγει σε αποφάσεις: «*εύβουλία*». Αυτά τα εφόδια προσφέρουν συνήθως οι σοφιστές. Τίποτα βέβαια δεν τους εμπόδιζει, εκτός από την παροχή αυτών των εφοδίων, να επιδίδονται και σε ειδικότερες σπουδές, στην ανάλυση της γλώσσας, στα μαθηματικά, στην κριτική του δικαίου, στην αστρονομία και στη θεωρία της γνώσης.

Η σοφιστική αντιμετωπίζεται από την κοινωνία της Αθήνας με τρόπο διαφορετικό κι αντιφατικό. Γιατί και ο κοινωνικός και πνευματικός βίος της βρίσκεται αυτή την εποχή σε μεταβατική κατάσταση. Κανονικά οι νεότεροι και πιο φιλοπόδοι αποδέχονται τους σοφιστές πιο εύκολα, σχεδόν πάντοτε θετικά. Όμως ανάμεσα στους παλαιότερους, που είναι συνήθως και πιο συντηρητικοί, εκδηλώνονται αντιδράσεις, κάποτε και ανοιχτή αποδοκιμασία για την εισροή του σοφιστικού κύματος. Οι κλονισμοί του πατροπαράδοτου ήθους, που επέρχεται αναπότρεπτα μαζί με τις βαθύτερες κοινωνικές και πολιτικές αλλαγές, ερμηνεύονται από τους φίλους της αρχαιότερης παράδοσης σαν αποτελέσματα της επιδράσεως των σοφιστών — ή και των φιλοσόφων, χωρίς ξεκάθαρη διάκριση. Πολλοί θεωρούν τους

ταλξεί στην επαγγελματικοποίηση της πολιτικής ζωής και των πολιτικών λειτουργημάτων. Σ' αυτό το ενδεχόμενο διέκρινε ο Σωκράτης τον κίνδυνο ανελευθερίας, δηλαδή την απειλή αλλοστρώσης. Δικαιώνεται λοιπόν και η δική του άρνηση, που επίμονα πρόβαλλε σ' όλη του τη ζωή: δε δέχονταν να *μισθαργε*.

Η σοφιστική άσχησε γόνιμες επιδράσεις πάνω στη ζωή και τη σκέψη όπως και στην τέχνη της εποχής. Το έργο του Θουκυδίδη, τα μεγάλα έργα των αρχαίων τραγικών είναι αδύνατο να κατανοηθούν χωρίς τη μελέτη και κατανόηση των διδαγμάτων και των μεθόδων της σοφιστικής. Είναι γνωστός ο χαρακτηρισμός που δίνεται πια γενικά στη σοφιστική κίνηση, ότι είναι ο *διαφωτισμός* της ελληνικής αρχαιότητας.

IV. Ο ΠΡΩΤΑΓΟΡΑΣ

Καταγόταν από τα Άβδηρα της Θράκης. Έζησε μια εποχή (περίπου από 485 ως 411 π.Χ.) μεγάλων γεγονότων και αλλαγών στη ζωή και τη σκέψη του αρχαίου Ελληνισμού. Τότε που ο ελληνικός στοχασμός στροφόταν αποφασιστικά από τη μυθική στη λογική ερμηνεία του κόσμου και της ζωής και της κοινωνίας. Αυτής της εποχής ο Πρωταγόρας υπήρξε ο πιο διάσημος ίσως κι επιγραμματικός εκφραστής.

Στην Αθήνα έφτασε ο Πρωταγόρας πιθανότατα λίγο ύστερα από τα μέσα του πέμπτου αιώνα. Και πρέπει να είχε κιόλας αποκτήσει φήμη πολιτικού στοχαστή, γιατί ο Περικλής του ανέθεσε να συγγράψει το *σύγγραμμα*, δηλαδή το βασικό πολιτειακό νόμο, για την πανελλήνια αποικία των Θουρικών (444 π.Χ.).

Στην ιστορία του φιλοσοφικού στοχασμού έγινε γνωστός κυρίως από τα μέσα από τους πλατωνικούς διαλόγους, όπου οι θέσεις του προβάλλονται για να αναριθευθούν. Αποσπάσματα μόνο έχουν σωθεί από το έργο του, ικανά όμως για να μας δώσουν την προσωπογραφία ενός δυναμικού στοχαστή, που:

— πρόσβευε την εξέλιξιμότητα του ανθρώπινου πολιτισμού, ειδικότερα του κοινωνικού-πολιτικού βίου, από ατελείστερες μορφές σε τελειότερες.

— χύρυνχε αργωστικισμό ως προς την έννοια (ύπαρξη και μορφή) των θεών.

— υποστήριξε ότι οι αξίες των ανθρώπων είναι σχετικές, ότι λ.χ. το δίκαιο

φωτισμένους πνευματικούς ανθρώπους υπαίτιους των ανατροπών και των προβλημάτων που ακριβώς αυτοί με την κριτική τους καταγγέλλουν. Και συντηρητικοί πολίτες ή φίλοι των παραδόσεων δεν είναι αναγκαστικά μόνο οι αριστοκράτες κι ολιγαρχικοί. Ο ηγέτης λ.χ. των δημοκρατικών Άνυτος (γνωστός κατηγορος του Σωκράτη), τυπικός εκπρόσωπος ευατάστατου αστού, επικρίνει τους σοφιστές — ανάμεσά τους και το Σωκράτη — σαν απειλή κατά της κοινωνίας. Δημοκρατικοί αστοί και αριστοκράτες ευγενείς έβλεπαν την αγωγή των νεότερων πολιτών, αντιτιθέμενη της καλής ανατροφής τους κι αντιμετώπιζαν πολύ ενοχλημένα την επέμβαση των σοφιστών σ' αυτό το χώρο.

Αλλά και η στάση των σοφιστών στα ζητήματα της αθηναϊκής πολιτείας και κοινωνίας δεν ήταν ενιαία. Στην κριτική τους δεν είχαν πάντα στόχο τις παλιές αξίες, αλλά συχνά έθιγαν και τις αδυναμίες του δημοκρατικού συστήματος. Έτσι βρίσκονται στις γραμμές της σοφιστικής μερικοί πρωταγωνιστές της ολιγαρχίας, όπως ο ηγετικός παράγοντας των τριάκοντα τυράννων Κριτίας, ο Θηραμένης, ο Καλλικλής και άλλοι, ανήκουν όμως στη σοφιστική πολλές φωτεινές μορφές που θερμά υποστήριξαν τις πιο προοδευτικές αρχές, όπως ο Ιππίας — που ένας απόηχος του πανθρώπινου κηρύγματος του έχει περάσει και στο κείμενό μας, στο κεφ. ΚΔ' — κι ακόμα οι γνωστοί για τα κοινωνιστικά ιδανικά τους Αντιφώνας και Λυκόφρων ή ο Αλκιδάμας που κατάγγειλε τη δουλεία και διακήρυξε ότι «Όλους ο θεός ελευθέρους μας άφησε. Κανένα δεν έκανε η φύση δούλον». Ανάμεσά τους θα συναντήσει κανείς υποστηρικτές και άλλων παικλιών ιδεών. Ο Πρωταγόρας ανήκει στους δημοκρατικότερους και μετριοπαθέστερους. Η περίπτωση του Σωκράτη είναι ιδιότυπη και απαιτεί εντελώς διαφορετική τοποθέτηση.

Το πρόβλημα που δημιούργησε τις μεγαλύτερες δυσκολίες για τους σοφιστές ήταν στην πράξη ο επαγγελματισμός τους. Είναι ακριβώς το καινούριο στοιχείο που έρχεται στην κοινωνική ζωή με την παρουσία τους. Η κοινωνία της εποχής τους αισθανόταν φοβερά ενοχλημένη από την επαγγελματικοποίηση της ανώτερης πνευματικής δραστηριότητας. Αυτό που ήταν τότε αδιανόητο, σε μας φαίνεται ολότελα κανονικό: η διδασκαλία και η έρευνα είναι μορφές παροχής υπηρεσιών. Και, όπως κάθε εργασία, πρέπει και αυτές να αμειβονται. Η επαγγελματικοποίηση μπορεί να έχει τις αρνητικές της πλευρές. Αλλά κάνει προσιτή τη μάθηση και την επιστήμη σε κάθε άνθρωπο κι αυτό είναι σύμφωνα με τη δημοκρατική απαίτηση: να μετέχουν όλοι στα πνευματικά όπως και στα υλικά αγαθά. Είναι ωστόσο δυνατό η επαγγελματική ενασχόληση με την αγωγή των πολιτών να κα-

και το άδικο είναι έννοιες συμβατικές, που το περιεχόμενο τους προσδιορίζεται από κάθε κοινωνία σε κάθε στιγμή της ιστορίας της.

- δίδαξε ότι ο άνθρωπος, κάθε συγκεκριμένος άνθρωπος, δημιουργεί τον εαυτό του με τη μάθηση, την άσκηση, την προσπάθεια.
 - ήταν πραγματιστής, δηλαδή μελετητής της πραγματικότητας· αυτήν προσπαθούσε να αναλύσει και να ερμηνεύσει και μέσα σ' αυτή την πραγματικότητα θεωρούσε τον άνθρωπο κριτή, ερμηνευτή, δημιουργό.
- Πολλές από τις θέσεις του Πρωταγόρα φάνηκαν τολμηρές ή και αμφισβητήσιμες κι έγιναν αφορμή για αμφισβητήσεις, παρανοήσεις και γόνιμες συζητήσεις, από την εποχή του ως σήμερα.

Ο Πρωταγόρας δίδαξε στην Αθήνα ως το 411 π.Χ. Τότε κατηγορήθηκε ως άθεος και αναγκάστηκε να εγκαταλείψει την πόλη. Το πλοίο στο οποίο επιβιβάστηκε βυθίστηκε και ο σοφιστής πνίγηκε.

Η συγγραφική του δραστηριότητα υπήρξε αξιόλογη, αλλά από το έργο του μας σώθηκαν μόνο μερικά αποσπάσματα, καθώς και τίτλοι συγγραμμάτων του: *Περί θεών*, *Αλήθεια ή Καταβάλλοντες*, *Περί της έν αρχή κατάστασως* και *Αντιλογία*.

V. Ο ΠΛΑΤΩΝΙΚΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΑΓΟΡΑΣ

Ο *Πρωταγόρας* έχει διαλογική μορφή. Η τεχνική που ακολούθησε ο Πλάτωνας στο έργο του αυτό είναι γνωστή κι από άλλα νεανικά του έργα. Δε μεταχειρίζεται άμεσο διάλογο, παρά μόνο στο πρώτο κεφάλαιο. Σ' αυτό παρουσιάζεται ο Σωκράτης να συνομιλεί απευθείας με κάποιο φίλο του. Σε όλα τα άλλα κεφάλαια η μορφή αλλάζει. Ο Σωκράτης δεν κάνει τώρα διάλογο, αφηγείται διαλόγους που έκανε πιο πριν. Η μορφή αυτή χαρακτηρίζεται *αφηγημένος διάλογος*. Παρ' όλες τις δυσκολίες που παρουσιάζει η γραφή αυτή του διαλόγου παρέχει εκφραστικές δυνατότητες πλούσιες, γιατί επιτρέπει να παρεμβάλλονται στα λόγια του Σωκράτη — αφηγητή περιγραφές του χώρου, ρεαλιστικά στιγμιότυπα, χειρονομίες και στάσεις, χαρακτηρισμοί των προσώπων, στοιχεία που αναδείχνουν την περιγραφική, αφηγηματική και δραματική τέχνη του Πλάτωνα.

Το έτος συγγραφής του διαλόγου δεν είναι εξακριβωμένο, όπως συμβαίνει με τα περισσότερα πλατωνικά έργα. Πάντως στις διάφορες χρονολογικές κατατάξεις των συγγραμμάτων του Πλάτωνα, που έχουν καταρ-

τίσει νεότεροι μελετητές, ο *Πρωταγόρας* τοποθετείται μάλλον σταθερά στην πρώτη συγγραφική περίοδο, ανάμεσα στα νεανικά έργα του φιλόσοφου, δηλαδή μεταξύ 399 και 390π.Χ. Πιο συγκεκριμένα, το κείμενο χρονολογήθηκε με βάση κάποια ιστορικά τεκμήρια στα χρόνια 393—392 π.Χ. Ο Πλάτωνας έχει επιφέρει αργότερα στο κείμενο μεταβολές, που ίσως διαφοροποίησαν την αρχική του μορφή.

Εκτός από το χρόνο συγγραφής του έργου (που λέγεται φιλολογικά *ιστορικός χρόνος* του έργου) ενδιαφέρει επίσης και η εποχή των γεγονότων που περιγράφει (λέγεται *δραματικός χρόνος* του έργου). Η συνάντηση των σοφιστών στο σπίτι του Καλλία, όπως την παρουσιάζει ο Πλάτωνας εδώ, ταιριάζει να έγινε λίγο πριν από τον πελοποννησιακό πόλεμο, δηλαδή κάπου το 433 ή 432 π.Χ. Ανάμεσα στα σαράντα χρόνια που διαφέρει ο ιστορικός από το δραματικό χρόνο του κειμένου είναι αλήθεια ότι παρεμβάλλονται μερικοί αναχρονισμοί. (Έτσι π.χ. ο πατέρας του οικοδεσπότη Καλλία, ο Ιππώνικος, υποτίθεται στο διάλογο πως δε ζει πια — κεφ. Ζ' — ενώ ξέρουμε ότι σκοτώθηκε πολέμωντας στο Δήλιο, το 424 π.Χ.). Μερικοί από τους αναχρονισμούς αυτούς δεν οφείλονται σε αναπόφευκτα λάθη, αλλά ίσως είναι σκόπιμοι, γιατί εξυπηρετούν το σχέδιο του συγγραφέα, όπως π.χ. στο κεφ. ΙΣΤ', που χρειάστηκε ν' αναφέρει την κωμωδία του Φερεκράτη *Άγριοι* (αναφέρει ότι έγινε η παράσταση «τέρουσι», δηλ. το 433 ή 432, ενώ ξέρουμε ότι το έργο αυτό πρωτοανέβηκε στο θέατρο το 420 π.Χ.).

Ο *Πρωταγόρας* εμφανίζει πολύ έντονα τα μορφολογικά και αισθητικά γνωρίσματα της πλατωνικής γραφής, όπως δραματικότητα στη σύνθεση (φανερή κιόλας από το κεφ. Α'), ζωνηρό ρεαλισμό (π.χ. κεφ. Β', ΣΤ'), δύναμη της περιγραφής (κεφ. Ζ'), ανάγλυφη χαρακτηρισμογραφία (π.χ. κεφ. Β', Γ', Η' κτλ.).

Ιδιαίτερα χαρακτηριστικό είναι το κλείσιμο του έργου (κεφ. Μ'), με την απροσδόκητη αμοιβαία αλλαγή θέσεων ανάμεσα στους δύο πρωταγωνιστές. Ο Σωκράτης, νικητής στην τελική φάση του διαλεκτικού αγώνα, αναγνωρίζει ότι το συμπέρασμα του ενισχύει τη θέση του αντιπάλου του, δηλαδή του Πρωταγόρα. Είναι ένα δραματικό παράδοξο, που ο Πλάτωνας το παρουσιάζει στην εξωτερική του μορφή σαν κωμικό τέχνασμα, βαθύτερα όμως υποβάλλει μια ιδέα: ότι αξία δεν έχει αν ευσταθούν ή ανατρέπονται ποιοδήποτε παραδοχές. Πάνω από παραδοχές και δόγματα προβάλλει ανώτερη ακόμα η αξία του ίδιου του διαλόγου. Οι απόψεις κι οι θέσεις αλλάζουν, όπως και τα πρόσωπα. Όμως η ελπίδα στη συνέχιση του διαλόγου — που αμοιβαία την υπόσχονται οι δύο πρωταγω-

νιστές — είναι η τελική εγγύηση ότι δε θα σταματήσει ποτέ η αναζήτηση της αλήθειας.

Για τον "Πρωταγόρα" ο W. Jaeger γράφει: «Υπάρχουν πλατωνικοί διάλογοι στους οποίους η γλώσσα είναι πλουσιότερη κι άλλοι που κινούν πιο έντονα το συναίσθημα και τη σκέψη μας. Όμως κανείς διάλογος δεν μπορεί να συγκριθεί με τον «Πρωταγόρα» στην αυστηρότητα και ταυτόχρονα στην ελαστικότητα της σύνθεσης, στην επιτυχημένη περιγραφή των χαρακτήρων και στο δραματικό αποτέλεσμα στο οποίο φτάνει».

VI. Ο ΠΛΑΤΩΝΑΣ ΚΑΙ Ο ΠΡΩΤΑΓΟΡΑΣ ΤΟΥ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ

Πολλά έχουν γραφτεί για τη στάση του φιλόσοφου απέναντι στους σοφιστές, που τις ιδέες τους τις παρουσιάζει και τις κρίνει σε διάφορους διαλόγους του. Οι ερευνητές αναρωτιούνται: είναι καλά πληροφορημένος και απροκατάλητος και αντικειμενικός; Μήπως έχει υιοθετήσει μία παρεξήγηση σε βάρος των Σοφιστών, ότι τάχα υπανάμεισαν τις αξίες της κοινωνίας κι έφθειραν τα ήθη των νέων με το σκεπτικισμό τους; Μήπως υπήρξε συνειδητά ο ιδεολογικός αντίπαλός τους, που χρησιμοποίησε την καλλιτεχνική δημιουργία του, για να μειώσει τους Σοφιστές και τη διδασκαλία τους; Η σύγχρονη έρευνα δέχεται ότι συνειδητά ή από παρανόηση — πράγμα όχι αυνήσιμο στους ιδεολογικούς αγώνες — έχει αδικήσει τους Σοφιστές της πρώτης γενιάς: Πρωταγόρα, Γοργία, Πρόδικο, Ιππία.

Δεν πρόκειται να επεκταθούμε εδώ για το γενικό αυτό θέμα. Οφείλουμε όμως να επιστημόνουμε μερικά έκδηλα στοιχεία στο διάλογο Πρωταγόρας, που αξίζει να συζητηθούν κατά τη διδασκαλία:

1. Ο διάλογος αρχίζει με μια εικόνα συναγερμού των νέων της Αθήνας στο άκουσμα ότι έφτασε στην πόλη τους ο Πρωταγόρας, ο φημισμένος δάσκαλος (εικόνα μεγάλων προσδοκιών).

2. Ο Σωκράτης προσπαθεί να καθυστερήσει έναν ανυπόμονο νέο ώστε να πάρει ηρεμότερη απόφαση για ένα τόσο σοβαρό διάβημα που σκέπτεται να κάμει, να εμπιστευτεί δηλαδή την εκπαιδευτή του, την πνευματική αγωγή του σε ένα δάσκαλο ξένο, πληρώνοντάς του άφθονα χρήματα (σπόρος αμφιβολίας).

3. Ο Σωκράτης συναντάει τον Πρωταγόρα. Ο πρώτος είναι ακόμα

νέος, ασταδιοδρόμητος στη φιλοσοφία, ο δεύτερος στην ακμή της ηλικίας του και της φήμης του (λίγο πριν από τον πελοποννησιακό πόλεμο υποθέτουμε τη σκηνή του διαλόγου). Ο Σωκράτης αντικρίζει τον Πρωταγόρα με σεβασμό, δηλαδή ο Πλάτωνας —υποθέτουμε— νιώθει σεβασμό μπροστά στο μεγάλο Σοφιστή. Και μεταφέρει στο διάλογο κάτι σημαντικό από τη διδασκαλία του Πρωταγόρα, τον περίφημο «μύθο».

4. Σε λίγο όμως ο νεαρός Σωκράτης με τις εύστοχες απορίες του φέρνει σε δύσκολη θέση τον ώριμο δάσκαλο και παρακάτω τα πράγματα δυσκολεύουν ακόμη περισσότερο. Στο τέλος του διαλόγου οι δύο συνομιλητές έχουν αλλάξει απόψεις πάνω στο θεμελιακό ζήτημα του διαλόγου (δηλ. το κατά πόσο είναι διδακτή η αρετή). Το να αλλάξει απόψεις ένας νέος άνθρωπος είναι γι' αυτόν φυσιολογικό, αν όχι και τιμητικό. Το να αλλάξει όμως ένας έμπειρος διαλεκτικός που χρόνια πολλά έχει σταδιοδρομήσει ως ο πιο διάσημος δάσκαλος της εποχής του, αυτό, χωρίς να είναι ατιμωτικό, πάντως κλονίζει την εμπιστοσύνη των άλλων για την αξία της διδασκαλίας του, για την ποιότητα των επαγγελιών του, ότι δηλαδή διδάσκει «ευβουλία» πολιτική.

VII. ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ

1. ΠΡΟΛΟΓΟΣ - ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ

Με πρόσχημα την επιθυμία ενός (ανώνυμου) φίλου να διηγηθεί ο Σωκράτης τη συζήτηση που είχε με τον Πρωταγόρα, έχουμε την αφορμή της συζήτησης: ο νεαρός Ιπποκράτης, επιθυμώντας με κάθε τρόπο να γίνει μαθητής του Πρωταγόρα, πείθει το Σωκράτη να τον φέρει στο αρχοντικό του Καλλία, όπου φιλοξενούνται οι μεγάλοι σοφιστές Πρωταγόρας, Ιππίας και Πρόδικος (Κεφ. Α' - Η').

2. Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Α) Το πρώτο μέρος της συζήτησης

α) Ο Πρωταγόρας αποδεικνύει ότι η αρετή μπορεί να διδασχτεί.

Η συζήτηση ξεκινά από τον ισχυρισμό του Πρωταγόρα ότι περιεχόμενο της διδασκαλίας του είναι η πολιτική αρετή. Ο Σωκράτης θέτει το

πρώτο ερώτημα: Μπορεί να διδαχτεί η αρετή; Ο Πρωταγόρας, χρησιμοποιώντας τις μεθόδους των σοφιστών (μύθος και λόγος), δίνει καταφατική απάντηση στο ερώτημα (Κεφ. Θ'ΙΣΤ').

β) Διαλεκτική συζήτηση Σωκράτη - Πρωταγόρα. Ο Σωκράτης προβάλλει το δεύτερο ερώτημα: Ποια σχέση έχουν μεταξύ τους τα μέρη της αρετής (δικαιοσύνη, οσιότητα, σωφροσύνη, σοφία, ανδρεία); Καθώς ο Πρωταγόρας υποστηρίζει την άποψη ότι αυτά διαφέρουν ανάμεσα τους και στη φύση και στη λειτουργία τους, ο Σωκράτης εφάρμοζοντας τη διαλεκτική μέθοδο αναγκάζει τον Πρωταγόρα να δεχτεί την ομοιότητα: α) της δικαιοσύνης με την οσιότητα, β) της σωφροσύνης με τη σοφία, γ) της δικαιοσύνης με τη σωφροσύνη. Ο Πρωταγόρας αντιλαμβάνεται ότι θα υποχρεωθεί τελικά να παραδεχτεί το αντίθετο από ό,τι υποστήριξε· για να το αποφύγει αυτό δίνει αφορμή να διακοπεί απότομα η συζήτηση (Κεφ. ΙΖ'-ΚΑ').

Β) Το μεγάλο διάλειμμα

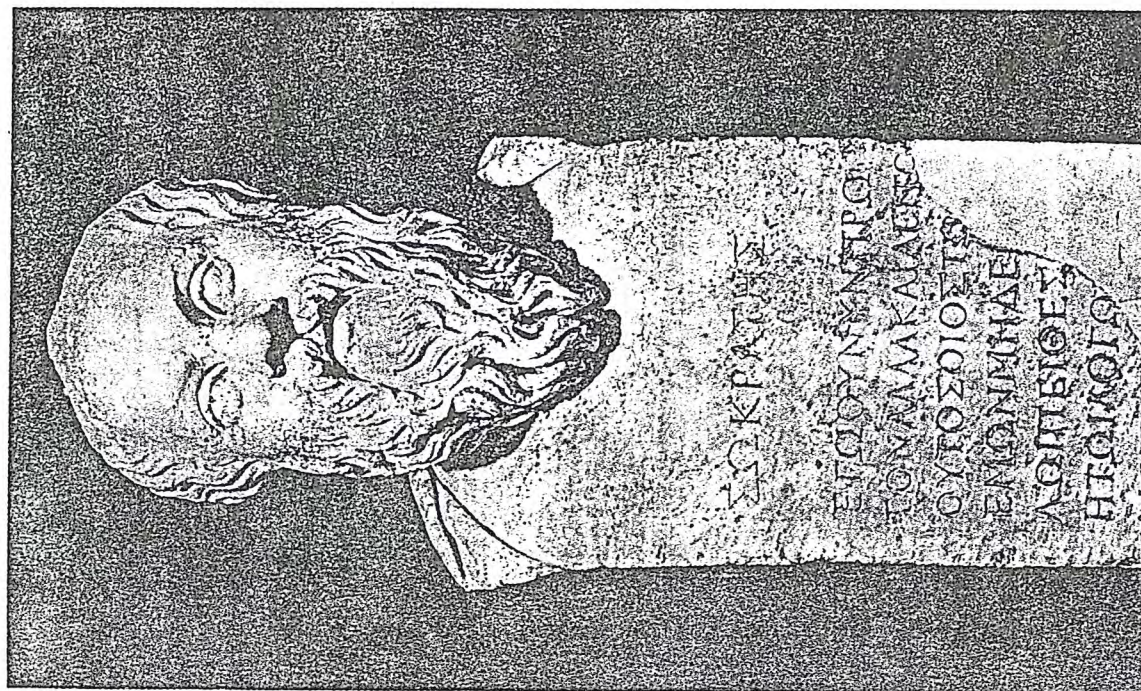
Οι σημαντικότεροι από τους ακροατές (Καλλίας, Αλκιβιάδης, Πρόδικος και Ιππίας), καταβάλλουν προσπάθεια και τελικά πείθουν τους δύο συνομιλητές να συνεχίσουν τη συζήτηση, αφού ο καθένας με τη σειρά του αναλάβει να διευθύνει το διάλογο με τον τρόπο που θέλει (Κεφ. ΚΒ'-ΚΕ').

Γ) Το δεύτερο μέρος της συζήτησης

α) Η ερμηνεία της ωδής του Σιμωνίδη. Την πρωτοβουλία έχει ο Πρωταγόρας, που, ελπίζοντας να οδηγήσει σε αντίφαση το Σωκράτη, τον υποχρεώνει να ερμηνεύσει μια δύσκολη ωδή του Σιμωνίδη (η ερμηνεία ποιημάτων είναι άλλη μια μέθοδος των σοφιστών). Ο Σωκράτης όμως ερμηνεύει με ικανοποιητικό τρόπο την ωδή, αναιρώντας την αντίφαση (Κεφ. ΚΣΤ'-ΛΒ').

β) Το δεύτερο μέρος της διαλεκτικής συζήτησης. Παίρνει τώρα την πρωτοβουλία ο Σωκράτης και αφού υποχρεώνει τον Πρωταγόρα να δεχτεί την ομοιότητα ανάμεσα στα τέσσερα μέρη της αρετής που επιχειρήθηκε στο πρώτο μέρος της διαλεκτικής συζήτησης, τον οδηγεί να παραδεχτεί την ομοιότητα και της ανδρείας με τη σοφία. Έτσι αποδεικνύεται ότι όλα τα μέρη της αρετής είναι όμοια μεταξύ τους (κεφ. ΛΓ'-ΛΘ').

3. ΤΕΛΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΛΟΓΟΣ (Κεφ. Μ').

Προτομή του Σωκράτη, ρωμαϊκό αντίγραφο έργου του 4ου αι. π.Χ.· βρισκείται στο Μουσείο του Βατικανού. Το χαραγμένο απόσπασμα είναι από τον Κρίτωνά του Πλάτωνα (45b): «έγω οὐ νῦν πρώτων ἀλλὰ καὶ αὐτῶτος ὅσος τῶν ἐμῶν μηδὲν ἄλλω πείθεσθαι ἢ τῷ λόγῳ ὃς ἂν μοι λογιζομένῳ βέλτιστος φαίνηται».

ΜΕΡΟΣ Α'

ΚΕΙΜΕΝΟ

ΠΡΩΤΑΓΟΡΑΣ

[ἢ σοφισταί, ἐνδεικτικός.]

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ:

ΕΤΑΙΡΟΣ ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ
ΠΡΩΤΑΓΟΡΑΣ ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ ΚΑΛΛΙΑΣ ΚΡΙΤΙΑΣ
ΠΡΟΔΙΚΟΣ ΙΠΠΙΑΣ

ΚΕΦ. Α'. ΕΤΑΙΡΟΣ. Πόθεν, ὦ Σώκρατες, φαίνεται; Ἡ δὴλα δὴ ὅτι ἀπὸ κунηγεσίου τοῦ περὶ τὴν Ἀλκιβιάδου ὄραν; Καὶ μὴν μοι καὶ πρῶην ἰδόντι καλὸς μὲν ἐφαίνεται ἀνὴρ ἔτι, ἀνὴρ μέντοι, ὦ Σώκρατες, ὡς γ' ἐν αὐτοῖς ἡμῖν εἰρήσθαι, καὶ πώγωνος ἤδη ὑποπιμπλάμενος.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Εἶτα τί τοῦτο; Οὐ σὺ μέντοι Ὀμήρου ἐπαινήτης εἶ, δὲ ἔφη χριεστάτην ἦβην εἶναι τοῦ ὑπνηήτου, ἦν νῦν Ἀλκιβιάδης ἔχει;

φαίνεται β' ενικό του φαίνομαι· παρουσιάζομαι ξαφνικά, ξεφουτρώνω, έρχομαι· "Ἡ δὴλα δὴ (έστίν) ὅτι (φαίνεται)· Ἡ εἶναι ολοφάνερο ὅτι (έρχεται)... ἀπὸ κунηγεσίου τοῦ περὶ τὴν Ἀλκιβιάδου ὄραν· ἀπὸ το κунηγητό της ομορφιάς του Αλκιβιάδη. ὄρα· η εποχή του χρόνου, (κυρίως) η άνοιξη. Εδώ μεταφ. η νιότη, η νεανική χάρη, η ομορφιά. Καὶ μὴν... ἀνὴρ ἔτι· η σειρά· Καὶ μὴν ἐφαίνεται μοι καλὸς ἀνὴρ ἔτι καὶ πρῶην ἰδόντι. καὶ πρῶην· και προχτές. ἰδόντι (υποκ. μοί)· ὅταν τον εἶδα, που τον εἶδα· ὡς γ' ἐν αὐτοῖς ἡμῖν εἰρήσθαι· ἐδώ που τα λέμε μεταξὺ μας. καὶ πώγωνος ἤδη ὑποπιμπλάμενος· που άρχισαν πια τα γένια να γεμίζουν το πιγούνη του. ἐπαινήτης· θαυμαστής, ἦβη· η νιότη. ὁ ὑπνηήτης· αὐτός που πρωτοβγάζει γένια. ἦν νῦν καὶ Ἀλκιβιάδης ἔχει· ηλικία δηλ. που έχει τώρα κι ο Αλκιβιάδης.

* Οι αριθμοί παραπέμπουν στις αντίστοιχες ερμηνευτικές σημειώσεις σελ. 259 κεξ.

ΕΤ. Τί οὖν τὰ νῦν; Ἡ παρ' ἐκείνου φαίνεται; καὶ πῶς πρὸς σέ ὁ νεανίας δικάζεται;

ΣΩ. Εὖ, ἔμοιγε ἔδοξεν, οὐχ ἦκιστα δὲ καὶ τῆ νῦν ἡμέρα· καὶ γὰρ πολλὰ ὑπὲρ ἐμοῦ εἶπε, βοηθῶν ἐμοί, καὶ οὖν καὶ ἄφρτι ἀπ' ἐκείνου ἔρχομαι. Ἀτοπον μέντοι τί σοι ἐθέλω εἶπεῖν· παρόντος γὰρ ἐκείνου, οὔτε προσεῖχον τὸν νοῦν ἐπελανθανόμεν τε αὐτοῦ θαμά.

ΕΤ. Καὶ τί ἂν γεγονὸς εἶη περὶ σέ κάκεινον τοσοῦτον πράγμα; Οὐ γὰρ δήπου τινὶ καλλίονι ἐνέτυχες ἄλλω ἔν γε τῆδε τῆ πόλει.

ΣΩ. Καὶ πολὺ γε.

ΕΤ. Τί φῆς; Ἀστῶ ἢ ξένω;

ΣΩ. Ξένω.

ΕΤ. Ποδαπῶ;

ΣΩ. Ἀβδηρίτη.

ΕΤ. Καὶ οὕτω καλὸς τις ὁ ξένος ἔδοξέν σοι εἶναι, ὥστε τοῦ Κλεινίου υἱὸς καλλίων σοι φανῆναι;

ΣΩ. Πῶς δ' οὐ μέλλει, ὦ μακάριε, τὸ σοφώτατον κάλλιον φαίνεσθαι;

ΕΤ. Ἄλλ' ἢ σοφῶ τινι ἡμῖν, ὦ Σώκρατες, ἐντυχὼν πάρει;

τί οὖν τὰ νῦν; τι νέα λοιπὸν ἔχεις σήμερα; πῶς δικάζεται; τι διάθεση δείχνει; οὐχ ἦκιστα δὲ καὶ τῆ νῦν ἡμέρα· και μάλιστα σήμερα. ἀτοπὸν τι· κάτι παράξενο. παρόντος ἐκείνου· η μετοχή εἶναι εναντιωμα., γεν. απόλ. προσέχω τὸν νοῦν (τινί)· δίνω προσοχή, δίνω σημασία (σε κάποιον), ενδιαφέρομαι. ἐπιλανθανομαι (τινός)· ξεχνῶ (κάποιον)· θαμά· συχνά. Πβ. θαμῶν (θαμῶνας); αὐτός που συχνάζει κάπου· Καὶ τί ἂν γεγονὸς εἶη... πράγμα; η σειρά· Καὶ τί τοσοῦτον πράγμα ἂν γεγονὸς εἶη περὶ σε κάκεινον; και τι το πολὺ σοβαρὸ μπορεί να έχει συμβεῖ ανάμεσα μας; ἐντυχόμενω τινί· συναντῶ, βρίσκω κάποιον· Καὶ πολὺ γε· (ενν. καλλίονι ἐνέτυχον)· Ναι, και μάλιστα πολὺ ωραιότερο. Ποδαπῶ; ἀπὸ ποιο μέρος; Πῶς οὐ μέλλει φαίνεσθαι· Πῶς μπορεί να μη σου φαίνεται. μακάριε· ευλογημένε. τὸ σοφώτατον· η τέλεια σοφία, η ανώτατη σοφία. Ἄλλ' ἢ· Λοιπὸν πράγμα-

ΣΩ. Σοφωτάτω μὲν οὖν δήπου τῶν γε νῦν, εἴ σοι δοκεῖ
σοφώτατος εἶναι Πρωταγόρας.

ΕΤ. Ὡ τί λέγεις; Πρωταγόρας ἐπιδεδήμηκεν;

ΣΩ. Τρίτην γε ἤδη ἡμέραν.

ΕΤ. Καὶ ἄρτι ἄρα ἐκείνῳ συγγεγονὼς ἦκεις;

ΣΩ. Πάνυ γε πολλὰ καὶ εἰπῶν καὶ ἀκούσας.

ΕΤ. Τί οὖν οὐ διηγῆσαι ἡμῖν τὴν ξυνουσίαν, εἰ μὴ σέ τι
κωλύει, καθιζόμενος ἐνταυθί, ἐξαναστήσας τὸν παῖδα τουτο-
νί;

ΣΩ. Πάνυ μὲν οὖν καὶ χάριν γε εἶσομαι, ἐὰν ἀκούητε.

ΕΤ. Καὶ μὴν καὶ ἡμεῖς σοί, ἐὰν λέγῃς.

ΣΩ. Διπλῆ ἄν εἴη ἡ χάρις. Ἄλλ' οὖν ἀκούετε.

ΚΕΦ. Β'. Τῆς παρελθούσης νυκτὸς ταυτησί, ἔτι βαθέος
ὄρθρου, Ἴπποκράτης ὁ Ἀπολλοδώρου υἱός, Φάσωνος δὲ
ἀδελφός, τὴν θύραν τῆ βακτηρία πάνυ σφόδρα ἔκρουε, καὶ
ἐπειδὴ αὐτῷ ἀνέωξέ τις, εὐθὺς εἶσα ἦει ἐπειγόμενος καὶ τῆ
φωνῇ μέγα λέγων, ὦ Σώκρατες, ἔφη, ἐγρήγορας ἢ καθεύδεις;
καὶ ἐγὼ τὴν φωνὴν γνοὺς αὐτοῦ, Ἴπποκράτης, ἔφην, οὗτος

τικά. **πάρει** (ενν. ἡμῖν) β' εν. ενεστ. του πάρειμι (παρά + εἶμι) καταφθάνω,
παρουσιάζομαι, ἔρχομαι. **Σοφωτάτω** (ἐνέτυχον) μὲν οὖν δήπου τῶν γε
νῦν· τον πιο σοφό ασφαλώς απ' τους ανθρώπους της εποχής μας. **ἐπιδεδή-
μηκε**· του ἐπίδημέω, -ῶ· φθάνω, ἔρχομαι, βρίσκομαι στην πόλη. Πβ. επιδημία.
συγγεγονὼς· χρον. μετ. του συγγίγνομαι· συναναστρέφομαι, εἶμαι μαζί με
κάποιον. **ξυνουσία**· συζήτηση. **διηγῆσαι**· β' εν. ο.μ. αορίστου του διηγού-
μαι. **τί οὖν οὐ διηγῆσαι ἡμῖν**· τι περιμένεις λοιπόν και δε μας εχθετεεις με
λεπτομέρειες... **ἐξαναστήσας**· του ἐξανίστημι· σηκώνω κάποιον από τη
θέση του. **τὸν παῖδα**· το δούλο. **καὶ χάριν γε εἶσομαι**· και θα νιώθω
μάλιστα υποχρέωση. **διπλῆ (ἡ χάρις)**· αμοιβαία, κι από μένα κι από σας.
Βαθέος ὄρθρου· βαθιά χαράματα. **ἦει**· παρατ. του εἶμι (ἡ ἔρχομαι)·
ἐπειγόμενος· βιαστικός· **τῆ φωνῇ μέγα λέγων**· φωνάζοντας μ' ὄλη τη
δύναμή του. **ἐγρήγορα**· (β' παρακ. του ἐγείρω) εἶμαι ξυπνητός, ἔχω ξυ-
πνήσει. **καθεύδω**· κοιμάμαι.

μὴ τι νεώτερον ἀγγέλλεις; Οὐδέν γ', ἦ δ' ὅς, εἰ μὴ ἀγαθὰ γε.
Εὔ ἄν λέγεις, ἦν δ' ἐγὼ· ἔστι δὲ τί, καὶ τοῦ ἔνεκα τῆνικαδὲ
ἀφίκου; Πρωταγόρας, ἔφη, ἦκει, στὰς παρ' ἐμοί. Πρῶην,
ἔφην ἐγὼ· σὺ δὲ ἄρτι πέπυσαι; Νῆ τοὺς θεοὺς, ἔφη, ἐσπέρας
γε· καὶ ἅμα ἐπιψηλαφήσας τοῦ σκίμμοδος ἐκαθέζετο παρὰ
τοὺς πόδας μου, καὶ εἶπεν· Ἐσπέρας δῆτα, μάλα γε ὀψὲ
ἀφικόμενος ἐξ Οἰνόης· ὁ γάρ τοι παῖς με ὁ Σάτυρος ἀπέδρα·
καὶ δῆτα μέλλων σοι φράζειν, ὅτι διωζοίμην αὐτόν, ὑπὸ τινος
ἄλλου ἐπελαθόμεν· ἐπειδὴ δὲ ἤλθον καὶ δεδειπνηκότες ἦμεν
καὶ ἐμέλλομεν ἀναπαύεσθαι, τότε μοι ἀδελφὸς λέγει, ὅτι
ἦκει Πρωταγόρας· καὶ ἔτι μὲν ἐνεχείρησα εὐθύς παρὰ σέ
ιέναι, ἐπειτὰ μοι λίαν πόρρω ἔδοξε τῶν νυκτῶν εἶναι· ἐπειδὴ
δὲ τάχιστα με ἐκ τοῦ κόπου ὁ ὕπνος ἀνῆκεν, εὐθύς ἀναστὰς
οὕτω δεῦρο ἐπορευόμην. Καὶ ἐγὼ γιγνώσκων αὐτοῦ τὴν
ἀνδρείαν καὶ τὴν πτοίησιν, Τί οὖν σοι, ἦν δ' ἐγὼ, τοῦτο; μῶν

νεώτερον· κακὴ εἰδηση. Αντίθ. ἀγαθόν. ἦν (α' εν. πρ.) καὶ ἦ (γ' εν. πρ.)·
παρατ. του ἦμι· λέγω. Συνήθως στις εκφράσεις ἦν δ' ἐγὼ (= εἶπα) καὶ ἦ δ' ὅς
(= εἶπε). **τοῦ ἔνεκα** = ἔνεκα τίνος· για ποια αιτία. **τῆνικαδὲ**· τέτοιὰ ἄρα,
τόσο πρῶι. **πέπυσαι**· παρακ. του **πυνθάνομαι**· πληροφορούμαι, μαθαίνω (και
ζητῶ να μάθω). **Νῆ τοὺς θεοὺς...** ἐσπέρας γε· Ναι, μα τους θεοὺς, χτες
βράδυ. (Νῆ ἢ νῆ μὰ ἢ μὰ = μα τον... Με ἀρνηση μόνο οὐ μὰ). **ἐπιψη-
λαφάω**, -ῶ· ψάχνω με την αφή στα σκοτεινά, βρίσκω... **ὁ σκίμμος**, -οδος·
χαμηλό ζῦλινο κρεβάτι, καναπές (συνήθως σε φτωχικά σπίτια) **ἀφικόμενος**·
χρον. μετ., υποκειμ. ενν. ἐγὼ, ὁ Ἴπποκράτης. **δῆτα**· ναι, μάλιστα. **ὑπὸ
τίνος ἄλλου ἐπελαθόμεν**· ἐξαιτίας κάποιου ἄλλου περιστατικού που μεσολά-
βησε ξεχάστηκα. **καὶ ἔτι μὲν ἐνεχείρησα**· παρόλο που ἦταν περασμένη
ἡ ὥρα, στην αρχὴ ἐπιχείρησα... **ἔπειτὰ μοι λίαν πόρρω ἔδοξε τῶν νυκτῶν
εἶναι**· ὕστερα μου φάνηκε ὅτι ἦταν πολύ προχωρημένη ἡ νύχτα. **ἐπειδὴ
τάχιστα**· ἀμέσως μόλις. **ἀνήκέ με ὁ ὕπνος ἐκ τοῦ κόπου**· με ἄφησε ο ὕπνος
(· ξυπνησα) μετὰ από τόση κούραση. **ἀνῆκε**· ἀφρ. του ἀνήμι (ἀνά + ἦμι).
ἀνδρεία· ο ζῆλος, η θέρμη της ψυχῆς. **ἡ πτοίησις** (και πτόησις)· η λαχτάρα,
η σφοδρὴ ἐπιθυμία. **Τί οὖν σοι τοῦτό ἐστι;** Και τι σ' ενδιαφέρει εσένα αυτό;
Ἡ· γιατί σ' έχει αναστατώσει αυτό το πράμα (· ο ερχομός του Πρωταγόρα);
μῶν = μὴ οὖν· μήπως. **μῶν τι σε ἀδικεῖ;** το τί εἶναι ἀφρ. αντων. και αιτιατ.

τί σε ἀδικεῖ Πρωταγόρας; καὶ ὅς γελάσας, Νῆ τούς θεούς, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ὅτι γε μόνος ἐστὶ σοφός, ἐμὲ δὲ οὐ ποιεῖ. Ἄλλὰ καὶ μὰ Δία, ἔφην ἐγώ, ἂν αὐτῷ διδῶς ἀργύριον καὶ πείθης ἐκεῖνον, ποιήσει καὶ σέ σοφόν. Εἰ γάρ, ἦ δ' ὅς, ὦ Ζεῦ καὶ θεοί, ἐν τούτῳ εἴη ὡς οὗτ' ἂν τῶν ἐμῶν ἐπιλίπομι οὐδὲν οὔτε τῶν φίλων· ἀλλ' αὐτὰ ταῦτα καὶ νῦν ἤκω παρὰ σέ, ἵνα ὑπὲρ ἐμοῦ διαλεχθῆς αὐτῷ. ἐγὼ γάρ ἄμα μὲν καὶ νεώτερός εἰμι, ἄμα δὲ οὐδὲ ἐώρακα Πρωταγόραν πώποτε οὐδ' ἀκήκοα οὐδέν· ἔτι γάρ παῖς ἦ, ὅτε τὸ πρότερον ἐπεδήμησεν· ἀλλὰ γάρ, ὦ Σώκρατες, πάντες τὸν ἄνδρα ἐπαινοῦσι καὶ φασὶ σοφώτατον εἶναι λέγειν· ἀλλὰ τί οὐ βαδίζομεν παρ' αὐτόν, ἵνα ἔνδον καταλάβωμεν; καταλούει δ' ὡς ἐγὼ ἤκουσα, παρὰ Καλλία τῷ Ἴππονίκου· ἀλλ' ἴωμεν. Καὶ ἐγὼ εἶπον· Μῆπω γ', ὦγαθέ, ἐκεῖσε ἴωμεν, πρὶ γάρ ἐστιν, ἀλλὰ δεῦρο ἐξαναστῶμεν εἰς τὴν αὐλήν καὶ περιόντες αὐτοῦ διατρίψωμεν, ἕως ἂν φῶς γένηται· εἴτα ἴωμεν. καὶ γάρ τὰ πολλὰ Πρωταγόρας ἔνδον διατρίβει, ὥστε, θάρρει, καταληψόμεθα αὐτόν, ὡς τὸ εἰκός, ἔνδον.

ΚΕΦ. Γ'. Μετὰ ταῦτα ἀναστάντες εἰς τὴν αὐλήν περιῆμεν καὶ ἐγὼ ἀποπειρώμενος τοῦ Ἴπποκράτους τῆς ῥώμης διεσχό-

της αναφοράς. **Εἰ γάρ...** ἐν τούτῳ εἴη· Μακάρι να εξαρτιόταν απ' αὐτό, μακάρι αὐτό να ἦταν το πρόβλημα. (Το εἰ γάρ ἢ το εἴθε με ευκτική εκφράζει ευχή πραγματοποιήσιμη). οὗτ' ἂν τῶν ἐμῶν ἐπιλίπομι· οὔτε τη δική μου παρουσία θα παρέλειπα να ξοδέψω (= και τη δική μου παρουσία θα ξόδευα). **ἀλλ' αὐτὰ ταῦτα**· ἀλλὰ γι' αὐτόν ακριβῶς το λόγο. **ἦ· α' ενικ. παρατ.** του εἰμι. **ἵνα ἔνδον καταλάβωμεν** (αὐτόν): για να τον προλάβουμε μέσα στο σπίτι (πριν βγει). **καταλούω**· μένω προσωρινά, φιλοξενούμαι. **Μῆπω· μή + πω** (πω = ἀκόμα). **Μῆπω ἐκεῖσε ἴωμεν**· Ἀς μην πάμε ἀκόμα προς τὰ κει. **ἐξανίσταμαι**· σηκώνομαι πάνω. **τὰ πολλὰ**· τον περισσότερο καιρό. **διατρίβω**· περνῶ τον καιρό μου, μένω (σ' ἕνα μέρος). **θάρρει**· μην ανησυχῆς, ὡς τὸ εἰκός· ὅπως συνήθως, κανονικά. **ἀποπειράομαι**, -ὠμαι· θέλω να δοκιμάσω. **ἡ ῥώμη**· ἡ δύναμη της θέλησης, ἡ αποφασιστικότητα.

πουν αὐτόν καὶ ἠρώτων, Εἰπέ μοι, ἔφην ἐγώ, ὦ Ἴπποκράτες, παρὰ Πρωταγόραν νῦν ἐπιχειρεῖς ἵνα, ἀργύριον τελῶν ἐκείνῳ μισθὸν ὑπὲρ σεαυτοῦ, ὡς παρὰ τίνα ἀφιζόμενος καὶ τὶς γενησόμενος; ὥσπερ ἂν εἰ ἐπενόεις παρὰ τὸν σεαυτοῦ ὁμώνυμον ἐλθὼν Ἴπποκράτη τὸν Κῶν, τὸν τῶν Ἀσκληπιαδῶν, ἀργύριον τελεῖν ὑπὲρ σεαυτοῦ μισθὸν ἐκείνῳ, εἴ τίς σε ἤρετο, Εἰπέ μοι, μέλλεις τελεῖν, ὦ Ἴπποκράτες, Ἴπποκράτει μισθὸν ὡς τίνι ὄντι; τί ἂν ἀπεκρίνω; Εἶπον ἂν, ἔφη, ὅτι ὡς ἱατρῷ. Ὡς τὶς γενησόμενος; Ὡς ἱατρὸς, ἔφη. Εἰ δὲ παρὰ Πολύκλειτον τὸν Ἀργεῖον ἢ Φειδίαν τὸν Ἀθηναῖον ἐπενόεις ἀφικόμενος μισθὸν ὑπὲρ σεαυτοῦ τελεῖν ἐκείνοις, εἴ τίς σε ἤρετο· Τελεῖν τοῦτο τὸ ἀργύριον ὡς τίνι ὄντι ἐν νῶ ἔχεις Πολυκλείτῳ τε καὶ Φειδίᾳ, τί ἂν ἀπεκρίνω; Εἶπον ἂν ὡς ἀγαλματοποιῶς. Ὡς τὶς δὲ γενησόμενος αὐτός; Δῆλον ὅτι ἀγαλματοποιός. Εἶπεν, ἦν δ' ἐγώ· παρὰ δὲ δὴ Πρωταγόραν νῦν ἀφικόμενοι ἐγὼ τε καὶ σὺ ἀργύριον ἐκείνῳ μισθὸν ἐτοῦμοι ἐσόμεθα τελεῖν ὑπὲρ σοῦ, ἂν μὲν ἐξικνηῖται τὰ ἤμετερα χρήματα καὶ τούτους πείθωμεν αὐτόν, εἰ δὲ μή, καὶ τὰ τῶν φίλων προσαναλίσχοντες· εἰ οὖν τὶς ἡμᾶς περὶ ταῦτα οὔτω σφόδρα σπουδάζοντασ ἔροιτο· Εἰπέ μοι, ὦ Σώκρατες τε καὶ Ἴπ-

διασκοπέω, -ὦ· βολιδοσκοπῶ (: προσπαθῶ να ἐξηνιάσω τις διαθέσεια ἢ τις σκέψεις κάποιου). **τελέω**, -ὦ· πληρώνω. **μισθόν**· κατηγοροῦμ. στο ἀργύριον. **ὡς παρὰ τίνα ἀφιζόμενος καὶ τὶς γενησόμενος**; σε ποιον νομίζοντας ὅτι θα πας και τι θα γίνεις κοντά του; Οι μετοχ. ὡς ἀφιζόμενος και (ὡς) γενησόμενος εἶναι αιτιολ. και εκφράζουν υποκειμενική αιτιολογία. **ὥσπερ ἂν εἰ**· ὅπως λόγου χάρη αν. **ὥσπερ ἂν**· ὥσπερ τι ἂν ἀπεκρίνω; Απόδοση του υποθετ. λόγου. **εἰ ἐπενόεις...** εἰ τίς σε ἤρετο· αν εἶχες το νου σου... και σε ρωτούσε κάποιος. Η α' υπόθεση εἶναι υποταγμένη στη β'. **ὡς ἱατρὸς**· ἡ πλήρης απάντηση; μέλλω τελεῖν Ἴπποκράτει μισθὸν ὡς γενησόμενος ἱατρὸς. **Τελεῖν τοῦτο...** και Φειδίᾳ· ἐν νῶ ἔχεις τελεῖν τοῦτο τὸ ἀργύριον Πολυκλείτῳ τε και Φειδίᾳ ὡς τίνι ὄντι; **εἶεν**· καλά, ας εἶναι (ἔχει επιπρ. ἐνωια). **ἐξικνησμαι**, -οῦμαι· επαρκῶ, φτάνω. οὔτω σφόδρα σπουδάζω· δείχνω πολύ μεγάλο ενδιαφέρον.

πόκρατες, ως τίνι ὄντι τῷ Πρωταγόρα ἐν νῶ ἔχετε χρήματα τε-
λεῖν; τί ἂν αὐτῷ ἀποκριναιμέθα; τί ὄνομα ἄλλο γε λεγόμενον
περὶ Πρωταγόρου ἀκούομεν ὥσπερ περὶ Φειδίου ἀγαλματο-
ποιὸν καὶ περὶ Ὀμήρου ποιητὴν; τί τοιοῦτον περὶ Πρωταγό-
ρου ἀκούομεν; Σοφιστὴν δὴ τοι ὀνομάζουσί γε, ὦ Σώκρατες,
τὸν ἄνδρα εἶναι, ἔφη. Ὡς σοφιστὴ ἄρα ἐρχόμεθα τελούντες
τὰ χρήματα; Μάλιστα. Εἰ οὖν καὶ τοῦτό τις σε προσέροιτο
· Αὐτὸς δὲ δὴ ὡς τις γενησόμενος ἔρχει παρὰ τὸν Πρωταγό-
ραν; καὶ ὅς εἶπεν ἐρυθριάσας — ἤδη γὰρ ὑπέφαινε τι ἡμέρας,
ὥστε καταφανῆ αὐτὸν γενέσθαι — Εἰ μὲν τι τοῖς ἔμπροσθεν
ἔοικε, δῆλον ὅτι σοφιστὴς γενησόμενος. Σὺ δέ, ἦν δ' ἐγώ, πρὸς
θεῶν, οὐκ ἂν αἰσχύνοιο εἰς τοὺς Ἕλληνας σαυτὸν σοφιστὴν
παρέχων; Νῆ τὸν Δία, ὦ Σώκρατες, εἴπερ γε ἄδιανοοῦμαι χρῆ
λέγειν. Ἄλλ' ἄρα, ὦ Ἰππόκρατες, μὴ οὐ τοιαύτην ὑπολαμβάνεις
σου τὴν παρὰ Πρωταγόρου μάθησιν ἔσεσθαι, ἄλλ' οἴαπερ ἡ πα-
ρὰ τοῦ γραμματιστοῦ ἐγένετο καὶ κιθαριστοῦ καὶ παιδοτρίβου;
τούτων γὰρ σὺ ἐκάστην οὐκ ἐπὶ τέχνῃ ἔμαθες, ὡς δημιουργὸς
ἔσόμενος, ἀλλ' ἐπὶ παιδείᾳ, ὡς τὸν ἰδιώτην καὶ τὸν ἐλεύθερον

ὄνομα ἄλλο· δηλ. ἐκτός ἀπὸ τοῦ κύριου ὀνόματός του, κάποιο ἄλλο που να εκφράζει
επάγγελμα ἢ ιδιότητα. ἐρχόμεθα τελούντες· πάμε να του πληρώσουμε.
ἤδη γὰρ ὑπέφαινε τι ἡμέρας· γιατί ἄρχισε πια να χαράζει το φως της ημέρας.
Εἰ μὲν τι τοῖς ἔμπροσθεν ἔοικε· Αν βέβαια ἡ απάντησή μου πρέπει να μοιάζει
με τις προηγούμενες. πρὸς θεῶν· για τ' ὄνομα των θεῶν. οὐκ ἂν αἰσχύ-
νοιο σαυτὸν παρέχων· δε θα ντρέποσουν να παρουσιασθεῖς ως... Ἄλλ'
ἄρα... μὴ οὐ τοιαύτην ὑπολαμβάνεις σου τὴν παρὰ Πρωταγόρου μάθησιν
ἔσεσθαι· Μήπως ὁμως πιστεύεις ὅτι ἡ μόρφωση που θα πάρεις ἀπὸ τον Πρωτα-
γόρα δε θα εἶναι τέτοια... ἀλλ' οἴαπερ ἡ παρὰ τοῦ γραμματιστοῦ ἐγένετο·
ἀλλὰ σαν εκείνη που πήρες ἀπὸ το δάσκαλο... ἐπὶ τέχνῃ· για να την εξα-
σχῆσεις ως ἐπάγγελμα. δημιουργός· τεχνίτης, επαγγελματίας (που προσφέ-
ρει δηλ. τις υπηρεσίες του στο λαό). παιδεία: γενική μόρφωση. ἰδιώτης·
ο ερασιτέχνης (που ασκεί δηλ. μια τέχνη για δική του ικανοποίηση και όχι για
το κοινό).

πρέπει. Πάνου μὲν οὖν μοι δοκεῖ, ἔφη, τοιαύτη μᾶλλον εἶναι
ἢ παρὰ Πρωταγόρου μάθησις.

ΚΕΦ. Δ'. Οἶσθα οὖν ὃ μέλλεις νῦν πράττειν, ἢ σε λαν-
θάνει; ἦν δ' ἐγώ. Τοῦ πέρι; Ὅτι μέλλεις τὴν ψυχὴν τὴν
σαυτοῦ παρασχεῖν θεραπεῦσαι ἀνδρὶ, ὡς φῆς, σοφιστῆ· ὃ τι
δέ ποτε ὁ σοφιστὴς ἐστί, θαυμάζοιμ' ἂν εἰ οἶσθα. καίτοι εἰ
τοῦτ' ἀγνοεῖς, οὐδὲ ὄτῳ παραδίδως τὴν ψυχὴν οἶσθα, οὔτ' εἰ
ἀγαθῷ οὔτ' εἰ κακῷ πράγματι. Οἶμαί γ', ἔφη, εἰδέναι. Λέγε
δή, τί ἡγεῖ εἶναι τὸν σοφιστὴν; Ἐγὼ μὲν, ἦ δ' ὅς, ὥσπερ
τοῦνομα, λέγει, τοῦτον εἶναι τὸν τῶν σοφῶν ἐπιστήμονα. Οὐ-
κοῦν, ἦν δ' ἐγώ, τοῦτο μὲν ἔξεστι λέγειν καὶ περὶ ζωγράφων
καὶ περὶ τεκτόνων, ὅτι οὗτοί εἰσιν οἱ τῶν σοφῶν ἐπιστή-
μονες· ἀλλ' εἴ τις ἔροίτο ἡμᾶς, Τῶν τί σοφῶν εἰσιν οἱ ζωγρά-
φοι ἐπιστήμονες, εἴποιμεν ἂν που αὐτῷ, ὅτι τῶν πρὸς τὴν
ἀπεργασίαν τὴν τῶν εἰκόνων, καὶ τᾶλλα οὕτως· εἰ δέ τις ἐ-
κεῖνο ἔροίτο, Ὅ δὲ σοφιστὴς τῶν τί σοφῶν ἐστιν; τί ἂν ἀ-

Πάνου μὲν οὖν· χωρὶς ἀμφιβολία, βεβαίωτατα. Τοῦ πέρι; = περὶ τίνος; για
ποιο πράγμα μιλάς; θεραπεῦσαι· ἀπαρέμφ. του σκοπού· για να την φροντίσει,
να την καλλιεργήσει. ὁ, τι δὲ ποτε ὁ σοφιστὴς ἐστί· τι τέλος πάντων εἶναι
ο σοφιστὴς. Πλάγια ἐρώτηση ἀπὸ το εἰ οἶσθα. ὁ, τι δὲ ποτε... οἶσθα· ἡ
συντακτ. σειρά των προτ.: εἰ οἶσθα, ὁ, τι ποτὲ ἐστί ὁ σοφιστὴς, θαυμά-
ζοιμι ἂν. οὐδὲ ὄτῳ παραδίδως τὴν ψυχὴν οἶσθα· οὔτε σε ποιὸν πας να
παραδώσεις (εμπιστευτεῖς) τὴν ψυχὴ σου ξέρεις. οὔτ' εἰ ἀγαθῷ οὔτ' εἰ
κακῷ πράγματι· οὔτ' εἰ παραδίδως αὐτὴν ἀγαθῷ οὔτ' εἰ παραδίδως
κακῷ πράγματι· οὔτε αν εἶναι καλὸς ἢ κακὸς ἄνθρωπος. Ἐγὼ μὲν, εἰγὼ
τουλάχιστον. τοῦτον εἶναι τὸν τῶν σοφῶν ἐπιστήμονα = οἶμαι τοῦτον
εἶναι... ὁ τῶν σοφῶν ἐπιστήμων· ο κάτοχος της σοφίας; τὸ σοφόν = ἡ σοφία.
τέκτων· τεχνίτης (γενικά). Η λ. χαρακτηρίζει ὅσους ασκούσαν με ἐπιδεξιότητα
τέχνες που ικανοποιούσαν πρακτικὲς ἀνάγκες. Πβ. μάλιστα. τῶν τί σοφῶν·
τίνος εἶδους σοφίας (ποιες εἰδικὲς γνώσεις). ἀπεργασία· ἡ φροντισμένη
επέλεση, ἡ καλλιτεχνική ἐπεξεργασία.

ποκρυνόμεθα αὐτῷ : ποίας ἐργασίας ἐπιστάτης ; τί ἂν εἴποιμεν αὐτὸν εἶναι, ὦ Σώκρατες, ἢ ἐπιστάτην τοῦ ποιῆσαι δεινὸν λέγειν ; "Ἴσως ἂν, ἦν δ' ἐγώ, ἀληθῆ λέγοιμεν, οὐ μέντοι ἱκανῶς γε· ἐρωτήσεως γὰρ ἔτι ἢ ἀπόκρισις ἡμῖν δεῖται, περὶ ὅτου ὁ σοφιστῆς δεινὸν ποιεῖ λέγειν· ὥσπερ ὁ κιθαριστῆς δεινὸν δῆπου ποιεῖ λέγειν περὶ οὔπερ καὶ ἐπιστήμονα, περὶ κιθαρίστους· ἢ γάρ; Ναί. Εἶεν· ὁ δὲ δὴ σοφιστῆς περὶ τίνας δεινὸν ποιεῖ λέγειν; ἢ δῆλον ὅτι περὶ οὔπερ καὶ ἐπίσταται; Εἰκός γε. Τί δή ἐστι τοῦτο περὶ οὐ αὐτός τε ἐπιστήμων ἐστὶν ὁ σοφιστῆς καὶ τὸν μαθητὴν ποιεῖ; Μὰ Δί', ἔφη, οὐκέτι ἔχω σοὶ λέγειν.

ΚΕΦ. Ε'. Καὶ ἐγὼ εἶπον μετὰ τοῦτο Τί οὖν ; ὁλοθα εἰς οἷον τινα κίνδυνον ἔρχει ὑποθήσων τὴν ψυχὴν ; ἢ εἰ μὲν τὸ σῶμα ἐπιτρέπεται σε ἔδει τῷ, διακινδυνεύοντα ἢ χρηστὸν αὐτὸ γενέσθαι ἢ πονηρὸν, πολλὰ ἂν περιεσκεψώ, εἴτ' ἐπιτρεπτόν εἴτε οὐ, καὶ εἰς συμβουλήν τούς τε φίλους ἂν παρεκάλεις καὶ τοὺς οἰκείους, σκοπούμενος ἡμέρας συχνάς· ὁ δὲ περὶ πλείο-

ἐπιστάτης· γνώστης, εἰδικός. Ο Πλάτων παρετυμολογώντας συσχετίζει τὴ λ. με τὸ ἐπιστήμων. τοῦ ποιῆσαι (τινά) δεινὸν λέγειν. οὐ μέντοι ἱκανῶς· δε θα ἦταν ὁμως αρκετή η απάντηση. ἐρωτήσεως γὰρ ἔτι ἢ ἀπόκρισις ἡμῖν δεῖται· η απάντησή μας προκαλεῖ μια ακόμα ἐρώτηση (η απάντησή μας χρειάζεται μιαν ακόμα ἐρώτηση για να συμπληρωθεῖ). περὶ ὅτου· σε τι πράγμα (σε ποιο κύκλο γνώσεων). περὶ οὔπερ καὶ ἐπιστήμονα (ενν. ποιεῖ)· για κείνο, για το οποίο (τον) κάνει και εἰδικό. ἢ γάρ; ἐπειδὴ εἶναι; περὶ οὔπερ καὶ ἐπίσταται = περὶ τούτου δεινὸν ποιεῖ τινα, ὅπερ καὶ αὐτὸς ἐπίσταται. ὑποθήσων· μετ. του σκοποῦ του ρημ. ὑποτίθῃμι· υποβάλλω, ἐκθέτω. ἐπιτρέπω τῷ (= τινί)· ἐμπιστεύομαι σε κάποιον. εἰ μὲν τὸ σῶμα... τῷ· η σειρά: εἰ μὲν ἔδει ἐπιτρέπουν σε τὸ σῶμα τῷ... Χρηστὸν· γερὸ, δυνατὸ. πονηρὸν· ἀρρωστο, ἀδύναμο. πολλὰ ἂν περιεσκεψώ· θα ἐμπανεις σε πολλές σκέψεις. (Το ρ. περισκοποῦ ἢ περισκοποῦμαι). εἴτε ἐπιτρεπτόν (ἔστι) = εἰ δεῖ ἐπιτρέπουν. εἰς συμβουλήν... ἂν παρεκάλει· θα καλούσες να σε συμβουλεύουν.

νος τοῦ σώματος ἡγεῖ, τὴν ψυχὴν, καὶ ἐν ᾧ πάντ' ἐστὶ τὰ σὰ ἢ εὖ ἢ κακῶς πράττειν. Χρηστοῦ ἢ πονηροῦ αὐτοῦ γενομένου, περὶ δὲ τούτου οὔτε τῷ πατρὶ οὔτε τῷ ἀδελφῷ ἐπεκοίνωσω οὔτε ἡμῶν τῶν ἐταίρων οὐδενί, εἴτ' ἐπιτρεπτόν εἴτε καὶ οὐ τῷ ἀφικομένῳ τούτῳ ξένῳ τὴν σὴν ψυχὴν, ἀλλ' ἐσπέρας ἀκούσας, ὡς φῆς, ὄρθριος ἦκων· ἐπερὶ μὲν τούτου οὐδένα λόγον οὐδὲ συμβουλήν ποιεῖ, εἴτε χρὴ ἐπιτρέπεται σαυτὸν αὐτῷ εἴτε μὴ, εἴτοιμος δ' εἰ ἀναλίσκειν τὰ τε σαυτοῦ καὶ τὰ τῶν φίλων χρήματα, ὡς ἤδη διεγνωκώς, ὅτι πάντως συνεστέον Πρωταγόρα, ὃν οὔτε γινώσκεις, ὡς φῆς, οὔτε διείλεξαι οὐδεπώποτε, σοφιστὴν δ' ὀνομάζεις, τὸν δὲ σοφιστὴν, ὅ τι ποτ' ἔστι, φαίνει ἀγνοῶν, ᾧ μέλλεις σαυτὸν ἐπιτρέπαι ; καὶ ὡς ἀκούσας, "Εοικεν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἐξ ὧν σὺ λέγεις, Ἄρ' οὖν, ὦ Ἰππόκρατες, ὁ σοφιστῆς τυγχάνει ὧν ἔμπορος τις ἢ κάπηλος τῶν ἀγωγίμων, ἀφ' ὧν ψυχὴ τρέφεται; φαίνεται γὰρ ἔμοιγε τοιοῦτός τις. Τρέφεται δέ, ὦ Σώκρατες, ψυχὴ τῆνι ; Μαθήμασι δήπου, ἦν δ' ἐγώ. καὶ ὅπως γε μὴ, ὦ

περὶ πλείονος ἡγούμαι· θεωρῶ ἀνώτερο (κάποιον ἢ κάτι), ἐπιμῶ περισσότερο. καὶ ἐν ᾧ πάντ' ἐστὶ τὰ σὰ ἢ εὖ ἢ κακῶς πράττειν· και από το οποίο εξαρτάται η ευτυχία σου ή δυστυχία σου σε καθετί. περὶ δὲ τούτου· δηλ. τῆς ψυχῆς. ἐπικοινωνομαι, -οῦμαι (μ. φων.)· συμβουλεύομαι (συζητῶ με κάποιον για κάτι που με απασχολεῖ). ὄρθριος ἦκων· αφού ἦρθες τα χαράματα. περὶ μὲν τούτου· ἐπεξηγεῖται ἀπὸ το εἴτε χρὴ ἐπιτρέπεται σαυτὸν αὐτῷ εἴτε μὴ. ὡς διεγνωκώς (: παρακ. του διαγιγνώσκω)· σαν να ἔχεις αποφασίσει· συνεστέον· ρηματ. ἐπιθετο ἀπὸ το θέμα του μελλ. ἔσομαι (σύνειμι, μελλ. συνέσομαι). ὅτι πάντως συνεστέον Πρωταγόρα· ότι πρέπει ἐξάπαντος, να μαθητεύσεις κοντά στον Πρ. διείλεξαι· παρακ. του διαλέγομαι (: συζητῶ). "Εοικεν· εννοείται: ἀγνοεῖν με. ἔμπορος· μεγαλέμπορος. κάπηλος· μικρέμπορος. τὰ ἀγωγίμα· τα ἐμπορεύματα (εἰδικότερα ἐδώ: τὰ τρόφιμα). ὅπως μὴ· μήπως. ὅπως γε μὴ... ὁ σοφιστῆς ἐξαπατήσει.

έταϊρε, ὁ σοφιστής ἐπαινῶν ἂ πωλεῖ ἐξαπατήσει ἡμᾶς, ὥσπερ οἱ περὶ τὴν τοῦ σώματος τροφήν, ὁ ἔμπορος τε καὶ κάπηλος. καὶ γὰρ οὗτοι που ὦν ἄγουσιν ἀγωγίμων οὔτε αὐτοὶ ἴσασιν ὅ τι χρηστὸν ἢ πονηρὸν περὶ τὸ σῶμα, ἐπαινοῦσι δὲ πάντα πωλοῦντες, οὔτε οἱ ὠνούμενοι παρ' αὐτῶν, ἐὰν μὴ τις τύχη γυμναστικός ἢ ἱατρὸς ὦν· οὕτω δὲ καὶ οἱ τὰ μαθήματα περιάγοντες κατὰ τὰς πόλεις καὶ πωλοῦντες καὶ κατηλεύοντες τῶ ἄ-εἰ ἐπιθυμοῦντι ἐπαινοῦσι μὲν πάντα ἂ πωλοῦσι, τάχα· δ' ἂν τινες, ὧ ἄριστε, καὶ τούτων ἀγνοοῖεν ὦν πωλοῦσιν ὅ τι χρηστὸν ἢ πονηρὸν πρὸς τὴν ψυχὴν· ὡς δ' αὐτῶς καὶ οἱ ὠνούμενοι παρ' αὐτῶν, ἐὰν μὴ τις τύχη περὶ τὴν ψυχὴν αὔϊατρικὸς ὦν. εἰ μὲν οὖν σὺ τυγχάνεις ἐπιστήμων τούτων τί χρηστὸν καὶ πονηρὸν, ἀσφαλές σοι ὠνεῖσθαι μαθήματα καὶ παρὰ Πρωταγόρου καὶ παρ' ἄλλου ὄτουον· εἰ δὲ μὴ, ὄρα, ὧ μακάριε, μὴ περὶ τοῖς φιλοτάτοις κυβεύης τε καὶ κινδυνεύης· καὶ γὰρ δὴ καὶ πολὺ μείζων κίνδυνος ἐν τῇ τῶν μαθημάτων ὦνῃ ἢ ἐν τῇ τῶν σιτίων. σιτία μὲν γὰρ καὶ ποτὰ πριάμενον παρὰ τοῦ

ἡμᾶς· ενδοιαστική πρότ. Η κύρια πρόταση παραλείφθηκε, γιατί εύκολα εννοείται: καὶ φόβος ἐστὶ ἢ τήρει (: πρόσεξε). καὶ γὰρ οὗτοι που ὦν ἀγωγίμων... περὶ τὸ σῶμα = καὶ γὰρ οὗτοι που οὔτε αὐτοὶ ἴσασιν ὅ, τι (= τι) τῶν ἀγωγίμων ἂ ἄγουσι χρηστὸν ἢ πονηρὸν (ἐστι) περὶ τὸ σῶμα. Χρηστὸς· ωφέλιμος. οἱ τὰ μαθήματα περιάγοντες· αὐτοὶ που κουβαλοῦν μαζί τους τα μαθήματα. καὶ πωλοῦντες καὶ κατηλεύοντες· πωλώνοντας χονδρικὰ καὶ λιανικὰ. καὶ τούτων· γεν. διαίρετ. στο τινές. ὡς δ' αὐτῶς = ὡσαύτως· ἐπίσης, το ίδιο. εἰ μὲν οὖν σὺ τυγχάνεις... πονηρὸν· αν λοιπὸν ἐσὺ τυχαίνει να ξέρεεις καλὰ τι ἀπ' αὐτὰ εἶναι ωφέλιμο καὶ τι βλαβερό... καὶ παρ' ἄλλου ὄτουον· καὶ ἀπ' οποιοδήποτε ἄλλον. ἱατρικός· που ασχολεῖται με την υγεία. κυβεύω περὶ τοῖς φιλοτάτοις· παίζω στα ζάρια (διακινδυνεύω) τα πολυτιμότερα πράγματα (: τὴν ψυχὴ καὶ τὴν καλὴν κατάστασή της). ἢ ὦνῃ· ἢ αγορά, το ἀγόρασμα: ἐν τῇ ὦνῃ· ὅταν αγοράζει κανεὶς. τὰ σιτία· τα τρόφιμα. πριάμενον (υποκ. τινά). χρονική μετοχή αορ. του ὠνέομαι, -οῦμαι· αγοράζω.

καπήλου καὶ ἐμπόρου ἔξεστιν ἐν ἄλλοις ἀγγελίους ἀποφέρειν, καὶ πρὶν δέξασθαι αὐτὰ εἰς τὸ σῶμα πίνοντα ἢ φαγόντα, κα-ταθέμενον οὔκαδε ἔξεστιν συμβουλευσασθαι, παρακαλέσαν-τα τὸν ἐπαίοντα, ὅ τι τε ἐδεστέον ἢ ποτέον καὶ ὅ τι μὴ, καὶ ὅποσον καὶ ὅποτε· ὥστε ἐν τῇ ὦνῃ οὐ μέγας ὁ κίνδυνος· μα-θήματα δὲ οὐκ ἔστιν ἐν ἄλλω ἀγγελίω ἀπενεργεῖν, ἀλλ' ἀνάγ-κη, καταθέντα τὴν τιμὴν, τὸ μάθημα ἐν αὐτῇ τῇ ψυχῇ λα-βόντα καὶ μαθόντα ἀπιέναι ἢ βεβλαμμένον ἢ ὠφελημένον. ταῦτα οὖν σκοπώμεθα καὶ μετὰ τῶν πρεσβυτέρων ἡμῶν· ἡμεῖς γὰρ ἔτι νέοι ὥστε τοσοῦτον πρᾶγμα διελέσθαι. νῦν μέντοι, ὥσπερ ὠρμήσαμεν, ἴωμεν καὶ ἀκούσωμεν τοῦ ἀνδρός, ἔπει-τα ἀκούσαντες καὶ ἄλλοις ἀνακοινώμεθα· καὶ γὰρ οὐ μόνος Πρωταγόρας αὐτόθι ἐστίν, ἀλλὰ καὶ Ἰππίας ὁ Ἡλείος· οἴμαι δὲ καὶ Πρόδικον τὸν Κεῖον, καὶ ἄλλοι πολλοὶ καὶ σοφοί.

ΚΕΦ. ΣΤ'. Δόξαν ἡμῖν ταῦτα ἐπορευόμεθα· ἐπειδὴ δὲ ἐν τῷ προθρήῳ ἐγενόμεθα, στάντες περὶ τινος λόγου διελεγόμεθα, ὃς ἡμῖν κατὰ τὴν ὁδὸν ἐνέτεσεν· ἵν' οὔν μὴ ἀτελής γένοιτο, ἀλλὰ διαπερανάμενοι οὕτως εἰοίμεν, ἐπιστάντες ἐν τῷ προθύρῳ

ἔξεστιν ἀποφέρειν· μπορεί να τα μεταφέρει. πίνοντα ἢ φαγόντα· τροπικές μετοχ. οὔκαδε· στο σπίτι. ὁ ἐπαίων· ο ειδικός. ὅ, τι ἐδεστέον (ἐστὶ) ἢ ποτέον (ἐστὶ)· τι πρέπει να φάει ἢ να πιεῖ· ἐδεστέον καὶ ποτέον· ρήματ. ἐπιθ. του ἐσθίω καὶ του πίνω. οὐκ ἔστιν· δεν μπορεί κανεὶς... ἀπε-νεργεῖν· του ρ. ἀπο-φέρειω. τιμὴ· αμοιβή, δίδακτρα. ὥστε τοσοῦτον πρᾶγμα διελέσθαι· ὥστε να πάρουμε ἀπόφαση για τόσο σπουδαίο ζήτημα. ὄρμῳ· ξεκινῶ, αποφασίζω· ὥσπερ ὠρμήσαμε· ὅπως αποφασίσαμε. Δό-ξαν... (ταῦτα)· αἰτιατ. ἀπόλυτη του ἀπροσ. δοκεῖ. Δόξαν ἡμῖν ταῦτα (ενν. ποιεῖν)· ἀφού συμφωνήσαμε να κάνουμε αὐτὰ. Ἡ μετοχή των ἀπροσ. ρημάτων χρησιμοποῖεται σε αἰτιατ. ενικού ως ἀπόλυτη. λόγος· θέμα, ζήτημα. ἐνέ-τεσε· παρουσιάστηκε ξαφνικά. ἀτελής· ἀτελείωτος. οὕτως· μόνο τότε ανακεφαλαιώνει το νόημα της μετ. διαπερανάμενοι.

διελεγόμεθα, ἕως συνωμολογήσαμεν ἀλλήλοις. δοκεῖ οὖν μοι, ὁ θυρωρός, εὐνοῦχος τις, κατήκουεν ἡμῶν, κινδυνεύει δὲ διὰ τὸ πλῆθος τῶν σοφιστῶν ἄχθεσθαι τοῖς φοιτῶσιν· εἰς τὴν οἰκίαν· ἐπειδὴ γοῦν ἐκρούσαμεν τὴν θύραν, ἀνοίξας καὶ ἰδὼν ἡμᾶς; "Ἐα, ἔφη; σοφισταί τινες· οὐ σχολή αὐτῶ· καὶ ἅμα ἀμφοῖν τοῖν χεροῖν τὴν θύραν πᾶν προθύμως ὡς οἷος τ' ἦν ἐπήραζεν· καὶ ἡμεῖς πάλιν ἐκρούομεν, καὶ ὡς ἐγκεκλημένης τῆς θύρας ἀποκρινόμενος εἶπεν, "ὦ ἄνθρωποι, ἔφη, οὐκ ἀκηκόατε, ὅτι οὐ σχολή αὐτῶ; "Ἄλλ' ὡγαθέ, ἔφην ἐγώ, οὔτε παρὰ Καλλιᾶν ἤκομεν οὔτε σοφισταί ἐσμεν· ἀλλὰ θάρρει· Πρωταγόραν γάρ τοι δεόμενοι ἰδεῖν ἤλθομεν· εἰσαγγεῖλον οὖν· μόγις οὖν ποτε ἡμῖν ἄνθρωπος ἀνέωξε τὴν θύραν.

ΚΕΦ. Ζ'. Ἐπειδὴ δὲ εἰσῆλθόμεν, κατελάβομεν Πρωταγόραν ἐν τῷ προστώφῳ περιπατοῦντα, ἐξῆς δ' αὐτῶ συμπεριερίεπάτουν ἐκ μὲν τοῦ ἐπὶ θάτερα Καλλιᾶς ὁ Ἴππονίκου καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ὁ ὁμομήτριος, Πάραλος ὁ Περικλέους καὶ Χαρμίδης ὁ Γλαύκωνος, ἐκ δὲ τοῦ ἐπὶ θάτερα ὁ ἔτερος τῶν Περικλέους Ἐάνθιππος καὶ Φιλιππίδης ὁ Φιλομήλου καὶ Ἄντιμόριος ὁ Μενδαῖος, ὅσπερ εὐδοκίμει μάλιστα τῶν Πρω-

συνωμολογῶ, -ὦ; συμφωνῶ. κινδυνεύει (ἀπροσ.) + εἰδικό ἀπαρμφ. φαίνεται, εἶναι πιθανό. ἄχθομαι (τινί)· οργίζομαι, ἐκνευρίζομαι. τοῖς φοιτῶσι· ἐναντίον των ἐπισκεπτῶν. "Ἐα· ἐπιφών. ἐκπληξῆς καὶ ἀγανάκτησης; μπαί να τα μας! οὐ σχολή αὐτῶ (ενν. ἐστί)· δεν ευκαιρεῖ, δεν έχει καιρό. ἀμφοῖν τοῖν χεροῖν· με τα δυο του χέρια. ὡς οἷος τ' ἦν· μ' ὅση δύναμη εἶχε. ἐπήραζε· του ρημ. ἐπαράσσω· κλείνω με κρότο, βροντάω (την πόρτα). ἔγκεκλημένης τῆς θύρας· ἐνὸς ἡ πόρτα ἦταν κλειστή. ἀλλὰ θάρρει· ηρέμησε, ησύχασε. δεόμενοι· γιατί είναι ανάγκη. εἰσαγγέλλω· αναγγέλλω μέσα. μόγις οὖν ποτε· με δυσκολία, λοιπόν, ἐπιτέλους. ἐξῆς δ' αὐτῶ; στήν ἰδια σειρά με αὐτόν. ἐκ μὲν τοῦ ἐπὶ θάτερα· ἀπὸ τη μια πλευρά· εὐδοκίμω· ξεχωρίζω, διακρίνωμαι, εἶμαι φημισμένος.

ταγόρου μαθητῶν καὶ ἐπὶ τέχνηι μανθάνει, ὡς σοφιστῆς ἐσόμενος· τούτων δὲ ὅτιςθεν ἠκολούθουν ἐπακούοντες τῶν λεγομένων, τὸ μὲν πολλὸ ξένοι ἐφαίνοντο, οὐδ' ἄγει ἐξ ἐκάστων τῶν πόλεων ὁ Πρωταγόρας, δι' ὧν διεξέρχεται, κηλῶν τῆ φωνῆ ὥσπερ Ὀρφεὺς, οἱ δὲ κατὰ τὴν φωνὴν ἔπονται κεκηλημένοι· ἥσαν δὲ τινες καὶ τῶν ἐπιχωρίων ἐν τῷ χορῶ· τούτον τὸν χορὸν μάλιστα ἔγωγε ἰδὼν ἤσθην, ὡς καλῶς ἠδύλαβοντο μὴδέποτε ἐμποδῶν ἐν τῷ πρόσθεν εἶναι Πρωταγόρου, ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὸς ἀναστρέφοι καὶ οἱ μετ' ἐκείνου, εὖ πως καὶ ἐν κόσμῳ περιεσχίζοντο οὗτοι οἱ ἐπήκοοι· ἐνθεν καὶ ἐνθεν καὶ ἐν κύκλῳ περιόντες ἀεὶ εἰς τὸ ὅτιςθεν καθίσταντο κάλλιστα.

«Τὸν δὲ μετ' εἰσενόησα», ἔφη Ὀμηρος, Ἴππιαν τὸν Ἡλεῖον, καθήμενον ἐν τῷ κατ' ἄντικρῶ προστώφῳ ἐν θρόνῳ· περὶ αὐτὸν δ' ἐκάθητό ἐπὶ βάθρων Ἐρυξίμαχος τε ὁ Ἀκουμενοῦ καὶ Φαῖδρος ὁ Μυρρινούσιος καὶ Ἄνδρων ὁ Ἀνδροτίωνος καὶ τῶν ξένων πολῖται τε αὐτοῦ καὶ ἄλλοι τινές· ἐφαίνοντο δὲ περὶ φύσεως τε καὶ τῶν μετεώρων ἀστρονομικὰ ἄττα διερωτῶν

ἐπὶ τέχνηι μανθάνει· μαθητεύει για να ασκήσει την τέχνη. τούτων δὲ οἱ ὅτιςθεν· κι όσοι πίσω απ' αυτούς. τὸ μὲν πολλὸ· οἱ περισσότεροι. κηλέω, -ὦ· μαγεύω, συναρπάζω, γοητεύω. ἡ φωνή· η ομιλία, ἡ διδασκαλία. κατὰ τὴν φωνὴν· προς το μέρος που ακούγεται η φωνή. ἤσθην· παθ. ἀόρ. του ἤδομαι· νιώθω ευχαρίστηση, χαίρεται η ψυχὴ μου. ὡς καλῶς ἠδύλαβοντο μὴδέποτε· ἐμποδῶν ἐν τῷ ἐμπροσθεν εἶναι Πρωταγόρου· πόσο ωραία πρόσεχαν μὴπως καμιά φορά βρεθούν μπροστά στον Πρωταγόρα και τον ἐμποδίσουν. ἀναστρέφω· κάνω μεταβολή. εὖ πως καὶ ἐν κόσμῳ· ωραία ωραία και με αυστηρή τάξη. περισχίζομαι· χωρίζομαι στα δυο (χωρίζομαι σε δυο ομάδες). ἐνθεν καὶ ἐνθεν· ἀπὸ το ἑνα και ἀπὸ το ἄλλο μέρος του. ἐν κύκλῳ περιόντες· προχωρώντας κυκλικά. εἰς τὸ ὅτιςθεν καθίσταντο· ἐπίρριαν θέση πίσω του. «Τὸν δὲ μετ' εἰσενόησα»· «Ἀντιλήφθηκα ὑστερα αὐτόν» (Ἡ φράση στην Οδύσσεια, λ. 601). θρόνος· ψηλὴ και αναπαυτικὴ πολυθρόνα. τὰ βάθρα· τα θρανία (των μαθητῶν). πολῖται αὐτοῦ· συμπολίτες του. διερωτῶ· κάνω λεπτομερεῖς ἐρωτήσεις. τὰ μετέωρα· τα οὐράνια φαινόμενα.

τὸν Ἰπτιάαν, ὁ δ' ἐν θρόνῳ καθήμενος ἐκάστοις αὐτῶν διέ-
κρινε καὶ διεξήγει τὰ ἐρωτώμενα.

(«Καὶ μὲν δὴ καὶ Τάνταλόν γε εἰσεῖδον») ἐπεδήμει γὰρ ἄρα
καὶ Πρόδικος ὁ Κεῖος, ἦν δὲ ἐν οἰκῆματί τινι, ᾧ πρὸ τοῦ μὲν
ὡς ταμειῶ ἐχρῆτο Ἰππόνικος, νῦν δὲ ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν
καταλυόντων ὁ Καλλίας καὶ τοῦτο ἐκκενώσας ξένους κατὰ-
λυσιν πεποίηκεν. ὁ μὲν οὖν Πρόδικος ἐτι κατέκειτο ἐγκεικα-
λυμμένος ἐν κωδίοις τισὶ καὶ στρώμασι καὶ μάλα πολλοῖς ὡς
ἐφαίνετο παρεκάθητο δὲ αὐτῷ ἐπὶ ταῖς πλησίον κλίμαις
Παυσανίας τε ὁ ἐκ Κεραμέων καὶ μετὰ Παυσανίου νέον τι
ἐτι μειράκιον, ὡς μὲν ἐγῶμαι καλὸν τε κάγαθὸν τὴν φύσιν,
τὴν δ' οὖν ἰδέαν πάνυ καλός· ἔδοξα δ' ἀκούσαι ὄνομα αὐτῷ
εἶναι Ἀγάθωνά. τοῦτ' ἦν τὸ μειράκιον καὶ τὸ Ἀδειμάντω
ἀμφοτέρω,⁴³ ὃ τε Κήπιδος καὶ ὁ Λευκολοφίδου καὶ ἄλλοι τινὲς
ἐφαίνοντο· περὶ δὲ ὧν διελέγοντο οὐκ ἐδυνάμην ἐγωγε
μαθεῖν ἔξωθεν, καίπερ λιπαρῶς ἔχων ἀκούειν τοῦ Προδίκου·
— πάσσοφος γὰρ μοι δοκεῖ ἀνὴρ εἶναι καὶ θεῖος· — ἀλλὰ διὰ
τὴν βαρύτητα τῆς φωνῆς βόμβος τις ἐν τῷ οἰκῆματι γιγνώμε-
νος ἀσαφῆ ἐποίησε τὰ λεγόμενα.

Καὶ ἡμεῖς μὲν ἄρτι εἰσεληλύθειμεν, κατόπιν δὲ ἡμῶν
ἐπεισῆλθον Ἀλκιβιάδης⁴⁶ τε ὁ καλός, ὡς φῆς σὺ καὶ ἐγὼ
πειθόμεαι, καὶ Κριτίας ὁ Καλλαίσχρου.

διακρίνω· δῖνα ἐξηγήσεις (ἀλλὰ καὶ αποφασίζω σαν δικαστής). διεξήγει·
παρὰ τοῦ διεξέρχομαι· ἀναπτύσσω (ἐκβέτω) με πολλές λεπτομέρειες. ἄρα·
πραγματικά (δηλ. ὅπως εἶχε υποθέσει προηγουμένως, κερ. Ε'). οἰκῆμα-
τωμάτιο. ταμειῶν· ἀποθήκη. τὸ κώδιον· τὸ ἀκατέργαστο δέμμα, ἡ
προβιά. στρώματα· σκεπάσματα. ἡ φύσις· ἡ ευφυΐα. ἡ ἰδέα· ἡ μορφή.
καὶ τὸ Ἀδειμάντω ἀμφοτέρω· καὶ οἱ δύο Ἀδειμάντοι. λιπαρῶς ἔχω·
ἐπιθυμῶ με πάθος, λαχταρῶ.

ΚΕΦ. Η'. Ἡμεῖς οὖν ὡς εἰσηγήσομεν, ἔτι σμίκρ' ἄττα
διατρίψαντες καὶ ταῦτα διαθεασάμενοι προσῆμεν πρὸς τὸν
Πρωταγόραν, καὶ ἐγὼ εἶπον· ὦ Πρωταγόρα, πρὸς σέ τοι
ἤλομεν ἐγὼ τε καὶ Ἴπποκράτης οὗτος. Πότερον, ἔφη, μόνῳ
βουλόμενοι διαλεχθῆναι ἢ καὶ μετὰ τῶν ἄλλων; Ἡμῖν μὲν,
ἦν δ' ἐγὼ, οὐδὲν διαφέρει· ἀκούσας δὲ οὐ ἔνεκα ἤλομεν,
αὐτὸς σκέψαι. Τί οὖν δὴ ἔστιν, ἔφη, οὐ ἔνεκα ἤκετε;
Ἴπποκράτης ὄδε ἐστὶ μὲν τῶν ἐπιχωρίων, Ἀπολλοδώρου
υἱός, οἰκίας μεγάλης τε καὶ εὐδαίμονος, αὐτὸς δὲ τὴν φύσιν
δοκεῖ ἐνάμιλλος εἶναι τοῖς ἡλικιώταις· ἐπιθυμεῖν δέ μοι δοκεῖ
ἐλλόγιμος γενέσθαι ἐν τῇ πόλει, τοῦτο δὲ οἶεταί οἱ μάλιστ'
ἂν γενέσθαι, εἰ σοὶ συγγένειτο· ταῦτ' οὖν ἤδη σὺ σκόπει,
πότερον περὶ αὐτῶν μόνος οἶει δεῖν διαλέγεσθαι πρὸς μόνους
ἢ μετ' ἄλλων. Ὀρθῶς, ἔφη, προμηθεῖ, ᾧ Σώκρατες, ὑπὲρ
ἐμοῦ. ξέρον γὰρ ἄνδρα καὶ ἰόντα εἰς πόλεις μεγάλας, καὶ ἐν
ταύταις πείθοντα τῶν νέων τοὺς βελτίστους ἀπολείποντας
τάς τῶν ἄλλων συνουσίας, καὶ οἰκείων καὶ ὀθνείων, καὶ
πρεσβυτέρων καὶ νεωτέρων, ἑαυτῷ συνεῖναι ὡς βελτίους
ἐσομένους διὰ τὴν ἑαυτοῦ συνουσίαν, χρῆ εὐλαβεῖσθαι τὸν
ταῦτα πράττοντα· οὐ γὰρ σμικροὶ περὶ αὐτὰ φθόνοι τε
γίγνονται καὶ ἄλλαι δυσμένειαι· τε καὶ ἐπιβουλαί, ἐγὼ δὲ τὴν

ἔτι σμίκρ' ἄττα διατρίψαντες· ἀφοῦ καθυστερήσαμε γὰρ λίγο ἀκόμα. μόνῳ·
ἐμοὶ μόνῳ. οὐδὲν διαφέρει· (ἐνν. τοῦτο, δηλ. ἐμοὶ μόνῳ ἢ καὶ μετὰ
τῶν ἄλλων διαλεχθῆναι) δὲν ἔχει καμιά σημασία αὐτό. ἀκούσας δὲ οὐ
ἔνεκα ἤλομεν = ἀκούσας δ' ἔκεινο οὐ ἔνεκα ἤλομεν. οἰκία (= οἶκος)
οικογένεια (σὸς, τζάκι)· πβ. εἶναι ἀπὸ σπῆτι. ἐνάμιλλος· ἐφαμίλλος, ἰσάζιος,
που μπορεῖ νὰ παραβγαίνει (με τοὺς καλύτερους). ἡλικιώτης· τῆς ἰδίας
ἡλικίας, συνομήλικος. ἐλλόγιμος· ὀνομαστός, σπουδαῖος. οἱ = αὐτῷ (δοτ.
προσ.). συγγίγνωμαί τινι· γίνομαι μαθητῆς κάποιου. Συνών. συννεμι (κεφ.
Ε' συνεστέον), ὁμιλῶ. προμηθεῖομαι, -οῦμαι· προνοῶ, παίρνω τὰ μέτρα
μου. συνουσία· συναναστραφή, μαθητεία, παρακολούθηση μαθήματος. ὀ-
θνεῖος· ξένος. καὶ οἰκείων καὶ ὀθνείων· ἐπεξήγηση (επιμεριστ.) τοῦ τῶν
ἄλλων. εὐλαβεῖομαι· παίρνω τὰ μέτρα μου, προσέχω. δυσμένεια·
προσωπικὴ ἔχθρα. ἐπιβουλή· μηχανορραφία, διωγμός.

σοφιστικήν τέχνην φημί μὲν εἶναι παλαιάν, τὸς δὲ μεταχει-
ριζομένους αὐτήν τῶν παλαιῶν ἀνδρῶν, φοβουμένων τὸ
ἐπαχθὲς αὐτῆς, πρόσχημα ποιεῖσθαι καὶ προκαλύπτεσθαι,
τοὺς μὲν ποιήσιν, ὅσων Ὀμηρὸν τε καὶ Ἡσίοδον καὶ
Σιμωνίδην, τοὺς δὲ αὖτε τελετάς⁴⁹ τε καὶ χρησμοφιδίας, τοὺς ἀμφί
τε Ὀρφέα καὶ Μουσαῖον.⁵¹ ἐνίοις δὲ τινὰς ἴσθηται καὶ
γυμναστικήν, ὅσων Ἰκκος τε ὁ Ταραντῖνος⁵² καὶ ὁ νῦν ἔτι ὧν
οὐδενὸς ἤττων σοφιστῆς Ἡρόδοτος ὁ Σηλυμβριανός,⁵³ τὸ δὲ
ἀρχαῖον Μεγαρεὺς μουσικήν δὲ Ἀγαθοκλῆς⁵⁴ τε ὁ ὑμέτερος
ὁ Κείος⁵⁵ καὶ ἄλλοι πολλοί· οὗτοι πάντες, ὡσπερ λέγω,
φοβηθέντες τὸν φθόνον ταῖς τέχναις ταύταις παραπετάσμα-
σιν ἐχρήσαντο· ἐγὼ δὲ τούτοις ἄπασιν κατὰ τοῦτο εἶναι οὐ
ξυμφέρομαι· ἡγοῦμαι γὰρ αὐτοὺς οὐ τι διαπράξασθαι, ὃ
ἐβουλήθησαν· οὐ γὰρ λαθεῖν τῶν ἀνθρώπων τοὺς δυναμένους
ἐν ταῖς πόλεσι πράττειν, ὧσπερ ἕνεκα ταῦτ' ἐστὶ τὰ
προσχήματα· ἐπεὶ οἳ γε πολλοί, ὡς ἔπος εἰπεῖν, οὐδὲν
αἰσθάνονται, ἀλλ' ἄττ' ἂν οὔτοι διαγέλλωσι, ταῦτα
ὑμνοῦσιν. τὸ οὖν ἀποδιδράσκοντα μὴ δύνασθαι ἀποδράναι,
ἀλλὰ καταφανῆ εἶναι, πολλὴ μωρία καὶ τοῦ ἐπιχειρήματος,

τὸ ἐπαχθὲς αὐτῆς· τα δὲ δυσάρεστα επακόλουθά της. πρόσχημα· προκάλυμμα
(για προφύλαξη). τελεταί· μυστηριακὲς τελετές. χρησμοφιδίαι· χρησμοί,
προφητείες. ἴσθηται· (ενν. πρόσχημα ποιεῖσθαι): ἔχω αντιληφθεῖ (παρακ.
του αἰσθάνομαι). παραπέτασμα· προκάλυμμα (πρόσχημα). κατὰ τοῦτο
εἶναι οὐ ξυμφέρομαι· σ' αὐτὸ το σημείο δε συμφωνῶ. οὐ τι· καθόλου δεν.
Ἡ αντων. τι κάνει έντονη την άρνηση οὐ. τῶν ἀνθρώπων· γεν. διαφρετική
ἀπ' ὅλους τους ανθρώπους. οἱ δυνάμενοι πράττειν (ενν. τὰ πολιτικά)· ὅσοι
έχουν πολιτική δύναμη. οἱ πολλοί· ο λαός, οι περισσότεροι άνθρωποι. ὡς
ἔπος εἰπεῖν· που λέει ο λόγος, σχεδόν. διαγέλλω· διαδίδω. οὔτοι· δηλ.
οι πολιτικοί. ὑμῶν· επαναλαμβάνω μηχανικά. τὸ οὖν ἀποδιδράσκοντα
μὴ δύνασθαι ἀποδράναι· το να μην κατορθώνει λοιπόν κάποιος να γλιτώσει.
παρὸ που προσπαθεῖ να ξεφύγει... πολλὴ μωρία (έτσι) καὶ τοῦ ἐπιχει-
ρήματος· και σαν απόπειρα είναι μεγάλη ανοησία. ἀνάγκη (έτσι)· είναι ἐπό-
μενο. παρέχεσθαι τοὺς ἀνθρώπους· να φέρονται (δέχονται) οι άνθρωποι

καὶ πολὺ δυσμενεστέρους παρέχεσθαι ἀνάγκη τοὺς ἀνθρώ-
πους· ἡγοῦνται γὰρ τὸν τοιοῦτον πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ
πανούργον εἶναι. ἐγὼ οὖν τούτων τὴν ἐναντίαν ἄπασαν ὁδὸν
ἐλήλυθα, καὶ ὁμολογῶ τε σοφιστῆς εἶναι καὶ παιδεύειν
ἀνθρώπους, καὶ εὐλάβειαν ταύτην οἶμαι βελτίω ἐκείνης
εἶναι, τὸ ὁμολογεῖν μᾶλλον ἢ ἔξαρνον εἶναι· καὶ ἄλλας πρὸς⁵⁶
ταύτη ἔσχεμμαι, ὥστε, σὺν θεῷ εἰπεῖν, μηδὲν δεινὸν πάσχειν
διὰ τὸ ὁμολογεῖν σοφιστῆς εἶναι, καίτοι πολλὰ γε ἔτη ἤδη
εἰμι ἐν τῇ τέχνῃ· καὶ γὰρ καὶ τὰ ξύμπαντα πολλὰ μοί ἐστιν·
οὐδενὸς ὅτου οὐ πάντων ἂν ὑμῶν καθ' ἡλικίαν πατῆρ εἴην·
ὥστε πολὺ μοι ἡδιστόν ἐστιν, εἴ τι βούλεσθε, περὶ τούτων
ἀπάντων ἐναντίον τῶν ἔνδον ὄντων τὸν λόγον ποιεῖσθαι. καὶ
ἐγὼ — ὑπώπτουσα γὰρ βούλεσθαι αὐτὸν τῷ τε Προδίκῳ καὶ
τῷ Ἰππία ἐνδείξασθαι καὶ καλλωπίσασθαι, ὅτι ἐρασταὶ
αὐτοῦ ἀφιγμένοι εἴμεν. — Τί οὖν, ἔφην ἐγώ, οὐ καὶ Πρόδικον
καὶ Ἰππίαν ἐκαλέσαμεν καὶ τοὺς μετ' αὐτῶν, ἵνα ἐπακού-
σωσιν ἡμῶν; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφην ὁ Πρωταγόρας. Βούλεσθαι
οὖν, ὁ Καλλίας ἔφη, συνέδριον κατασκευάσωμεν, ἵνα καθεζό-
μενοι διαλέγησθε; Ἐδόκει χρῆναι· ἄσμενοι δὲ πάντες ἡμεῖς,

καὶ τοῦ ἐπιχειρήματος· γεν. υποκειμ., ο και επιδοτ. Το νόημα: θεωρεῖται
μεγαλύτερη ανοησία το να επιχειρήσεις να δραπετεύσεις και να συλληφθεῖς κατὰ
την απόπειρα, παρά να δραπετεύσεις και να συλληφθεῖς μετά. εὐλάβεια·
τρόπος προφύλαξης. τὸ ὁμολογεῖν μᾶλλον ἢ ἔξαρνον εἶναι: ἐπέξηγ. στο
εὐλάβειαν ταύτην... ἐκείνης αντιστοιχῶς. ἔξαρνός εἰμι· αρνιέμαι κατη-
γορηματικά. σὺν θεῷ εἰπεῖν· με τη βοήθεια του θεού. τὰ ξύμπαντα (ενν.
ἔτη)· ὅλα τα χρόνια της ηλικίας μου, η ηλικία μου. οὐδενὸς ὅτου = οὐδεις
έστιν ὅτου· έχει γίνει ἔλξη του οὐδεις από το αναφορ. ὅτου (= οὗτινος).
οὐδενὸς ὅτου... πατῆρ εἴην = οὐδεις πάντων ὑμῶν (έτσι) ὅτου οὐκ ἂν εἴην
πατῆρ καθ' ἡλικίαν. ἐναντίον· μπροστά. ἐνδείκνυμι καὶ καλλωπί-
ζομαι· κἀνά επίδειξη και καμαρώνω. ἐρασταί (κατηγ.)· θαυμαστάς. Τι
οὖν... οὐ... ἐκαλέσαμε· Γιατί λοιπόν δεν καλούμε αμέσως...

ὡς ἀκουσόμενοι ἀνδρῶν σοφῶν, καὶ κῦτοὶ ἀντιλαβόμενοι τῶν βάρβρων καὶ τῶν κλινῶν κατεσκευαζόμεν παρά τῳ Ἴπτιᾳ· ἐκεῖ γάρ προὔπηρχε τὰ βάθρα· ἐν δὲ τούτῳ Καλλίας τε καὶ Ἀλκιβιάδης ἠκέτην ἄγοντε τὸν Πρόδικον, ἀναστήσαντες ἐκ τῆς κλίνης, καὶ τοὺς μετὰ τοῦ Προδίκου.

ΚΕΦ. Θ'. Ἐπει δὲ πάντες συνεκαθεζόμεθα, ὁ Πρωταγόρας, Νῦν δὴ ἄν, ἔφη, λέγοις, ὦ Σώκρατες, ἐπειδὴ καὶ οἶδε πάρεσι, περὶ ὧν ὀλίγον πρότερον μνείαν ἐποιούῃ πρὸς ἐμὲ ὑπὲρ τοῦ νεανίσκου. καὶ ἐγὼ εἶπον, ὅτι Ἡ αὐτῇ μοι ἀρχὴ ἐστίν, ὦ Πρωταγόρα, ἦπερ ἄρτι, περὶ ὧν ἀφικόμην. Ἴπποκράτης γάρ ὁδε τυγχάνει ἐν ἐπιθυμίᾳ ὧν τῆς σῆς συνουσίας· ὅτι οὖν αὐτῷ ἀποβήσεται, ἐάν σοι συνῆ, ἡδέως ἄν φησι πυθέσθαι· τσοῦτος ὁ γε ἡμέτερος λόγος. ὑπολαβῶν οὖν ὁ Πρωταγόρας εἶπεν· ὦ νεανίσκε, ἔσται τοίνυν σοι, ἐάν ἐμοὶ συνῆς, ἢ ἂν ἡμέρα ἐμοὶ συγγένη, ἀπιέναι οἴκαδε βελτίονι γεγονότι, καὶ ἐν τῇ ὑστεραίᾳ ταῦτά ταῦτα· καὶ ἐκάστης ἡμέρας ἀεὶ ἐπὶ τὸ βέλτιον ἐπιδιδόναι· καὶ ἐγὼ ἀκούσας εἶπον· ὦ Πρωταγόρα, τοῦτο μὲν οὐδὲν θαυμαστὸν λέγεις,

καὶ αὐτοὶ· καὶ μόνοι μας (δηλ. δὲν περιμέναμε τοὺς υπηρέτες). ἀντιλαβόμενοι τῶν βάρβρων· πιάνω καὶ σηκώνω τοὺς πάγκους. κατασκευαζόμενοι· τοποθετῶ. ἠκέτην ἄγοντε· δεικνός αριθμός· ἦκον ἄγοντες = ἐφτάσαν φέρνοντας· ἀν... λέγοις· θὰ μπορούσες νὰ μὰς μιλήσεις (θὰ ἤθελες νὰ μὰς μιλήσεις). ὑπὲρ τοῦ νεανίσκου· ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ νεαροῦ. Ἡ αὐτῇ μοι ἀρχὴ ἐστίν... ἦπερ καὶ ἄρτι· ἀρχίζω μὲ τὰ ἴδια λόγια, ὅπως καὶ πρὶν ἀπὸ λίγο. ὁ, τι οὖν αὐτῷ ἀποβήσεται· (πλαγ. ἐρωτ. ἀπὸ τοῦ πυθέσθαι ἄν)· τι ὄφελος, λοιπὸν, θὰ ἔχει αὐτός. ἐάν πυθέσθαι· ὑποκ. ἐνν. αὐτός, ταυτοπρ. πυνθάνομαι· πληροφοροῦμαι, μαθαίνω. ἔσται τοίνυν σοι... ἀπιέναι οἴκαδε βελτίονι γεγονότι· θὰ συμβεῖ λοιπὸν σὲ σένα νὰ πιστρέψεις στὸ σπῆτι σου καλύτερος (: θεωρητικὰ καὶ πρακτικὰ). ἢ ἂν ἡμέρα ἐμοὶ συγγένη· τὴν ἡμέρα που θὰ γίνεις μαθητῆς μου. ἐπὶ τὸ βέλτιον ἐπιδιδόναι· νὰ προοδεύεις πρὸς τὸ καλύτερο. τοῦτο οὐδὲν θαυμαστὸν λέγεις = οὐδὲν θαυμαστὸν ἐστὶ τοῦτο, ὁ λέγεις.

ἀλλὰ εἰκός, ἐπεὶ κἂν σὺ, καίπερ τηλικούτος ὧν καὶ οὕτω σοφός, εἴ τίς σε διδάξειεν ὁ μὴ τυγχάνεις ἐπιστάμενος, βελτίων ἂν γένοιο· ἀλλὰ μὴ οὕτως, ἀλλ' ὥσπερ ἂν εἰ αὐτίκα μάλᾳ μεταβαλὼν τὴν ἐπιθυμίαν Ἴπποκράτης ὁδε ἐπιθυμήσειε τῆς συνουσίας τούτου τοῦ νεανίσκου τοῦ νῦν νεωστὶ ἐπιδημοῦντος, Ζευξίππου τοῦ Ἡρακλεώτου,⁵⁷ καὶ ἀφικόμενος παρ' αὐτὸν, ὥσπερ παρὰ σὲ νῦν, ἀκούσειεν αὐτοῦ ταῦτά ταῦτα, ἄπερ σοῦ, ὅτι ἐκάστης ἡμέρας ἕξων ἀντῷ βελτίων ἔσται καὶ ἐπιδώσει, εἰ αὐτὸν ἐπανερίτο· τί δὴ φῆς βελτίω ἔσεσθαι καὶ εἰς τί ἐπιδώσεις; εἴποι ἂν αὐτῷ Ζευξίππος, ὅτι πρὸς γραφικὴν· κἂν εἰ Ὀρθαγόρα τῷ Θηβαίῳ συγγενόμενος, ἀκούσας ἐκείνου ταῦτά ταῦτα, ἄπερ σοῦ, ἐπανερίτο αὐτὸν εἰς ὅτι βελτίων καθ' ἡμέραν ἔσται συγγινόμενος ἐκείνῳ, εἴποι ἂν, ὅτι εἰς αὐλήσιν· οὕτω δὴ καὶ σὺ εἰπέ τῷ νεανίσκῳ καὶ ἐμοὶ ὑπὲρ τούτου ἐρωτῶντι, Ἴπποκράτης ὁδε Πρωταγόρα συγγενόμενος, ἢ ἂν αὐτῷ ἡμέρα συγγένηται, βελτίων ἄπεισι γενόμενος καὶ τῶν ἄλλων ἡμερῶν ἐκάστης οὕτως ἐπιδώσει εἰς τί, ὦ Πρωταγόρα, καὶ περὶ τοῦ; καὶ ὁ Πρωταγόρας ἐμοῦ ταῦτα ἀκούσας, Σὺ τε καλῶς ἐρωτᾷς, ἔφη, ὦ Σώκρατες, καὶ ἐγὼ τοῖς καλῶς ἐρωτῶσι χαίρω ἀποκρινόμενος. Ἴπποκράτης γὰρ παρ' ἐμὲ ἀφικόμενος οὐ πείσεται, ἄπερ ἂν ἔπαθεν ἄλλω τῷ συγγενόμενος τῶν

ἐπεὶ κἂν σὺ· γιατί ακόμα καὶ σὺ. ἀλλὰ μὴ οὕτως (ἐνν. λέγει)· μὴ ἀπαντᾷς λοιπὸν μ' αὐτὸ τὸν τρόπο. ἀλλ' ὥσπερ ἂν... συνδέεται μὲ τὸ πιο κάτω· εἴποι ἂν αὐτῷ ὁ Ζευξίππος = ἀλλ' (οὕτω δὴ εἶπέ), ὥσπερ ἂν εἴποι αὐτῷ ὁ Ζ. αὐτίκα μάλᾳ· τώρα αμέσως, αὐτῇ τῇ στιγμῇ. (κἂν εἰ Ὀρθαγόρα...) εἴποι ἂν· ὑποκ. ὁ Ὀρθαγόρας. Ἴπποκράτης ὁδε... βελτίων ἄπεισι γενόμενος καὶ τῶν ἄλλων ἡμερῶν ἐκάστης οὕτως ἐπιδώσει εἰς τί... καὶ περὶ τοῦ; = Ἴππ. ὁδε... εἰς τί καὶ περὶ τίνοσ (= τοῦ) γενόμενος βελτίων ἄπεισι οἴκαδε καὶ εἰς τί καὶ περὶ τίνοσ ἐπιδώσει οὕτως ἐκάστης τῶν ἄλλων ἡμερῶν; εἰς τί καὶ περὶ τοῦ; σὲ ποῖο ἐπάγγελμα καὶ σὲ ποῖα εἰδικότητα; πείσεται· μέλλ. τοῦ πάσχω.

σοφιστῶν· οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι λωβῶνται τοὺς νέους· τὰς γὰρ τέχνας αὐτοὺς πεφευγότας ἄκοντας πάλιν αὖ ἄγοντες ἐμβάλλουσιν εἰς τέχνας, λογισμούς τε καὶ ἀστρονομίαν καὶ γεωμετρίαν καὶ μουσικὴν διδάσκοντες — καὶ ἅμα εἰς τὸν Ἰππίαν ἀπέβλεψε⁵⁹ — παρὰ δ' ἐμὲ ἀφικόμενος μαθήσεται οὐ περὶ ἄλλου τοῦ ἢ περὶ οὗ ἦκει. τὸ δὲ μάθημά ἐστιν εὐβουλία περὶ τῶν οἰκείων, ὅπως ἂν ἄριστα τὴν αὐτοῦ οἰκίαν διοικῶι, καὶ περὶ τῶν τῆς πόλεως, ὅπως τὰ τῆς πόλεως δυνατώτατος ἂν εἴη καὶ πράττειν καὶ λέγειν. Ἄρα, ἔφην ἐγώ, ἔπομαι⁶⁰ σου τῷ λόγῳ; δοκεῖς γὰρ μοι λέγειν τὴν πολιτικὴν τέχνην καὶ ὑπισχνεῖσθαι ποιεῖν ἄνδρας ἀγαθοὺς πολίτας. Αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτ' ἐστίν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, τὸ ἐπάγγελμα, ὃ ἐπαγγέλλομαι.

ΚΕΦ. Ι'. Ἦ καλόν, ἦν δ' ἐγώ, τέχνημα ἄρα κέκτησαι, εἴπερ κέκτησαι· οὐ γὰρ τι ἄλλο πρὸς γε σὲ εἰρήσεται ἢ ἄπειροῦ. ἐγὼ γὰρ τοῦτο, ὦ Πρωταγόρα, οὐκ ᾤμην διδασκτὸν εἶναι, σοὶ δὲ λέγοντι οὐκ ἔχω ὅπως ἀπιστῶ. ὄθεν δὲ αὐτὸ ἠγοῦμαι οὐ διδασκτὸν εἶναι μὴδ' ὑπ' ἀνθρώπων παρασκευα-

λωβάσθαι, -ῶμαι· βλάπτω, κακομεταχειρίζομαι. . τέχνη· πρακτικές γνώσεις (μαθήματα χρήσιμα γὰρ τις πρακτικές ἀνάγκης τῆς ζωῆς). αὐτοὺς πεφευγότας· παρόλο που αὐτοὶ προσπαθοῦν νὰ ἐφεύγουν ἀπὸ... λογισμός· λογαριασμός, πρακτικὴ αριθμητικὴ. ἀποβλέπω· ρίχνω το βλέμμα. εὐβουλία περὶ τῶν οἰκείων· ἡ σωστὴ (συνετὴ) κρίση γὰρ τις υποθέσεις του σπιτιοῦ. ὅπως ἂν ἄριστα... διοικεῖ· ἐπεξήγ. στο εὐβουλία περὶ τῶν οἰκείων. πράττω καὶ λέγω τὰ τῆς πόλεως· ρυθμίζω με ἔργα καὶ με λόγια τις υποθέσεις τῆς πολιτείας. Ἄρα... ἔπομαι σου τῷ λόγῳ; Ἄραγε παρακολούθησέ το νόημα των λόγων σου (: ἄραγε καταλαβαίνω καλά τι λες); λέγειν· ὅτι κάνεις λόγο (για...), ὅτι εννοεῖς (την...) ὑπισχνέομαι, -οῦμαι· υποσχομαι. μὲν οὖν· βεβαιώτατα, ἀκριβῶς. Ἦ· πραγματικά, ἀληθινά. τέχνημα· τέχνη. εἴπερ· ἀν βέβαια... οὐκ ἔχω ὅπως ἀπιστῶ· δεν μπορῶ νὰ ἀμφισβάλλω. ὄθεν· γὰρ ποιο λόγο. μὴδὲ παρασκευαστὸν (εἶναι) = μὴδὲ δυνατὸν εἶναι παρασκευασθῆναι· οὔτε ὅτι μπορεῖ νὰ μεταδοθεῖ.

στὸν ἀνθρώποις, δίκαιός εἰμι εἰπεῖν. ἐγὼ γὰρ Ἀθηναίους, ὥσπερ καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες, φημί σοφοὺς εἶναι⁶¹. ὄρῳ οὖν, ὅταν συλλεγῶμεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐπειδὴν μὲν περὶ οἰκοδομίας τι δέη πράξαι τὴν πόλιν, τοὺς οἰκοδόμους μεταπεμπομένους συμβούλους περὶ τῶν οἰκοδομημάτων, ὅταν δὲ περὶ ναυπηγίας, τοὺς ναυπηγούς, καὶ τάλλα πάντα οὕτως, ὅσα ἠγοῦνται μαθητὰ τε καὶ διδασκτὰ εἶναι· ἐὰν δὲ τις ἄλλος ἐπιχειρῇ αὐτοῖς συμβουλευεῖν, ὃν ἐκείνοι μὴ οἴονται δημιουργὸν εἶναι, κἂν πάνυ καλὸς ἦ καὶ πλούσιος καὶ τῶν γενναίων, οὐδὲν τι μᾶλλον ἀποδέχονται, ἀλλὰ καταγελοῦσι καὶ θορυβοῦσιν, ἕως ἂν ἢ αὐτὸς ἀποστῇ ὁ ἐπιχειρῶν λέγειν καταθορυβηθεὶς, ἢ οἱ τοξόται⁶² αὐτὸν ἀφελκύσωσιν ἢ ἐξάρωνται κελεύοντων τῶν πρυτάνεων. περὶ μὲν οὖν ὧν οἴονται ἐν τέχνῃ εἶναι, οὕτω διαπράττονται· ἐπειδὴν δὲ τι περὶ τῶν τῆς πόλεως διοικήσεως δέη βουλευσασθαι, συμβουλευεῖ αὐτοῖς ἀνιστάμενος περὶ τούτων ὁμοίως μὲν τέκτων, ὁμοίως δὲ χαλκεύς, σκυτοτόμος, ἔμπορος, ναύκληρος, πλούσιος, πένης, γενναῖος, ἀγεννής, καὶ τούτοις οὐδεὶς τοῦτο ἐπιπλήττει ὥσπερ τοῖς πρότερον, ὅτι οὐδαμόθεν μαθῶν, οὐδὲ ὄντος

δίκαιός εἰμι εἰπεῖν· εἰμι υποχρεωμένος νὰ πω (: ἐξηγήσω). οἰκοδομία· οἰκοδομικὴ ἐργασία. πράξει· νὰ συζητήσει. μεταπεμπομένους· ὑποκ. τὴν πόλιν (: τοὺς πολίτας). μεταπέμπομαι· προσκαλῶ. δημιουργός· εἰδικός σε κάποια τέχνη. γενναῖος· ευγενής. οὐδὲν τι μᾶλλον· παρὸς αὐτὰ δεν... ἀποδέχομαι· δέχομαι τὴ γνώμη (κάποιου). θορυβῶ· αποδοκιμάζω με θόρυβο. ἀποστῇ· του ρ. ἀφ-ίσταμαι· απομακρύνομαι. καταθορυβοῦμαι· νιώθω ταραχὴ, τὰ χάνω εντελῶς. ἀφελκύω· σέρνω βία. ἐξ-άρωμαι· βγάζω ἐξω κάποιον σηκωτό. ἐν τέχνῃ εἶναι· ὅτι εἶναι τεχνικά ζητήματα. ὁ τέκτων· μάστορας, οἰκοδόμος ἢ ξυλουργός. χαλκεύς· χαλκιάς, σιδηρουργός. σκυτοτόμος· τσαγκάρης (σκῦτος· κατεργασμένο δέρμα). ναύκληρος· πλοιοκτῆτης, καραβοκύρης. ἀγεννής· μὴ ευγενής, ἀνθρώπος του λαοῦ. ὅτι οὐδαμόθεν μαθῶν... ἔπειτα συμβουλευεῖν ἐπιχειρεῖ· ἐπεξηγεῖ το τοῦτο. μαθῶν· θὰ ἔπρεπε μαθόντες, ἀφοῦ ἀναφέρεται στο προηγούμενο τοῦτο· ο συγγραφέας ὁμως προτίμησε ἐνικό, γιατί ἔχει στο νου του ἕνα ομιλητὴ κάθε φορὰ στο βήμα. ἔπειτα· ἐντούτοις· τονίζει τὴν

γεγονέναι, πολλά δὲ μεμαθηκέναι, τὰ δὲ αὐτὸν ἐξηγηκέναι. εἰ οὖν ἔχεις ἐναργέστερον ἡμῖν ἐπιδείξαι, ὡς διδακτὸν ἐστὶν ἢ ἀρετῇ, μὴ φθονήσης, ἀλλ' ἐπίδειξον. Ἄλλ' ὦ Σώκρατες, ἔφη, οὐ φθονήσω· ἀλλὰ πότερον ὑμῖν, ὡς πρεσβύτερος νεώτεροις, μῦθον λέγων ἐπιδείξω ἢ λόγῳ διεξελθῶν; πολλοὶ οὖν αὐτῷ ὑπέλαβον τῶν παρακαθημένων, ὀποτέρως βούλοιντο, οὕτως διεξιέναι. Δοκεῖ τοίνυν μοι, ἔφη, χαριέστερον εἶναι μῦθον ὑμῖν λέγειν.

ΚΕΦ. ΙΑ'. Ἦν γάρ ποτε χρόνος, ὅτε θεοὶ μὲν ἦσαν, θνητὰ δὲ γένη οὐκ ἦν. ἐπειδὴ δὲ καὶ τούτοις χρόνος ἦλθεν εἰμαρμένους γενέσεως, τυποῦσιν αὐτὰ θεοὶ γῆς ἔνδον ἐκ γῆς καὶ πυρὸς μείζαντες καὶ τῶν ὅσα πυρὶ καὶ γῆ κεράννυται. ἐπειδὴ δ' ἄγειν αὐτὰ πρὸς φῶς ἐμελλον, προσέταξαν Προμηθεὶ καὶ Ἐπιμηθεὶ⁶⁹ κοσμήσαι τε καὶ νεῦμαι δυνάμεις ἐκάστοις ὡς πρέπει. Προμηθεὰ δὲ παραιτεῖται Ἐπιμηθεὺς αὐτὸς νεῦμαι· νείμαντος δ' ἐμοῦ, ἔφη, ἐπίσχεσαι· καὶ οὕτως πείσας νέμει. νέμων δὲ τοῖς μὲν ἰσχὺν ἄνευ τάχους προσῆπτε, τὰ δὲ ἀσθενέστερα τάχει

ἐναργέστερον (ἐπίρρ.)· πιο ξεκάθαρα. φθονῶ· αρνούμαι. λόγος· ρητορικὸς λόγος, ομιλία. διεξέρχομαι· αναπτύσσω, εκθέτω διεξοδικά. ὑπολαμβάνω· παίρνω το λόγο, απαντώ. ὀποτέρως· με ὅποιον ἀπὸ τους δυο τρόπους. θνητὰ γένη· εἶδη ζώων, ζῶα. εἰμαρμένους· ορισμένους ἀπὸ τη μοίρα (εἰμαρμένος χρόνος γενέσεως). τυτέω, -ῶ· πλάθω, δίνω μορφή (σε κάτι) με τη βοήθεια κάλουπιού (: τύπου). καὶ τῶν ὅσα κεράννυται· το ἄβρο πριν ἀπὸ την αναφ. ἀνωνωμία ἰσοδυναμεί με δεικτική ἀντωνυμία; καὶ (ἐξ) ἐκείνων ὅσα κεράννυται πυρὶ καὶ γῆ· καὶ μ' εκείνα που μποροῦν να ἐναυθῶν με τη φωτιά καὶ το χώμα. κεράννυμι· ἀνακατεύω κάτι με κάτι ἄλλο. Οὐσ. κρᾶμα, κρᾶσις, κρατήρ· κοσμήσαι τε καὶ νεῦμαι· προῦθ-στερο σῆμα. νεῦμαι· ἀπαρφ. ἀορ. του νέμω; μοιράζω. παραιτούμαι· παρακαλῶ· ἐπισκέπτομαι· ἐπιθεωρῶ. τὸ τάχος· ἡ ταχύτητα, ἡ γρηγοράδα, ἡ σβελτάδα. προσάπτω· ἐνώσω, παρέχω, δίνω.

διδασκάλου οὐδενὸς αὐτῷ, ἔπειτα συμβουλεύειν ἐπιχειρεῖ· δῆλον γάρ, ὅτι οὐκ ἠγοῦνται διδακτὸν εἶναι. μὴ τοίνυν ὅτι τὸ κοινὸν τῆς πόλεως οὕτως ἔχει, ἀλλὰ ἰδίᾳ ἡμῖν οἱ σοφώτατοι καὶ ἀριστοὶ τῶν πολιτῶν ταύτην τὴν ἀρετὴν, ἣν ἔχουσιν, οὐχ οἷοί τε ἄλλοις παραδιδόναι· ἐπεὶ Περικλῆς, ὁ τούτων τῶν νεανίσκων πατήρ, τούτους ἄ μὲν διδασκάλων εἶχετο καλῶς καὶ εὖ ἐπαίδευσεν, ἄ δὲ αὐτὸς σοφός ἐστιν οὔτε αὐτὸς παιδεύει οὔτε τῷ ἄλλῳ παραδίδωσιν, ἀλλ' αὐτοὶ περιμόντες νέμονται ὡσπερ ἄφροτοι, ἐάν που αὐτόματα περιτύχῃσι τῇ ἀρετῇ. εἰ δὲ βούλει, Κλεινίαν⁶⁴, τὸν Ἀλκιβιάδου τούτου νεώτερον ἀδελφόν, ἐπιτροπεύων ὁ αὐτὸς οὗτος ἀνὴρ Περικλῆς, δειδώς περὶ αὐτοῦ μὴ διαφθαρεῖ δὴ ὑπὸ Ἀλκιβιάδου, ἀποσπάσας ἀπὸ τούτου, καταθέμενος ἐν Ἀρίφρονος ἐπαίδευσεν· καὶ πρὶν ἐξ ἡμέρας γεγονέναι, ἀπέδωκε τούτῳ οὐκ ἔχων ὅ τι χρήσαιτο αὐτῷ· καὶ ἄλλους σοὶ παμπόλλους ἔχω λέγειν, οἳ αὐτοὶ ἀγαθοὶ ὄντες οὐδένα πώποτε βελτίω ἐποίησαν οὔτε τῶν οἰκείων οὔτε τῶν ἀλλοτριῶν. ἐγὼ οὖν, ὦ Πρωταγόρα, εἰς ταῦτα ἀποβλέπων οὐκ ἠγοῦμαι διδακτὸν εἶναι ἀρετῇ· ἐπειδὴ δέ σου ἀκούω ταῦτα λέγοντος, κάμπτομαι καὶ οἶμαι τί σε λέγειν διὰ τὸ ἠγεῖσθαι σε πολλῶν μὲν ἔμπειρον

ἐκόσμηι· τὰ δὲ ὤπλιζε, τοῖς δ' ἄοπλον διδοὺς φύσιν ἄλλην
τιν' αὐτοῖς ἐμηχανᾶτο δύναμιν εἰς σωτηρίαν· ἃ μὲν γὰρ
αὐτῶν σμικρότητι ἤμπισχε, πτηνὸν φυγὴν ἢ κατάγειον
οἴκησιν ἔνεμεν· ἃ δὲ ἠῤῥε μεγέθει, τῶδε αὐτῶ αὐτὰ ἔσῳζε·
καὶ τᾶλλα οὕτως ἐπανιστῶν ἔνεμεν· ταῦτα δὲ ἐμηχανᾶτο
εὐλόβειαν ἔχων μὴ τι γένος ἀῖστωθείη· ἐπειδὴ δὲ αὐτοῖς⁷⁰
ἀλληλοφθοριῶν διαφυγὰς ἐπῆρκεσε, πρὸς τὰς ἐκ Διὸς ὥρας
εὐμάρειαν ἐμηχανᾶτο ἀμφιεννὺς αὐτὰ πυκναῖς τε θριξί και
στερεοῖς δέρμασιν, ἱκανοῖς μὲν ἀμῦναι χειμῶνα, δυνατοῖς δὲ
καὶ καύματα, καὶ εἰς εὐνάς ἰούσιν ὅπως ὑπάρχοι τὰ αὐτὰ
ταῦτα στρωμνὴ οἰκεία τε καὶ αὐτοφυγῆς ἐκάστω, καὶ ὑποδῶν
τὰ μὲν ὀπλαῖς, τὰ δὲ δέρμασι στερεοῖς καὶ ἀνάμους·
τοῦντεῦθεν τροφὰς ἄλλοις ἄλλας ἐξεπόριζε, τοῖς μὲν ἐκ γῆς
βοτάνην, ἄλλοις δὲ δένδρων καρπούς, τοῖς δὲ ῥίζας· ἔστι δ'
οἷς ἔδωκεν εἶναι τροφὴν ζώων ἄλλων βορᾶν· καὶ τοῖς μὲν

φύσις· οργανισμός· μηχανάομαι, -ῶμαι· επινοῶ σοφίζομαι. ἀμπίσχω
(: ἀμφί + ἴσχω) = ἀμπέχω· ντύνω, περικλείω, περιορίζω. ἀμπίσχω σμι-
κρότητι· περιορίζω σε μικρὸ σώμα. πτηνὸς φυγὴ· φτερωτὴ φυγὴ· φτερά
για να φεύγουν. κατάγειος οἴκησις· υπόγεια κατοικία. αὐξω (= αὐξάνω)
μεγέθει· κάνω κάποιον ἢ κάτι μεγαλύτερο. τῶδε αὐτῶ· δηλ. τῶ μεγέθει·
με το μεγάλο σώμα. ἐπανιστῶ· εξισώνω, κάνω κάτι ἢ κάποιον ἴσο (ἢ ὅμοιο)
με ἄλλο. οὕτως ἐπανιστῶν· κάνοντάς τα ἰσοδύναμα μ' αὐτό τον τρόπο.
εὐλόβειαν ἔχω· εὐλαβοῦμαι· φοβάμαι, ανησυχῶ, παίρνω τα μέτρα μου.
ἀῖστώ, -ῶ· ἐξφανίζω, καταστρέφω. ἐπαρκῶ· εφοδιάζω. διαφυγαί·
μέσα αποφυγῆς. ἐπῆρκεσε αὐτοῖς διαφυγὰς ἀλληλοφθοριῶν· τα εφοδίασε
με ὅλα τα μέσα για ν' αποφύγουν την ἀλληλοεξόντωση. αἱ ἐκ Διὸς ὥραι·
οι ατμοσφαιρικές μεταβολές, που προκαλοῦνται ἀπὸ το Δία. εὐμάρεια· ευ-
κολία, διάφορα μέσα. δυνατοῖς δὲ καὶ καύματα ενν. ἀμῦναι. καὶ εἰς
εὐνάς ἰούσιν ενν. αὐτοῖς· καὶ ὅταν αὐτὰ πηγαίνουν στη φωλιά τους. ὅπως
ὑπάρχοι τὰ αὐτὰ ταῦτα ἐκάστω· αὐτὰ τα ἴδια να χρησιμοποιεῖουν στο καθένα.
στρωμνῆ· στρώματα καὶ σκεπάσματα. οἰκείος· κατάλληλος, ταιριαστός.
αὐτοφυγῆς· φυσικός, δοσμένος ἀπὸ τη φύση. ὑποδῶν, -ῶ· παπουτσῶνα.
(Παραγ. ὑπόδημα). ἀνάμους· που δεν ἔχει αἶμα, ἀναίσθητος. τοῦντεῦθεν·
μετὰ ἀπ' αὐτό, ἀκόμα. ἐκπρίζω· βρίσκω πόρους, ἐξασφαλίζω. ἔστι δ'
οἷς· ἔστι δὲ τίνα οἷς. τροφὴν βορᾶν· ως τροφὴ τη σάρκα (κατηγορ. καὶ
αντικ.)

ὀλιγογονίαν προσῆψε, τοῖς δ' ἀναλισκομένοις ὑπὸ τούτων
πολυγονίαν, σωτηρίαν τῶ γένει πορίζων. ἄτε δὴ οὖν οὐ πάνυ
τι σοφὸς ὢν ὁ Ἐπιμηθεὺς ἔλαθεν αὐτὸν καταναλώσας τὰς
δυνάμεις· λοιπὸν δὴ ἀκόσμητον ἔτι αὐτῶ ἦν τὸ ἀνθρώπων
γένος, καὶ ἠπόρει ὅ τι χρήσαιτο· ἀποροῦντι δὲ αὐτῶ ἔρχεται
Προμηθεὺς ἐπισκεψόμενος τὴν νομήν, καὶ ὄρα τὰ μὲν ἄλλα
ζῶα ἐμμελῶς πάντων ἔχοντα, τὸν δὲ ἄνθρωπον γυμνὸν τε
καὶ ἀνυπόδητον καὶ ἄστρωτον καὶ ἄοπλον· ἤδη δὲ καὶ ἡ
εἰμαρμένη ἡμέρα παρῆν, ἐν ἣ ἔδει καὶ ἄνθρωπον ἐξιεῖναι ἐκ
γῆς εἰς φῶς. ἀπορία οὖν ἐχόμενος ὁ Προμηθεὺς, ἦντινα
σωτηρίαν τῶ ἀνθρώπῳ εὕροι, κλέπτει Ἡφαίστου καὶ
'Αθηνᾶς τὴν ἔντεχον σοφίαν σὺν πυρί — ἀμήχανον γὰρ ἦν
ἄνευ πυρὸς αὐτὴν κτητὴν τῷ ἡ χρησίμην γενέσθαι — καὶ
οὕτω δὴ δωρεῖται ἀνθρώπῳ. τὴν μὲν οὖν περὶ τὸν βίον
σοφίαν ἄνθρωπος ταύτη ἔσχε, τὴν δὲ πολιτικὴν οὐκ εἶχεν· ἦν
γὰρ παρὰ τῶ Διὸς· τῶ δὲ Προμηθεῖ εἰς μὲν τὴν ἀκρόπολιν, τὴν
τοῦ Διὸς οἴκησιν, οὐκέτι ἐνεχώρει εἰσελθεῖν· πρὸς δὲ καὶ αἱ
Διὸς φυλακαὶ φοβεραὶ ἦσαν· εἰς δὲ τὸ τῆς Ἀθηνᾶς καὶ
'Ηφαίστου οἴκημα τὸ κοινόν, ἐν ᾧ ἐφιλοτεχνεῖτην, λαθῶν
εἰσέρχεται, καὶ κλέψας τὴν τε ἔμπυρον τέχνην τὴν τοῦ

ὀλιγογονία· ἡ ιδιότητα να γεννάει κανεὶς λίγα. τοῖς μὲν... τοῖς δέ· σ' αὐτὰ
τα τελευταία... ἐνώ στα πρώτα. ἄτε ὢν· αἰτιολ. μετοχή. ἔλαθεν αὐτὸν
καταναλώσας· ἐξέψε χωρίς να το καταλάβει. λοιπὸν ἦν αὐτῶ· του ἔμενε
ἀκόμα. νομή· διανομή, μοιρασιά. ἐμμελῶς πάντων ἔχοντα· ὅτι ἦταν
εφοδιασμένα με ὅλα τα κατάλληλα μέσα. ἄστρωτος (: ἄνευ στρωμνῆς)
χωρὶς σκεπάσματα. ἀπορία ἐχόμενος· ἐπειδὴ βρίσκόταν σε δύσκολη θέση.
κλέπτει· σκέπτεται να κλέψει, αποφαρίζει να κλέψει. ἡ ἔντεχνος σοφία·
ἡ τεχνική ἱκανότητα, οἱ τεχνικές γνώσεις. ἀμήχανον ἦν· ἦταν ἀδύνατο.
ταύτη· οὕτω. ἡ πολιτικὴ· ενν. τέχνη ἢ ἀρετὴ. οὐκέτι ἐνεχώρει· δε
μπορούσε πια, δεν εἶχε πια καιρό (: γιατί πλησίαζε ἡ ὥρα να βγει το ἀνθρώπινο
γένος στο φως). φυλακαὶ· φρουροί. ἐφιλοτεχνεῖτην· γ' προσ. δικοῦ
αριθ. του παρατ. του ρήματος φιλοτεχνέω, -ῶ· ασκῶ με αγάπη τις τέχνες.

Ἡφαιστου καὶ τὴν ἄλλην τὴν τῆς Ἀθηναῶν δίδωσιν ἀνθρώ-
πων· καὶ ἔκ τούτου εὐπορία μὲν ἀνθρώπων τοῦ βίου γίγνεται,
Προμηθεά δὲ δι' Ἐπιμηθέα, ὕστερον, ἥπερ λέγεται, κλοπῆς
δίκη μετήλθεν.⁷⁴

ΚΕΦ. ΙΒ'. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀνθρωπος θείας μετέσχε μοίρας,⁷⁵
πρῶτον μὲν διὰ τὴν τοῦ θεοῦ συγγένειαν ζῶν μόνον θεοῦς ἐνό-
μιζε, καὶ ἐπεχέρι βωμούς τε ἰδρύεσθαι καὶ ἀγάλματα θεῶν·
ἔπειτα φωνὴν καὶ ὀνόματα ταχὺ διηρθρώσατο τῇ τέχνῃ καὶ
οικήσεις καὶ ἐσθίητας καὶ ὑποδέσεις καὶ στρωμνάς καὶ τὰς ἔκ
τῆς τροφᾶς ἤϋρετο· οὕτω δὲ παρεσκευασμένοι κατ' ἀρχὰς
ἄνθρωποι ᾤκουν σποράδην, πόλεις δὲ οὐκ ἦσαν· ἀπώλλυτο
οὖν ὑπὸ τῶν θηρίων διὰ τὸ πανταχῇ αὐτῶν ἀσθενέστεροι εἶναι,
καὶ ἡ δημιουργικὴ τέχνη αὐτοῖς πρὸς μὲν τροφὴν ἰκανὴ βοη-
θὸς ἦν, πρὸς δὲ τὸν τῶν θηρίων πόλεμον ἐνδεής· πολιτικὴν
γὰρ τέχνην οὐπω εἶχον, ἧς μέρος πολεμική· ἐζήτουν δὲ
ἀθροίζεσθαι καὶ σφίζεσθαι κτίζοντες πόλεις· ὅτ' οὖν ἀθροί-
σθειεν, ἡδίκουν ἀλλήλους ἅτε οὐκ ἔχοντες τὴν πολιτικὴν τέ-
χνην, ὥστε πάλιν σκεδανύμενοι διεφθείροντο. Ζεὺς οὖν
δείσας περὶ τῷ γένει ἡμῶν, μὴ ἀπόλοιτο πᾶν, Ἐρμῆν πέμπει

δίκη κλοπῆς μετέρχεται τινα· δικάζεται γὰρ κλοπὴ κάποιος. **θεία μοί-
ρα**· ἡ θεϊκὴ φύσις (ἡ ἔντεχνος σοφία). πρῶτον ἐπίσημα φωνή·
γλώσσα· ὀνόματα· λέξεις· διαρθροῦμαι, -οῦμαι· συνδυάζω· τα ἐπιμέ-
ρους τμήματα (ἄρθρα). **διαρθροῦμαι φωνὴν καὶ ὀνόματα**· συνδυάζω φθόγ-
γους καὶ λέξεις καὶ σχηματίζω τὴ γλώσσα. **παρεσκευασμένοι**· εφοδιασμέ-
νοι· σποράδην· ἐπίσημα· τροπικῶς· ἀκορπισμένοι (ὄχι συγγενεμένοι σε πό-
λεις). **πανταχῇ**· παντοῦ καὶ πάντοτε, σε κάθε περίπτωση. **ἡ δημιουργι-
κὴ τέχνη**· οἱ τεχνικὲς γνώσεις. **ἐνδεής**· ἐλλιπής, ἀνεπαρκής. **πολιτικὴ
τέχνη**· ἡ τέχνη γιὰ τὴν οργάνωση μιᾶς πολιτείας. **ἐζήτουν**· ἐπιθυμοῦσαν,
ἐννοῦσαν τὴν ἀνάγκη. **ἅτε οὐκ ἔχοντες**· μετοχὴ αἰτιολογικῆ. **σκεδανύ-
νυμι**· διασκορπίζω.

ἄγοντα εἰς ἀνθρώπους αἰδῶ τε καὶ δίκην, ἔν' εἶεν πόλεων κό-
σμοι τε καὶ δεσμοὶ φιλίας συναγωγῶν.⁷⁹ ἔρωτᾷ οὖν Ἐρμῆς
Δία, τίνα οὖν τρόπον δοίη δίκην καὶ αἰδῶ ἀνθρώποις· πότε-
ρον ὡς αἱ τέχναι νενέμνηται, οὕτω καὶ ταύτας νείμω; νενέμνη-
ται δὲ ὧδε· εἰς ἔχων ἰατρικὴν πολλοὺς ἰκανὸς ἰδιώταις, καὶ οἱ
ἄλλοι δημιουργοὶ· καὶ δίκην δὲ καὶ αἰδῶ οὕτω θῶ ἐν τοῖς ἀν-
θρώποις, ἢ ἐπὶ πάντας νείμω; Ἐπὶ πάντας ἔφη ὁ Ζεὺς, καὶ
πάντες μετεχόντων· οὐ γὰρ ἀν γένοιτο πόλεις, εἰ ὀλίγοι αὐτῶν
μετέχουσι ὥσπερ ἄλλων τεχνῶν· καὶ νόμον γε θεὸς παρ' ἑμοῦ,
τὸν μὴ δυνάμενον αἰδοῦς καὶ δίκης μετέχειν κτείνειν ὡς νόσον
πόλεως.⁸⁰

Οὕτω δὲ ὧ Σώκρατες, καὶ διὰ ταῦτα οἱ τε ἄλλοι καὶ Ἀ-
θηναῖοι, ὅταν μὲν περὶ ἀρετῆς τεκτονικῆς ἢ λόγος ἢ ἄλλης τινὸς
δημιουργικῆς, ὀλίγοις οἶονται μετεῖναι συμβουλῆς, καὶ ἐάν
τις ἐκτὸς ὧν τῶν ὀλίγων συμβουλεύῃ, οὐκ ἀνέχονται, ὡς σὺ
φῆς· εἰκότως, ὡς ἐγὼ φημί· ὅταν δὲ εἰς συμβουλὴν πολιτικῆς
ἀρετῆς ἴωσιν, ἦν δεῖ διὰ δικαιοσύνης πᾶσαν ἰέναι καὶ
σωφροσύνης, εἰκότως παντὸς ἀνδρὸς ἀνέχονται, ὡς παντὶ

αἰδῶς· ὁ σεβασμὸς (τῶν ἀγραφῶν νόμων). **δίκη**· ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἀντίληψη
τοῦ δικαίου. **κόσμος**· εὐταξία, τάξη. **συναγωγός**· αὐτὸς που συνάγει,
που συγκατατί, συνδεδεμένος. **ἰδιώτης**· τὸ ἀντιβ. τοῦ δημιουργοῦ, ἀμαθής, ἀπλὸς
πολίτης. **καὶ οἱ ἄλλοι δημιουργοὶ**· ἐν. οὕτως, δηλ. ἔχοντες ἕκαστος
τὴν ἑαυτοῦ τέχνην πολλοὺς ἰκανοὶ ἰδιώταις. **οὕτω θῶ**· με τὸν ἴδιο τρόπο
να ἐγκαταστήσω... **μετεχόντων**· προστακτικῆ. **-κτείνειν**· ἐν. υποκ. τοῦς
ἄλλους πολίτας. **λόγος**· συζήτηση. **περὶ ἀρετῆς τεκτονικῆς**· γιὰ
ζήτημα σχετικὸ με τὴν ικανότητα τοῦ ἀρχιτέκτονα. **μετεῖναι**· ἀπαρέμφ. τοῦ
ἀπροσ. **μέτεστι**· μέτεστι τίνα· τίνας· ἔχει δικαίωμα κάποιος γιὰ κάτι. **πολι-
τικὴ ἀρετὴ** = πολιτικὴ τέχνη (κεφ. Θ'). **ἐρχομαι εἰς συμβουλὴν**· πηγαίνα
σε σύσκεψη. **ἦν δεῖ διὰ δικαιοσύνης πᾶσαν ἰέναι καὶ σωφροσύνης**· που
πρέπει νὰ διέπεται ολόκληρη ἀπὸ δικαιοσύνης καὶ σωφροσύνης.

προσῆκον ταύτης γε μετέχειν τῆς ἀρετῆς, ἢ μὴ εἶναι πόλεις· αὕτη, ὧ Σώκρατες, τούτου αἰτία.

Ἴνα δὲ μὴ οἷη ἀπατάσθαι, ὡς τῷ ὄντι ἡγούνται πάντες ἄνθρωποι πάντα ἄνδρα μετέχειν δικαιοσύνης τε καὶ τῆς ἄλλης πολιτικῆς ἀρετῆς, τότε αὖ λαβὲ τεκμήριον· ἐν γὰρ ταῖς ἄλλαις ἀρεταῖς, ὥσπερ σὺ λέγεις, ἐάν τις φῆ ἀγαθὸς αὐλητῆς εἶναι, ἢ ἄλλην ἡντινοῦν τέχνην, ἢ μὴ ἐστίν, καταγελωσάν ἢ χαλεπαίνουσι, καὶ οἱ οἰκεῖοι προσιόντες νοθεύουσιν ὡς μαινώμενον· ἐν δὲ δικαιοσύνη καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ πολιτικῇ ἀρετῇ, ἐάν τινα καὶ εἰδῶσιν ὅτι ἄδικός ἐστιν, ἐὰν οὗτος αὐτὸς καθ' αὐτοῦ τάλῃ-θῃ λέγῃ ἐναντίον πολλῶν, ὃ ἐκεῖ σωφροσύνην ἡγούντο εἶναι, τάλῃθ' ἴ λέγειν, ἐνταῦθα μανίαν, καὶ φασὶ πάντας δεῖν φάναι εἶναι δικαίους, ἐάν τε ὧσιν ἐάν τε μὴ, ἢ μαινέσθαι τὸν μὴ προσποιούμενον δικαιοσύνην, ὡς ἀναγκαῖον οὐδένα ὄντι· οὐχὶ ἄμῳς γέ πως μετέχειν αὐτῆς, ἢ μὴ εἶναι ἐν ἀνθρώποις.

ΚΕΦ. ΙΓ'. "Ὅτι μὲν οὖν πάντ' ἄνδρα εἰκότως ἀποδέχον-
ται περὶ ταύτης τῆς ἀρετῆς σύμβουλον διὰ τὸ ἡγεῖσθαι παντὶ

ὡς προσῆκον· αἰτιολ. μετοχή του απροσ. προσήκει. ἢ μὴ εἶναι πόλεις· γιατί αλλιῶς δεν εἶναι δυνατό να υπάρχουν πολιτείες. ὡς τῷ ὄντι ἡγούνται... ἀρετῆς· εἰδ. προτ. αντικείμενο του τότε λαβὲ τεκμήριον. τῷ ὄντι· πραγματικά. ἢ ἄλλην ἡντινοῦν τέχνην = ἢ ἀγαθὸς (= ικανός) εἶναι ἄλλην ἡντινοῦν τέχνην. ὁστισοῦν· οποιοδήποτε. ἢ μὴ ἐστίν· (εν. ἀγαθός)· στην οποία όμως δεν εἶναι καλός (ικανός). χαλεπαίνω· οργίζομαι, θυμώνω. ὡς μαινόμενον· σαν να εἶναι τρελός. ἐάν τινα καὶ εἰδῶσιν = καὶ ἐάν τινα εἰδῶσιν. καθ' αὐτοῦ· ἐναντίον του εαυτοῦ του. ἐναντίον πολλῶν· μπροστά σε πολλούς ἄλλους. ἐκεῖ· δηλ. στην πρώτη περίπτωση (: ἐν ταῖς ἄλλαις ἀρεταῖς). τάλῃθ' ἴ λέγειν· ἐπεξήγηση του ὃ. ἐνταῦθα· δηλ. στη δεύτερη περίπτωση (: ἐν δικαιοσύνη καὶ τῇ ἄλλῃ πολιτικῇ ἀρετῇ). ἢ μαινέσθαι (φρασ.)· εἰδημή, λένε ὅτι εἶναι τρελός. οὐδένα ὄντινα οὐχὶ· ο καθένας χωρὶς ἐξείρεση. ἄμῳς γέ πως· κατὰ κάποιο τρόπο, οπωσδήποτε. ἀποδέχονται· υποκείμεν. οἷ τε ἄλλοι καὶ Ἀθηναῖοι.

μετεῖναι αὐτῆς, ταῦτα λέγω· ὅτι δὲ αὐτὴν οὐ φύσει ἡγούνται εἶναι οὐδ' ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου, ἀλλὰ διδασκόν τε καὶ ἐξ ἐπιμελείας παραγίνεσθαι ὧ ἂν παραγίγηται, τοῦτό σοι μετὰ τοῦτο πειράσομαι ἀποδειῖξαι. ὅσα γὰρ ἡγούνται ἀλλήλους κακὰ ἔχειν ἄνθρωποι φύσει ἢ τύχῃ, οὐδεὶς θυμούται οὐδὲ νοθετεῖ οὐδὲ διδάσκει οὐδὲ κολάζει τούς ταῦτα ἔχοντας, ἴνα μὴ τοῖ-οὔτοι ὧσιν, ἀλλ' ἔλεουσιν· ὅσον τούς αἰσχροὺς ἢ σμικροὺς ἢ ἀσθενεῖς τὶς οὕτως ἀνόητος, ὥστε τι τούτων ἐπιχειρεῖν ποι-εῖν ; ταῦτα μὲν γὰρ, οἷμαι, ἴσασιν ὅτι φύσει τε καὶ τύχῃ τοῖς ἀνθρώποις γίγνεται, τὰ καλὰ καὶ τὰναντία τούτοις· ὅσα δὲ ἐξ ἐπιμελείας καὶ ἀσκήσεως καὶ διδασχῆς οἴονται γίνεσθαι ἀγαθὰ ἄνθρώποις, ἐάν τις ταῦτα μὴ ἔχη, ἀλλὰ τὰναντία τού-των κακὰ, ἐπὶ τούτοις που οἷ τε θυμοὶ γίγνονται. καὶ αἱ κο-λάσεις καὶ αἱ νοθετήσεις· ὧν ἐστίν ἐν καὶ ἡ ἀδικία καὶ ἡ ἀσέ-βεια καὶ συλλήβδην πᾶν τὸ ἐναντίον τῆς πολιτικῆς ἀρετῆς· ἔνθα δὴ πᾶς παντὶ θυμούται καὶ νοθετεῖ, δῆλον ὅτι ὡς ἐξ ἐπιμελείας καὶ μαθήσεως κτητῆς οὕσης· εἰ γὰρ ἐβέλεις ἐν-νοῆσαι τὸ κολάζειν, ὧ Σώκρατες, τούς ἀδικούντας τί ποτε δύ-ναται, αὐτό σε διδάξει, ὅτι οἷ γε ἄνθρωποι ἡγούνται παρασκευ-αστὸν εἶναι ἀρετῇ. οὐδεὶς γὰρ κολάζει τούς ἀδικούντας πρὸς τούτῳ τὸν νοῦν ἔχων καὶ τούτου ἕνεκα, ὅτι ἠδίκησεν, ὅστις μὴ ὥσπερ θηρίον ἀλογίστως τιμωρεῖται· ὃ δὲ μετὰ λόγου ἐπιχει-ρῶν κολάζειν οὐ τοῦ παρελθυθότος ἕνεκα ἀδικήματος τιμω-

ταῦτα λέγω· αὐτὰ τα ἐπιχειρήματα φέρνω. ἐξ ἐπιμελείας· ὑστερα από φροντίδης. παραγίνομαι· γίνομαι κτῆμα. ἀλλήλους· ἀντικείμε. του ἡγούνται καὶ υποκείμε. του ἔχειν· δηλ. οἱ ἔτεροι ἄνθρωποι ἡγούνται τούς ἑτέρους ἔχειν κτλ. αἰσχρός· ἀσχημος. σμικρός· μικρόσωμος. ἐπὶ τούτοις· σ' αὐτές τις περιπτώσεις. ὧν· δηλ. κακῶν. ἔνθα δὴ· τότε λοιπόν, σ' αὐτές τις περιπτώσεις. δῆλον ὅτι· δηλαδή. τί δύναται· τι σημαίνει, αὐτό· αὐτό το ἴδιο (δηλ. το κολάζειν). παρασκευαστὸν· πράγμα που μπορεί να αποκτηθεῖ. ὅστις μὴ· εκτός αν κάποιος...

ρεΐται — οὐ γὰρ ἂν τό γε πραχθὲν ἀγέννητον θείῃ — ἀλλὰ τὸ ὑ μέλλοντος χάριν, ἵνα μὴ αὐθις ἀδικήσῃ μήτε αὐτὸς οὗτος μήτε ἄλλος ὁ τούτων ἰδῶν κολασθέντα· καὶ τοιαύτην διάνοιαν ἔχων διανοεῖται παιδευτήν εἶναι ἀρετῆν· ἀποτροπῆς γοῦν ἕνεκα κολάζει. ταύτην οὖν τὴν δόξαν πάντες ἔχουσιν, ὅσοι περ τιμωροῦνται καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ· τιμωροῦνται δὲ καὶ κολάζονται οἳ τε ἄλλοι ἀνθρώποι οὓς ἂν οἴωνται ἀδικεῖν, καὶ οὐχ ἥμισυτα Ἀθηναῖοι, οἳ σοὶ πολῖται· ὥστε κατὰ τούτων τὸν λόγον καὶ Ἀθηναῖοί εἰσι τῶν ἡγουμένων παρασκευαστὸν εἶναι καὶ δικάκτων ἀρετῆν. ὡς μὲν οὖν εἰκότως ἀποδέχονται οἳ σοὶ πολῖται, καὶ χαλκῆως καὶ σκυτοτόμου συμβουλευόντος τὰ πολιτικά, καὶ ὅτι διδάκτων καὶ παρασκευαστὸν ἡγοῦνται ἀρετῆν, ἀποδέδεικται σοι, ὦ Σώκρατες, ἱκανῶς, ὡς γ' ἐμοὶ φαίνεται.

ΚΕΦ. ΙΑ.' Ἐπι δὴ λοιπὴ ἀπορία ἐστίν, ἣν ἀπορεῖς περὶ τῶν ἀνδρῶν τῶν ἀγαθῶν, τί δήποτε οἱ ἄνδρες οἱ ἀγαθοὶ τὰ μὲν ἄλλα τοὺς αὐτῶν υἱεῖς διδάσκουσι, ἃ διδασκάλων ἔχεται, καὶ σοφοὺς ποιῶσιν, ἣν δὲ αὐτοὶ ἀρετῆν ἀγαθοί, οὐδενὸς βελτίους ποιῶσιν. τούτου δὴ πέρι, ὦ Σώκρατες, οὐκέτι μῦθόν σοι ἐρῶ, ἀλλὰ λόγον. ὧδε γὰρ ἐνόησον· πότερον ἔστι τι ἓν, ἢ οὐκ

οὐ γὰρ ἂν τὸ πραχθὲν ἀγέννητον θεῖν· γιατί δὲν μπορεί να κάνει αυτό που έγινε να μην έχει γίνει. ἀποτροπῆς ἕνεκα· για να μην επαναληφθεῖ στο μέλλον, γοῦν· οπωσδήποτε. καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ· καὶ στην ιδιωτικὴ ζωὴ καὶ στη δημόσια ζωὴ. τιμωροῦμαι· εκδικούμαι, τιμωρῶ για να βρω το δίκιο μου. κολάζομαι· τιμωρῶ κάποιον για να διορθωθεί. κατὰ τούτων τὸν λόγον· σύμφωνα μ' αὐτὸ το συλλογισμό. δὴ· ἐδῶ ἔχει ἀντιθετικὴ σημασία· ἀλλὰ, ὁμως, εντούτοις. (Ἡ ἀντίθεση γίνεται σχετικὰ με την τελευταία περίοδο του ἀμέσως προηγούμενου κεφ.) λοιπὴ ἀπορία ἐστίν, ἣν ἀπορεῖς· ἀπομένει κάποια ἀπορία, που έχεις... τί δήποτε· γιατί τέλος πάντων. ἃ διδασκάλων ἔχεται· βλ. κεφ. Ι'. ἔστι τι ἓν· υπάρχει κάποια ιδιότητα, υπάρχει ἓν ορισμένο πράγμα...

ἔστιν, οὐ ἀναγκαῖον πάντας τοὺς πολίτας μετέχειν, εἴπερ μέλλει πόλις εἶναι; ἐν τούτῳ γὰρ αὕτη λύεται ἢ ἀπορία, ἣν σὺ ἀπορεῖς, ἢ ἄλλοθι οὐδαμοῦ. εἰ μὲν γὰρ ἔστι καὶ τούτῳ ἔστι τὸ ἐν οὐ τεκτονικῇ οὐδὲ χαλκείᾳ οὐδὲ κεραμείᾳ, ἀλλὰ δικαιοσύνη καὶ σωφροσύνη καὶ τὸ ὅσιον εἶναι καὶ συλλήβδην ἓν αὐτὸ προσαγορεύω εἶναι ἀνδρὸς ἀρετῆν· εἰ τούτ' ἔστιν, οὐ δεῖ πάντας μετέχειν καὶ μετὰ τούτου πάντ' ἀνδρα, ἐάν τι καὶ ἄλλο βούληται μανθάνειν ἢ πράττειν, οὕτω πράττειν, ἄνευ δὲ τούτου μὴ, ἢ τὸν μὴ μετέχοντα καὶ διδάσκειν καὶ κολάζειν, καὶ παῖδα καὶ ἀνδρα καὶ γυναῖκα ἕωσπερ ἂν κολαζόμενος βελτίων γένηται, ὅς δ' ἂν μὴ ὑπακούῃ κολαζόμενος καὶ διδασκόμενος, ὡς ἀνίατον ὄντα τούτων ἐκβάλλειν ἐκ τῶν πόλεων ἢ ἀποκτείνειν· εἰ οὕτω μὲν ἔχει, οὕτω δ' αὐτοῦ πεφυκότος οἱ ἀγαθοὶ ἄνδρες εἰ τὰ μὲν ἄλλα διδάσκονται τοὺς υἱεῖς, τούτο δὲ μὴ, σκέψαι ὡς θαυμασίως γίνονται οἱ ἀγαθοί. ὅτι μὲν γὰρ διδάκτων αὐτὸ ἡγοῦνται καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ, ἀπεδέχθημεν. διδάκτου δὲ ὄντος καὶ θεραπευτοῦ τὰ μὲν ἄλλα ἄρα οὓς υἱεῖς διδάσκονται, ἐφ' οἷς οὐκ ἔστι θάνατος ἢ ζημία, ἐάν μὴ ἐπίστανται, ἐφ' ὧν δὲ ἢ τε· ζημία θάνατος αὐτῶν τοῖς παισὶ καὶ φυγαὶ μὴ μαθοῦσι μὴ δὲ θεραπευθεῖσιν εἰς ἀρετῆν, καὶ πρὸς τῷ θανάτῳ χρημάτων τε

ἢ ἄλλοθι οὐδαμοῦ· καὶ πουθενά αλλοῦ. τὸ ὅσιον εἶναι· ἡ οσιότητα, ἡ ευσέβεια. μετὰ τούτου πάντα ἀνδρα... οὕτω πράττειν· σύμφωνα με αὐτὸ να ενεργεῖ κάθε ἀνθρώπος. Το οὕτω ἐπέζηει το μετὰ τούτου. ἢ· αλλιώς, διαφορετικά. τὸν μὴ μετέχοντα· ενν. τοῦ ἐνόός, δηλ. τῆς ἀρετῆς. ἀνίατος· ἀγιάτρευτος, που δε διορθώνεται με κανένα μέσο. οὕτω δ' αὐτοῦ πεφυκότος· καὶ ἐνῶ ἔτσι εἶναι αὐτὸ το πράγμα (: ἢ ἀρετῇ) ἀπὸ τη φύση του... ὡς θαυμασίως γίνονται· πόσο περίεργα φέρονται. θεραπευτοῦ (ὄντος)· ἐνῶ μπορεί να καλλιεργηθεῖ. ἢ ζημία· ἡ τιμωρία (ἡ καθορισμένη ἀπὸ το νόμο). ἐφ' ὧν δὲ ἢ τε ζημία θάνατος αὐτῶν τοῖς παισὶ = ἐφ' ὧν δὲ ἢ ζημία ἔστι θάνατος τοῖς παισὶν αὐτῶν. φυγαὶ· ἐξορία. Ο πληθ. για ἐμφαση καὶ για δήλωση της ἐπὶ ἀνάληψης. μὴ μαθοῦσι μὴ δὲ θεραπευθεῖσι· υποκειμ. τῶν

δὴν αὐτὰ γράμματα μάθωσι καὶ μέλλωσι συνήσειν τὰ γεγραμμένα, ὥσπερ τότε τὴν φωνήν, παρατιθέασιν αὐτοῖς ἐπὶ τῶν βῆθρων ἀναγιγνώσκειν ποιητῶν ἀγαθῶν ποιήματα καὶ ἐκμανθάνειν ἀναγκάζουσιν, ἐν οἷς πολλοὶ μὲν νουθετήσεις ἔνεισι, πολλοὶ δὲ διέξοδοι καὶ ἔπαινοι καὶ ἐγκώμια παλαιῶν ἀνδρῶν ἀγαθῶν, ἵνα ὁ παῖς ζηλῶν μιμῆται καὶ ὀρέγηται τοιοῦτος γενέσθαι· οἷ τ' αὖ κίθαριστάι, ἕτερα τοιαῦτα, σωφροσύνης τε ἐπιμελοῦνται καὶ ὅπως ἂν οἱ νέοι μηδὲν κακουργῶσιν· πρὸς δὲ τούτοις, ἐπειδὴν κίθαρίζειν μάθωσιν, ἄλλων αὖ ποιητῶν ἀγαθῶν ποιήματα διδάσκουσι μελοποιῶν, εἰς τὰ κίθαρίσματα ἐντείνοντες, καὶ τοὺς ῥυθμούς τε καὶ τὰς ἀρμονίας ἀναγκάζουσι οἰκειοῦσθαι ταῖς ψυχαῖς τῶν παιδῶν, ἵνα ἡμερώτεροι τε ᾧσι, καὶ εὐρυθώτεροι καὶ εὐαρμοστότεροι γιγνώμενοι χρήσιμοι ᾧσιν εἰς τὸ λέγειν τε καὶ πράττειν· πᾶς γὰρ ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου εὐρυθμίας τε καὶ εὐαρμοστίας δεῖται· ἔτι τοῖσιν πρὸς τούτοις εἰς παιδοτρέβου πέμπουσιν, ἵνα τὰ σώματα βελτίω ἔχοντες ὑπηρετώσι τῇ διανοίᾳ χρηστῇ οὕσῃ, καὶ μὴ ἀ-

τὴν φωνήν· τα λεγόμενα. παρατίθῃμι· τοποθετῶ μπροστά. ἐκμανθάνω· αποστηθίζω. νουθετήσεις· διδάγματα. διέξοδοι· διηγήσεις (ἢ περιγραφές). ζηλώω, -ῶ· θαυμάζω, επιθυμῶ να μοιάσω. κίθαριστής· ο δάσκαλος της λύρας. ἕτερα τοιαῦτα· ἐνν. πράττουσι· κάτι παρόμοιο κάνουν. κίθαρικός, -ῶ· κάνω κακό. ποιητῶν ἀγαθῶν... μελοποιῶν· σπουδαῖων ποιητῶν, των λυρικών. εἰς τὰ κίθαρίσματα ἐντείνοντες· ἐκτελώντας τα (παίζοντάς τα) σύμφωνα με την τεχνική της λύρας. οἰκειοῦσθαι ταῖς ψυχαῖς τῶν παιδῶν· να αποκτήσουν φιλικές σχέσεις με τις ψυχές των παιδιῶν (δηλ. να συνηθίσουν οι ψυχές τους ρυθμούς και τις αρμονίες και να αφομοιωθούν μ' αυτά). καὶ εὐρυθώτεροι καὶ εὐαρμοστότεροι γιγνώμενοι· και με το να επηρεάζονται ὅλο και πιο πολύ από το ρυθμό και την αρμονία... (ἵνα) χρήσιμοι ᾧσι· (για) να γίνουν ωφέλιμα (τα παιδιά). εὐρυθμία· η ρυθμική τάξη, η συμμετρία. εὐαρμοστία· αρμονική συμπεριφορά. τὰ σώματα βελτίω· τα σώματα πιο εύρωστα. ἵνα ὑπηρετώσι τῇ διανοίᾳ χρηστῇ οὕσῃ· για να συμπεραστέκονται στο καθαρό μυαλό τους.

δημεύσεις⁸⁸ καί, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ξυλλήβδην τῶν οἰκῶν ἀνατροπαί, ταῦτα δ' ἄρα οὐ διδάσκονται οὐδ' ἐπιμελοῦνται πᾶσαν ἐπιμέλειαν; οἴεσθαί γε χρή, ὦ Σώκρατες.

ΚΕΦ. ΙΕ'.⁸⁹ Ἐκ παιδῶν σμικρῶν ἀρξάμενοι, μέχρι οὐπερ ἂν ζῶσι, καὶ διδάσκουσι καὶ νουθετοῦσιν· ἐπειδὴν θάττον⁹⁰ συνιῆ τις τὰ λεγόμενα, καὶ τροφὸς καὶ μήτηρ καὶ παιδαγωγὸς καὶ αὐτὸς ὁ πατήρ περὶ τούτου διαμάχονται, ὅπως ὡς βέλτιστος ἔσται ὁ παῖς, παρ' ἕκαστον καὶ ἔργον καὶ λόγον διδάσκοντες καὶ ἐνδεικνύμενοι, ὅτι τὸ μὲν δίκαιον, τὸ δὲ ἀδίκον, καὶ τότε μὲν καλόν, τότε δὲ αἰσχρόν, καὶ τότε μὲν ὄσιον, τότε δὲ ἀνόσιον, καὶ τὰ μὲν ποίει, τὰ δὲ μὴ ποίει· καὶ ἂν μὲν ἐκὼν πείθεται· εἰ δὲ μὴ, ὥσπερ ξύλον διαστρεφόμενον⁹² καὶ καμπτόμενον εὐθύνουσιν ἀπειλαῖς καὶ πληγαῖς· μετὰ δὲ ταῦτα εἰς διδασκάλων πέμποντες πολὺ μᾶλλον ἐντέλλονται ἐπιμελεῖσθαι εὐκοσμίας τῶν παιδῶν ἢ γραμμάτων τε καὶ κίθαρσεως· οἱ δὲ διδασκαλοὶ τούτων τε ἐπιμελοῦνται, καὶ ἔπει-

μετοχῶν: τοῖς παισὶν αὐτῶν. τῶν οἰκῶν ἀνατροπαί· ξεκλήρισμα οικογενειῶν. ἐπειδὴν θάττον συνιῆ τις τὰ λεγόμενα· ἀμέσως μόλις κάποιο (παιδί) αρχίζει να καταλαβαίνει ὅσα του λένε. συνιῆμι· καταλαβαίνω, ἐνοῶ. διαμάχονται· προσπαθοῦν με κάθε τρόπο. ὅπως ὡς βέλτιστος ἔσται ὁ παῖς· πλῆγια ἐρωτ., ἐπεξήγηση του περι τούτου. παρ' ἕκαστον καὶ ἔργον καὶ λόγον· για κάθε πράξη και για κάθε λόγο. ἐνδεικνύμαι· δίνω ἐξηγήσεις. ὅτι τὸ μὲν· ὅτι τούτο είναι... καὶ τὰ μὲν ποίει· και τα πρώτα να τα κάνεις (δηλ. τὸ δίκαιον, τὸ καλὸν και τὸ ὄσιον). καὶ ἂν μὲν ἐκὼν πείθεται (ἐνν. εὐ ἔχει)· κι αν βέβαια υπακούει με τη θέλησή του, πάει καλά. Σχήμα ἀνανταπόδοτο. ὥσπερ ξύλον διαστρεφόμενον καὶ καμπτόμενον· σαν ξύλο στραβὸ και καμπουριστό. εὐθύνω· κάνω κάτι ευθύ, ἰσίων. πλῆγη· ξυλοκόπημα. εἰς διδασκάλων· εἰς οἰκούς διδασκάλων. ἐντέλλονται (τοῖς διδασκάλοις)· παραγγέλλουν (στους δασκάλους). γράμματα· γραφή και ἀνάγνωση.

ναγκάζονται αποδειλιᾶν διὰ τὴν πονηρίαν τῶν σωμάτων καὶ ἐν τοῖς πολέμοις καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις πράξεσι· καὶ ταῦτα ποιῶσιν οἱ μάλιστα δυνάμενοι μάλιστα δὲ δύνανται οἱ πελουσιώτατοι· καὶ οἱ τούτων υἱεῖς πρωαίτατα εἰς διδασκάλων τῆς ἡλικίας ἀρξάμενοι φοιτᾶν ὀψιαίτατα ἀπαλλάττονται, ἐπειδὴν δὲ ἐκ διδασκάλων ἀπαλλαγῶσιν, ἡ πόλις αὐτοὺς τε νόμους ἀναγκάζει μανθάνειν καὶ κατὰ τούτους ζῆν, ἵνα μὴ αὐτοὶ ἐφ' ἑαυτῶν εἰκῆν πράττωσιν, ἀλλ' ἀτεχνῶς ὥστε οἱ γραμματισταὶ τοῖς μήπω δεινοῖς γράφειν τῶν παιδῶν ὑπογράφαντες γραμμὰς τῆ γραφίδι· οὕτω τὸ γραμματεῖον διδασκίαι ἀναγκάζουσι γράφειν κατὰ τὴν ὑφήγησιν τῶν γραμμῶν, ὡς δὲ καὶ ἡ πόλις νόμους ὑπογράφασα, ἀγαθῶν καὶ καλαιῶν νομοθετῶν εὐρήματα, κατὰ τούτους ἀναγκάζει καὶ ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι· ὅς δ' ἂν ἐκτὸς βαινῆ τούτων, κολάζει, καὶ ὄνομα τῆ κολάσει ταύτη καὶ παρ' ὑμῶν καὶ ἄλλοι· πολλαχοῦ, ὡς εὐθυνούσης τῆς δικης, εὐθυναί· τσσαύτης οὖν τῆς ἐπιμελείας οὗσης περὶ ἀρετῆς ἰδία καὶ δημοσία θαυμάξεις, ὧ Σώκρατες, καὶ ἀπορεῖς, εἰ διδασκτὸν ἐστὶν ἀρετῆ; ἀλλ' οὐ χρὴ θαυμάζειν, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον, εἰ μὴ διδασκτὸν.

ἀποδειλιῶ· φέρομαι με δειλία. πονηρία· ἀδυναμία. καὶ ταῦτα ποιῶσι οἱ μάλιστα δυνάμενοι μάλιστα = καὶ ταῦτα ποιῶσιν μάλιστα οἱ μάλιστα δυνάμενοι. οἱ μάλιστα δυνάμενοι· ὅσοι διαθέτουν τὰ περισσότερα μέσα (οικονομικά κτλ.) πρωαίτατα τῆς ἡλικίας· πολὺ πιο νωρὴς ἀπὸ τ' ἄλλα συνομηλίκια παιδιὰ. ὀψιαίτατα· πολὺ πιο ἀργά. ἀπαλλάττονται· σταματοῦν τις σπουδὴς τους. εἰκῆ· ὅπως τύχει, ἀπερίσκεπτα. ἀτεχνῶς ὥστε· ὅπως ἀκριβῶς. γραμματιστής· δάσκαλος (για τὰ πρώτα γράμματα). ὑπογράφασα· ἀφού χάραξε. ὑπογράφω γραμμὰς τῆ γραφίδι· χαρακῶν ἐλαφρῆς γραμμῆς με τὸ κοντύλι. γραμματεῖον· ἡ πλάκα. ὑφήγησις· κατεῦθυσθη. βαινῶ ἐκτός· βγαίνω ἐξω, παραβαίνω. ὡς εὐθυνούσης τῆς δικης· γιατί ἡ τιμωρία φέρνει στον ἴσιο δρόμο.

ΚΕΦ. ΙΣΤ'. Διὰ τί οὖν τῶν ἀγαθῶν πατέρων πολλοὶ υἱεῖς φαῦλοι γίνονται; τούτο αὖ μάθε· οὐδὲν γὰρ θαυμαστόν, εἴπερ ἀληθῆ ἔγω ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἔλεγον, ὅτι τούτου τοῦ πράγματός, τῆς ἀρετῆς, εἰ μέλλει πόλις εἶναι, οὐδένα δεῖ ἰδιωτεύειν. εἰ γὰρ δὴ δ λέγω οὕτως ἔχει — ἔχει δὲ μάλιστα πάντων οὕτως — ἐνθυμήθητι ἄλλο τῶν ἐπιτηδευμάτων ὁτιοῦν καὶ μαθημάτων προελόμενος, εἰ μὴ οἶόν τ' ἦν πόλιν εἶναι, εἰ μὴ πάντες ἀλλήλοις ἦμεν, ὁποῖός τις ἐδύνατο ἔκαστος, καὶ τούτο καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ πᾶς πάντα καὶ ἐδίδασκε καὶ ἐπέπληγτε τὸν μὴ καλῶς ἀλοῦντα καὶ μὴ ἐφθόνηι τούτου, ὥστερ νῦν τῶν δικαίων καὶ τῶν νομίμων οὐδεὶς φθονεῖ οὐδ' ἀποκρύπτεται ὥστερ τῶν ἄλλων τεχνημάτων· λυσιτελεῖ γὰρ, οἶμαι, ἡμῶν ἢ ἀλλήλων δικαιοσύνη καὶ ἀρετή· διὰ ταῦτα πᾶς παντὶ προθύμως λέγει καὶ διδάσκει καὶ τὰ δίκαια καὶ τὰ νόμιμα· εἰ οὖν οὕτω καὶ ἐν ἀυλῆσει πᾶσαν προθυμίαν καὶ ἀφθονίαν εἴχομεν

οὐδὲν γὰρ θαυμαστόν· δεν είναι βέβαια καθόλου παράξενο. θαυμαστόν (ἐστὶ)· ἐνν. ὡς υποκείμ. το ἀγαθῶν πατέρων γίνεσθαι φαύλους υἱεῖς, ὅτι... οὐδένα δεῖ ἰδιωτεύειν· ἐπεξήγησι του ἀληθῆ. ἰδιωτεύω· εἶμαι ἀμέτοχος, δε γνωρίζω τίποτα. οὕτως ἔχει· εἶναι σωστό. μάλιστα πάντων· περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο πράγμα, ὅσο δεν είναι τίποτα ἄλλο. ἐνθυμέομαι, -οῦμαι· συλλογίζομαι, σκέπτομαι. (Εἰδὼ δεν ἔχει ἀντικείμενο). ἐπιτηδεύω· ἀσχολία, τέχνη, ἐπάγγελμα. ἄλλο τῶν ...προελόμενος· προελόμενος ὁτιοῦν ἄλλο τῶν ἐπιτηδευμάτων καὶ μαθημάτων. ὁποῖός τις ἐδύνατο (εἶναι) ἔκαστος· ὅπως μπορούσε ο καθένας. καὶ τούτο... καὶ ἐδίδασκε καὶ ἐπέπληγτε... καὶ μὴ ἐφθόνηι καὶ εἰ τούτο... καὶ ἐδ. καὶ ἐπέπλ ...καὶ εἰ μὴ ἐφθόνηι. Ἡ σειρά των υποθέσεων διακόπτεται ἀπὸ το λυσιτελεῖ γὰρ... καὶ τὰ νόμιμα καὶ συνεχίζεται με το εἰ οὖν... διδάσκειν. Ἡ ἀπόδοσις εἶναι· οἶμαι ἂν τι... γίνεσθαι ἢ τῶν φαύλων; φθονέω, -ῶ (τινος)· ἀπὸ φθόνου κρύβω κάτι, κρατάω κάτι ἀποκλειστικά για τον εαυτό μου. τὰ δίκαια καὶ τὰ νόμιμα· τὰ ζητήματα τῆς δικαιοσύνης καὶ των νόμων, οἱ ἀγροφοὶ καὶ οἱ γραπτοὶ κανόνες του δικαίου. ἀποκρύπτωμαι· κρατάω κάτι μυστικῶς. τεχνήματα· τὰ μυστικά των τεχνῶν. λυσιτελέω, -ῶ (τινι)· ὠφελῶ (κάποιον), εἶμαι ὠφέλιμος. ἢ ἀλλήλων δικαιοσύνη καὶ ἀρετή· ἢ

ἀλλήλους διδάσκειν, οἷετι, ἔφη, μάλλον, ὦ Σώκρατες, τῶν ἀγαθῶν ἀλλήτων ἀγαθοὺς ἀλλήτας τοὺς υἱεῖς γίγνεσθαι ἢ τῶν φαύλων; οἷμαι μὲν οὐ, ἀλλ' ὅτου ἔτυχεν ὁ υἱὸς εὐφύστατος γενόμενος εἰς ἀλλήσιν, οὗτος ἂν ἐλλόγιμος ἠξήθη, ὅτου δὲ ἀφύης, ἀκλεῆς; καὶ πολλὰ κίς μὲν ἀγαθοῦ ἀλλήτου φαύλος ἂν ἀπέβη, πολλὰ κίς δ' ἂν φαύλου ἀγαθός; ἀλλ' οὐν αὐλήται γ' ἂν πάντες ἦσαν ἱκανοὶ ὡς πρὸς τοὺς ἰδιώτας καὶ μηδὲν ἀλλήσεως ἐπαίοντα. οὕτως οἷου καὶ νῦν, ὅστις σοι ἀδικώτατος φαίνεται ἀνθρώπος τῶν ἐν νόμοις καὶ ἀνθρώποις τετραμμένων, δίκαιον αὐτὸν εἶναι καὶ δημιουργὸν τούτου τοῦ πράγματος, εἰ δέοι αὐτὸν κρίνεσθαι πρὸς ἀνθρώπους, οἷς μήτε παιδεία ἐστὶ μήτε δικαστήρια μήτε νόμοι μηδὲ ἀνάγκη μηδεμία διὰ παντὸς ἀναγκάζουσα ἀρετῆς ἐπιμελεῖσθαι, ἀλλ' εἶεν ἄγριοι τινες, οἷοι περ οὗς πέρουσι Φερεκράτης ὁ ποιη-

δικαιοσύνη καὶ ἡ ἀρετὴ που ἐφαρμόζει ὁ ἕνας γὰρ τὸν ἄλλο. οἷετι ἂν τι... φαύλων· ἡ συντακτικὴ σειρά· οἷετι τοὺς υἱεῖς τῶν ἀγαθῶν ἀλλήτων ἂν γίγνεσθαι ἀγαθοὺς ἀλλήτας μάλλον τι ἢ (τοὺς υἱεῖς) τῶν φαύλων. ἀφθονία· ἐλευθερὴ διάθεσι, τάση γὰρ μεταδόση. ἔτυχε, ἠξήθη· γνωμικὸ ἀόριστοι. εὐφύεστατος· προικισμένος μετὰ μέγαλο ταλέντο (γὰρ τὴν αὐλητικὴ τέχνη). ἐλλόγιμος· προληπτ. κατηγ.: ὡστε γὰρ γίνετο ξεχωριστός, ἀξιόλογος, ἐξαιρετικός. Προληπτικὸ κατηγορ. παρουσιάζεται συνήθως μετὰ ρημ. αὖξω, αἶρω, τρέφω, παιδεύω, διδάσκω. ἀξάνομαι· ἐξελλίσσομαι, προοδεύω. ἀλλ' οὐν· ὁπωσδήποτε ὅμως. ἱκανός· ἱκανοποιητικός, ὑποφερτός. ἰδιώτης· ἀνίδεος, χωρὶς πείρας (ἀπειρος). τοὺς ἰδιώτας καὶ μηδὲν ἐπαίοντα· σχῆμα παράλληλων ἐνοιών (: ἐπαναλαμβάνεται ἡ ἴδια ἐννοία μετὰ καταφατικῆ καὶ ἀρνητικῆ διατύπωσι). ἐπαῖω· δεσ. κερ. Ε'. τῶν ἐν νόμοις καὶ ἀνθρώποις τετραμμένων· ἀπὸ αὐτοῦ που ἀνατρέφοντες ἀνάμεσα σε ἀνθρώπους που ζοῦν με νόμους. Σχῆμα αἰὲν διὰ δυῶν (: παρατάσσονται δύο οὐσιαστικά γὰρ να ἐκφρασθεῖ μια σύνθετη ἐννοία, ἀντὶ γὰρ ἕνα οὐσιαστικὸ μετὰ ἐπιθετ. προσδιορ.). δημιουργός· δάσκαλος, ἐμπειρος τεχνίτης. κρίνομαι· συγκρίνομαι. ἀνάγκη· ἀναπόφευκτὴ αἰτία, δέσμευσι, ἀνώτερη βία. διὰ παντός· σε κάθε περίστασι. ἀναγκάζω· ἐπιβάλλω κάτι μετὰ τῆ βία.

τῆς ἐδιδάξεν ἐπὶ Ληναίω· ἢ σφόδρα ἐν τοῖς τοιούτοις ἀνθρώποις γενόμενος, ὥσπερ οἱ ἐν ἐκείνῳ τῷ χορῷ μισάνθρωποι, ἀγαπήσας ἂν, εἰ ἐντύχοις Εὐρυβάτω καὶ Φρυώνωδᾳ, καὶ ἀνολοφύραι' ἂν ποθῶν τὴν τῶν ἐνθάδε ἀνθρώπων πονηρίαν· νῦν δὲ τρυφᾶς, ὦ Σώκρατες, διότι πάντες διδάσκαλοι εἰσιν ἀρετῆς, καθ' ὅσον δύνανται ἕκαστος, καὶ οὐδεὶς σοι φαίνεται εἶναι ὥσπερ ἂν εἰ ζητοῖς τίς διδάσκαλος τοῦ ἐλληνίζειν, οὐδ' ἂν εἷς φανείη, οὐδέ γ' ἂν, οἷμαι, εἰ ζητοῖς τίς ἂν ἡμῖν διδάξειε τοὺς τῶν χειροτεχνῶν υἱεῖς αὐτὴν ταύτην τὴν τέχνην, ἣν δὴ παρὰ τοῦ πατρὸς μεμαθήκασι, καθ' ὅσον οἷος τ' ἦν ὁ πατήρ καὶ οἱ τοῦ πατρὸς φίλοι ὄντες ὁμότεχνοι, τούτους ἔτι τίς ἂν διδάξειεν; οὐ βέδδιον οἷμαι εἶναι, ὦ Σώκρατες, τούτων διδάσκαλον φανῆναι, τῶν δὲ ἀπειρῶν παντάπασι βέδδιον· οὕτω δὲ ἀρετῆς καὶ τῶν ἄλλων πάντων· ἀλλὰ κἄν εἰ ὀλίγον ἔστι τις, ὅστις διαφέρει

ἢ σφόδρα· σύνδεσε μετὰ το ἀγαπήσας ἂν. ἐν τοῖς τοιούτοις ἀνθρώποις γενόμενος· ἀνβρισκόσων ἀνάμεσα σε τέτοιους ἀνθρώπους. ἀγαπήσας ἂν· θὰ ἦσων ευχαριστημένος. Απόδοσι (καθὼς καὶ το ἀνολοφύραι' ἂν) τῆς υποθετ. μετ. γενόμενος (= εἰ γένοιτο) καὶ τῆς υποθετ. πρότ. εἰ ἐντύχοις. ἐντυγχάνω· συναντῶ, βρισκομαι μετὰ σε... ἀνολοφύρομαι· ξεσπῶ σε θρήνους, τρυφᾶω, -ῶ· ἔχω ἰδιοτροπίες, παραπαινεῖμαι ἀδικαιολόγητα, δυσανασχετῶ. εἰ ζητοῖς· ἀνζητᾶς γὰρ βρεῖς. τοῦ ἐλληνίζειν· τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας, ἐλληνίζω· μιλάω ἐλληνικά. οὐδέ γ' ἂν· ἐνν. φανείη. Απόδοσι στὴν ἐπόμενη υποθεσι εἰ ζητοῖς τίς ἂν διδάξειε κτλ. ἡμῖν· δοτικὴ ἠθικὴ. καθ' ὅσον ὄσος τ' ἦν· ἐνν. διδάξειαι τούτους· ὅσο μποροῦσε ὁ πατήρας γὰρ τοὺς μάθει. ὄντες· υποθ. μετοχή, εἰ ἦσαν. τούτους ἔτι τίς ἂν διδάξειε· ἐπαναλαμβάνεται ἡ προηγούμενη πλάγια ἐρώτησι τίς ἂν ἡμῖν διδάξειε τοὺς..., ἀλλὰ ὡς εὐθεῖα ἐρώτησι, γὰρ γὰρ δοθεῖ ἐμφασι. ἔτι· ἀκόμα περισσώτερο. τῶν δ' ἀπείρων παντάπασι βέδδιον = οἷμαι δὲ βέδδιον εἶναι φανῆναι διδάσκαλον τῶν πάντων· ἐνν. οἷμαι οὐ βέδδιον εἶναι διδάσκαλον φανῆναι. ἀλλὰ κἄν εἰ ὀλίγον... ἀγαπητὸν = ἀλλὰ εἰ ἔστι τις, ὅστις καὶ ὀλίγον διαφέρει ἡμῶν προβιβᾶσαι εἰς ἀρετὴν, ἀγαπητὸν ἂν εἴη. διαφέρει· ὑπερέχω, εἶμαι καλύτερος, ἱκανότερος.

ἡμῶν προβιβάσασαι εἰς ἀρετήν, ἀγαπητόν. ὦν δὴ ἐγὼ οἶμαι εἰς εἶναι, καὶ διαφερόντως ἂν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ὄνησαι τινα πρὸς τὸ καλὸν καὶ ἀγαθὸν γενέσθαι, καὶ ἀξίως τοῦ μισθοῦ ὃν πράττομαι, καὶ ἔτι πλείονος, ὥστε καὶ αὐτῷ δοκεῖν τῷ μαθόντι.¹⁰² διὰ ταῦτα καὶ τὸν τρόπον τῆς πράξεως τοῦ μισθοῦ τοιοῦτον πεποιήμαι· ἐπειδὴν γὰρ τις παρ' ἐμοῦ μάθη, ἂν μὲν βούληται, ἀποδέδωκεν ὁ ἐγὼ πράττομαι ἀργύριον· ἂν δὲ μή, ἔλθῶν εἰς ἱερόν, ὁμόσας, ὅσου ἂν φῆ ἄξια εἶναι τὰ μαθήματά, τοσοῦτον κατέθηκεν.

Τοιοῦτόν σοι, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἐγὼ καὶ μῦθον καὶ λόγον εἶρηκα, ὡς διδακτὸν ἀρετῆ καὶ Ἀθηναῖοι οὕτως ἡγούνηται, καὶ ὅτι οὐδὲν θαυμαστόν τῶν ἀγαθῶν πατέρων φαύλους υἱεὺς γίνεσθαι καὶ τῶν φαύλων ἀγαθούς· ἐπεὶ καὶ οἱ Πολυκλείτου υἱεὺς, Παράλου καὶ Ξανθίππου τοῦδε ἡλικιωτάται, οὐδὲν πρὸς τὸν πατέρα εἰσι, καὶ ἄλλοι ἄλλων δημιουργῶν. τῶνδε δὲ οὕτω ἄξιον τοῦτο κατηγορεῖν· ἔτι γὰρ ἂν αὐτοῖς εἰσιν ἐλπίδες· νέοι γάρ.

ΚΕΦ. ΙΖ'. Πρωταγόρας μὲν τσαῦτα καὶ τοιαῦτα ἐπίδειξάμενος ἀπεπαύσατο τοῦ λόγου· καὶ ἐγὼ ἐπὶ μὲν πολὺν χρόνον

προβιβάσαι· ἀπαρέμφ. τῆς αναφοράς· στο να μας βελτιώσει, να μας κάνει να προοδεύσουμε. ἀγαπητόν (ἂν εἶη)· θα ήταν ικανοποιητικό. διαφερόντως τῶν ἄλλων ἀνθρώπων· περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον ἄνθρ. ἂν ὄνησαι· ἀπαρέμφ. του ὄνησῆμι· ωφέλιμ. ἀξίως τοῦ μισθοῦ ὃν πράττομαι· ὅσο αξίζει ο μισθός που εισπράττω. καὶ ἔτι πλείονος· καὶ ακόμα περισσότερο (ἀπ' ὅσο ἀξίζει ο μισθός μου). ὥστε καὶ αὐτῷ δοκεῖν τῷ μαθόντι· ὥστε κι ο ἴδιος ο μαθητής να το πιστεύει. ἡ πράξις· ἡ εἰσπράξις. τῶνδε δὲ οὕτω ἄξιον τοῦτο κατηγορεῖν· κι αυτούς ἐδῶ δεν πρέπει να τους κατηγοροῦμε γι' αὐτό. τσαῦτα καὶ τοιαῦτα ἐπίδειξάμενος· ἀφοῦ ἔκανε μια τόσο πλατιά και τόσο λαμπρή ἐπίδειξη τῆς ρητορικῆς ικανότητάς του.

¹⁰³ κεκληγμένον ἔτι πρὸς αὐτὸν ἔβλεπον ὡς ἐροῦντά τι ἐπιθυμῶν ἀκούειν· ἐπεὶ δὲ δὴ ἠσθόμεν ὅτι τῷ ὄντι πεπαυμένος εἶη, μόγις πωὶς ἑμαυτὸν ὥσπερ ἐ συναγείρας εἶπον, βλέψας πρὸς τὸν Ἰπποκράτη· Ἦ παῖ· Ἀπολλοδώρου, ὡς χάριν σοι ἔχω ὅτι προὔτρεψάς με ὧδε ἀφικέσθαι· πολλοῦ γὰρ ποιῶμαι ἀκνηκοῦσαι ἀκνηκοα Πρωταγόρου. ἔγωγε ἂν μὲν τῷ ἔμπροσθεν χρόνῳ ἡγούμην οὐκ εἶναι ἀνθρωπίνην ἐπιμέλειαν, ἢ ἀγαθοὶ οἱ ἀγαθοὶ γίνονται· νῦν δὲ πέπεισμαι, πλὴν σμικρόν τί μοι ἔμποδῶν, ὃ δῆλον ὅτι Πρωταγόρας· ῥαδίως ἐπεκιδιόξει, ἐπειδὴ καὶ τὰ πολλὰ ταῦτα ἐξεδίδαξε· καὶ γὰρ εἰ μὲν τις περὶ αὐτῶν τούτων συγγένοιτο ὄτωσιν τῶν δημηγόρων, τάχ' ἂν καὶ τοιούτους λόγους ἀκούσειεν ἢ Περικλέους ἢ ἄλλου τινὸς τῶν ἱκανῶν εἰπεῖν· εἰ δὲ ἐπ' ἀνέροισι τινά τι, ὥσπερ βιβλίσκ' οὐδὲν ἔχουσιν οὔτε ἀποκρίνασθαι οὔτε αὐτοὶ ἐρέσθαι, ἀλλ' ἂν τις καὶ σμικρόν ἐπερωτήσῃ τι τῶν ῥηθέντων, ὥσπερ τὰ χαλκεία¹⁰⁵ πληγέντα μακρόν ἤχει καὶ ἀποτείνει, ἂν μὴ ἐπιλάβηται τις, καὶ οἱ ῥήτορες οὕτω σμικρὰ ἐρωτηθέντες δόλιχον κατατείνουσι τοῦ λόγου. Πρωταγόρας δὲ ὅδε ἱκανὸς μὲν μακροῦς

κεκληγμένον· παθητ. παρακ. του κηλέω, ὦ (κεφ. Ζ'). ὡς ἐροῦντά τι· με την ἐλπίδα ὅτι κάτι θα πει ακόμα. μόγις πωὶς· με μεγάλη δυσκολία. ὥσπερ ἐ συναγείρας ἑμαυτόν· σαν να συνήλθα, σαν να ξαναβρήκα τις αισθήσεις μου. ὡς χάριν σοι ἔχω· πόση ευγνωμοσύνη σου χρωστάω. πολλοῦ ποιῶμαι ἀκνηκοῦσαι· θεωρῶ πολὺ σπουδαῖο του ἀκουσα... ἐπιμέλεια· φροντίδα, προσπάθεια, ἐνέργεια. πλὴν σμικρόν τί μοι ἔμποδῶν (ἔστι)· ἀλλὰ ἔχω μια μικρὴ δυσκολία ακόμα, δυσκολεύομαι λίγο να καταλάβω κάτι. ἐπεκιδιόσκειν· δίνω συμπληρωματικὲς ἐξηγήσεις, ἐξηγῶ. περὶ αὐτῶν τούτων· για τα ἴδια αὐτὰ ζητήματα. συγγίγνωμαι· συζητῶ. δημηγόρος· πολιτικὸς ῥήτορας. ἐρέσθαι· ἀπαρέμφ. ἀορ. β' του ἐρωτῶ. ἐπανέροιο· ἀορ. β' του ρ. ἐπανερῶν· κάνω συμπληρωματικὴ ἐρώτηση, ζητῶ πρόσθετη ἐξήγηση. ἐπερωτῶ = ἐπανερῶν. τὰ χαλκεία· τα χάλκινα σκεῦη, τα χαλκώματα. μακρόν ἤχει καὶ ἀποτείνει· βιάζομαι μακρὰ κι ἐξάκολουθητικό ἤχο. ἐπιλάβηται· πιάνω, βιάζω πάνω το χέρι μου. δόλιχον κατατείνουσι τοῦ λόγου· τραβῶν σ' ἀτέλειωτο μάκρος το λόγο.

λόγους και καλοὺς εἰπεῖν, ὡς αὐτὰ δηλοῖ, ἱκανὸς δὲ και ἐρωτηθεὶς ἀποκρίνασθαι κατὰ βραχὺ και ἐρόμενος περιμεινά τε και ἀποδέξασθαι τὴν ἀπόκρισιν, ἃ ὀλίγοις ἐστὶ παρεσκευασμένα. νῦν οὖν, ὦ Πρωταγόρα, μικροῦ τινος ἐνδεής εἰμι πάντ' ἔχειν, εἴ μοι ἀποκρίναιο τόδε. τὴν ἀρετὴν φῆς διδασκτὸν εἶναι, και ἐγώ, εἴπερ ἄλλω τῷ ἀνθρώπῳ πειθοίμην ἄν και σοί· ὁ δ' ἐθαύμασά σου λόγοντος, τοῦτό μοι ἐν τῇ ψυχῇ ἀποπλήρωσον· ἔλεγε γάρ ὅτι Ζεὺς τὴν δικαιοσύνην και τὴν αἰδῶ πέμψειε τοῖς ἀνθρώποις, και αὐ πολλοῦ ἐν τοῖς λόγοις ἐλέγετο ὑπὸ σοῦ ἡ δικαιοσύνη και σωφροσύνη και οσιότης και πάντα ταῦτα ὡς ἐν τι εἴη συλλήβδην, ἀρετή. ταῦτ' οὖν αὐτὰ διελθέ μοι ἀκριβῶς τῷ λόγῳ, πότερον ἐν μὲν τί ἐστὶν ἡ ἀρετή, μόρια δὲ αὐτῆς ἐστὶν ἡ δικαιοσύνη και σωφροσύνη και οσιότης ἢ ταῦτ' ἐστὶν ἃ νῦν δὴ ἐγώ ἔλεγον πάντα ὀνόματα τοῦ αὐτοῦ ἐνός ὄντος· τοῦτ' ἐστὶν ὅ ἔτι ἐπιποθῶ.

ὡς αὐτὰ δηλοῖ· ὅπως το ἔδειξε ο λόγος που εἶπε. ἃ ὀλίγοις ἐστὶ παρεσκευασμένα· χαρίσματα που λίγοι μόνο τα έχουν. μικροῦ τινος ἐνδεής εἰμι πάντ' ἔχειν· λίγα πράγματα χρειάζομαι ακόμη, για να εἶμαι ἀπόλυτα ικανοποιημένος. εἴπερ ἄλλω τῷ ἀνθρώπῳ και σοί· σε σένα περισσότερο ἀπὸ οποιοδήποτε ἄλλον ἀνθρώπο. ὁ δ' ἐθαύμασά σου λέγοντος· ἀλλά σε κάποιο σημείο τῆς ομιλίας σου μου γεννήθηκε ἀπορία. τοῦτο μοι ἐν τῇ ψυχῇ ἀποπλήρωσον· κι αὐτό το κενό που ἔχω στην ψυχῇ μου σε παρακαλῶ να μου γεμίσεις. διελθέ μοι ἀκριβῶς τῷ λόγῳ· να μου αναπτύξεις μιλώντας με ἀκριβεία.

ΚΕΦ. ΙΗ'. Ἀλλὰ ῥάδιον τοῦτό γ', ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἀποκρίνασθαι, ὅτι ἐνός ὄντος τῆς ἀρετῆς μόρια ἐστὶν ἃ ἐρωτῶ. Πότερον, ἔφη, ὥσπερ προσώπου τὰ μόρια ἐστὶν ἄστυ, ὥσπερ τὰ καὶ ῥίς και ὀφθαλμοὶ και ὤτα, ἢ ὥσπερ τὰ τοῦ χροῦ σου μόρια οὐδὲν διαφέρει τὰ ἔτερα τῶν ἐτέρων, ἀλλήλων και τοῦ ὅλου, ἀλλ' ἢ μεγέθει και μικρότητι; Ἐκείνως μοι φαίνεται, ὦ Σώκρατες, ὥσπερ τὰ τοῦ προσώπου μόρια ἔχει πρὸς τὸ ὅλον πρόσωπον. Πότερον οὖν, ἢν δ' ἐγώ, και μεταλαμβάνουσιν οἱ ἀνθρώποι· τούτων τῶν τῆς ἀρετῆς μορίων οἱ μὲν ἄλλο, οἱ δὲ ἄλλο, ἢ ἀνάγκη, ἐάν περ τις ἐν λάβῃ, ἅπαντ' ἔχειν; Οὐδαμῶς, ἔφη, ἐπεὶ πολλοὶ ἀνδρεῖοί εἰσιν, ἄδικοι δέ, και δίκαιοι αὖ, σοφοὶ δὲ οὐ¹⁰⁹. Ἔστι γάρ οὖν και ταῦτα μόρια τῆς ἀρετῆς, ἔφη, ἐγώ, σοφία και ἀνδρεία; Πάντων μάλιστα δήπου, ἔφη· και μέγιστόν γε ἡ σοφία τῶν μορίων. Ἐκαστον δὲ αὐτῶν ἐστὶν, ἢν δ' ἐγώ, ἄλλο, τὸ δὲ ἄλλο; Ναί. Ἦ και δύναμιν αὐτῶν ἕκαστον ἰδίαν ἔχει, ὥσπερ τὰ τοῦ προσώπου; οὐκ ἐστὶν ὀφθαλμὸς οἶον τὰ ὤτα, οὐδ' ἡ δύναμις αὐτοῦ ἡ αὐτῆ, οὐδὲ τῶν

ὅτι ἐνός ὄντος... ἃ ἐρωτῶς· ὅτι ἃ ἐρωτῶς ἐστὶ μόρια τῆς ἀρετῆς ἐνός ὄντος· ὅτι αὐτὰ που ρωτᾶς εἶναι μόρια τῆς ἀρετῆς, που εἶναι κάτι ἐνιαίο. οὐδὲν διαφέρει τὰ ἔτερα τῶν ἐτέρων, ἀλλήλων και τοῦ ὅλου· δεν έχουν καμιά διαφορά το ένα από το άλλο, δηλ. μεταξύ τους και από το σύνολο. ἀλλ' ἢ ἢ μεγέθει και μικρότητι; παρά μόνο στο πόσο μεγάλη και πόσο μικρά είναι; (παρά μόνο στις διαστάσεις;) ἐκείνως· ὅπως στην πρώτη περίπτωση· ὥσπερ τὰ... πρόσωπον· ἐπεξήγ. του ἐκείνως. ἢ ἀνάγκη... ἔχειν; = ἢ ἀνάγκη (ἐστὶν) ἅπαντ' ἔχειν, ἐάν πέρ τις ἐν λάβῃ; ἢ πρέπει οπωσδήποτε να τα ἔχει κανείς ὅλα, αν αποχτήσει ένα απ' αυτά; γάρ οὐν· δηλ. σύμφωνα με τα λόγια σου. Το γάρ σημαίνει ὅτι τα λόγια του Σ. έχουν ἀφορμὴ ὅ,τι εἶπε ἀμείως πριν ο Πρωτ., ἐνὸς το οὖν παρυσιαίξει τα λόγια πάλι του Σ. ὡς συμπέρασμα των λόγων του Πρωτ. Πάντων μάλιστα δήπου· περισσότερο απ' ὅλα, βέβαια. και μέγιστόν γε τῶν μορίων· και ασφαλῶς το σπουδαιότερο από τα μόρια... ἄλλο· κάτι διαφορετικό. δύναμις· ἐνέργεια, λειτουργία.

ἄλλων οὐδὲν ἐστὶν οἷον τὸ ἕτερον οὔτε κατὰ τὴν δύναμιν οὔτε κατὰ τὰ ἄλλα· ἄρ' οὖν οὕτω καὶ τὰ τῆς ἀρετῆς μόρια οὐκ ἔστι τὸ ἕτερον οἷον τὸ ἕτερον, οὔτε αὐτὸ οὔτε ἡ δύναμις αὐτοῦ; ἢ δῆλα δὴ ὅτι οὕτως ἔχει, εἴπερ τῷ παραδείγματι γε ἔοικεν; Ἄλλ' οὕτως, ἔφη, ἔχει ὡς Σώκρατες. Καὶ ἐγὼ εἶπον· Οὐδὲν ἄρα ἐστὶ τῶν τῆς ἀρετῆς μορίων ἄλλο οἷον ἐπιστήμη, οὐδ' οἷον δικαιοσύνη, οὐδ' οἷον ἀνδρεία, οὐδ' οἷον σωφροσύνη, οὐδ' οἷον ὁσιότης. Οὐκ ἔφη. Φέρε δὴ, ἔφη, κοινῇ σκεψώμεθα, ποῖόν τι αὐτῶν ἐστὶν ἕκαστον· πρῶτον μὲν τὸ τοιόνδε· ἢ δικαιοσύνη πράγμα τι ἐστὶν ἢ οὐδὲν πράγμα; ἐμοὶ μὲν γὰρ δοκεῖ· τίδὲ σοί; Κάμοι, ἔφη. Τί οὖν; εἴ τις ἔροιο ἐμέ τε καὶ σέ; ὦ Πρωταγόρα τε καὶ Σώκρατες, εἴπετον δὴ με τοῦτο τὸ πράγμα, ὃ ὠνομάσατε ἄρτι, ἢ δικαιοσύνη, αὐτὸ τοῦτο δικαίον ἐστὶν ἢ ἄδικον; ἐγὼ μὲν ἂν αὐτῷ ἀποκρινάμην, ὅτι δικαίον· σὺ δὲ τίς ἂν ψῆφον θεῖο; τὴν αὐτὴν ἐμοὶ ἢ ἄλλην; Τὴν αὐτὴν ἔφη. Ἔστιν ἄρα τοιοῦτον ἢ δικαιοσύνη οἷον δικαίον εἶναι, φαίην ἂν ἔγωγε ἀποκρινόμενος τῷ ἐρωτῶντι· οὐκοῦν καὶ σὺ;

οὐδὲν ἐστὶ οἷον τὸ ἕτερον = οὐδὲν ἐστὶ τοιοῦτον οἷον τὸ ἕτερον. οὔτε αὐτὸ οὔτε ἡ δύναμις αὐτοῦ· οὔτε ἡ οὐσία του οὔτε ἡ λειτουργία του. εἴπερ τῷ παραδείγματι ἔοικεν· ἂν ἡ περιπτώση των μορίων της ἀρετῆς εἶναι ὁμοίαι με το παράδειγμα των μορίων του προσώπου. οὐδὲν ἄρα ἐστὶ τῶν τῆς ἀρετῆς μορίων ἄλλο οἷον ἐπιστήμη κτλ· ἡ σειρά· ἄρα οὐδὲν ἄλλο τῶν μορίων τῆς ἀρετῆς πλὴν τῆς ἐπιστήμης ἐστὶ τοιοῦτον οἷον ἢ ἐπιστήμη· επομένως κανένα ἄλλο μόριο τῆς ἀρετῆς δεν εἶναι ὅτι εἶναι ἡ ἐπιστήμη, εκτός από την ἐπιστήμη, (οὔτε ὅτι ἡ δικαιοσύνη, εκτός από τὴ δικ. κτλ.). ἐπιστήμη = σοφία. φέρε δὴ· ἐμπρός λοιπόν. κοινῇ σκεψώμεθα· ἂς εξετάσουμε μαζί. πρῶτον μὲν τὸ τοιόνδε· εν. σκεψώμεθα. πράγμα τι ἐστὶν· εἶναι κατὶ ὀρισμένο, κατὶ που υπάρχει. εἴπετον· δικῶς αριθμ. προστακτ. αορ. β'. πέστε. αὐτὸ τοῦτο· αὐτὸ το ἴδιο, το περιεχόμενό του, ἡ ἔννοιά του. σὺ δὲ τίς ἂν ψῆφον θεῖο; εἰς ὅμως τι ψῆφο θα ἔδινες; ἐπὶ ὅμως τι 0· ἀποφάσεις;

Ναί, ἔφη. Εἰ οὖν μετὰ τοῦτο ἡμᾶς ἔροιο. Οὐκοῦν καὶ ὁσιότης τινὰ φατε εἶναι; φαῖμεν ἂν, ὡς ἐγῶμαι. Ναί, ἢ δ' ὄς. Οὐκοῦν φατε καὶ τοῦτο πράγμα τι εἶναι; φαῖμεν ἂν· ἢ οὐ; καὶ τοῦτο συνέφη. Πότερον δὲ τοῦτο αὐτὸ τὸ πράγμα φατε τοιοῦτον πεφυκέναι οἷον ἀνόσιον εἶναι ἢ οἷον ὄσιον; ἀγανακτήσαιμ' ἂν ἐγὼγ', ἔφην, τῷ ἐρωτήματι, καὶ εἴποιμ' ἂν· Εὐφήμει, ὡς ἄνθρωπε· σχολῆ μὲντ' ἂν τι ἄλλο ὄσιον εἴη, εἰ μὴ αὐτὴ γε ἡ ὁσιότης ὄσιον ἔσται· τί δὲ σὺ; οὐχ οὕτως ἂν ἀποκρίναιο; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη.

ΚΕΦ. ΙΘ'. Εἰ οὖν μετὰ τοῦτ' εἴποι ἐρωτῶν ἡμᾶς· Πῶς οὖν ὀλίγον πρότερον ἐλέγετε; ἄρ' οὐκ ὀρθῶς ὑμῶν κατήκουσα; ἐδόξατέ μοι φάναι τὰ τῆς ἀρετῆς μόρια εἶναι οὕτως ἔχοντα πρὸς ἄλληλα, ὡς οὐκ εἶναι τὸ ἕτερον αὐτῶν οἷον τὸ ἕτερον· εἴποιμι ἂν ἔγωγε ὅτι τὰ μὲν ἄλλα ὀρθῶς ἠκουσας, ὅτι δὲ καὶ ἐμέ οἶε εἴπειν τοῦτο, παρήκουσας· Πρωταγόρας γὰρ ὅδε ταῦτα ἀπεκρίνατο, ἐγὼ δὲ ἡρώτων· εἰ οὖν εἴποι· Ἀληθῆ ὅδε λέγει, ὡς Πρωταγόρα; σὺ φῆς οὐκ εἶναι τὸ ἕτερον μόριον οἷον τὸ ἕτερον τῶν τῆς ἀρετῆς; σὺ οὕτως ὁ λόγος ἐστὶ; τί ἂν αὐτῷ ἀποκρίναιο; Ἀνάγκη, ἔφη, ὡς Σώκρατες, ὁμολογεῖν. Τί οὖν, ὡς Πρωταγόρα, ἀποκρινόμεθα αὐτῷ, ταῦτα ὁμολογήσαντες, ἐὰν ἡμᾶς ἐπανεῖρηται· Οὐκ ἄρα ἐστὶν ὁσιότης οἷον δικαίον εἶναι πράγμα, οὐδὲ δικαιοσύνη οἷον ὄσιον, ἀλλ' οἷον

συνέφη· συμφώνησε. τοιοῦτον πεφυκέναι· ὅτι ἀπὸ τῆ φύση του εἶναι τέτοιο. Εὐφήμει· προστακτ. του εὐφημέω, -ῶ· λέω καλὰ λόγια, σωπαίνω (: τὴν ὥρα της θυσίας). Εὐφήμει· σώπα!, μίλα καλὰ!, μὴ βλαστημάς! σχολῆ! δύσκολα. ἄλλο τι· υποκείμε. ὄσιον κατηγορ.

εἰ οὖν μετὰ τοῦτ' εἴποι· ἡ ἀπόδοσή του πιο κατὰ: εἴποιμι ἂν ἐγωγε· εἶναι ἔχοντα· περίφρ. ἀντί ἔχειν. ὡς οὐκ εἶναι = ὥστε οὐκ εἶναι. ἄρα· τάχα, ἄραγε (ἀπορηματ.). οἷον = τοιοῦτον ὥστε. δικαίον πράγμα· δικαιοσύνη.

καὶ τὸ σκληρὸν τῷ μαλακῷ, καὶ τᾶλλα ἂ δοκεῖ ἐναντιώτατα εἶναι ἀλλήλοις· καὶ ἂ τότε ἔφαιμεν ἄλλην δύναμιν ἔχειν καὶ οὐκ εἶναι τὸ ἔτερον οἷον τὸ ἔτερον, τὰ τοῦ προσώπου μόρια, ἀμῆ γέ πη προσέεικε καὶ ἔστι τὸ ἔτερον οἷον τὸ ἔτερον· ὥστε τούτῳ γε τῷ τρόπῳ καὶ ταῦτα ἐλέγχους, εἰ βούλοιο, ὡς ἄπαντ' ἔστιν ὁμοῖα ἀλλήλοις. ἀλλ' οὐχὶ τὰ ὁμοῖόν τι ἔχοντα ὁμοῖα δίκαιον καλεῖν, οὐδὲ τὰ ἀνόμοιόν τι ἔχοντα ἀνόμοια, καὶ πάνυ σμικρὸν ἔχειν τὸ ὁμοῖον.¹¹⁵ καὶ ἐγὼ θαυμάσας εἶπον πρὸς αὐτόν, Ἦ γάρ οὕτω σοὶ τὸ δίκαιον καὶ τὸ ὄσιον πρὸς ἀλλήλα ἔχει, ὥστε ὁμοῖόν τι σμικρὸν ἔχειν ἀλλήλοις; Οὐ πάνυ, ἔφη, οὕτως, οὐ μέντοι οὐδὲ αὖ ὡς σύ μοι δοκεῖς οἰεσθαι. Ἀλλὰ μὴν, ἔφην ἐγὼ, ἐπειδὴ δυσχερῶς δοκεῖς μοι ἔχειν πρὸς τοῦτο, τοῦτο μὲν ἔασωμεν, τότε δὲ ἄλλο ὧν ἔλεγες ἐπισκεψάμεθα.

ΚΕΦ. Κ'. Ἀφροσύνην τι καλεῖς; Ἔφη. Τούτῳ τῷ πράγματι οὐ πᾶν τούναντίον ἐστὶν ἡ σοφία; Ἔμοιγε δοκεῖ ἔφη. Πότερον δὲ ὅταν πράττωσιν ἄνθρωποι ὀρθῶς τε καὶ ὠφελίμως, τότε σωφρονεῖν σοὶ δοκοῦσιν οὕτω πράττοντες, ἢ τούναντίον;

ἔστιν ὅπῃ· σε μερικὰ σημεία. ἐναντιώτατα· ἐντελῶς ἀντίθετα. τότε προηγουμένου. τὰ τοῦ προσώπου μόρια· ἐπεξήγ. του ἄ. καὶ ταῦτα ἐλέγχους· καὶ αὐτὰ μπορεῖς ν' ἀποδείξεις. ὁμοῖόν τι· κάποια ὁμοιότητα. καὶ πάνυ σμικρὸν ἔχει τὸ ὁμοῖον = καὶν (τὰ ὁμοῖόν τι ἔχοντα) ἔχει τὸ ὁμοῖον πάνυ σμικρὸν· ἀκόμα καὶ αν (ὅσα παρουσιάζουν κάποια ὁμοιότητα) ἔχουν πολὺ μικρὴ ὁμοιότητα. οὕτω σοὶ ἔχει· τέτοια σχέση ἔχουν κατὰ τὴ γνώμη σου· (δηλ. πολὺ μικρὴ ὁμοιότητα). Οὐ πάνυ οὕτως (ἔχειν μοι τὸ δίκαιον καὶ τὸ ὄσιον πρὸς ἀλλήλα)· καθόλου δὲν ἔχουν τέτοια σχέση (ἡ δικ. καὶ ἡ σο. κτλ.). οὐ μέντοι οὐδὲ αὖ (οὕτως ἔχειν μοι δοκεῖ)· οὔτε πάλι (νομίζω ὅτι ἔχουν τόσο μεγάλη ὁμοιότητα). δυσχερῶς ἔχω = δυσχεραίνω (ἀμεταβ.)· στενοχωριέμαι, ἐκνευρίζομαι. Ἔφη· Ναι, εἶπε. πᾶν τούναντίον· το ἐντελῶς ἀντίθετο. σωφρονέω, -ῶ· εἶμαι συνετός, ενεργῶ με περισκέψη. οὕτω πράττοντες· ἡ μετ. αἰτιολ.

236

μὴ ὄσιον· ἢ δ' ὀσιότης οἷον μὴ δίκαιον, ἀλλ' ἄδικον ἄρα, τὸ δὲ ἀνόσιον; τί αὐτῷ ἀποκρινόμεθα; ἐγὼ μὲν γάρ αὐτὸς ὑπὲρ γε ἔμαυτοῦ φαίην ἂν καὶ τὴν δικαιοσύνην ὄσιον εἶναι καὶ τὴν ὀσιότητα δίκαιον· καὶ ὑπὲρ σοῦ δέ, εἴ με ἐώης, ταῦτά ἂν ταῦτα ἀποκρινόμην, ὅτι ἤτοι ταῦτόν γ' ἔστι δικαιοσύνη ὀσιότητι ἢ ὅ τι ὁμοιότατον, καὶ μάλιστα πάντων ἢ τε δικαιοσύνη οἷον ὀσιότης καὶ ἡ ὀσιότης οἷον δικαιοσύνη. ἀλλ' ὄρα, εἰ διακωλύεις ἀποκρίνεσθαι, ἢ καὶ σοὶ συνδοκεῖ οὕτως. Οὐ πάνυ μοι δοκεῖ, ἔφη, ὦ Σώκρατες, οὕτως ἀπλοῦν εἶναι, ὥστε συγχωρῆσαι τὴν τε δικαιοσύνην ὄσιον εἶναι καὶ τὴν ὀσιότητα δίκαιον, ἀλλὰ τί μοι δοκεῖ ἐν αὐτῷ διάφορον εἶναι. ἀλλὰ τί τοῦτο διαφέρει; ἔφη· εἴ γάρ βούλει, ἔστω ἡμῖν καὶ δικαιοσύνη ὄσιον καὶ ὀσιότης δίκαιον. Μή μοι, ἦν δ' ἐγὼ.¹¹³ οὐδὲν γάρ δέομαι τὸ εἰ βούλει τοῦτο καὶ εἴ σοι δοκεῖ ἐλέγχεσθαι, ἀλλ' ἐμέ τε καὶ σέ· τὸ δ' ἐμέ τε καὶ σέ τοῦτο λέγω, οἰόμενος οὕτω τὸν λόγον βέλυστ' ἂν ἐλέγχεσθαι, εἴ τις τὸ εἰ ἀφέλοι αὐτοῦ. Ἀλλὰ μέντοι, ἢ δ' ὅς, προσέεικέ τι δικαιοσύνη ὀσιότητι· καὶ γάρ ὅτι οὐδὲν ὄφου ἂμῆ γέ πη προσέεικε· τὸ γάρ λευκὸν τῷ μέλανι ἔστιν ὅπῃ προσέεικε,¹¹⁴

τὸ δέ· δηλ. ἡ δικαιοσύνη. ὑπὲρ ἔμαυτοῦ· για λογαριασμό μου. εἴ με ἐώης· αν μου ἐπέτρεπες, αν μου δίνεις το δικαίωμα (το ρ. ἔάω, -ῶ). ἤτοι... ἢ· ἢ... ἢ· ὅ, τι ὁμοιότατον· κάτι ἐντελῶς ὁμοιο. ὄρα, εἰ... ἢ· σκέψου μήπως ... ἢ· διακωλύω· ἐμποδίζω, ἀπαγορεύω. καὶ σοὶ συνδοκεῖ οὕτως· ἔχεις καὶ συ τὴν ἴδια γνώμη. συγχωρῶ, -ῶ· συμφωνῶ, ὁμολογῶ. τι διάφορον· κάποια διαφορά. ἐν αὐτῷ· σ' αὐτό το ζήτημα, δηλ. στὴν σχέση δικαιοσύνης καὶ ὀσιότητος. τι τοῦτο διαφέρει; τι σημασία ἔχει αὐτό; τι μας ἐνδιαφέρει αὐτό; ἔστω ἡμῖν· ας εἶναι για μας, ας πούμε. Μή μοι· εν. λέγε τοῦτο· α ὄχι! μη μου το λες αὐτό! τὸ εἰ βούλει τοῦτο καὶ (τὸ) εἴ σοι δοκεῖ· ἐναρθρες προτ. ως υποκειμ. του ἀπαρεμφ. ἐλέγχεσθαι. ἀλλὰ ἐμέ τε καὶ σέ = ἀλλὰ δέομαι ἐμέ τε καὶ σέ ἐλέγχεσθαι. τὸ εἰ· αντικ. του εἴ τις ἀφέλοι (: αν κάποιος βγάλει το ανν). προσέεικα· μοιάζω κάπως, ἔχω κάποια ὁμοιότητα. ὅ, τι οὐδὲν ὄφου· οποιοδήποτε πράγμα με στιδήποτε ἄλλο. ἀμῆ γέ πη· κατὰ κάποιο τρόπο, ἀπὸ κάποια ἀποψη.

235

Σωφρονεῖν, ἔφη. Οὐκοῦν σωφροσύνη σωφρονουῖσιν ; Ἀνάγκη. Οὐκοῦν οἱ μὴ ὀρθῶς πράττοντες ἀφρόνως πράττουσι καὶ οὐ σωφρονουῖσιν οὕτω πράττοντες ; Συνδοκεῖ μοι, ἔφη. Τούναντίον ἄρα ἐστὶ τὸ ἀφρόνως πράττειν τῷ σωφρόνως ; Ἐφη. Οὐκοῦν τὰ μὲν ἀφρόνως πραττόμενα ἀφροσύνην πράττεται, τὰ δὲ σωφρόνως σωφροσύνην ; Ὡμολόγει. Οὐκοῦν εἴ τι ἰσχυρῶς πράττεται, ἰσχυρῶς πράττεται, καὶ εἴ τι ἀσθενεία, ἀσθενῶς ; Ἐδόκει. Καὶ εἴ τι μετὰ τάχους, ταχέως, καὶ εἴ τι μετὰ βραδυτηῆτος, βραδέως ; Ἐφη. Καὶ εἴ τι δὴ ὡσαύτως πράττεται, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πράττεται, καὶ εἴ τι ἐναντίως, ὑπὸ τοῦ ἐναντίου ; Συνέφη. Φέρε δὴ, ἦν δ' ἐγώ, ἔστι τι καλόν ; Συνεχώρει. Τούτῳ ἔστι τι ἐναντίον πλὴν τὸ αἰσχρόν ; Οὐκ ἔστιν. Τί δέ ; ἔστι τι ἀγαθόν ; Ἐστίν. Τούτῳ ἔστι τι ἐναντίον πλὴν τὸ κακόν ; Οὐκ ἔστιν. Τί δέ ; ἔστιν τι δέξιν ἐν φωνῇ ; Ἐφη. Τούτῳ μὴ ἔστι τι ἐναντίον ἄλλο πλὴν βαρῦ ; Οὐκ ἔφη. Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, ἐν ἐκάστῳ τῶν ἐναντίων ἐν μόνον ἐστὶν ἐναντίον καὶ οὐ πολλά ; Συνωμολόγει. Ἴθι δὴ, ἦν δ' ἐγώ, ἀναλογισώμεθα τὰ ὡμολογημένα ἡμῖν. ὡμολογήκαμεν ἐν ἐνὶ μόνον ἐναντίον εἶναι, πλείω δὲ μὴ ; Ὡμολογήκαμεν. Τὸ δὲ ἐναντίως πραττόμενον ὑπὸ ἐναντίων πράττεσθαι ; Ἐφη. Ὡμολογήκαμεν δὲ ἐναντίως πράττεσθαι δ' ἂν ἀφρόνως πράττηται τῷ σωφρόνως πραττομένῳ ; Ἐφη. Τὸ δὲ σωφρόνως πραττόμενον ὑπὸ σω-

σωφροσύνη· χάρη στη σύνεση, στην περίσκεψη. ἀφρόνως· χωρίς περίσκεψη, ἀνόητα. συνδοκεῖ μοι· συμφωνῶ. ἰσχύς, -ύος· δύναμη. ἀσθενεία· ἀδυναμία. ὡσαύτως· με τον ἴδιο τρόπο (ὅπως κι ἓνα ἄλλο). ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ· ἀπὸ τὴν ἴδια αἰτία. καλόν - αἰσχρόν· ωραίο — ἀσχημο. τί δε· ενν. λέγεις ; ἀναλογισώμεθα τὰ ὡμολογημένα ἡμῖν· ας ἀνακεφαλαιώσουμε τα σημεία στα οποία συμφωνήσαμε. τὸ ἐναντίως πραττόμενον· ἡ ἀντιθέτη ενέργεια. ὑπὸ ἐναντίων· ἀπὸ ἀντίθετες αἰτίες. ἐναντίως πράττεσθαι· το ἐναντίως να συνδεθεῖ με το τῷ σωφρόνως πραττομένῳ. ὑπὸ σωφροσύνης· ἐξαιτίας σωφρ., εἶναι ἀποτελέσματα σωφρ.

φροσύνης πράττεσθαι, τὸ ἀφρόνως ὑπὸ ἀφροσύνης ; Συνεχώρει. Οὐκοῦν, εἴπερ ἐναντίως πράττεται, ὑπὸ ἐναντίου πράττειτ' ἂν ; Ναί. Πράττεται δὲ τὸ μὲν ὑπὸ σωφροσύνης, τὸ δὲ ὑπὸ ἀφροσύνης ; Ναί. Ἐναντίως ; Πάνυ γε. Οὐκοῦν ὑπὸ ἐναντίων ὄντων ; Ναί. Ἐναντίον ἄρ' ἐστὶν ἀφροσύνη σωφροσύνη ; Φαίνεται.

Μέμνησαι οὖν ὅτι ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ὡμολόγηται ἡμῖν ἀφροσύνη σοφία ἐναντίον εἶναι ; Συνωμολόγει. Ἐν δὲ ἐνὶ μόνον ἐναντίον εἶναι ; Φημί. Πότερον οὖν, ὡ Πρωταγόρα, λύσωμεν τῶν λόγων ; τὸ ἐν ἐνὶ μόνον ἐναντίον εἶναι, ἢ ἐκεῖνον, ἐν ᾧ ἐλέγετο ἕτερον εἶναι σωφροσύνης σοφία, μῦρον δὲ ἐκάτερον ἀρετῆς, καὶ πρὸς τῷ ἕτερον εἶναι καὶ ἀνόμοια καὶ αὐτὰ καὶ αἰδιονάμεις αὐτῶν, ὥσπερ τὰ τοῦ προσώπου μῦρια ; πότερον οὖν δὴ λύσωμεν ; οὗτοι γὰρ οἱ λόγοι ἀμφοτέροι οὐ πάνυ μουσικῶς λέγονται· οὐ γὰρ συνάδουσιν οὐδὲ συναρμόττουσιν ἀλλήλοισ'· πῶς γὰρ ἂν συνάδουεν, εἴπερ γε ἀνάγκη ἐνὶ μὲν ἐν μόνον ἐναντίον εἶναι, πλείω δὲ μὴ, τῇ δὲ ἀφροσύνη ἐνὶ ὄντι σοφία ἐναντία καὶ σωφροσύνη αὐ φαίνεται ; ἢ γὰρ, ὡ Πρωταγόρα, ἔφην ἐγώ, ἢ ἄλλως πως ; Ὡμολόγησε καὶ μάλ' ἀκόντως. Οὐκοῦν ἐν ἂν εἴη ἡ σω-

Συνεχώρει· συμφώνησε. εἴπερ ἐναντίως πράττεται = εἴπερ τι ἐναντίως πράττεται. πράττειτ' ἂν· ἀντί οριστ. πράττεται. ἐναντίως ; ενν. πράττεται τὸ σωφρόνως πραττόμενον τῷ ἀφρόνως πραττομένῳ ; με ἀντίθετο τρόπο κτλ. ὑπὸ ἐναντίων ὄντων ; ἀπὸ ἀντίθετες αἰτίες ; λύω· κλυρώνω, ἀνακαλώ. λόγος· γνώμη, συμπέρασμα. τὸ ἐν ἐνὶ μόνον ἐναντίον εἶναι· βραχυλογία, ἀντὶ τοῦτον, ἐν ᾧ ἐλέγετο ἐν ἐνὶ μόνον κτλ. καὶ πρὸς τῷ ἕτερον εἶναι· καὶ ἐκτός ἀπὸ το ὅτι εἶναι κάτι διαφορετικό. ἀμφοτέροι οὐ πάνυ μουσικῶς λέγονται· κι οἱ δυο μαζί(δεν ακούγονται πολὺ ἀρμονικά, κι οἱ δυο μαζί ακούγονται παράφωνα. συναῖδω· συμβιβάζομαι, βρίσκομαι σ' ἀρμονικὴ σχέση. συναρμόττω (ἀμετάβ.)· συνταιριάζω, συμφωνῶ. ἀφροσύνη ἐνὶ ὄντι· ἀντὶ ἀφρ. ἐνὶ οὐσῃ ; δηλ. ἡ μετ. συμφωνήσε με το· κατῆ. ἐνὶ, ἐνὸ κανονικά ἔπρεπε να συμφωνήσει με το ἀφροσύνη. ἢ γὰρ... ἢ ἄλλως πως ; ἔτσι, λοιπόν... ἢ κάπως ἀλλιῶς ; μάλ' ἀκόντως· πολὺ ἀπρόθυμα.

φροσύνη καὶ ἡ σοφία; τὸ δὲ πρότερον αὐ ἐφάνη ἡμῖν ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ οὐσιότης σχεδόν τι ταυτὸν ἔν. Ἰθι δὴ ἦν δ' ἐγώ, ὦ Πρωταγόρα, μὴ ἀποκάμωμεν, ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπὰ διασκεψόμεθα. ἄρά τίς σοι δοκεῖ ἀδικῶν ἄνθρωπος σωφρονεῖν, ὅτι ἀδικεῖ; Αἰσχυνοίμην ἂν ἔγωγ', ἔφη, ὦ Σώκρατες, τοῦτο ὁμολογεῖν, ἐπεὶ πολλοὶ γέ φασι τῶν ἀνθρώπων. Πότερον οὖν πρὸς ἐκείνους τὸν λόγον ποιήσομαι, ἔφη, ἢ πρὸς σέ; Εἰ βούλει, ἔφη, πρὸς τοῦτον πρῶτον τὸν λόγον διαλέχθητι τὸν τῶν πολλῶν. Ἄλλ' οὐδέν μοι διαφέρει, ἐάν μόνον σύ γε ἀποκρίνη, εἴτ' οὖν δοκεῖ σοι ταῦτα εἶτε μὴ τὸν γὰρ λόγον ἔγωγε μάλιστα ἐξετάζω, συμβαίνει μέντοι ἴσως καὶ ἐμὲ τὸν ἐρωτῶντα καὶ τὸν ἀποκρινόμενον ἐξετάζεσθαι.

Τὸ μὲν οὖν πρῶτον ἐκαλλωπίζετο ἡμῖν ὁ Πρωταγόρας τὸν γὰρ λόγον ἠτιᾶτο δυσχερῆ εἶναι· ἐπειτα μέντοι συνέχωρῃσεν ἀποκρίνεσθαι.

ΚΕΦ. ΚΑ'. Ἰθι δὴ, ἔφη, ἐξ ἀρχῆς μοι ἀπόκριναί. δοκοῦσί τινες σοι σωφρονεῖν ἀδικούντες; Ἔστω, ἔφη. Τὸ δὲ

τὸ δὲ πρότερον· καὶ λίγο πρην. διασκεψόμεθα· υποτ. κορ. του διασκοπέω, - ὦ· ερευνά, ἐξετάζω διεξοδικά. τίς σοι δοκεῖ... σωφρονεῖν· η σειρά· τίς ἀδικῶν ἄνθρωπος δοκεῖ σοι σωφρονεῖν. ἐπεὶ· παρόλο που. πρὸς ἐκείνους τὸν λόγον ποιήσομαι· σ' εκείνους ν' απευθύνω το λόγο. πρὸς τοῦτον πρῶτον... τῶν πολλῶν· συζήτησε πρώτα αυτή τη γνώμη, που έχουν οι πολλοί. Ἄλλ' οὐδέν μοι διαφέρει· καθόλου δε μ' ενδιαφέρει (ποιανού είναι η γνώμη). Μιλᾷει ο Σ. ἐάν μόνον σύ γε ἀποκρίνη· παρά μόνο ν' απαντᾷς εσύ. συμβαίνει μέντοι ἴσως... ἐξετάζεσθαι· το αποτέλεσμα ὁμως είναι να ἐξετάζομαι κι ἐγώ που κάνω τις ερωτήσεις κι αυτός που δίνει τις απαντήσεις. καλλωπίζομαι (=εἶρων). κάνω μορφομαούς, στραβομουτσουναῖζω. τὸν γὰρ λόγον... εἶναι· ἠτιᾶτο γὰρ τὸν λόγον εἶναι δυσχερῆ· γιατί ἔφερνε δικαιολογία ὅτι το θέμα της συζήτησης του ἦταν ανιαρό και δυσάρεστο. σωφρονεῖν ἀδικούντες· ὅτι ενεργοῦν φρόνιμα, ὅταν ἀδικοῦν.

σωφρονεῖν λέγεις εὐ φρονεῖν; Ἔφη. Τὸ δὲ εὐ φρονεῖν εὐ βουλεύεσθαι ὅτι ἀδικοῦσιν; Ἔστω, ἔφη. Πότερον, ἦν δ' ἐγώ, εἰ εὐ πράττουσιν ἀδικούντες ἢ εἰ κακῶς; Εἰ εὐ. Λέγεις οὖν ἀγαθὰ ἄττα εἶναι; Λέγω. Ἄρ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ταῦτ' ἐστὶν ἀγαθὰ, ἀέστιν ὠφέλιμα τοῖς ἀνθρώποις; Καὶ ναὶ μὰ Δί', ἔφη, κὰν μὴ τοῖς ἀνθρώποις ὠφέλιμα ἦ, ἔγωγε καλῶ ἀγαθὰ. καὶ μοι ἐδόκει ὁ Πρωταγόρας ἦδη τετραχύνθαι τε καὶ ἀγωνιᾶν καὶ παρατεταχθῆναι¹¹⁸ πρὸς τὸ ἀποκρίνεσθαι· ἐπειδὴ οὖν ἐώρων αὐτὸν οὕτως ἔχοντα, εὐλαβούμενος ἠρέμα ἠρόμην. Πότερον, ἦν δ' ἐγώ, λέγεις, ὦ Πρωταγόρα, ἀ μηδενὶ ἀνθρώπων ὠφέλιμά ἐστιν, ἢ ἀ μηδὲ τὸ παράπαν ὠφέλιμα; καὶ τὰ τοιαῦτα σὺ ἀγαθὰ καλεῖς; Οὐδαμῶς, ἔφη· ἀλλ' ἔγωγε πολλὰ οἶδ' ἀνθρώποις μὲν ἄνωφελῆ ἔστι, καὶ σιτία καὶ ποτὰ καὶ φάρμακα καὶ ἄλλα μυρία, τὰ δὲ ὠφέλιμα· τὰ δὲ ἀνθρώποις μὲν οὐδέτερα, ἴπποις δέ· τὰ δὲ βουσι μόνον, τὰ δὲ κισί· τὰ δὲ γε τούτων μὲν οὐδενί, δένδροις

εὐ φρονῶ· σκέπτομαι σωστά. εὐ βουλεύομαι· παίρνω σωστή ἀπόφαση. ὅτι ἀδικοῦσι· ἐφόσον ἀδικοῦν. Πότερον, εἰ εὐ πράττουσιν... Πότερον, εὐ βουλεύονται, εἰ εὐ πράττουσι... εὐ πράττω· εἶμαι ευτυχισμένος· ἀντίθ. κακῶς πράττω. εἰ εὐ πράττουσιν ἀδικούντες, εἰ κακῶς· ἀν τους βγαίνει σε καλό που ἀδικοῦν ἢ σε κακό. ἄττα· τινά· μερικά πράγματα. τραχύνομαι· ἀγριεύω, οργίζομαι. ἀγωνιάω, -ὦ· ἐκφράζει· ἐπιθυμία (ρ. εφετικό)· ἐπιθυμῶ ν' ἀγωνιστώ, να πολεμήσω. Ἄλλη σημασία· ἔχω αγωνία, ἀνησυχία πολύ. παρατεταχθῆναι· παρακ. του παρατάσσομαι· παίρνω ἐπιθετική στάση. πρὸς τὸ ἀποκρίνεσθαι· γὰρ να δώσει ἀπαντήσεις. οὕτως ἔχοντα· να βρεῖται σ' αὐτή την κατάσταση. εὐλαβούμενος· προσέχοντας τη συμπεριφορὰ μου, προσεκτικά, διακριτικά. ἠρέμα· (επίρρ.) ἡσυχά-ἡσυχά. τὸ παράπαν· γενικά, σε κάθε περίπτωση κι ἀπὸ κάθε ἀποψη. τὰ τοιαῦτα· αὐτά τα τελευταῖα (δηλ. ἀ μηδὲ τὸ παράπαν ὠφέλιμα). πολλὰ οἶδ'· ἄ... τὰ δὲ γε ὠφέλιμα = πολλὰ (ἀγαθὰ) οἶδα, ἀ ἀνθρώποις τὰ μὲν (= ἄλλα βέβαια) ἀνωφελῆ ἔστι... τὰ δὲ γε ὠφέλιμα. οὐδέτερα· ἀδιάφορα, οὔτε βλαβερὰ οὔτε ὠφέλιμα. ἴπποις δέ· ἐνν. ὠφέλιμα. τούτων· δηλ. τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζώων. δένδροις δέ· ἐνν. ὠφέλιμα ἔστι.

δέ· τὰ δὲ τοῦ δένδρου ταῖς μὲν ρίζαις ἀγαθὰ, ταῖς δὲ βλάσταταις πονηρά, οἷον καὶ ἡ κόπρος, πάντων τῶν φυτῶν ταῖς μὲν ρίζαις ἀγαθὸν παραβαλλομένην, εἰ δ' ἐθέλοις ἐπὶ τοὺς πτόρθους καὶ τοὺς νέους κλώνας ἐπιβάλλειν, πάντα ἀπόλλυσιν· ἐπεὶ καὶ τὸ ἔλαιον τοῖς μὲν φυτοῖς ἄπασιν ἐστὶ πάγκακον καὶ ταῖς θριξίπολεμιάτατον ταῖς τῶν ἄλλων ζώων πλην ταῖς τοῦ ἀνθρώπου, ταῖς δὲ τοῦ ἀνθρώπου ἀρωγὸν καὶ τῷ ἄλλω σώματι. οὕτω δὲ ποικίλον τί ἐστὶ τὸ ἀγαθὸν καὶ παντοδαπὸν, ὥστε καὶ ἐνταῦθα τοῖς μὲν ἔξωθεν τοῦ σώματος ἀγαθὸν ἐστὶ τῷ ἀνθρώπῳ, τοῖς δ' ἐντός ταῦτόν τοῦτο κάκιστον· καὶ διὰ τοῦτο οἱ ἱατροὶ πάντες ἀπαγορεύουσι τοῖς ἀσθενοῦσι μὴ χρῆσθαι ἐλαίῳ, ἀλλ' ἢ ὅτι σμικροτάτῳ ἐν τούτοις οἷς μέλλει ἔδεσθαι, ὅσον μόνον τὴν δυσχέρειαν κατασβέσαι τὴν ἐπὶ ταῖς αἰσθήσεσι τὴν διὰ τῶν ῥινῶν γιγνομένην ἐν τοῖς σιτίοις τε καὶ ὄψοις.

ΚΕΦ. ΚΒ'. Εἰπόντος οὖν ταῦτα αὐτοῦ οἱ παρόντες ἀνεθόρυβησαν ὡς εὖ λέγοι· καὶ ἐγὼ εἶπον· Ὡ Πρωταγόρα, ἐγὼ τυγχάνω ἐπιλήσιμων τις ὢν ἀνθρώπος, καὶ ἐὰν τίς μοι μακρὰ λέ-

τὰ δὲ τοῦ δένδρου ταῖς μὲν ρίζαις ἀγαθὰ· ἡ σειρά· τὰ δὲ ταῖς μὲν ρίζαις τοῦ δένδρου ἀγαθὰ (ἐστὶ). ἀγαθὰ· ἀντὶ ὠφέλιμα. ἡ βλάστη· ὁ βλαστός, τὸ βλαστάρι. πονηρός· βλαβερός. παραβαλλομένη· ἀντὶ τῆς ρίζης. ὁ πτόρθος· τὸ νέο κλωνάρι. νέος κλών (-ωνός)· τρυφερό κλωνάρι. ἐπεὶ καὶ· ἐνωεῖται πριν· οὐ μόνον ἡ κόπρος τοιαύτη ἐστὶ ἢ κατὰ παράμοιο. πάγκακος· πάρα πολὺ βλαβερός. ἀρωγός· (ἐπιθ.) ὠφέλιμος. οὕτω ποικίλον τί ἐστὶ τὸ ἀγαθὸν καὶ παντοδαπὸν· τόσο πολλὰς μορφάς καὶ τόσα εἶδη ἔχει τὸ ἀγαθόν. ἐνταῦθα· δηλ. ἐν τῷ σώματι τοῦ ἀνθρώπου. τοῖς ἔξωθεν τοῦ σώματος· γὰρ τὴν ἐξωτερικὴν ἐπιφάνειαν, γὰρ τὴν ἐπιδερμίδα. τοῖς ἐντός· γὰρ τὸ εσωτερικόν, γὰρ τὰ σπλάχνα. ἀπαγορεύουσι μὴ χρῆσθαι = ἀπαγορεύουσι χρῆσθαι. ἀλλ' ἢ· δεσ κεφ. ΙΗ'. ὅτι σμικροτάτῳ· ἐλάχιστη ποσότητι. δυσχέρεια· ἀηδία. σίτιον καὶ ὄψον· φαγητόν καὶ προσφάγι. ἀναθορυβέω, -ῶ· ἐπιδοκιμάζω με θόρυβο, φωνάζοντας. ἐπιλήσιμων τις· που ἔχει κάπως ἀδύνατη μνήμη, που ξεχνάει κάπως εὐκολα. (Το τίς μετριάξει τὴν ἔνοιαν τοῦ ἐπιλήσιμων· κάπως).

γη, ἐπιλανθάνομαι περὶ οὗ ἂν ἦ ὁ λόγος. ὥσπερ οὖν, εἰ ἐτύχων ὑπόκωφος ὢν, ὧν ἂν χρῆναι, εἴπερ ἔμελλες μοι διαλέξεσθαι, μείζον φθέγγεσθαι ἢ πρὸς τοὺς ἄλλους, οὕτω καὶ νῦν, ἐπειδὴ ἐπιλήσιμον ἐνέτυχες, σύντεμνέ μοι τὰς ἀποκρίσεις καὶ βραχυτέρας ποίει, εἰ μέλλω σοι ἐπεσθαι. Πῶς οὖν κελεῦεις με βραχεῖα ἀποκρίνεσθαι; ἢ βραχυτέρα σοι, ἔφη, ἀποκρίνωμαι ἢ δεῖ; Μηδαμῶς, ἦν δ' ἐγώ. Ἀλλ' ὅσα δεῖ; ἔφη. Ναί. ἦν δ' ἐγώ. Πότερα οὖν ὅσα ἐμοὶ δοκεῖ δεῖν ἀποκρίνεσθαι, τοσαῦτά σοι ἀποκρίνωμαι, ἢ ὅσα σοι; Ἀκήκοα γοῦν, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι σὺ οἶός τ' εἶ καὶ αὐτός καὶ ἄλλον διδάξαι περὶ τῶν αὐτῶν καὶ μακρὰ λέγειν, ἐὰν βούλη, οὕτως, ὥστε τὸν λόγον μηδέποτε ἐπιλιπεῖν, καὶ αὐ βραχεῖα οὕτως, ὥστε μηδένα σοῦ ἐν βραχυτέροις εἰπεῖν· εἰ οὖν μέλλεις ἐμοὶ διαλέξεσθαι, τῷ ἐτέρῳ χρῶν τρόπον πρὸς με, τῇ βραχυλογία. Ὡ Σώκρατες, ἔφη, ἐγὼ πολλοῖς ἤδη εἰς ἀγῶνα λόγων ἀφικόμην ἀνθρώποις, καὶ εἰ τοῦτο ἐποιοῦν ὁ σὺ κελεῦεις, ὡς ὁ ἀντιλέγων ἐκέλευέ με διαλέγεσθαι, οὕτω διαλεγόμην, οὐδενὸς ἂν βελτίων ἐφαινόμην οὐδ' ἂν ἐγένετο Πρωταγόρου ὄνομα ἐν

ἐπιλανθάνομαι· λησμονώ, ξεχνάω. Πβ. ἐπιλήσιμων, λήθη, λάθος. ὥσπερ οὖν ὧν ἂν χρῆναι μείζον φθέγγεσθαι ἢ πρὸς τοὺς ἄλλους· ὅπως ακριβῶς θα εἶχες τὴ γνώμη ὅτι εἶναι ἀνάγκη να μιλάς με δυνατότερη φωνή σε μένα παρά στους ἄλλους. ὑπόκωφος· βαρήκοος. συντέμνω· περιορίζω, συντομεύω (ἀντιθ. ἀποτείνω, κεφ. ΙΖ'). Πῶς οὖν κελεῦεις βραχυτέρα ἀποκρίνεσθαι; Τι εἶδους σύντομες ἀπαντήσεις ζητάς να σου δῶναι; ἢ βραχυτέρα σοι ἀποκρίνωμαι ἢ δεῖ; ἢ (μήπως θέλεις) να σου δῶν ἀπαντήσεις συντομότερες ἀπ' ὅσο χρειάζεται; περὶ τῶν αὐτῶν· γὰρ τα ἴδια θέματα. ὥστε τὸν λόγον μηδέποτε ἐπιλιπεῖν· ὥστε ο λόγος να μην τελειώνει ποτέ. καὶ αὐ βραχεῖα· ἐνν. λέγειν. Ἐξαρτάται ἀπὸ το οἶός τ' εἶ καὶ ἀπὸ το διδάξαι. χρῶ· β' εν. πρ. προστακτικῆς ενεστ. του ρ. χρῆσομαι, -ῶμαι. εἰς ἀγῶνα λόγων ἀφικόμην· ἀντιμετώπισα σε αγῶνα λόγων. ὁ ἀντιλέγων· ὁ ἀντίπαλος (στους λόγους). (εἰ) οὕτω διελεγόμην· ἐπεξήγ. του εἰ τοῦτο ἐποιοῦν. οὐδ' ἂν ἐγένετο Πρωταγόρου ὄνομα ἐν τοῖς Ἑλλησι· δε θ' αποκτούσε φήμη το ὄνομα του

τοὺς Ἑλλησιν· καὶ ἐγὼ—ἔργων γὰρ ὅτι οὐκ ἤρρεσεν αὐτοῦ
ἑαυτῷ ταῖς ἀποκρίσεις ταῖς ἔμπροσθεν καὶ ὅτι οὐκ ἐθελήσκει
ἔκων εἶναι ἀποκρινόμενος διαλέγεσθαι — ἠγησάμενος οὐκέτι
ἔμὸν ἔργον εἶναι παρῆναι ἐν ταῖς συνουσίαις, Ἄλλὰ τοι, ἔ-
φην, ὦ Πρωταγόρα, οὐδ' ἐγὼ λιπαρῶς ἔχω παρὰ τὰ σοὶ δο-
κούντα τὴν συνουσίαν ἡμῖν γίνεσθαι, ἀλλ' ἐπειδὴν σύ βού-
λη διαλέγεσθαι ὡς ἐγὼ δύναμαι ἔπεσθαι, τότε σοὶ διαλέξο-
μαι. σὺ μὲν γάρ, ὡς λέγεται περὶ σοῦ, φῆς δὲ καὶ αὐτός, καὶ
ἐν μακρολογία καὶ ἐν βραχυλογία οἷός τ' εἰ συνουσίας
ποιεῖσθαι· σοφὸς γὰρ εἴ· ἐγὼ δὲ τὰ μικρὰ ταῦτα ἀδύνατος,
ἐπεὶ ἐβουλόμην ἂν οἷός τ' εἶναι. ἀλλὰ σὲ ἔχρην ἡμῖν
συγχωρεῖν, τὸν ἀμφοτέρα δυνάμενον, ἵνα συνουσία ἐγίγνετο·
νῦν δὲ ἐπειδὴ οὐκ ἐθέλεις καὶ ἐμοὶ τις ἀσχολία ἐστὶ καὶ οὐκ
ἂν οἷός τ' εἶην σοὶ παραμεῖναι ἀποτείνοντι μακροῦς λόγους
— ἐλθεῖν γὰρ ποί με δεῖ — εἴμι· ἐπεὶ καὶ ταῦτ' ἂν ἴσως οὐκ
ἀηδῶς σου ἤκουον. Καὶ ἅμα ταῦτ' εἰπὼν ἀνιστάμην ὡς
ἀπίων· καὶ μου ἀνισταμένου ἐπιλαμβάνεται ὁ Καλλίας τῆς
χειρὸς τῆ δεξιᾶ, τῆ δ' ἀριστερᾶ ἀντελάβετο τοῦ τρίβωνος
τουτοῦ,¹²² καὶ εἶπεν· Οὐκ ἀφήσομέν σε, ὦ Σώκρατες· ἐάν γάρ
σὺ ἐξέλθῃς, οὐχ ὁμοίως ἡμῖν ἔσονται οἱ διάλογοι. Δέομαι οὖν
σου παραμεῖναι ἡμῖν· ὡς ἐγὼ οὐδ' ἂν ἐνὸς ἡδίου ἀκούσαιμι ἢ

Πρωτ. ἀνάμεσα στους Ἑλληνας. οὐκ ἐθελήσοι· δε θε' ἀποφασίσει. ἔκων
εἶναι· ἐκουσίως, με τη θέλησή του. οὐκέτι ἐμὸν ἔργον εἶναι· ὅτι δεν εἶχα πια
καμιά δουλειά. . . πάρεμι· εἶμαι παρών, παίρνω μέρος. λιπαρῶς ἔχω· κερφ.
Ζ'. . . παρὰ τὰ σοὶ δοκούντα· αφού ἔχεις ἀντίθετη γνώμη. τὴν συνουσίαν
ἡμῖν γίνεσθαι· να συνεχιστεῖ ἡ συζήτησή μας. ἐγὼ δὲ τὰ μικρὰ ταῦτα
ἀδύνατος· ἀλλὰ ἐγὼ δε μπορῶ να πάρω μέρος σε τέτοιες μακρόσυρτες συζή-
τήσεις. ἐπεὶ· παρόλο που. ἀλλὰ σέ... δυνάμενον· ἡ σειρά· ἀλλ' ἔχρην
σέ, τὸν ἀμφοτέρα δυνάμενον, συγχωρεῖν ἡμῖν. συγχωρῶ· υποχωρῶ,
κάνω παραχώρηση. ποί· κάπου. οὐκ ἀηδῶς· ὄχι χωρὶς δυσάρεσκεια· ὁ
τρίβων· παλιὸ καὶ τριμμένο κοντὸ πανωφόρι. οὐχ ὁμοίως ἡμῖν ἔσονται οἱ
διάλογοι· οἱ συζητήσεις μας δε θα ἔχουν το ἴδιο ενδιαφέρον.

σοῦ τε καὶ Πρωταγόρου διαλεγόμενων· ἀλλὰ χάρισαι ἡμῖν
πᾶσι· καὶ ἐγὼ εἶπον· — ἦδη δὲ ἀνειστήκη ὡς ἐξιών —, ὦ
παῖ Ἰππονίκου, αἰεὶ μὲν ἔγωγέ σου τὴν φιλοσοφίαν ἀγαπᾶμαι,
ἀτάρ καὶ νῦν ἐπαινῶ καὶ φιλῶ, ὥστε βουλοίμην ἂν χαρίζε-
σθαί σοι, εἴ μου δυνατὰ δέοιο· νῦν δ' ἐστὶν ὥσπερ ἂν εἰ δέοιό
μου Κρίσωνι τῷ Ἱμεραίῳ ὁρμεῖ ἀκμάζοντι ἔπεσθαι, ἢ τῶν
δολιχοδρόμων τῶ ἢ τῶν ἡμεροδρόμων διαθεῖν τε καὶ
ἔπεσθαι· εἴποιμι ἂν σοι ὅτι πολὺ σοῦ μάλλον ἐγὼ ἔμαυτοῦ
δέομαι θέουσι τούτοις ἀκολουθεῖν, ἀλλ' οὐ γὰρ δύναμαι,
ἀλλ' εἴ τι δέει θεάσασθαι ἐν τῷ αὐτῷ ἐμέ τε καὶ Κρίσωνα
θέοντας, τούτου δέου συγκαθεῖναι· ἐγὼ μὲν γὰρ οὐ δύναμαι
ταχὺ θεῖν, οὗτος δὲ δύναται βραδέως· εἰ οὖν ἐπιθυμῆεις ἐμοῦ
καὶ Πρωταγόρου ἀκούειν, τούτου δέου, ὥσπερ τὸ πρῶτόν
μοι ἀπεκρίνατο διὰ βραχέων τε καὶ αὐτὰ τὰ ἐρωτώμενα,
οὕτω καὶ νῦν ἀποκρίνεσθαι· εἰ δὲ μή, τίς ὁ τρόπος ἔσται τῶν
διαλόγων; χωρὶς γὰρ ἔγωγ' ὤμην εἶναι τὸ συνεῖναι τε
ἀλλήλοις διαλεγόμενους καὶ τὸ δημηγορεῖν. Ἄλλ' ὄρᾳς,

χάρισαι ἡμῖν πᾶσι· κάνε τη χάρη σ' ὅλους εμάς. ἀνειστήκη· α' εν. του
μέσου υπερσυντελ. του ρ. ἀνίστημι· (ἀνίσταμαι· σηκώνομαι πάνω). ἀγαπᾶμαι·
θαυμάζω. φιλοσοφία· φιλομάθεια. ἀτάρ (ἢ αὐτάρ)· ἀλλά. φιλῶ·
εκτιμῶ. εἴ μου δυνατὰ δέοιο· αν μου ζητούσες πράγματα που μποροῦν να
γίνουν. νῦν δ' ἐστὶν ὥσπερ· ἀλλὰ τώρα εἶναι σαν..., ἀλλὰ τώρα το πράγμα
μοιάζει σαν... Κρίσωνι τῷ Ἱμεραίῳ ὁρμεῖ ἀκμάζοντι ἔπεσθαι· να
ακολουθῶ από κοντά το ὁρμέα Κρίσωνα από την Ἰμέρα, τον καιρὸ που ἦταν
στην ακμή του. δολιχοδρόμος· ὁρμέας που ἔτρεχε δώδεκα φορές την ἀπό-
σταση του σταδίου. ἡμεροδρόμος· ὁρμέας μεγάλων αποστάσεων, ταχυ-
δρόμος. διαθέω· συναγωνίζομαι στο τρέξιμο. ἐν τῷ αὐτῷ· μαζί, ο ἕνας
δίπλα στον ἄλλο. συγκαθεῖναι· ἀπαρέμφ. αορ. του συγκαθ-ἵημι· χαλαρώνω
το ρυθμό. καὶ αὐτὰ τὰ ἐρωτώμενα· καὶ μόνο στις ερωτήσεις (που του
υπέβαλλα). τίς ὁ τρόπος ἔσται τῶν διαλόγων; τι διάλογος θα γίνει;
χωρὶς· διαφορετικὰ πράγματα. τὸ συνεῖναι τε ἀλλήλοις διαλεγόμενους·
το να συζητάμε μεταξύ μας διαλογικά. τὸ δημηγορεῖν· το να αγορεύεις, ἡ
αγόρευση.

ἔφη, ὦ Σώκρατες, δίκαια δοκεῖ λέγειν Πρωταγόρας ἀξιῶν αὐτῷ τε ἐξεῖναι διαλέγεσθαι ὅπως βούλεται καὶ σοὶ ὅπως ἂν αὖ σὺ βούλη.

ΚΕΦ. ΚΓ'. Ὑπολαβῶν οὖν ὁ Ἀλκιβιάδης, Οὐ καλῶς λέγεις, ὦ Καλλία· Σωκράτης μὲν γὰρ ὅδε ὁμολογεῖ μὴ μετεῖναι οἱ μακρολογίας καὶ παραχωρεῖ Πρωταγόρα, τοῦ δὲ διαλέγεσθαι οἷός τ' εἶναι καὶ ἐπίστασθαι λόγον τε δοῦναι καὶ δέξασθαι Πρωταγόρας ὁμολογεῖ φαιλότερος εἶναι Σωκράτους διαλεχθῆναι, ἐξαρκεῖ Σωκράτει· εἰ δὲ ἀντιποιεῖται, διαλεγέσθω ἔρωτων τε καὶ ἀποκρινόμενος, μὴ ἔφ' ἐκάστη ἔρωτήσει μακρὸν λόγον ἀποτείνων, ἐκκρούων τοὺς λόγους καὶ οὐκ ἐθέλων διδόναι λόγον, ἀλλ' ἀπομηκύνων ἕως ἂν ἐπιλάθωνται περὶ ὅτου τὸ ἐρώτημα ἦν οἱ πολλοὶ τῶν ἀκουόντων· ἐπεὶ Σωκράτη γε ἐγὼ ἐγγυῶμαι μὴ ἐπιλήσεσθαι, οὐχ ὅτι παίζει καὶ φησιν

μετεῖναι· ἀπαρέμφ. του απροσ. μέτεστι· μέτεστι τινί τινος· μετέχει κάποιος σε κάτι, του ανήκει κάτι. μὴ μετεῖναι οἱ μακρολογίας· ὅτι δεν ανακατεύεται με τους μακροσκελεῖς λόγους. παραχωρῶ, -ῶ· δίνω τα πρωτεία, αναγνωρίζω την ανωτερότητα κάποιου. τοῦ δὲ διαλέγεσθαι... παραχωρεῖ· ἡ σειρά· θαυμάζομαι δ' ἂν, εἰ παραχωρεῖ τῷ ἀνθρώπῳ τοῦ οἷός τ' εἶναι διαλέγεσθαι καὶ (τοῦ) ἐπίστασθαι λόγον τε δοῦναι καὶ δέξασθαι. διαλέγομαι· χρησιμοποιοῦ το διάλογο, συζητῶ με σύντομες ερωτήσεις καὶ απαντήσεις, λόγον δίδωμι· φέρνω επιχειρήματα. καὶ δέξασθαι = καὶ λόγον δέξασθαι· καὶ να δέχεται επιχειρήματα. φαιλότερος· λιγότερο ικανός. ἐξαρκεῖ· εἶναι αρκετό, φτάνει. ἀντιποιοῦμαι· διεκδικῶ τα πρωτεία. ἐκκρούω· παραμερίζω. τοὺς λόγους· το θέμα της συζήτησης. ἀπομηκύνω (εν. τὸν λόγον)· παρατραβᾶω σε μακρὸς το λόγο. περὶ ὅτου τὸ ἐρώτημα ἦν· ποιο θέμα αφορούσε ἡ ερώτηση. Σωκράτη... μὴ ἐπιλήσεσθαι· ὅτι ο Σωκράτης δε θα προδοθεῖ ἀπὸ τη μνήμη του. οὐχ ὅτι παίζει· παρόλο που αστειεύεται.

ἐπιλήσμων εἶναι. ἐμοὶ μὲν οὖν δοκεῖ ἐπιεικέστερα Σωκράτης λέγειν· χρὴ γὰρ ἕκαστον τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ἀποφάνεσθαι.

Μετὰ δὲ τὸν Ἀλκιβιάδην, ὡς ἐγῶμαι, Κριτίας ἦν ὁ εἰπών· Ὡ Πρόδικε καὶ Ἰππία, Καλλίας μὲν οὖν δοκεῖ μοι μάλα πρὸς Πρωταγόρου εἶναι, Ἀλκιβιάδης δὲ ἀεὶ φιλονικὸς ἐστὶ πρὸς ὃ ἂν ὀρμήσῃ· ἡμᾶς δὲ οὐδὲν δεῖ συμφιλωνικεῖν οὔτε Σωκράτει οὔτε Πρωταγόρα, ἀλλὰ κοινῇ ἀμφοτέρων δεῖσθαι μὴ μεταξὺ διαλῦσαι τὴν ξυνουσίαν.

Εἰπόντος δὲ αὐτοῦ ταῦτα ὁ Πρόδικος, Καλῶς μοι, ἔφη, δοκεῖς λέγειν, ὦ Κριτία· χρὴ γὰρ τοὺς ἐν τοιοῦσδε λόγοις παραγινόμενους κοινούς μὲν εἶναι ἀμφοῖν τοῖν διαλεγόμενοι ἀκροατάς, ἴσους δὲ μὴ· ἐστὶ γὰρ οὐ ταυτόν· κοινῇ μὲν γὰρ ἀκοῦσαι δεῖ ἀμφοτέρων, μὴ ἴσον δὲ νεῖμαι ἑκατέρω, ἀλλὰ τῷ μὲν σοφωτέρω πλέον, τῷ δὲ ἀμαθεστέρω ἔλαττον. ἐγὼ μὲν καὶ αὐτός, ὦ Πρωταγόρα τε καὶ Σώκρατες, ἀξιῶ ὑμᾶς συγχωρεῖν καὶ ἀλλήλοις περὶ τῶν λόγων ἀμφισβητεῖν μὲν, ἐρίζειν δὲ μὴ· ἀμφισβητοῦσι μὲν γὰρ καὶ δι' εὐνοίαν οἱ φίλοι τοὺς φίλους, ἐρίζουσι δὲ οἱ διάφοροί τε καὶ ἐχθροὶ ἀλλήλους· καὶ οὕτως ἂν καλλίστη ἡμῖν ἡ συνουσία

ἐπιεικέστερα λέγω· μιλάω πιο λογικά, πιο σωστά. ἀποφαινομαι· φανερώω, εκφράζω. πρὸς Πρωταγόρου εἶναι· ὅτι εἶναι με το μέρος του Πρωταγόρα. φιλονικος· αυτός που αγπάκει τη νίκη, που θέλει να επικρατήσει. (1) πάρχει καὶ λ. φιλονεικος· εριστικός, καυγατζής). πρὸς ὃ ἂν ὀρμήσῃ· σε ὅ,τι επιχειρήσει. ἀλλὰ κοινῇ ἀμφοτέρων δεῖσθαι· ἀλλά να παρακαλέσομε καὶ τους δυο με τον ίδιο τρόπο. μὴ μεταξὺ διαλῦσαι τὴν ξυνουσίαν· να μη διαλύσουν τη συντροφιά κι αφήσουν στη μέση τη συζήτηση. κοινούς... ἀκροατάς· κατηγορ. του εἶναι· αμερόληπτοι ακροατές. ἴσος· αυτός που εκτιμᾶει το ίδιο και τους δυο. μὴ ἴσον δὲ νεῖμαι ἑκατέρω· ἀλλά να μη δίνουν την ίδια αξία στον καθένα απ' τους δυο. συγχωρῶ, -ῶ· κάνω παραχώρηση, προχωρῶ σε συμβιβασμό. ἀμφισβητέω, -ῶ· διαφωνῶ. δι' εὐνοίαν· ἀπὸ αγάπης, με καλή πρόθεση. οἱ διάφοροι· ὅσοι ἔχουν διαφορές (οικονομικές κ.ά.).

γίγναιτο· ὑμεῖς τε γάρ οἱ λέγοντες μάλιστ' ἄν οὕτως ἐν ἡμῖν τοῖς ἀκούουσιν εὐδοκιμοῖτε καὶ οὐκ ἐπαινοῖσθε· εὐδοκιμεῖν μὲν γάρ ἔστι παρὰ ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀκούοντων ἄνευ ἀπάτης, ἐπαινεῖσθαι δὲ ἐν λόγῳ πολλὰκις παρὰ δόξαν ψευδομένων· ἡμεῖς τ' αὖ οἱ ἀκούοντες μάλιστ' ἄν οὕτως εὐφραϊνοίμεθα, οὐχ ἠδοίμεθα· εὐφραίνεσθαι μὲν γάρ ἔστι μανθάνοντά τι καὶ φρονήσεως μεταλαμβάνοντα αὐτῇ τῇ διανοίᾳ, ἥδεσθαι δὲ ἐσθίοντά τι ἢ ἄλλο ἢδὺ ¹²⁴πάσχοντα αὐτῷ τῷ σώματι. Ταῦτα οὖν εἰπόντος τοῦ Προδίκου πολλοὶ πάνυ τῶν παρόντων ἀπεδέξαντο.

ΚΕΦ. ΚΔ'. Μετὰ δὲ τὸν Πρόδικον Ἰππίας ὁ σοφὸς εἶπεν· ὦ ἄνδρες, ἔφη, οἱ παρόντες, ἡγούμαι ἐγὼ ἡμᾶς συγγενεῖς τε καὶ οἰκείους καὶ πολίτας ἅπαντας εἶναι φύσει, οὐ νόμῳ· τὸ γὰρ ὁμοῖον τῷ ὁμοίῳ φύσει συγγενές ἔστιν, ὁ δὲ νόμος, τύραννος ὢν τῶν ἀνθρώπων, ¹²⁶πολλὰ τὴν φύσιν βιάζεται. ἡμᾶς οὖν αἰσχρὸν τὴν μὲν φύσιν τῶν πραγμάτων εἰδέναι, σοφωτάτους δὲ ὄντας τῶν Ἑλλήνων καὶ κατ' αὐτὸ τοῦτο νῦν συνεληλυθούσας τῆς τε Ἑλλάδος εἰς αὐτὸ τὸ πρυτανεῖον τῆς σοφίας καὶ αὐτῆς τῆς πόλεως εἰς τὸν μέγιστον καὶ ὀβριώτατον οἶκον τόνδε, μὴ-

εὐδοκίμῳ, ὦ· ἐξασφαλίζω τὴν ἐκτίμησιν. ἐπαινοῦμαι (μ. φωνή) αποσπῶ ἐπαίνους (: με διάφορα μέσα πετυχαίνω ψεύτικους επαίνους). εὐδοκιμεῖν... ἔστι· ἡ ἐκτίμησις γεννιέται. ἐπαινεῖσθαι δὲ ἐν λόγῳ... ψευδομένων· ὁ ἐπαίνος ὁμῶς λέγεται ἀπὸ ἀνθρώπου που λένε ψέματα συνήθως, ἐνὸς ἡ γνώμη τους εἶναι διαφορετική. εὐφραίνομαι· νιώθω πνευματική ἀπόλαυση. ἥδομαι· νιώθω σωματική ευχαρίστηση. ἡδὺ πάσχω· νιώθω ευχαρίστηση. φύσει, οὐ νόμῳ· σύμφωνα με τὴ φύση καὶ ὄχι σύμφωνα με τὸ νόμο. πολλὰ παρὰ τὴν φύσιν βιάζεται· πολλές φορές ἐπιβάλλει με τὴ βία σχέσεις ἀντίθετες ἀπὸ τὴ φύση. κατ' αὐτὸ τοῦτο· γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸ λόγο (δηλ. επειδή εἴμαστε οἱ σοφότεροι ἀπὸ τους Ἑλληνες). εἰς τὸν μέγιστον καὶ ὀβριώτατον οἶκον τόνδε· σ' αὐτὸ ἐδῶ τὸ μεγαλοπρεπέστατο καὶ πλουσιότατο ἀρχοντικό.

δὲν τούτου τοῦ ἀξιώματος ἄξιον ἀποφήνασθαι, ἀλλ' ὥσπερ τοὺς φανλοτάτους τῶν ἀνθρώπων διαφέρεσθαι ἀλλήλοις. ἐγὼ μὲν οὖν καὶ δέομαι καὶ συμβουλευῶ, ὦ Πρωταγόρα τε καὶ Σώκρατες, συμβῆναι ὑμᾶς ὥσπερ ὑπὸ διαιτητῶν ἡμῶν συμβιβάζοντων εἰς τὸ μέσον, καὶ μήτε σὲ τὸ ἀκριβές τοῦτο εἶδος τῶν διαλόγων ζητεῖν τὸ κατὰ βραχὺ λίαν, εἰ μὴ ἡδὺ Πρωταγόρα, ἀλλ' ἐφείναι καὶ χαλάσσαι τὰς ἡνίας τοῖς λόγοις, ἵνα μεγαλοπρεπέστεροι καὶ εὐσηχημονέστεροι ἡμῖν φαίνωνται, μὴτ' αὖ Πρωταγόραν πάντα κάλων ἐκτειναντα, οὐρίᾳ ἐφέντα, φεύγειν εἰς τὸ πέλαγος τῶν λόγων, ¹²⁹ἀποκρύψαντα γῆν, ἀλλὰ μέσον τι ἀμφοτέρους τεμεῖν. ὡς οὖν ποιήσετε καὶ πείθεσθε ¹³⁰μοι ῥαβδούχον καὶ ἐπιστάτην καὶ πρῦτανιν ἐλέσθαι, ὅς ὑμῖν φυλάξει τὸ μέτρον μῆκος τῶν λόγων ἑκατέρου.

μηδὲν ἄξιον· τίποτα ἀντάξιο. ἀξίωμα· τιμή. ἀποφήνασθαι· ἀπαρέμφ. αορ. του ἀποφαίνομαι· παρουσιάζω, διατυπώνω γνώμη. οἱ φανλοτάτοι· οἱ πιο ἀσημαντοί, οἱ πιο μηδαμινοί. διαφέρομαι· διαπληκτίζομαι, λογομαχῶ. συμβῆναι· ἀπαρέμφ. αορ. β' του συμβαίνω· συμβιβάζομαι, συμφιλιώνομαι. Το ενεργητ. ρῆμα εἶναι συμβιβάζω· συμφιλιώνω. ὥσπερ ὑπὸ διαιτητῶν... εἰς τὸ μέσον· με τὴ μεσολάβησή μας, σὰν νὰ εἴμαστε διαιτητές που προσπαθοῦν νὰ βρουν μιὰ συμβιβαστική λύση. τὸ ἀκριβές· τὸ αὐστηρό, τὸ λεπτολόγο, τὸ σχολαστικό. τὸ κατὰ βραχὺ· (ἐπεξηγεῖ τὸ τὸ ἀκριβές)· με τὶς σύντομες ἐρωτήσεις καὶ ἀπαντήσεις. εἰ μὴ ἡδὺ· ἐν. ἐστὶ. ἐφείναι· ἀπαρέμφ. αορ. του ἐφ-ἡμι· χαλαρώνω, επιτρέπω, κάνω παραχώρηση. χαλῶ τὰς ἡνίας τοῖς λόγοις· ἀφήνω ελεύθερα τὰ χαλινάρια του λόγου, αφήνω κάποια ελευθερία στὴν ἐκφραση. ὁ, ἡ εὐσχήμων (-ονος)· ἐν. λόγος· που ἔχει ὠρεὰ ἐφραστικά σχήματα, ὁ κομψός. ὁ κάλως (γεν. -ω)· τὸ σκονί. πάντα κάλων ἐκτειναντα· λύνοντας ὅλα τὰ σκονιά γιὰ ν' ανοίξουν ὅλα τὰ πασιὰ. οὐρίᾳ· ἐν. πνοῇ· στὸν εὐνοϊκὸ ἀνεμο. ἐφέντα· μετ. αορ. β' του ἐφ-ἡμι. (ἐδῶ) ἀφήνομαι, εγκαταλείπομαι. ἀποκρύψαντα γῆν· χάνοντας ἀπὸ τὰ μάτια του τὴν γῆρά. ἀλλὰ μέσον τι ἀμφοτέρους τεμεῖν· (τὸ ἀπαρέμφ. ἐξαρτάται ἀπὸ τὰ ρ. δέομαι καὶ συμβουλευῶ)· ἀλλὰ νὰ κρατήσουν μιὰ ἐνδιάμεση πορεία στὴ συζήτησή τους (δηλ. ν' ἀποφεύγουν καὶ οἱ δυο τὶς υπερβολές στὸν τρόπο τῆς συζήτησης). ῥαβδούχος· κριτής, διαιτητής (στο ἀγώνισμα τῆς συζήτησης).

ΚΕΦ. ΚΕ'. Ταῦτα ἤρεσε τοῖς παροῦσι, καὶ πάντες ἐπί-
 νεσαν καὶ ἐμέ τε ὁ Καλλίας οὐκ ἔφη ἀφήσειν καὶ ἐλέσθαι ἐδέ-
 οντο ἐπιστάτην. εἶπον οὖν ἐγὼ ὅτι αἰσχρὸν εἶη βραβευτὴν ἐλέ-
 σθαι τῶν λόγων. εἶτε γὰρ χείρων ἔσται ἡμῶν ὁ αἰρεθείς, οὐκ
 ὀρθῶς ἂν ἔχοι τὸν χείρω τῶν βελτιόνων ἐπιστάτην, εἶτε
 ὁμοῖος, οὐδ' οὕτως ὀρθῶς ὁ γὰρ ὁμοῖος ἡμῶν ὁμοῖα καὶ ποιή-
 σει, ὥστε ἐκ περιττοῦ ἤρῃσεται. ἀλλὰ δὴ βελτίονα ἡμῶν αἰ-
 ρήσεσθε· τῇ μὲν ἀληθείᾳ, ὡς ἐγὼμαι, ἀδύνατον ὑμῖν ὥστε
 Πρωταγόρου τούδε σοφώτερον τινα ἐλέσθαι· εἰ δὲ αἰρήσεσθε
 μὲν μηδὲν βελτίω, φήσετε δέ, αἰσχρὸν καὶ τοῦτο τῷδε
 γίγνεται, ὡσπερ φαῦλῳ ἀνθρώπῳ ἐπιστάτην αἰρεῖσθαι, ἐπεὶ
 τό γ' ἐμὸν οὐδὲν μοι διαφέρει. ἀλλ' οὕτως ἐθέλω ποιῆσαι,
 ἵν' ὁ προθυμεῖσθε, συνουσία τε καὶ διάλογοι ἡμῶν γίγνωνται·
 εἰ μὴ βούλεται Πρωταγόρας ἀποκρίνεσθαι, οὗτος μὲν
 ἐρωτάτω, ἐγὼ γε ἀποκρινοῦμαι, καὶ ἅμα πειράσσομαι αὐτῷ
 δεῖξαι, ὡς ἐγὼ φημι χρῆναι τὸν ἀποκρινόμενον ἀποκρίνε-
 σθαι· ἐπειδὴν δὲ ἐγὼ ἀποκρίνωμαι ὅπως ἂν οὗτος βούληται
 ἐρωτᾶν, πάλιν οὗτος ἐμοὶ λόγον ὑποσθέντω ὁμοίως. ἐάν οὖν
 μὴ δοκῇ πρόθυμος εἶναι πρὸς αὐτὸ τὸ ἐρωτώμενον ἀποκρίνε-

ἐμέ· ἀντιεῖμ. του ἀφήσειν και υποκειμ. του ἐλέσθαι. βραβευτής· κριτής,
 επιστάτης, διαιτητής· οὐκ ὀρθῶς ἂν ἔχοι· δε θα είναι σωστό. οὐδ' οὕτως
 ὀρθῶς· ενν. ἂν ἔχοι· οὔτε τότε (ισ' αυτή την περίπτωση) θα είναι σωστό.
 ὥστε ἐκ περιττοῦ ἤρῃσεται· ὡστε θα είναι περιττή η εκλογή (του επιστάτη).
 ἀλλὰ δὴ· ενν. εἴποι τις ἂν (: υποφορά). αἰσχρὸν καὶ τοῦτο τῷδε γίγνεται·
 η σειρά· καὶ τοῦτο γίγνεται αἰσχρὸν τῷδε· κι αυτή η λύση θα ήταν εξευ-
 τελιστική γι' αυτόν εδώ (: τον Πρωταγόρα). τό γ' ἐμὸν· ὅσο για μένα,
 για μένα. ἴνα... γίγνωνται· για να συνεχιστούν. ὁ προθυμεῖσθε· πρᾶγ-
 μα που τόσο πολύ το θέλετε. ὡς ἐγὼ φημι χρῆναι τὸν ἀποκρινόμε-
 νον ἀποκρίνεσθαι· πῶς ἐγὼ νομίζω ὅτι πρέπει ν' απαντά εκείνος που δίνει
 απαντήσεις. ὅπως ἂν οὗτος βούληται ἐρωτᾶν· σε ὅσες ἐρωτήσεις θέ-
 λει αυτός να μου κάνει. λόγον ὑποσθέντω· (προσταχτ. αορ. β' του ρ.
 ὑπέχω)· ας απαντήσει.

σθαι, καὶ ἐγὼ καὶ ὑμεῖς κοινῇ δεησόμεθα αὐτοῦ ἅπερ ὑμεῖς
 ἐμοῦ, μὴ διαφθεῖρειν τὴν συνουσίαν· καὶ οὐδὲν δεῖ τούτου
 ἕνεκα ἓνα ἐπιστάτην γενέσθαι, ἀλλὰ πάντες κοινῇ ἐπιστατή-
 σετε. ἐδόκει πᾶσιν οὕτω ποιητέον εἶναι· καὶ ὁ Πρωταγόρας
 πάνυ μὲν οὐκ ἤθελεν, ὅμως δὲ ἠναγκάσθη ὁμολογῆσαι.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ 26 - 32

Αφού συμφώνησαν ὅτι δὲν υπάρχει ἀνάγκη να ὁριστεῖ πρόεδρος,
 ὁ πολυμήχανος Πρωταγόρας, για να μὴ μείνουν οἱ ἀκροατές με τὴν εν-
 τύπωση ὅτι νικήθηκε και για να ἐπιδείξει τὴν ικανότητά του στην ἐρ-
 μηνεία ποιητῶν, στρέφει τὴν συζήτηση στην ὠδή του Σίμωνίδη, που ο
 ποιητής εἶχε συνθέσει πρὸς τιμὴ του Σκόπια και που πραγματευόταν
 το ἴδιο θέμα, τὴν ἀρετή. Καθώς ο Σωκράτης ἐπαίνεσε τὴν ὠδή, ο σο-
 φιστής του λέει ὅτι δὲν πρόσεξε τὴν ἀντίφραση, στην οποία ἔπαισε ο ποιη-
 τής· δηλ. ἐνῶ ισχυρίζεται ὅτι εἶναι δύσκολο να γίνεῖ κἀ-
 ποῖος ἀγαθός, στη συνέχεια τῆς ὠδῆς κατηγορεῖ τον Πιπτακό, που
 ὅμως ἐπετα ἴδια, ὅτι εἶναι δύσκολο να εἶναι κἀποῖος
 ἀγαθός. Ο Σωκράτης προσαθεῖ να ἀπαλείψει τὴν ἀντίφραση,
 λέγοντας ὅτι ἄλλο πράγμα εἶναι τὸ γίγνεσθαι και ἄλλο τὸ εἶναι
 και καταφεύγοντας στους στίχους του Ησιόδου, ὅπου λέγεται ὅτι οἱ
 θεοὶ σώρυσαν μεγάλους κότους μπροστά στην ἀρετή (ἀρα εἶναι δύσκολο
 να γίνεῖ κάποιος ἀγαθός), ὅταν ὅμως φτάσει κανεὶς στην κορυφή, δηλ.
 ὅταν ἀποκτήσει τὴν ἀρετή, εἶναι πια εὐκόλο να τὴν κρατήσει (ἀρα πέφτει
 ἔξω ο Πιπτακός λέγοντας ὅτι εἶναι δύσκολο να εἶναι κανεὶς ἀγαθός,
 να κρατᾷ τὴν ἀρετή). Απαντώντας ὁ Πρωταγόρας, με βία τὴν κοινῇ
 ἀντίληψη παρατηρεῖ ὅτι ο Σίμωνίδης θα ἦταν ἐντελῶς ἀμόρφωτος,
 ἀν - σύμφωνα με τὴν ἐρμηνεία του Σωκράτη - ισχυρίζεται ὅτι εἶναι εὐ-
 κόλο να παραμενεῖ κανεὶς ἀγαθός ἐνῶ ὅλοι το θεωροῦν το δυσκολότερο
 ἀπ' ὅλα.

δεησόμεθα αὐτοῦ ἅπερ ὑμεῖς ἐμοῦ· θα τον παρακαλέσουμε ὅ,τι εσεῖς παρακα-
 λέσατε ἐμένα. μὴ διαφθεῖρειν τὴν συνουσίαν· να μὴ χαλάσει τὴ συντροφιά.

Τότε ο Σωκράτης (με περιπαιχτική διάθεση) παρουσιάζει δεύτερη ερμηνεία, που στηρίζεται στη διάκριση ανάμεσα στα συνώνυμα, κατά τη συνήθεια του Προδίκου: έτσι το $\chi\alpha\lambda\epsilon\pi\acute{o}\nu$ ισοδυναμεί με το $\kappa\alpha\kappa\acute{o}\nu$, και, με τη συναίνεση του Προδίκου, λέγει ότι έχει δίκιο ο Σιμωνίδης να κατηγορεί τον Πιττακό που είπε ότι είναι κακό να είναι κανείς αγαθός! Αλλά αυτή την ερμηνεία δεν τη δέχεται ο Πρωταγόρας και ο Σωκράτης (φανταστέτε την έκπληξη του Προδίκου) την αποσύρει ως αστεισμό. Στην συνέχεια, αφού έκαμε ένα περιτεγρο έπαινο (όχι όμως χωρίς κάποια ειρωνεία) για τη φιλοσοφική δραστηριότητα των Σπαρτιατών και των Κρητικών, ιδιαίτερα για τα σύντομα και πανέξυπνα ρητά τους, ο Σωκράτης κάνει εμπειριστατωμένη ανάλυση της ωδής και κρίνει ότι με το δίκιο του ο Σιμωνίδης διαφωνεί με τον Πιττακό: γιατί, είναι βέβαια δύσκολο να γίνει κανείς αγαθός, αλλά, από την ώρα εκείνη, το να παραμείνει αγαθός είναι αδύνατο και υπεράνθρωπο, γιατί αυτό είναι βραβείο που ταριάζει μόνο σε θεούς, που η αρετή τους δεν αλλοιώνεται.

Εκδηλώνοντας θαυμασμό ο Ιππίας επαινεί την ερμηνεία του Σωκράτη και εκφράζει την επιθυμία να επιδείξει τη δική του ερμηνεία της ωδής, αλλά τον αποτρέπει ο Αλκιβιάδης απαιτώντας να συνεχιστεί ο διάλογος από το σημείο στο οποίο είχε διακοπεί. Και ο Σωκράτης, παίρνοντας το λόγο, παρομοιάζει εκείνους που καταγίνονται με την ερμηνεία ποιημάτων με τιποτένιους και ανθρώπους της αγοράς, που προσκαλούν στα συμπόσιά τους οργανοπαίχτριες και τραγουδίστριες για να διασκεδάσουν, μια και δεν μπορούν, σαν αμόρφωτοι που είναι, να προσουν καλά με ανταλλαγή σκέψεων και με τις δικές τους φωνές και προτρέψει τον Πρωταγόρα να συνεχιστεί η συζήτηση. Όμως ο σοφιστής δε δείχνει προθυμία να συνεχίσει τη συζήτηση με το Σωκράτη, γιατί στεναχωρήθηκε από την ήττα του στη διαλογική συζήτηση. Η επιμονή όμως και τα παρακάλια του Καλλία και των άλλων ακροατών τον ανάγκασαν, με μεγάλη δυσφορία βέβαια, να δεχθεί να συνεχίσει τη συζήτηση. Τώρα, σύμφωνα με τον όρο που είχαν θέσει (Κεφ. 25) είναι η σειρά του να δίνει απαντήσεις σε ερωτήματα του Σωκράτη.

ΚΕΦ. ΛΓ'. Είπον δὴ ἐγώ, ὦ Πρωταγόρα, μὴ οἶου διαλέγεσθαί μέ σοι ἄλλο τι βουλόμενον ἢ ἄ αὐτὸς ἀπορῶ ἐκάστοτε, ταῦτα διασκέψασθαι. ἡγούμαι γάρ πάνυ λέγειν τι τὸν "Ὀμηρον τὸ

σὺν τε δὺ' ἐρχομένῳ καί τε πρὸ δ τοῦ ἐνόησεν.¹³¹

εὐπορώτεροι γάρ πως ἄπαντές ἐσμεν οἱ ἄνθρωποι πρὸς ἅπαν ἔργον καὶ λόγον καὶ διάνοημα· («μῶνους δ' εἴπερ τε νοήση»), αὐτίκα περιυῶν ζητεῖ ὅτῳ ἐπιδείξῃται καὶ μεθ' οὗ βεβαιώσῃται, ἕως ἂν ἐντύχη. ὥσπερ καὶ ἐγὼ ἔνεκα τούτου σοὶ ἡδέως διαλέγομαι μᾶλλον ἢ ἄλλων τινί, ἡγούμενός σε βέλτιστ' ἂν ἐπισκέψασθαι καὶ περὶ τῶν ἄλλων, περὶ ὧν εἰκὸς σκοπεῖσθαι τὸν ἐπεικῆ, καὶ δὴ καὶ περὶ ἀρετῆς. τίνα γάρ ἄλλον ἢ σέ; ὅς γε οὐ μόνον αὐτὸς οἶει καλὸς κάγαθὸς εἶναι, ὥσπερ τινὲς ἄλλοι αὐτοὶ μὲν ἐπεικειῦς εἴσιν, ἄλλους δὲ οὐ δύνανται ποιεῖν· σὺ δὲ καὶ αὐτὸς ἀγαθὸς εἶ καὶ ἄλλους οἷός τ' εἶ ποιεῖν ἀγαθούς. καὶ οὕτω πεπίστευκας σαυτῷ, ὥστε καὶ ἄλλων ταύτην τὴν τέχνην ἀποκρυπτομένων σὺ γ' ἀνα-

βουλόμενον· αἰτιολ. μετοχή, υποκ. μέ. πάνυ λέγειν τι τὸν "Ὀμηρον τό... ὅτι κάτι πολύ σπουδαίο λέει ο 'Όμηρος στο στίχο... σὺν τε δὺ' ἐρχομένῳ καὶ τε πρὸ δ τοῦ ἐνόησεν· κι όταν μαζί πηγαίνουν δυο, ο ένας κάτι πριν απ' τον ἄλλο νιώθει (Ιλιάδα Κ, 224). εὐπορώτεροι· εφευρετικότεροι, επινοητικότεροι. «μῶνους δ' εἴπερ τε νοήση»· «ενώ, αν κάποιος μόνος του κάτι αντιληφθεῖ». περιυῶν· (περίεμι, περι+είμι)· τριγυρνώντας ἐδῶ κι ἐκεῖ. ὅτῳ ἐπιδείξῃται· για να του ανακωινώσῃ. βεβαιώσῃμαι, -οῦμαι· εξακριβώνω, επαληθεύω, πιστοποιώ. ἕως ἂν ἐντύχη· ὥσπου να τον συναντήσῃ. ὥσπερ καὶ ἐγώ· έτσι κι ἐγώ. ἐπεικειῦς· λογικός, συνετός, μετρημένος ἄνθρωπος. τίνα γάρ ἄλλον ἢ σέ; γιατί ποιον ἄλλο να θεωρήσω καταλληλότερο να συζητήσω παρά εσένα; ὅς γε· εισάγει αναφορ. αἰτιολ. πρόταση· γιατί εσύ... οὕτω πεπίστευκας σαυτῷ· ἔχεις τόση εμπιστοσύνη στον εαυτό σου. ἀποκρυπτομένων· εναντιωμ. μετοχή. ἀναφανδόν· ολοφάναρα.

φανδὸν σεαυτὸν ὑποκηρυζάμενος εἰς πάντας τοὺς Ἑλληνας, σοφιστὴν ἐπονιμάσας σεαυτὸν, ἀπέφηνας παιδεύσεως καὶ ἀρετῆς διδάσκαλον, πρῶτος τούτου μισθὸν ἀξιώσας ἀρνησθαι. πῶς οὖν οὐ σέ χρῆν παρακαλεῖν ἐπὶ τὴν τούτων σκέψιν καὶ ἐρωτᾶν καὶ ἀνακαινοῦσθαι; οὐκ ἔσθ' ὅπως οὐ. καὶ νῦν δὴ ἐγὼ ἐκείνα, ἄπερ τὸ πρῶτον ἠρώτων περὶ τούτων, πάλιν ἐπιθυμῶ ἐξ ἀρχῆς τὰ μὲν ἀναμνησθῆναι παρὰ σοῦ, τὰ δὲ συνδιασκέψασθαι. ἦν δέ, ὡς ἐγῶμαι, τὸ ἐρώτημα τὸδε· σοφία καὶ σωφροσύνη καὶ ἀνδρεία καὶ δικαιοσύνη καὶ ὑσιότης, πότερον ταῦτα, πέντε ὄνοματα, ἐπὶ ἐνὶ πράγματι ἔστιν, ἢ ἕκαστῶ τῶν ὀνομάτων τούτων ὑπόκειται τις ἴδιος οὐσία καὶ πρᾶγμα ἔχον ἑαυτοῦ δύναμιν ἕκαστον, οὐκ ὄν οἶον τὸ ἕτερον αὐτῶν τὸ ἕτερον; ἔφησθα οὖν σὺ οὐκ ὀνόματα ἐπὶ ἐνὶ εἶναι, ἀλλὰ ἕκαστον ἰδίῳ πράγματι τῶν ὀνομάτων τούτων ἐπι-κεισθαι, πάντα δὲ ταῦτα μόρια εἶναι ἀρετῆς οὐχ ὡς τὰ τοῦ χρο-σοῦ μόρια ὁμοῦ ἔστιν ἀλλήλοις καὶ τῷ ὅλῳ, οὐ μόρια ἔστι, ἀλλ' ὡς τὰ τοῦ πρρσώπου μόρια καὶ τῷ ὅλῳ, οὐ μόρια ἔστι, καὶ ἀλ-λήλοις ἀνόμοια, ἴδιαν ἕκαστα δύναμιν ἔχοντα· ταῦτα εἰ μὲν σοι δοκεῖ ἔτι ὥσπερ τότε, φάθι· εἰ δὲ ἄλλως πῶς, τοῦτο διόρισαι,

ὑποκηρυζάμενος· διαλαλώντας με κήρυκες. ἀπέφηνας· ἀόρ. του ρ. ἀπο-φάνω· φανερώνω, παρουσιάζω. ἀπέφηνας ενν. σεαυτὸν· παρουσιάστηκες, ἄρνημαι· (ποιητικὴ λ.)· παίρνω, κερδίζω. παρακαλεῖν· υποκ. μέ (ενν.), αντικ. σέ. σκέψις· ἔρευνα, εξέταση. οὐκ ἔσθ' ὅπως οὐ· δε γίνεταί να κάνω αλλιώς. ἀναμνησθῆναι· παθ. αορ. του ἀναμνησθῆναι· ἀναμνησθῆναι παρὰ σοῦ· να ξαναφέρω στη μνήμη μου με τη βοήθειά σου. ἐπὶ ἐνὶ πράγματι ἔστιν· εκφράζουν ένα και το αυτό πράγμα. οὐκ ὄν οἶον με το άλλο; ἀλλ' τὸ ἕτερον; και που δεν είναι το καθένα απ' αυτά ὁμοιο με το άλλο; ἀλλ' ἕκαστον... ἐπικεῖσθαι· η σειρά: ἀλλ' ἕκαστον τῶν ὀνομάτων τούτων ἐπικεῖσθαι ἰδίῳ πράγματι; ἀλλ' ὅτι καθένα απ' αυτά τα ὀνόματα αναφέρεται σε ξεχωριστὸ πράγμα; ἐπικεῖμαι τινι· εἶμαι πάνω σε κάτι, αναφέρομαι σε κάτι. διορίζω· προσδιορίζω, ξεκαθαρίζω, δηλώνω με σαφήνεια.

ὡς ἔγωγε οὐδέν σοι ὑπόλογον τίθεμαι, ἐάν τη ἄλλη νῦν φήσης· οὐ γάρ ἂν θαυμάζοιμι, εἰ τότε ἀποπειρώμενός μου ταῦτα ἔλεγες.

ΚΕΦ. ΛΔ'. Ἄλλ' ἐγὼ σοι, ἔφη λέγω, ὡ Σώκρατες, ὅτι ταῦτα πάντα μόρια μὲν ἔστιν ἀρετῆς, καὶ τὰ μὲν τέτταρα αὐ-τῶν ἐπιεικῶς παρσαπλήσια ἀλλήλοις ἔστιν, ἢ δὲ ἀνδρεία πάνυ πολὺ διαφέρον πάντων τούτων. ὧδε δὲ γνώσει ὅτι ἐγὼ ἀληθῆ λέγω· εὐρήσεις γὰρ πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων ἀδικωτάτους μὲν ὄντας καὶ ἀνοσιωτάτους καὶ ἀκολαστοτάτους καὶ ἀμαθεστά-τους, ἀνδρειοτάτους δὲ διαφερόντως.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΛΔ' - ΛΘ'

Ο Σωκράτης επιχειρεῖ να οδηγήσει τον Πρωταγόρα να παραδεχτεί ὅτι και η ἀνδρεία είναι ὁμοια με τα λοιπά μῦρια της ἀρετῆς, εφόσον μπορεί να ταυτιστεῖ με τη σοφία. Για να το επιτύχει αυτό, ακολουθεῖ την εἰς συλλογιστικὴ πορεία: α) οἱ ἀνδρεῖοι εἶναι θαρραλέοι· β) το θάρρος προϋποθέτει «επιστήμη», σοφία· γ) ἀρα και η ἀνδρεία ἐμπεριέχεται στη σοφία. Ὅμως στο σημείο αυτό ο Πρωταγόρας με αυστηρὴ εφαρμογὴ της διαλεκτικῆς ἐλέγχει το Σωκράτη και τον υποχρεώνει να αναγνωρίσει ὅτι η ἀποδεικτικὴ πορεία που ακολουθήσε ἦταν εσφαλμένη. (Ὅλοι οἱ ἀνδρεῖοι εἶναι βέβαια θαρραλέοι, ἀλλὰ ὅλοι οἱ θαρραλέοι δεν εἶναι ἀνδρεῖοι).

Ἔτσι ο Σωκράτης υποχρεώνεται να κάνει και δεύτερη ἀπόπειρα για να

ὡς ἔγωγε οὐδέν σοι ὑπόλογον τίθεμαι· η σειρά: ὡς ἔγωγε οὐδέν ὑπό-λογον τίθεμαί σοι· γιατί ἐγὼ τουλάχιστον δε θα σου ζητήσω ν' απολογη-θεις. τη ἄλλη· κάπως αλλιώς, μια διαφορετικὴ ἀπόψη. ἀποπειρώμε-νός μου· προσπαθώντας να με δοκιμάσεις. ἐπιεικῶς· αρκετά. παρα-πλήσιος· ὁμοιος. διαφέρων· διαφορετικὸ πράγμα. γνώσει· β' εν. μέλ-λον. του γιγνώσκω. διαφερόντως· εξαιρετικά, υπερβολικά.

αποδειξει την ομοιότητα της ανδρείας με τη σοφία. Ακολουθεί τώρα διαφορετική πορεία, χρησιμοποιεί, θα λέγαμε, παρακαμπτήριο: Θεμελιώνει την επιχειρηματολογία του στην ταύτιση της ηδονής με την έννοια του αγαθού και προχωρεί. α) Η επίτευξη της ηδονής (άρα του αγαθού) οφείλεται στην εύστοχη επιλογή, άρα προϋποθέτει επιστήμη, σοφία. β) Κάθε αρετή, για να είναι πραγματική, οφείλει να μας οδηγεί στο αγαθό. γ) Λοιπόν και η ανδρεία, ως αρετή, οφείλει να μας οδηγεί στο αγαθό. δ) Άρα, αφού απαραίτητη προϋπόθεση για την επίτευξη του αγαθού είναι η σοφία, και η ανδρεία είναι σοφία - καλύτερα, μια επιμέρους σοφία: είναι η σοφία, η γνώση των δεινών και των μη δεινών.

Υστερ' απ' αυτό, ο Πρωταγόρας παραδέχεται ότι είναι αδύνατο είναι μαθής να είναι ανδρείος.

ΚΕΦ. Μ'. Ούτε, ην δ' ἐγώ, ἄλλου ἔνεκα ἐρωτῶ πάντα ταῦτα ἢ σκέψασθαι βουλόμενος, πῶς ποτ' ἔχει τὰ περὶ τῆς ἀρετῆς καὶ τί ποτ' ἐστὶν αὐτό, ἢ ἀρετή. οἶδα γὰρ ὅτι τούτου φανεροῦ γενομένου μάλιστ' ἂν κατάδηλον γένοιτο ἐκεῖνο, περὶ οὗ ἐγώ τε καὶ σὺ μακρὸν λόγον ἐκότερος ἀπετείναμεν, ἐγὼ μὲν λέγων ὡς οὐ διδακτὸν ἀρετή, σὺ δ' ὡς διδακτὸν· καὶ μοι δοκεῖ ἡμῶν ἢ ἄρτι ἔξοδος τῶν λόγων ὥστερ ἄνθρωπος κατηγορεῖν τε καὶ καταγελαῖν, καί, εἰ φωνῆν λάβοι, εἰπεῖν ἂν ὅτι, "Ατοποί γ' ἐστέ, ὦ Σώκρατες, τε καὶ Πρωταγόρα· σὺ μὲν λέγων ὅτι οὐ διδακτὸν ἐστὶν ἢ ἀρετὴ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, νῦν σεαυτῷ τάναντία σπεύδεις, ἐπιχειρῶν ἀποδείξαι ὡς πάντα χρήματά ἐστιν ἐπιστήμη, καὶ ἢ δικαιοσύνη καὶ ἢ

Οὔτοι. Ασφαλῶς ὄχι. πῶς ἔχει τὰ περὶ τῆς ἀρετῆς; ποια εἶναι ἡ ἀλήθεια γι' αὐτὰ τὰ ζητήματα τῆς ἀρετῆς. τούτου φανεροῦ γενομένου· ἀναφέρεται στο τί ποτ' ἐστὶν αὐτό, ἢ ἀρετή. ἐκεῖνο· δηλ. πῶς ποτ' ἔχει τὰ περὶ τῆς ἀρετῆς. ἀποτείνω· παρατραβῶ (το λόγο σε μάκρος). ἢ ἄρτι ἔξοδος τῶν λόγων· το συμπέρασμα τῆς συζήτησής μας, που βγάλαμε πριν από λίγο. ἄτοπος· περιέργος, παράδοξος. σπεύδω· βιάζομαι να υποστηρίξω. σε-αυτῷ τάναντία· τα αντίθετα απ' αυτά που ισχυρίζοσασ. πάντα χρήματα· όλα τα πράγματα, όλες οι έννοιες· εδώ: όλα τα μέρη της ἀρετῆς.

σωφροσύνη καὶ ἢ ἀνδρεία, ᾧ τρόπῳ μάλιστ' ἂν διδακτὸν φανείη ἢ ἀρετή. εἰ μὲν γὰρ ἄλλο τι ἦν ἢ ἐπιστήμη ἢ ἀρετή, ὥστερ Πρωταγόρας ἐπεχείρει λέγειν, σαφῶς οὐκ ἂν ἦν διδακτὸν, νῦν δὲ εἰ φανήσεται ἐπιστήμη ὄλον¹³⁴, ὡς σὺ σπεύδεις, ὦ Σώκρατες, θαυμάσιον ἔσται μὴ διδακτὸν ὄν. Πρωταγόρας δ' αὐ διδακτὸν τότε ὑποθέμενος νῦν τούναντιον ἔοικε σπεύδοντι ὀλίγου πάντα μᾶλλον φανῆναι αὐτὸ ἢ ἐπιστήμην· καὶ οὕτως ἂν ἦχιστα εἴη διδακτὸν. ἐγὼ οὖν, ὦ Πρωταγόρα, πάντα ταῦτα καθορῶν ἂν κατὰ ταραττόμενα δεινῶς, ¹³⁵ πᾶσαν προθυμίαν ἔχω καταφανῆ αὐτὰ γενέσθαι, καὶ βουλοίμην ἂν ταῦτα διεξελθόντας ἡμᾶς ἐξελθεῖν καὶ ἐπὶ τὴν ἀρετὴν ὅ τι ἐστί, καὶ πάλιν ἐπισκέψασθαι περὶ αὐτοῦ, εἴτε διδακτὸν εἴτε μὴ διδακτὸν, μὴ πολλάκις ἡμᾶς ὁ Ἐπιμηθεὺς ἐκεῖνος καὶ ἐν τῇ σκέψει σφήλη ἔξαπατήσας, ὥστερ καὶ ἐν τῇ διανομῇ ἡμέλησεν ἡμῶν, ὡς φῆς σὺ. ἤρρεσεν οὖν μοι καὶ ἐν τῷ μύθῳ ὁ Προμηθεὺς μᾶλλον τοῦ Ἐπιμηθεῶς· ᾧ χρώμενος ἐγὼ καὶ προμηθούμενος ὑπὲρ τοῦ βίου τοῦ ἑμαυτοῦ παντὸς πάντα ταῦτα πραγματεύομαι, καὶ εἰ σὺ θέλοισ, ὅπερ καὶ κατ' ἀρχὰς ἔλεγον, μετὰ σοῦ ἂν ἦδιστα ταῦτα συνδιασχο-

ᾧ τρόπῳ· καὶ μ' αὐτὸ τον τρόπο, κι έτσι, ὡστε... ἐπιστήμη ὄλον· ἐπιστήμη σε όλα τα μέρη της, γνώση στο σύνολό της. θαυμάσιον ἔσται μὴ διδακτὸν ὄν· θα ἦταν περίεργο να μὴ μπορεῖ να διδαχτεῖ. ὑποθέμενος· ἐναντιωμ. μετοχή. ἔοικε σπεύδοντι· μοιάζει με ἄνθρωπο που εἶναι πρόθυμος να... ὀλίγου πάντα μᾶλλον φανῆναι αὐτὸ ἢ ἐπιστήμην· ἡ σειρά με συμπληρ.: φανῆναι αὐτὸ ὀλίγου δεῖν πάντα ὄν μᾶλλον ἢ ἐπιστήμη. αὐτὸ δηλ. ἢ ἀρετή. ὀλίγου (δεῖν)· σχεδόν. ταραττόμενα δεινῶς· ὅτι εἶναι φοβερά ἀνακατωμένα. καταφανῆς γίγνομαι· γίνομαι ολοφάνερος, ξεκαθαρίζομαι. ἐξελθεῖν· να περάσουμε (στο...), να καταπιαστοῦμε τέλος (με...). σφήλη· υποτ. αορ. του σφάλλω· κάνω κάποιον να παραπατήσει και να πέσει, κάνω κάποιον να πέσει ἐξω. μῆ... ὁ Ἐπιμηθεὺς καὶ ἐν τῇ σκέψει σφήλη ἔξαπατήσας· μήπως ο Ἐπιμηθεὺς μας ξεγελάσει και μας κάνει να πέσομε ἐξω στην ἐρευνά μας. ᾧ χρώμενος ἐγὼ· αὐτόν παίρνοντας ἐγὼ για παράδειγμα. προμηθεῖμαι, -οῦμαι· φροντίζω από πριν, προνοώ. συνδιασχοπολην· του ρ. συνδιασχοπέω, -ῶ· ἐξετάζω διεξοδικά μαζί με ἄλλον.

ποίη. Καὶ ὁ Πρωταγόρας, Ἐγὼ μὲν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἐπαινῶ σου τὴν προθυμίαν καὶ τὴν διέξοδον τῶν λόγων. καὶ γὰρ οὔτε τᾶλλα οἶμαι κακὸς εἶναι ἄνθρωπος, φθονερός τε ἤμιστ' ἀνθρώπων, ἐπεὶ καὶ περὶ σοῦ πρὸς πολλοὺς δὴ εἴρηκα, ὅτι ὦν ἐντυγχάνω πολὺ μάλιστα ἀγαμαί σε, τῶν μὲν τηλικούτων καὶ πάνυ· καὶ λέγω γε ὅτι οὐκ ἂν θαυμάζοιμι, εἰ τῶν ἐλλογίμων γένοιο ἀνδρῶν ἐπὶ σοφία· καὶ περὶ τούτων δὲ εἰσαυθίς, ὅταν βούλη, διέξιμεν· νῦν δ' ὦρα ἤδη καὶ ἐπ' ἄλλο τι τρέπεσθαι. Ἄλλ', ἦν δ' ἐγώ, οὕτω χρῆ ποιεῖν, εἴ σοι δοκεῖ· καὶ γὰρ ἐμοὶ οἴπερ ἔφην ἰέναι πάσαι ὦρα, ἀλλὰ Καλλία τῷ καλῷ χαριζόμενος παρέμεινα.

Ταῦτ' εἰπόντες καὶ ἀκούσαντες ἀπῆμεν.

Εἰκ. 3. (Ἀγχειογραφία πάνω σε κύλικα που φιλοτέχνησε ὁ Δούρης). Ἀρχαίό σχολεῖο. Ἐνα παιδί μαθαίνει κιθάρα. Ἄλλο παιδί, ὄρθιο μπροστὰ στο δάσκαλο, που κρατᾶ ανοιχτὸ βιβλίο (κύλινδρο) καὶ ἀκούει, ἀπαγγέλλει ἐπικό ποίημα (στο βιβλίο μπορούμε νὰ διαβάσουμε τὴν ἀρχὴ τοῦ ἔπους). Πίσω ἀπὸ τὸ παιδί κάθεται ὁ παιδαγωγός.

ἡ διέξοδος τῶν λόγων· ὁ τρόπος με τὸν ὁποῖο πραγματοποιήθηκε ὁ διάλογος (ἀπὸ τὸ Σ.). φθονερός τε ἤμιστ' ἀνθρώπων· καὶ λιγότερο απ' ὄλους τοὺς ανθρώπους φθονερός. ὦν ἐντυγχάνω· ἀντὶ τούτων οἷς ἐντυγχάνω· ἡ σειρά· ὅτι ἀγαμαί σε πολὺ μάλιστα τούτων οἷς ἐντυγχάνω. τῶν μὲν τηλικούτων καὶ πάνυ· καὶ ἀπὸ τοὺς συνομηλικούς σου μάλιστα πολὺ περισσότερο (εσένα). ἐλλόγιμος· ἐξοχος, διακεκριμένος, φημισμένος. εἰσαυθίς· ἄλλη φορά, σ' ἄλλη ευκαιρία. τρέπομαι· στρέφομαι (σε κάτι ἄλλο), ἀσχολοῦμαι (με κάτι ἄλλο). οἴπερ· ἐκεῖ ὅπου. ὦρα· ἐνν. ἐστὶ.

... ..

ΜΕΡΟΣ Β'

, ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

... ..

... ..

... ..

Α΄

1. **Ἐταῖρος**: Φίλος του Σ., άγνωστο πρόσωπο. Από τα λεγόμενα στο Α΄ κεφ. φαίνεται ότι βρίσκονταν κι άλλοι μαζί του (ἡμῖν, ἀκούητε, ἡμεῖς, ἀκούετε) και ο Σ. τους συναντάει σε κάποιο γυμναστήριο ή παλαίστρα.
2. **Ἀλκιβιάδου**. Ο γνωστός πολιτικός και στρατηγός της Αθήνας, γιος του Κλεινία και συγγενής του Περικλή, περιβόητος για την ομορφιά, την ευφυΐα και την τόλμη του. Ὑπήρξε από τους πιο αγαπητούς μαθητές του Σωκρ. Οι σχέσεις τους μάλιστα είχαν το χαρακτήρα βαθιάς ερωτικής έλξης, που ερμηνεύτηκε ποικιλότροπα από τους μεταγενέστερους. Ἐζήτησε το β΄ μισό του 5. π.Χ. αι.
3. **ἀνὴρ μέντοι**. Ἄντρες λογίζονταν οι Αθηναίοι από το 18ο έτος της ηλικίας τους, όταν εγγράφονταν στο **ληξιαρχικόν γραμματεῖον**, τον κατάλογο δηλ. των πολιτών (**εἰς ἀνδρας ἔδοκιμάζοντο**).

Ερωτήσεις

1. Με ποιες φράσεις ο Πλάτων προσπαθεί να προκαλέσει το ενδιαφέρον του αναγνώστη στο προεισαγωγικό κεφ. Α΄;
 2. Σε ποια σημεία διαβλέπετε ειρωνική διάθεση από τη μεριά του Σ.; Να δικαιολογήσετε την άποψή σας.
- Β΄
4. **Βαθέος ὄρθρου**. Ὀρθρος λέγονταν τα χαράματα, όταν δηλ. άρχιζε να διαλύεται το σκοτάδι της νύχτας μέχρι την ανατολή του ήλιου. Η πρώτη φάση αυτής της περιόδου ήταν **ὁ βαθύς ὄρθρος**.
 5. **Ἴπποκράτης**. Νεαρός Αθηναίος από πλούσια οικογένεια, άγνωστος κατά τα άλλα. Ὅπως οι περισσότεροι πλούσιοι νέοι της κλασικής εποχής, θεωρεί τη διδασκαλία των σοφιστών ως το προσφορότερο μέσο για την πνευματική καλλιέργειά του και την

ανάδειξή του στο πολιτικό στάδιο. Ο πατέρας του Απολλόδωρος και ο αδελφός του Φάσων είναι επίσης άγνωστοι.

6. **τὴν θύραν τῆ βακτηρία... ἔκρουε**. το σπίτι του Σ. ήταν πολύ φτωχικό και η πόρτα του δεν είχε ρόπτρο. Αντίθετα, τα πλουσιόσπιτα, όπως το σπίτι του Καλλία, διέθεταν και θυρωρούς δούλους και συχνά είχαν σκυλιά δεμένα πλάι στην εξώθυρα. Γι΄ αυτό ο Ἴπποκρ. χτυπάει την πόρτα με το ραβδί (**βακτηρία**), για να ειδοποιήσει το Σ.

7. **ἔσπερας**. Για τους Αθηναίους το ημερονύχτιο άρχιζε με τη δύση του ήλιου. Ο Σ., λοιπόν, δε λέει **χθές ἔσπερας**, γιατί ολόκληρη η νύχτα, από τη δύση μέχρι την ανατολή του ήλιου, και η μέρα που ακολουθούσε ανήκαν στο ίδιο ημερονύχτιο.

8. **ἐπιψηλαφήσας**. Ο Σ. λόγω της φτώχειας του δεν άναβε λυχνάρι τα ξημερώματα. Γι΄ αυτό ο Ἴππ. προσπάθησε ψηλαφώντας μες στο σκοτάδι να βρει την άκρη του κρεβατιού του Σ. και να καθίσει.

9. **ἔξ Οἰνόης**. Ἦταν δήμος της Αττικής πάνω στον Κιθαιρώνα και κοντά στις Ἐλευθερές, όπου συνήθως κατέφευγαν οι δραπετές δούλοι, γιατί από εκεί εύκολα μπορούσαν να διαφύγουν στη γειτονική Βοιωτία. Ὑπήρχε κι άλλος ομώνυμος δήμος κοντά στο Μαραθώνα, είναι όμως άπίθανο να πρόκειται γι΄ αυτόν για το λόγο που προαναφέραμε.

10. **ὁ παῖς** (: δούλος). Οι δούλοι στην Αθήνα, την εποχή που υποτίθεται ότι διεξάγεται ο διάλογος (433 π.Χ.), είναι τριπλάσιοι από τους ελευθερούς πολίτες. Η συμβολή τους στην οικονομική ανάπτυξη είναι μεγάλη· εργάζονται στα βιοτεχνικά εργαστήρια και στα πλοία ως κωπηλάτες. Πολλοί ακόμη απασχολούνται με βοηθητικές εργασίες στα σπίτια, είναι υπάλληλοι στην υπηρεσία εμπόρων, δημόσιοι γραφεῖς, δήμιοι και αστυνομικά όργανα. Η θέση τους βελτιώθηκε πολύ την εποχή του Περικλή. Ενδεικτική γι΄ αυτό είναι η χρησιμοποίηση της λ. **παῖς**, όταν τους προσφωνούν. Εντούτοις πολλοί δούλοι δραιοτέτευαν σε περιπτώσεις κακομεταχείρισης από τους κυρίους τους ή όταν είχαν διαπράξει αξιόποινη πράξη.

11. **ἄν αὐτῷ διδῶς ἀργύριον**. Ο Πλάτων υπαινίσσεται τη

φιλορηματία των σοφιστών, κάτι τελείως απαράδεκτο και ακατανόητο για το Σωκράτη, αφού κατά τη γνώμη του η (αληθινή) γνώση δε μεταδίδεται και επομένως δεν πουλιέται.

12. **ὅτε τὸ πρότερον ἐπεδήμησε**. Η προηγούμενη επίσκεψη του Πρ. στην Αθήνα έγινε πιθανώς το 444 π.Χ.

13. **παρὰ Καλλία**. Πλούσιος Αθηναίος, από επιφανή οικογένεια, γιος του Ιππόνικου και της Ασπασίας. Το 390 π.Χ. πήρε μέρος στον Κορινθιακό πόλεμο ως στρατηγός και το 372 π.Χ. οι Αθηναίοι τον έστειλαν ως πρεσβευτή στη Σπάρτη. Την τεράστια περιουσία που κληρονόμησε από τον πατέρα του την κατασπατάλησε με συμπόσια, υπέρογκες αμοιβές για τη μόρφωσή του και δαπάνες για τη φιλοξενία σοφιστών που παρεπιδημούσαν στην Αθήνα. Η μητέρα του Ασπασία χώρισε τον πατέρα του και παντρεύτηκε τον Περικλή, που ήταν συγγενής του.

Γ'

14. **Ἴπποκράτη τὸν Κῶν**. Ο διασημότερος γιατρός της αρχαιότητας, πατέρας της επιστημονικής ιατρικής. Καταγόταν από τη γενιά των Ασκληπιαδών, που σύμφωνα με την παράδοση είχε γενάρχη τον Ασκληπιό. Περιφημα ήταν τα φάρμακα του Ιππ. Η θεωρία του, ότι η υγεία του ανθρώπινου σώματος εξαρτάται από τις αναλογίες των υγρών που περιέχει (χράσεις) και ότι οι ασθένειες οφείλονται στη μεταβολή αυτών των αναλογιών, επαληθεύτηκε ενμέρει από τη νεότερη ιατρική. Από τα πολυάριθμα συγράμματά του διασώθηκαν αρκετά. Ταξίδεψε σε πολλές χώρες. Ήταν σύγχρονος του Σωκράτη κι έζησε από το 460 μέχρι το 375 π.Χ.

15. **Πολύκλειτον**. Περιφημος αγαλματοποιός και αρχιτέκτονας του 5. π.Χ. αι. Γεννήθηκε στη Σικυώνα, αλλά πολιτογραφήθηκε στο Άργος, όπου έζησε και αναδείχτηκε αρχηγός της εκεί γλυπτικής τέχνης. Φιλοτέχνησε αγάλματα θεών (όπως το χρυσεοφάντινο της Ήρας που στήθηκε στο Ηράιο του Άργους), προτάγντων όμως νεαρών αθλητών (Δορυφόρος, Αποξυόμενος, Διαδούμενος) κ.ά., στα οποία επιδίωκε να δώσει τέλειες αναλογίες. Στο σύγγραμμά του **Κανών** (= Πρότυπο) εκθέτει τα συμπεράσματα

μακροχρόνιας μελέτης των αναλογιών του ανθρώπινου σώματος, παρουσιάζοντας ως υπόδειγμα το Δορυφόρο του.

16. **Φειδίαν**. Ο εξοχότερος γλύπτης της αρχαιότητας, αλλά και αρχιτέκτονας, από την Αθήνα. Ο φίλος του Περικλής του ανέθεσε την κατασκευή και τη διακόσμηση του Παρθενώνα. Πέρφημα γλυπτά του: το άγαλμα του Δία στην Ολυμπία και της Αθηνάς στο σπήλι του Παρθενώνα (και τα δυο χρυσελεφάντινα), η χάλκινη Πρόμαχος Αθηνά στην Ακρόπολη, τα ανάγλυφα στα αετώματα, στις μετόπες και στη ζωφόρο του Παρθενώνα. Το 431 κατηγόρηθηκε από τους πολιτικούς αντιπάλους του Περικλή για ασέβεια και υπεξαίρεση και πέθανε στη διάρκεια των ανακρίσεων.

17. **ὅτι σοφιστῆς γενησόμενος**. Η λέξη σοφιστής στην αρχή σήμαινε τον άνθρωπο που έχει πλατιά μόρφωση, το σοφό ή αυτόν που έχει πολύ αναπτυγμένη μια δεξιότητα (μουσική, ποιητική, γυμναστική κ.ά.). Από το δεύτερο μισό του 5. αιώνα όμως παρουσιάστηκαν στην Αθήνα πολλοί δάσκαλοι, οι περισσότεροι ξένοι, που με αδρή αμοιβή αναλάβαιναν να διδάξουν τη ρητορική τέχνη και την πολιτική καθώς και πλήθος άλλων γνώσεων σε φιλόδοξους νέους πλούσιων οικογενειών. Συχνά τα αποτελέσματα της διδασκαλίας τους ήταν πενιχρά και η ηθική συμπεριφορά των μαθητών αντίθετη από την αναμενόμενη. Επειδή μάλιστα οι αποκαλούμενοι σοφιστές χρησιμοποιώντας διάφορα λογικά και εκφραστικά τεχνάσματα, διαστρέβλωναν την πραγματικότητα και ακόμη κλόνισαν την πίστη στους θεούς και στις πατροπαράδοτες ηθικές αξίες, η λέξη σοφιστής έγινε συνώνυμη με τις λ. στρεψόδικος, άθεος και αγύρτης. (Πβ. σχετικά στην «Απολογία του Σωκράτη» του Πλάτωνα). Δεν πρέπει όμως να παραλειφθεί ότι υπήρξαν σοφιστές με εξαιρετική μόρφωση, κάτοχοι όλων των γνώσεων της εποχής τους, μερικοί από τους οποίους μάλιστα μελέτησαν επισημονικά τη γλώσσα και τη λειτουργία της, πολλές θεμελιακές έννοιες της πολιτείας και των πολιτευμάτων, καθώς και έννοιες της λογικής κ.ά.π. (Περισσότερα δες στην Εισαγωγή κεφ. ΙΙΙ).

18. **του γραμματιστοῦ**. Δες σχόλιο αριθ. 93.

19. **κιθαριστοῦ**. Δες σχόλιο αριθ. 93.

20. **παιδοτρίβου**. Δες σχόλιο αριθ. 93.

Ερωτήσεις

1. Ποια γνώμη φαίνεται να έχει ο Σ. για τους σοφιστές;
2. Είναι απόλυτα δικαιολογημένη η γνώμη αυτή του Σ.;

Δ'

21. **ἐπιστάτην τοῦ ποιῆσαι δεινὸν λέγειν.** Κύριο μέλημα της σοφιστικής ήταν η ρητορική ικανότητα. Για τους σοφιστές, ρητορική σήμαινε την τέχνη του λόγου, που χρησιμοποιείται για να αποδείξει ορθή οποιαδήποτε θέση, ακόμα και δυο αντιθετικές απόψεις από τον ίδιο ομιλητή. Κάτι τέτοιο όμως ήταν περιφρόνηση και προσβολή της αλήθειας. Γι' αυτό ο Πλάτων (και ο Σωκράτης) θεωρούν τη ρητορική ασυμβίβαστη με τη γνήσια φιλοσοφική αναζήτηση.

Ερωτήσεις

1. Ποια άποψη της έννοιας «σοφιστής» εξετάζει ο Σ., για να ελέγξει την αξία της σοφιστικής;
2. Ο Ιπποκρ. δίνει δυο ορισμούς της έννοιας του σοφιστή. Ποιες ατέλειες παρουσιάζουν;

Ε'

22. **οἱ τὰ μαθήματα περιάγοντες.** Η εικόνα των σοφιστών που περιπλανιούνται από πόλη σε πόλη για να πουλήσουν τα μαθήματά τους σαν να ήτανπραμάτεια γυρολόγου — και μάλιστα αμφίβολης ποιότητας — συμπυκνώνει ξεκάθαρα την πλατωνική (και τη σωκρατική) στάση απέναντι στο φαινόμενο «σοφιστής»: αμφισβήτηση (αν όχι περιφρόνηση), ειρωνεία, επισήμανση κινδύνων για τους νέους, διασυρμός των σοφιστών.

23. **εἰ μὲν οὖν σὺ τυγχάνεις ἐπιστήμων τούτων τί χρηστὸν καὶ πονηρὸν.** Η ειρωνεία εναντίον του Ιπποκρ. είναι

ολοφάνερη· πριν από λίγο αποδείχτηκε ότι έχει άγνοια για τους σοφιστές, για το περιεχόμενο και το σκοπό της διδασκαλίας τους. Η γνώση για το τι είναι ωφέλιμο και τι βλαβερό για την ψυχή — που αποτελεί κεντρικό θέμα και υπέρτατο σκοπό της πλατωνικής φιλοσοφίας — δεν αποκλείεται μόνο για τον Ιπποκρ., αλλά ακόμα και για το ερευνητικό και διαλεκτικό πνεύμα του Σ. είναι απλώς το ζητούμενο.

24. **μή... κυβεύης.** Οι κύβοι (τα ζάρια) ήταν συνηθισμένο παιχνίδι των αρχαίων. Από τη θέση που έπαιρναν κατά τύχη οι κύβοι διακινδύνευαν οι παίχτες χρήματα ή άλλα πολύτιμα πράγματα. (Πβ. διακυβεύω).

25. **ἡμεῖς γὰρ ἔτι νέοι.** Ο Σ. ήταν τότε περίπου 37 ή 38 χρόνων.

26. **Ἰππίας δ' Ἠλείος.** Από τους πιο φημισμένους σοφιστές. Γεννήθηκε στην Ἡλιδα (Ηλεία), ασχολήθηκε με την πολιτική και ταξίδεψε σε πολλές χώρες. Επινόησε μεθόδους για την απομνημόνευση, ο ίδιος μάλιστα είχε πολύ ισχυρή μνήμη και ήταν κάτοχος πολλών εγκυκλοπαιδικών και πρακτικών γνώσεων. Δίδαξε και στην Αθήνα. Από τα έργα του σώθηκαν πολλά αποσπάσματα.

27. **Πρόδικον τὸν Κεῖον.** Ένας από τους τέσσερις πιο σημαντικούς σοφιστές του 5. αι. π.Χ., περίφημος για τη ρητορική του δεινότητα. Γεννήθηκε στην Κέα ανάμεσα στα 470 και 460 π.Χ., έζησε όμως και δίδαξε στην Αθήνα. Ιδιαίτερα ερεύνησε τις σημασιολογικές διαφορές ετυμολογικά συγγενών λέξεων. Στο έργο του «Ὀραι» περιλαμβάνονταν ο γνωστός μύθος της συνάντησης του Ηρακλή με την Αρετή και την Κακία.

ΣΤ'

28. **ἐν τῷ προθύρῳ· πρόθυρον (ἢ πρόπυλον)** ήταν ο στεγασμένος χώρος μπροστά στην εξωτερική πόρτα των σπιτιών. Η στέγη του στηριζόταν σε κίονες.

29. **ὁ θυρωρὸς·** το δωμάτιο του θυρωρού (θυρωρεῖο) βρισκόταν δίπλα από την εξώπορτα και μέσα στο χώρο του σπιτιού.

30. **εὐνοῦχος·** δούλος που του είχαν αφαιρέσει τους όρχεις και

χρησιμοποιούνταν συνήθως ως φύλακας του γυναικωνίτη, αλλά και για άλλες εργασίες.

Ζ'

31. **έν τῷ προστώψῳ**: το περιστύλιο (σειρά κίωνων) που περιέβαλλε την εσωτερική τετράγωνη αυλή των μεγάλων αρχοντικών σπιτιών.

32. **Πάραλος**: Γιος του Περικλή και της Ασπασίας και ομομήτριος αδελφός του Καλλία (βλ. ερμην. σόλοιο 13). Πέθανε το 429 π.Χ. από το λοιμό (βλ. Πλουτάρχου Περικλής, κεφ. 37), καθώς και ο αδελφός του Ξάνθιππος.

33. **Χαρμίδης**: Αθηναίος, αδελφός της μητέρας του Πλάτωνα. Με το όνομά του ο Πλάτωνας τιλοφόρησε διάλογό του.

34. **Φιλιππίδης**: Γιος του Φιλομήλου, από παλιά γνωστή οικογένεια της Αθήνας.

35. **οὓς ἄγει ἐξ ἐκάστων τῶν πόλεων**: Μερικοί από τους νεαρούς μαθητές των σοφιστών ακολουθούσαν τους δασκάλους τους στις περιόδους που έκαναν σε πόλεις της Ελλάδας. Η δίψα για πλατύτερη μόρφωση και η τυφλή εμπιστοσύνη στη διδασκαλία των σοφιστών σφυρηλατούσαν ισχυρούς δεσμούς αγάπης και αφοσίωσης των μαθητών στους δασκάλους τους. (Πβ. και Πλάτωνος **Πολιτεία** ι', IV: «Οὕτω σφόδρα φιλοῦνται (οι σοφισταί Πρωταγόρας κτλ.), ὥστε μόνον οὐκ ἐπὶ ταῖς κεφαλαῖς περιφέρουσιν αὐτοὺς οἱ ἐταῖροι»).

36. **Ὀρφεύς**: Σύμφωνα με τη μυθολογία ήταν ο μεγαλύτερος μουσικός και ποιητής της αρχαιότητας. Για τη μουσική του ικανότητα αναφέρονταν πολλά από τους μυθογράφους: καταγοιτεύονταν όσοι τον άκουαν, ακόμα και άψυχα πράγματα, τα θηρία ημέρευαν, τα ποτάμια ακινητούσαν, τα δέντρα τον ακολουθούσαν. Οι οπαδοί του, οι Ορφικοί, σχημάτισαν ένα πλέγμα από δοξασίες για την τύχη της ψυχής μετά το θάνατο, οι οποίες, κατά τη διάρκεια μυστικών τελετών για τον καθαρισμό της ψυχής, αποκαλύπτονταν μόνο σε όσους προσηλυτίζονταν (ορφισμός).

37. **«Τὸν δὲ μέτ' εἰσενόησα»**: Η φράση είναι από το στ. 601

267

του λ της Οδύσσειας. Ο Οδυσσεύς περιγράφει τις ψυχές που είδε κατά την κάθοδό του στον Άδη (Νέκυια). Αμέσως πριν είχε δει το Σίσυφο, που ο Σωκράτης εδώ τον παραβάλλει με τον Πρωταγόρα. Μετά το Σίσυφο είδε την ψυχή του Ηρακλή (εδώ τον Ιππία τον Ηλείο). Ο φιλόσοφος ειρωνεύεται τους σοφιστές συσχετίζοντάς τους με τις σκιές του Άδη. Οι υπαινιγμοί είναι ακόμα πιο καυστικοί για τον Πρωταγόρα - Σίσυφο, τον Ιππία - Ηρακλή και (όπως βλέπουμε λίγο πιο κάτω) τον Πρόδοχο - Τάνταλο.

28. **έν θρόνῳ**: Ο θρόνος ήταν μεγάλο, άνετο κάθισμα με στηρίγματα για την πλάτη (**έρεισίνωντον**) και τα πόδια (**ύποπόδιον**). Με τη μεγαλοπρέπεια που προσδίδει η εικόνα στο σοφιστή ο Σ. ακόμα μια φορά υπαινίσσεται τη συστηματική επιδίωξη αυτοπροβολής και κομπασμού των σοφιστών.

39. **Έρυξίμαχος ὁ Ἄκουμενοῦ**: Αθηναίος γιατρός, γιος του Ακουμενού, γιατρού επίσης, και φίλος του Φαίδρου.

40. **Φαῖδρος**: Αθηναίος από το δήμο της **Μυρρινούωντος** (Μυρρινούσιος), γνωστός και από τον ομώνυμο διάλογο του Πλάτωνα.

41. **Ἄνδρων**: Αθηναίος, αποτέλεσε μέλος της ολιγαρχικής κυβέρνησης των 400 το 411 π.Χ. Ο γιος του Ανδροτίων ήταν ρήτορας σύγχρονος του Δημοσθένη.

42. **«Καί μὲν δὴ καὶ Τάνταλόν γε εἰσεῖδον»**: φράση από το στ. 582 του λ της Οδ.: «καὶ μὴν Τάνταλον εἰσεῖδον χαλέπ' ἄλγε ἔχοντα».

43. **Παυσανίας**: Αθηναίος από το δήμο Κεραμέων, με αξιόλογη μόρφωση. Στο Συμπόσιο του Πλάτωνα, όπως κι εδώ, αχώριστος σύντροφος του Αγάθωνα.

44. **Ἀγάθωνα**: Ο Αγάθων ήταν Αθηναίος δραματικός ποιητής, όμορφος αλλά με γυναικεία φερίματα. Με αφορμή νίκη του σε δραματικό αγώνα ο Πλάτωνας έγραψε το «**Συμπόσιον**», το οποίο υποτίθεται ότι οργανώθηκε ως επινίκια τιμή για τον Αγάθωνα.

45. τῷ **Ἄδειμάντω ἄμφοτέρῳ**: Απ' αυτούς τους δυο ο Ἄδειμαντος ὁ Κήτιδος είναι πρόσωπο άγνωστο, ενώ ο Ἄδειμαντος ὁ Λευκολοφίδου ήταν Αθηναίος ολιγαρχικός, άσπονδος εχθρός του δημοκρατικού πολιτεύματος. Κατηγορήθηκε από τους

268

συμπολίτες του για εσχάτη προδοσία, όταν αιχμαλωτίστηκε από τους Σπαρτιάτες κατά τη ναυμαχία στους Αιγός ποταμούς, όπου πήρε μέρος ως στρατηγός.

46. **Κριτίας**. Γιος του ευγενή Κάλλαισχρου και θεός του Πλάτωνα. Υπήρξε μαθητής του Σωκράτη και των σοφιστών και φίλος του Αλκιβιάδη. Αδιάλλακτος ολιγαρχικός και υποστηρικτής της πολιτικής θεωρίας ότι το δίκαιο του ισχυρότερου απορρέει από τη φύση και πρέπει να γίνεται σεβαστό απ' όλους. Υπήρξε ένας από τους πιο ονομαστούς Τριάκοντα τυράννους και σκοτώθηκε το 403 π.Χ. στη σύγκρουση με τους δημοκρατικούς του Θρασύβουλου. Απόκτησε υπολογίσιμη μόρφωση και έγραψε διάφορα έργα, ανάμεσα στα οποία και τραγωδίες.

Ερωτήσεις

1. Τι επιδιώκει ο Πλάτων με όλη αυτή την πινακοθήκη των πνευματικών προσωπικτήτων, που παρουσιάζει;
2. Τι νόημα έχει ο συχρητισμός των επιφανέστερων σοφιστών με το λ της Οδύσσειας, όπου ο Οδυσσεύς περιγράφει τις ψυχές μυθικών ηρώων που συνάντησε κατά την κάθοδό του στον Άδη;

Η'

47. **και ἄλλαι δυσμένειαι καὶ ἐπιβουλαί**. Τα πολιτικά συμφέροντα δημόσιων ανδρών, αλλά και ο φόβος και η στενοκεφαλιά των απλών ανθρώπων στάθηκαν αρκετές φορές τα κίνητρα για την καταδίωξη και την εξόντωση σοφιστών και φιλοσόφων, όπως του Πρωταγόρα, του Σωκράτη, του Διαγόρα από τη Μήλο κ.ά.

48. **ὄλον "Ὀμηρόν τε καὶ Ἡσίοδον καὶ Σιμωνίδην**. Σύμφωνα με την άποψη του Πρωταγόρα ο Όμηρος ως σοφιστής-ποιητής πρέπει να θεωρηθεί πως δίδαξε ό,τι στην εποχή του αποτελούσε την έννοια της αρετής. Παρουσίασε δηλ. πρότυπα ενάρετων ανδρών και περιέγραψε πολεμικές παρατάξεις, οπλισμούς και πολεμικές πράξεις, διδάσκοντας έτσι τους ανθρώπους πώς να κατακτήσουν την αρετή. Κατά την ίδια αντίληψη ο Ησίοδος δίδαξε

τη γεωργική τέχνη (**"Έργα και ήμέραι**) και ο Σιμωνίδης την κνδρεία ως αρετή του πολέμου και της ζωής γενικότερα.

49. **τελετάς**. Θρησκευτικές αντιλήψεις, που γίνονταν με απόλυτη μυστικότητα. Απαγορευόταν αυστηρά η μετάδοση κάθε πληροφορίας από τους μυημένους στους αμύητους.

50. **χρησιμώδεις**. Πρόκειται για ποικίλες δοξασίες γύρω από τη δημιουργία του κόσμου, τις περιπέτειες της ψυχής μετά το θάνατο, καθώς και συμβουλές για τη σωτηρία της, που κυκλοφορούσαν από τον 6. αϊ. π.Χ. από τους Ορφικούς και αποδίδονται στον Ορφέα και το Μουσαίο.

51. **'Ορφέα και Μουσαίων**. Η διδασκαλία του Ορφέα στρεφόταν γύρω από τα καθέκαστα μυστηριακών τελετών, καθώς και γύρω από την ηθική συμπεριφορά των ανθρώπων (τόνιζε π.χ. την αποφυγή του φόνου). Ο Μουσαίος εξέλλου δίδαξε τρόπους και μέσα θεραπείας διαφόρων ασθeneιών. Με το όνομά του συνδεόταν επίσης σειρά χρησμών.

52. **"Ικκος ὁ Ταραντίνος**. Ήταν αθλητής από τον Τάραντα και νικητής του πένταθλου σε Ολυμπιακούς αγώνες. Έγινε δάσκαλος της πάλης. Ο Πλάτωνας τον παρουσιάζει ως υπόδειγμα ανθρώπου που υποβάλλει το σώμα του σε στερήσεις και αυστηρούς κανόνες διατροφής και άσκησης για διατήρηση της υγείας του και επίτευξη ευρωστίας.

53. **'Ηρόδικος ὁ Σηλυμβριανός**. Αθλητής, γυμναστής και γιατρός από τα Μέγαρα, που εγκαταστάθηκε στη Σηλυμβρία, αποικία των Μεγαρέων στην Προποντίδα. Θεωρείται ο πρώτος που συνδύασε τη γυμναστική με την ιατρική και καθόρισε κανόνες διαιτητικής, θεμελιώνοντας τη φυσικοθεραπευτική.

54. **'Αγαθοκλής**. Καταγόταν από τα Άβδηρα και υπήρξε δάσκαλος του γνωστού σοφιστή και μουσικού Δάμωνα, ενός από τους δασκάλους του Περικλή.

55. **Πυθοκλείδης ὁ Κείος**. Μουσικοδιδάσκαλος από την Κέα, δίδαξε κι αυτός μουσική τον Περικλή.

56. **ώστε, σὺν θεῷ, μὴδὲν δεινὸν πάσχειν**. Η φράση αποτελεί τραγική ειρωνεία, γιατί ο Πρωταγόρας πνίγηκε σε

ναυάγιο μερικά χρόνια αργότερα, καθώς έφευγε διωγμένος από την Αθήνα, μετά την καταδίκη του για ασέβεια.

Θ'

57. **Ζευξίππου του Ήρακλεώτου**. Περίφημος ζωγράφος από την Ηράκλεια της Κ. Ιταλίας, γνωστότερος ως **Ζευξίς** (464-398 π.Χ.). Η ακμή του τοποθετείται στο τέλος του 5. αι. π.Χ., οπότε και επισκέφθηκε την Αθήνα. Με ιδιαίτερη επιτυχία εκμεταλλεύτηκε τη φωτοσκίαση στα έργα του.

58. **Ὁρθαγόρα τῷ Θηβαίῳ**. Ήταν Θηβαίος δάσκαλος του αυλού. Ο Περικλής τον προσκάλεσε στην Αθήνα να διδάξει την αυλητική στον Αλκιβιάδη.

59. **καὶ ἄμα εἰς τὸν Ἰππίαν ἀπέβλεψε**. Η προηγούμενη φράση του Πρωταγόρα, με την οποία κατακρίνει τους σοφιστές ότι διδάσκουν πολλές πρακτικές γνώσεις, αφορά προπάντων τον Ιππίαν: ο σοφιστής αυτός είχε εμφανιστεί κάποτε στην Ολυμπία και μαρώνοντας, γιατί όλα όσα φορούσε τα είχε κατασκευάσει μόνος του.

60. **τὴν πολιτικὴν τέχνην**. Ο όρος **πολιτικὴ τέχνη** αποτελεί την πρώτη πρόσβαση στο κύριο θέμα του διαλόγου, που είναι η **ἀρετή**. Παραλλαγές του όρου αυτού είναι: **πολιτικὴ ἀρετὴ** και **ἀνδρὸς ἀρετὴ** ή μόνο **ἀρετή**, όπως θα δούμε στη συνέχεια. Αφορά τη δράση του ατόμου-πολίτη και στον ιδιωτικό και στο δημόσιο τομέα: και η αγωγή ἀπόβλέπει στη βελτίωση της ανθρώπινης φύσης, ώστε ο πολίτης να δρα με επιτυχία και στους δύο τομείς.

Ερωτήσεις

1. Ο Σ. λέει στον Πρωτ. ότι θα επαναλάβει ακριβώς όσα είχε πει προηγουμένως (κεφ. Η') σχετικά με τον Ιπποκράτη. Εντούτοις τα λόγια του τώρα διαφέρουν. Ποια λογική σχέση υπάρχει στους δυο τρόπους διατύπωσης του Σ.;
2. Γιατί η πρώτη απάντηση του Πρωτ. δεν ικανοποίησε το Σ.;
3. Πώς κρίνετε τον Πρωτ. από τις απαντήσεις του;

271

Ι'

61. **Ἀθηναίους... φημί σοφοὺς εἶναι**. Η φήμη των Αθηνάων για τη σοφία τους είναι διάχυτη στους αρχαίους συγγραφείς (πβ. π.χ. Ηροδότ. Ι, 60, Θουκυδ. ΙΙ, 41 και το κεφ. ΚΕ' του «Πρωταγόρα»). Πρέπει όμως να υποθέσουμε ότι η φράση του Σ. έχει και ειρωνική απόχρωση, αν λάβουμε υπόψη όσα τουλάχιστον λέει στην πλατωνική «Απολογία» του (κεφ. 6-8).

62. **οἱ τοξόται**. Δούλοι, συνήθως από τη Σκυθία, που είχαν ως καθήκοντα την τήρηση της τάξης στα δικαστήρια, στη βουλή, στην εκκλησία του δήμου κ.α. Αποτελούσαν σώμα 1200 ανδρών.

63. **τῶν πρυτάνεων**. Πρόκειται για τους πενήντα βουλευτές κάθε φυλής της Αττικής, που κυβερνούσαν την πόλη το 1/10 του χρόνου (36 μέρες), συγκαλούσαν τη βουλή, προετοίμαζαν τα θέματα της συζήτησης στις συνεδριάσεις κτλ. Η περίοδος της εξουσίας τους λεγόταν **πρυτανεία**, η φυλή τους **πρυτανεύουσα** και οι πενήντα βουλευτές **πρυτάνεις**. Η σειρά της πρυτανείας κάθε φυλής οριζόταν με κλήρο.

64. **Κλεινίαν**. Την ανατροφή του Κλεινία και του αδελφού του Αλκιβιάδη ανέλαβε ο θεός τους Περικλής μετά το θάνατο του πατέρα τους (επίσης Κλεινία) στη μάχη της Κορώνειας (447 π.Χ.). Τον Κλεινία τον παρέδωσε ο Περικλής στον αδελφό του Αρίφρονα.

65. **μῦθον**. Ο μύθος που ακολουθεί είναι μάλλον δημιουργημα του Πρωταγ. και ίσως περιλαμβάνόταν στο έργο του «Περὶ τῆς ἐν ἀρχῇ καταστάσεως», που δεν έχει σωθεί. Οι σοφιστές χρησιμοποίησαν συχνά μύθους για τις ανάγκες της διδασκαλίας τους. Οι μύθοι περιείχαν σύμβολα και αλληγορίες, που επεξηγούσαν ή στήριζαν τις απόψεις των σοφιστών. Άφηναν επίσης μεγάλη περιθώρια για ποιητική χρήση της γλώσσας, για χρησιμοποίηση σχημάτων λόγου κτλ. Ήταν επομένως ο μύθος πολύ πρόσφορο μέσο για επίδειξη γνώσεων και εκφραστικής ικανότητας, αλλά και μέσο άσκησης επιρροής στους ακροατές.

272

Ερωτήσεις - θέματα

1. Ποια επιχειρήματα χρησιμοποιεί ο Σ. για να αποδείξει ότι η αρετή δεν μπορεί να διδαχτεί;
2. Να εξετάσετε αν τα επιχειρήματα του Σ. είναι ικανοποιητικά ή όχι για την άποψη που υποστηρίζει.

ΙΑ'

66. **θεοὶ μὲν ἦσαν.** Ο Πρωταγ. ήταν αγνωστικιστής, όπως φαίνεται σε διάφορα αποσπάσματα έργων του. Επομένως η παρουσία των θεών μέσα στο μύθο του μόνο αλληγορική σημασία μπορεί να έχει: ο Ζεύς είναι ο λόγος (η λογική), δηλ. η νομοτέλεια που διέπει τη φύση· οι άλλοι θεοί (κυρίως ὁ Ἐπιμηθεύς και ὁ Ἑρμῆς) είναι τα όργανα αυτού του λόγου, δηλ. της νομοτέλειας της φύσης· μιας νομοτέλειας που ρυθμίζει τις σχέσεις των όντων, εξισορροπεί τις ανάγκες τους και εξασφαλίζει τα μέσα για την ικανοποίησή τους.

67. **γῆς ἔνδον.** Εδώ υπόκειται η αρχέγονη αντίληψη της μητέρας-γῆς, στα σπλάχνα της οποίας γονιμοποιούνταν και αναδιδιουργούνταν οι νέοι οργανισμοί (ζώα και φυτά).

68. **ἐκ γῆς καὶ πυρός.** Κατά την κοσμολογία του Παρμενίδη όλα τα όντα προέρχονται από τη σύνθεση δύο στοιχείων: από τη φωτιά (πῦρ) και το χώμα (γῆ). Ο Εμπεδοκλής πρόσθεσε άλλα δύο στοιχεία, το νερό (ὕδωρ) και τον αέρα (αἶθήρ και ἄήρ). Ο Πρωταγ. φαίνεται ότι ακολουθεί τις απόψεις του πρώτου.

69. **Προμηθεὶ καὶ Ἐπιμηθεΐ.** Ο Προμηθεύς κι ο Επιμηθέας ἦσαν τιτάνες, γιοὶ του Ιαπετού. Ο πρώτος θεωρήθηκε ευεργέτης της ανθρωπότητας, γιατί η φωτιά που έκλεψε από τους θεούς και πρόσφερε στους ανθρώπους, αποτέλεσε τη βάση του τεχνικού πολιτισμού, μαζί με την ἔντεχνον σοφίαν.

70. **Διὸς ὄρας.** Ο Δίας πίστευαν ότι προκαλεί όλα τα μετεωρολογικά φαινόμενα και διαμορφώνει τις εποχές του χρόνου, που ήταν και κόρες του (ἽΩραι).

71. **Ἡφαιστου καὶ Ἀθηναῖς τὴν ἔντεχνον σοφίαν.** Οι

τεχνικές γνώσεις εννοούνται εδώ δασμένες στους ανθρώπους ως ολοκληρωμένο σύνολο, a priori, και όχι ως θησαύρισμα σταδιακῆς πείρας μέσα στους αιώνες.

72. **τὴν ἀκρόπολιν.** Το ανάκτορο του Δία στον Ὀλυμπο.

73. **Διὸς φυλακαί.** Οι φρουροὶ του Δία ἦταν το Κράτος και η Βία. Τον αποκρουστικό ρόλο τους παρουσίασε ο Αισχύλος στην τραγωδία του Προμηθεύς δεσμώτης.

74. **Προμηθεά... κλοπῆς δίκη μετῆλθε.** Ο Δίας τιμώρησε τον Προμηθέα δένοντας τον μ' αλυσίδες σε βράχο του Καυκάσου. Ἐνας αητός κατασπάραζε κάθε μέρα το σκῶτι του, που ξαναφύτρωνε τη νύχτα. Από το μαρτύριο τον απάλλαξε ο Ηρακλής.

Ερωτήσεις - θέματα

1. Ποιες εξηγήσεις δίνει το τμήμα του μύθου που είναι στο κεφ. ΙΑ' ;
2. Πώς εξασφαλίστηκε η ισορροπία και η επιβίωση στο ζωικό βασίλειο;
3. Ποιες ατέλειες παρουσίαζε ο άνθρωπος, κατά το μύθο, και πώς αντισταθμίστηκαν αυτές;
4. Σύγκριση Επιμηθέα και Προμηθέα.

ΙΒ'

75. **θείας μετέσχε μοίρας.** Η φωτιά κυρίως αλλά και οι τεχνικές γνώσεις (ἔντεχνος σοφία) επέτρεψαν στον άνθρωπο να δημιουργήσει τον τεχνικό του πολιτισμό, μεταβάλλοντας την όψη της φύσης, κατά κάποιο τρόπο σαν δημιουργός-θεός. Η έννοια της φωτιάς ως δυναμογόνου φυσικού στοιχείου αναπτύσσεται διεξοδικά στη φιλοσοφία του Ηράκλειτου (ἀείζων πῦρ). Η μεταμορφωτική δύναμη αυτού του στοιχείου της φύσης δεν μπορούσε παρά να εκληφθεί ότι αποτελούσε αποκλειστικό κτήμα των θεών, δηλ. στοιχείο της θειῆς ουσίας, και ένα από τα μυστικά της δυνάμεις τους.

76. **φωνήν καὶ ὄνόματα διηρθρώσατο**. Ο Πρωταγόρας και οἱ ἄλλοι σοφιστές υποστήριζαν ὅτι ἡ γλώσσα εἶναι δημιουργηματοῦ ἀνθρώπου και ἐπιτεύχθηκε με μακροχρόνια εξέλιξη χάρι στη «θεία μοίρα», που του ἐξασφάλισε ο Προμηθεΐας. Παράλληλα ὁμως στην ἀρχαιότητα επικρατοῦσε και ἡ ἀποψη ὅτι ἡ γλώσσα δόθηκε στον ἄνθρωπο ἐκ αρχῆς ὡς φυσικό κτῆμα. Τη δεύτερη αὐτῆ ἀντιληψη ἐκφράζει και ο Ηρόδοτος (II, 2), ὅταν αναφέρει το πείραμα του Ψαμμήτιχου. Ἡ γνῶμη των σοφιστῶν ἐπιβεβαιώνεται ἀπό τη νεότερη γλωσσολογική ἐπιστήμη. Συμπληρωματικά ἡ σύγχρονη γλωσσολογία διακρίβωσε και ἀνέλυσε και τη διπλή ἀρθρωση που παρουσιάζει κάθε γλώσσα: τὴν ἀρθρωση των φθόγγων, με τὴν ὁποία σχηματίζονται οὐ λέξεις, που ἐκφράζουν ἀπλά δεδομένα τῆς ἐμπειρίας και τὴν ἀρθρωση των λέξεων (σύνταξη) με τὴν ὁποία σχηματίζονται οὐ προτάσεις, που ἐκφράζουν σύνθετα δεδομένα τῆς ἐμπειρίας, σκέψεις κτλ. Ἴσως αὐτῆ ἡ διπλή ἀρθρωση τῆς γλώσσας να υποδηλώνεται στη φράση «φωνήν καὶ ὄνόματα διηρθρώσατο».

77. **ἔξήτουν δὴ ἀθροίζεσθαι**. Ο Αριστοτέλης πρώτος θεώρησε ὅτι ἡ κοινωνική συμβίωση ἀποτελεῖ πρωταρχική ἀνάγκη του ἀνθρώπου και πηγάζει ἀπό τὴν κοινωνική ὁρμή του. Ἡ ἀποψη αὐτῆ υποστηρίχθηκε ἀπό πολλούς νεότερους κοινωνιολόγους και ψυχολόγους.

78. **αἰδῶ τε και δίκην**. Ἡ αἰδῶς εἶναι το συναίσθημα τῆς ντροπῆς που νιώθει ο κοινωνικός ἄνθρωπος για κάθε πράξη που δε συμφωνεῖ με τὴς καθιερωμένες κοινωνικές ἀντιλήψεις, ἀλλά και ἡ ἀγανάκτηση που συχνά ἐκδηλώνεται με ἀποδοκιμασία για ὅποιον ἐνεργεῖ ἀντικοινωνικά. Το συναίσθημα αὐτό λειτουργεῖ και ὡς κίνητρο για τὴν ἐκτέλεση του χρέους και του καθήκοντος που ἐπιβάλλει ἡ κοινωνία στα μέλη τῆς, ἀφού ἔτσι ἀποφεύγεται ἡ ἀγανάκτηση και ἡ ἀποδοκιμασία των ἄλλων. Ἡ δίκη ἐξάλλου εἶναι το συναίσθημα τῆς δικαιοσύνης, ο σεβασμός των δικαιωμάτων των συνανθρώπων μας και οὐ ἐνέργειες για τὴν ἀποκατάσταση αὐτῶν των δικαιωμάτων, ὅταν καταστρατηγούνται βάνουσα ἀπό κάποιον. Και τα δύο αὐτά συναίσθηματα κρίνονται ἀπαραίτητα για κάθε πολίτη και συνιστοῦν μέρος τῆς πολιτικής ἀρετῆς, ὅπως θα φανεῖ στη συνέχεια του διαλόγου.

79. **ἴν' εἶεν πόλεων κόσμοι τε και δεσμοὶ φιλίας συναγωοί**. Ἡ αἰδῶς και ἡ δίκη (: ο αμοιβαίος σεβασμός και ἡ δικαιοσύνη) δόθηκαν στους ἀνθρώπους ὡς ἔννοιες, δηλ. ὡς πρότυπα που ἔπρεπε να κατακτηθοῦν ἀπό τους ἀνθρώπους με τὴ λογική τους και με προσωπικό ἀγῶνα. Ὅταν οὐ ἄνθρωποι γνωρίσουν σε βῆθος τὴς ἔννοιες αὐτές και εἶναι σε θέση να τὴς πραγματοποιῶσουν οὐς μεταξὺ τους σχέσεις, τότε και ἡ ὁργάνωση τῆς πολιτείας θα στηρίζεται σ' αὐτές. Μια πολιτεία, ὅταν θεμελιώνει τὴν ὁργάνωση και τὴ λειτουργία τῆς στην αἰδῶ και τὴ δίκη εἶναι, βέβαια, δημοκρατική. Ο ἀλληλοσεβασμός και το αἰσθημα δικαιοσύνης που διέπει τὴς σχέσεις των πολιτῶν μεταξὺ τους και με τὴν πολιτεία ἐδραιώνει τὴν αμοιβαία ἐμπιστοσύνη και ἐξασφαλίζει ἰσορροπία σ' αὐτές τὴς σχέσεις. Τότε, και μ' αὐτές τὴς προϋποθέσεις, ἀναπτύσσονται φιλικοὶ δεσμοὶ μεταξὺ των πολιτῶν και των πολιτῶν με το κράτος.

80. **κτείνειν ὡς νόσον τῆς πόλεως**. Ἡ ἀπαίτηση του Πρωταγόρα να ἀφανίζεται ὁποῖός δε διαθέτει τα δύο προηγούμενα στοιχεία τῆς ἀρετῆς φανερῶνει τὴν ὑψιστὴ σημασία που δίνει σ' αὐτά για τὴ συγκρότηση και τὴ διατήρηση τῆς πολιτείας.

81. **οὔτω δὴ**. Ἀπό το σημείο αὐτό, μετὰ τὴν ἐκθεση του μύθου, ο Πρωτ. ἀρχίζει τὴ λογική διερεύνηση των δεδομένων και ἐπιχειρεῖ ἐξαγωγὴ συμπερασμάτων, χρησιμοποιοῦντας και ἐμπειρικά στοιχεῖα.

82. **ἢν [ἀρετὴν] δεῖ διὰ δικαιοσύνης πᾶσαν ἴεναι και σωφροσύνης**. Ο Πρωτ. ἀντικαθιστᾶ ἐδῶ για πρώτη φορά τα συστατικά τῆς ἀρετῆς (αἰδῶς και δίκη) που χρησιμοποίησε μέχρι τώρα, με τὴν δυάδα «δικαιοσύνη και σωφροσύνη». Ἡ σύγχυση αὐτῆ, βέβαια ὄχι πολὺ σοβαρή, φαινομενικά, θα συνεχιστεῖ στην εξέλιξη τῆς συζήτησης με ἄλλες παραλλαγές και ἀντικαταστάσεις ἀπό το σοφιστῆ και θα δώσει ἀφορμὴ στο Σωκράτη για διεξοδικότερη διερεύνηση τῆς ἔννοιαι τῆς ἀρετῆς.

Ερωτήσεις

1. Ποια είναι τα κύρια επιχειρήματα του Πρωτ. για τη δυνατότητα διδασκαλίας της αρετής;
2. Ποιο ρόλο έπαιξαν στην εξέλιξη του πολιτισμού η αιδώς και η δίκη σύμφωνα με το μύθο;
3. Να κρίνετε το μύθο του Πρωταγ. από την άποψη του περιεχομένου, της σύνθεσης των μερών και της διατύπωσης.

ΙΓ'

83. φύσει ή τύχη· Ο σοφιστής δέχεται ότι υπάρχει σκοπιμότητα στη φύση, όχι όμως απεριόριστη· δέχεται και το τυχαίο, το άσκοπο. Και η περιορισμένη αυτή σκοπιμότητα όμως δεν εκπορεύεται από τη θεία βούληση (θεία πρόνοια) για την επιτέλεση προκαθορισμένων σκοπών, αλλά είναι υποταγμένη σε μια μηχανιστική αιτιοκρατία, αυτοτελή και ανεξάρτητη.

84. **ἔξ ἐπιμελείας καὶ ἀσκήσεως καὶ διδασχῆς**· Ο Πρωτ. αναφέρει τρεις βασικές μορφές του φαινομένου της αγωγής, παλείπει όμως τη μίμηση, παρά την ευρύτητά της· ίσως επειδή οδηγεί και σε αρνητικά αποτελέσματα και επομένως δε θα τον εξυπηρετούσε στην επιχειρηματολογία του.

85. **ἡ ἀδικία καὶ ἡ ἀσέβεια**· Ο Πρωτ. συνεχίζει τις παραλλαγές στα συστατικά ζεύγη της αρετής, τη φορά αυτή με αντιθετικές έννοιες (αντί δικαιοσύνη και ευσέβεια).

86. **οὐδείς κολάζει**· Η άποψη ότι η τιμωρία πρέπει να επιβάλλεται για σωφρονισμό και όχι για εκδίκηση επικράτησε κατά τους νεότερους χρόνους και στην Παιδαγωγική και στη Φιλοσοφία του δικαίου.

Ερωτήσεις

1. Ποια είναι η γνώμη του Πρωτ. για τα προτερήματα και τα ελαττώματα των ανθρώπων; Ποια στάση τηρούν οι άνθρωποι συνήθως απέναντι σ' αυτά; Ποια είναι η προσωπική σας άποψη;

2. Συμφωνείτε ή όχι με τη γνώμη του Πρωταγ. για το σκοπό της ποινής; Δικαιολογήστε την άποψή σας.

ΙΔ'

87. **δικαιοσύνη καὶ σωφροσύνη καὶ τὸ ὄσιον**· Οι τρεις αυτές έννοιες που συναποτελούν την αρετή, κατά τον Πρωταγόρα, θα δώσουν αφορμή στο Σ. να διατυπώσει τη δεύτερη καιρία ερώτησή του, ώστε να αρχίσει η φιλοσοφική έρευνα για το περιεχόμενο της έννοιας της αρετής (κυρίως τη σχέση των μορίων της).

88. **θάνατος... καὶ φυγαί... χρημάτων τε δημεύσεις καὶ... τῶν οἴκων ἀνατροπαί**· Τέτοια σωρεία εξοντωτικών ποινών επιβλήθηκε στον Αντιφώντα, ρήτορα από το δήμο Ραμνούνας της Αττικής. Ο Αντιφών υποστήριξε το 411 π.Χ. την ολιγαρχική βουλή των τετρακοσίων και γι' αυτό καταδικάστηκε ως προδότης σε θάνατο, απαγορεύτηκε η ταφή του στην Αθήνα, δημεύτηκε η περιουσία του, γκρεμίστηκε το σπίτι του από τα θεμέλια και οι απόγονοί του έχασαν τα πολιτικά τους δικαιώματα (**ἀτιμία**).

Ερωτήσεις

1. Να κρίνετε κατά πόσο είναι λογικά ορθή η επιχειρηματολογία του Πρωταγόρα στο κεφ. ΙΔ'.
2. Πώς αναλύεται από τον Πρωταγ. η έννοια της αρετής σ' αυτό το κεφάλαιο;

ΙΕ'

89. Ολόκληρο το κεφ. ΙΕ' είναι αφιερωμένο στην περιγραφή της αγωγής των παιδιών της Αθήνας κατά τον Ε' αι. π.Χ. Αναφέρονται οι βαθμίδες και οι κύριοι φορείς της αγωγής και σκιαγραφούνται ο θεμελιώδης σκοπός, οι στόχοι και τα παιδευτικά μέσα. Πρόκειται για εκπαιδευτικό σύστημα ανοιχτό, χωρίς αυστηρά προκαθορισμένα όρια, που είχε αφεθεί στην ιδιωτική πρωτοβου-λία. Η μόνη παρέμβαση της πολιτείας ήταν ο έλεγχος της διαγω-

γής των παιδιών και των πολιτών, έλεγχος δηλ. των τελικών αποτελεσμάτων της αγωγής.

90. **τροφός**. Η τροφός βοηθούσε τη μητέρα στην ανατροφή των παιδιών κατά την προσχολική κυρίως ηλικία. Εκείνη μάλιστα που αναλάμβανε το θηλασμό κατά τη βρεφική περίοδο λεγόταν **τίθη**, ενώ εκείνη που φρόντιζε για την τροφή και τις άλλες περιποιήσεις κατά την υπόλοιπη προσχολική ηλικία (μέχρι 6 ή 7 χρόνων), αλλά και αργότερα, ως το τέλος της παιδικής πολλές φορές, λεγόταν **τιθήνη** ή **τροφός**. Ήταν δούλες ή άλλες φτωχές γυναίκες, ελεύθερες.

91. **παιδαγωγός**. Ήταν δούλος, συνήθως ξενικής καταγωγής, και συνόδευε το παιδί (παίδα + ἄγω) στους περιπάτους, καθώς και από το σπίτι στο σχολείο και αντίστροφα. Πολλές φορές έμενε στο σχολείο, όσο διαρκούσε η διδασκαλία. Εκτός απ' αυτό ο ρόλος του ήταν να συμβουλεύει το παιδί σε κάθε περίπτωση, σχετικά με τη συμπεριφορά, τις συναναστροφές, τα καθήκοντά του κτλ. Κρατούσε βέργα, με την οποία ξυλοκοπούσε το νεαρό για φρονηματισμό σε περιπτώσεις παραπτώμάτων. Φυσικά, και ο παιδαγωγός και η τροφός ήταν στην υπηρεσία πλούσιων γονιών.

92. **ὡσπερ ξύλον διαστρεφόμενον και καμπτόμενον**. Προσφής παρομοίωση, που διευκολύνει την ερμηνεία του ρ. **εὐθύνοισι**, όχι μόνο ετυμολογικά, αλλά και σχετικά με το παιδαγωγικό του περιεχόμενο.

93. **μετὰ δὲ ταῦτα εἰς διδασκάλων πέμποντες**. Αυτό γινόταν από τον 6ο ή 7ο χρόνο της ηλικίας. Οι δάσκαλοι και τα σχολεία αυτής της βαθμίδας (6 ή 7 χρόνων — 18 ή 20) ήταν: 1) **Γραμματιστής**, που δίδασκε τα γράμματα, δηλ. ανάγνωση, γραφή και αριθμητική, κυρίως, αλλά μεριμνούσε και για την ηθική διάπλαση των παιδιών. 2) **Ο κιθαριστής**, που δίδασκε **μουσικήν**, δηλ. την τέχνη του αυλού και της λύρας, τραγούδι κ.ά. Τα σχολεία όπου δίδασκαν οι **γραμματισταί** και οι **κιθαρισταί** λέγονταν **διδασκαλεία**. Γράμματα και μουσική αποδίδονταν συνήθως με τον όρο **μουσική**. 3) **Ο παιδοτρίβης**, δάσκαλος δηλ. της γυμναστικής. Το αντίστοιχο σχολείο ήταν η **παλαιάστρα**, ένα τετράγωνο γήπεδο, περιτριγυρισμένο από τσίχλους και ξεσκέπαστο.

Την ανώτερη βαθμίδα της εκπαίδευσης είχαν αναλάβει οι σοφιστές, οι φιλόσοφοι και οι ρητοροδιδάσκαλοι. Για τη σωματική άσκηση των εφήβων υπήρχαν δημόσια γυμναστήρια, τα **γυμνάσια**.

94. **ἀναγιγνώσκειν ποιητῶν ἀγαθῶν ποιήματα**. Συνηθιζόταν η απομνημόνευση και η απαγγελία ποιημάτων επικών και, από την περιοχή της λυρικής ποίησης, ελεγειακών και ιαμβικών. Οι κιθαριστές δίδασκαν μελικά ποιήματα (τραγούδια).

95. **πᾶς ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου εὐρυθμίας τε καὶ εὐαρμοστίας δεῖται**. Για την αγωγή των νέων ιδιαίτερη έμφαση είχε δοθεί στη μουσική παιδεία. Αξιοσημείωτη είναι η πίστη των αρχαίων Ελλήνων πως οι διάφοροι ρυθμοί της μουσικής και τα μουσικά όργανα δεν ασκούσαν την ίδια επίδραση στην ψυχή. 'Άλλοι ρυθμοί και μουσικά όργανα καλλιεργούσαν την τραχύτητα, άλλοι την ηπιότητα, άλλοι την ταχύτητα, τη βραδύτητα, την ηρεμία, την ευαισθησία κτλ. Πρέπει να θυμίσουμε ότι και η σύγχρονη Ψυχοθεραπευτική χρησιμοποιεί τη μουσική ως θεραπευτικό μέσο.

96. **εὐθύναι** (ή **εὐθυναί**). Κάθε δημόσιος λειτουργός (**ἄρχων**) της Αθήνας, μόλις τελείωνε ο χρόνος της εξουσίας του, έπρεπε να λογοδοτήσει για τη δημόσια δράση του μπροστά σε ειδικούς ελεγκτές του κράτους. Η λογοδοσία αυτή λεγόταν **εὐθύναι**. Η λέξη σήμαινε και την ποινή που επιβαλλόταν στον απερχόμενο ἄρχοντα, αν κρινόταν ένοχος.

Ερωτήσεις

1. Ποια γενική εικόνα δίνει ο Πρωταγόρας για την εκπαίδευση στην Αθήνα του Ε' αι. π.Χ.;
2. Ποια συμπεράσματα βγάξετε για την ανατροφή των νέων στην Αθήνα;
3. Ποια προτερήματα έχει η περιγραφή του Πρωταγ.;
4. Ποια είναι τα επιχειρήματα που χρησιμοποιεί ο Πρωταγ., για να αποδείξει τη δυνατότητα διδασκαλίας της αρετής;

97. **πέρουσι**: Αν θεωρήσουμε αληθινή την πλαστή χρονολογία του διαλόγου «Πρωταγόρας», έχουμε σκόπιμη ανακρίβεια του Πλάτωνα, που εξυπηρετεί το θέμα που αναπτύσσει εδώ ο Πρωταγόρας. (Δες εισαγωγή, σελ. 184).

98. **Φερεκράτης**: Αθηναίος κωμωδιογράφος, που έζησε το β΄ μισό του 5. αι. π.Χ. Σώθηκαν μόνο αποσπάσματα από τα έργα του. Η κωμωδία του **Άγριοι** παίχτηκε το 421-420 π.Χ. στα **Λήγναια**. Μ' αυτήν ο ποιητής σατίριζε τη διαδομένη τότε αντίληψη ότι οι άνθρωποι πρέπει να επιστρέψουν σε πρωτόγονη μορφή ζωής, κοντά στη φύση και μακριά από τον πολιτισμό, για να εξασφαλίσουν την ευτυχία τους, ιδρύοντας κοινωνία χωρίς τους ανταγωνισμούς και τις άλλες καταπιέσεις του πολιτισμού. Ο τίτλος της οφείλεται στο χορό της, που τον αποτελούσαν άγριοι.

99. **ἐπὶ Ληναίω**: Το **Λήναιον** ήταν ναός του Διονύσου.

100. **μισάνθρωποι**: Αποκαλεί έτσι μερικούς Αθηναίους, που, σύμφωνα με την υπόθεση της κωμωδίας «Άγριοι», έφυγαν μακριά από την πόλη τους, απελπισμένοι από τις αδικίες και τις άλλες κακίες των συμπολιτών τους. Αναζητώντας μακριά από τον πολιτισμένο κόσμο έναν τόπο, όπου θα μπορούσαν να ζήσουν απλά και ήρεμα, συνάντησαν πλήθος αγρίων, που φαίνεται ότι τους απογοήτευσαν. Ο χαρακτηρισμός προήλθε από τον Τίμωνα τον Αθηναίο, που έζησε τον 5. αι. π.Χ. και για τους ίδιους λόγους απέφυγε τις σχέσεις με τους ανθρώπους. Ο Τίμων, που αποκλήθηκε **Μισάνθρωπος**, διακωμωδήθηκε από τους κωμικούς ποιητές. Γενικότερα, το θέμα των μισανθρώπων το εκμεταλλεύτηκαν συχνά οι κωμωδιογράφοι, όπως π.χ. ο Αριστοφάνης στους «Όρνιθες» και τη «Λυσιστέρα», ο Μένανδρος στο «Δύσκολο» και στους νεότερους χρόνους ο Μολιέρος («Μισάνθρωπος»). Ο Σαίξπηρ εμπνεύστηκε την τραγωδία «Τίμων ο Αθηναίος».

101. **Εὐρυβάτω** και **Φρυνώνδα**: Και οι δυο έγιναν παροιμιώδεις για την αισχρότητά τους. Ο πρώτος καταγόταν από την Έφεσο και στάλθηκε από το βασιλιά των Λυδών Κρόισο στην

Πελοπόννησο με πολλά χρήματα, για να συγκεντρώσει μισθοφόρους εναντίον του Κύρου. Καταχράσθηκε όμως τα χρήματα και ζήτησε προστασία κοντά στον Κύρο, στον οποίο έκανε γνωστά τα σχέδια του Κρόισου. Ο δεύτερος ήταν Αθηναίος, πασίγνωστος για την κακοήθειά του.

102. **ὥστε** και **αὐτῷ δοκεῖν τῷ μαθόντι**: Ο υπαινιγμός του Πρωταγ., ότι δεν υπήρχαν προστριβές ανάμεσα σ' αυτόν και τους μαθητές του για το ποσό των διδάκτρων, φαίνεται να ανατρέπεται από τον τρόπο πληρωμής, που αναφέρει στη συνέχεια ότι είχε καθιερώσει. Πάντως είναι έκδηλη εδώ η προσπάθειά του να αντικρούσει τους υπαινιγμούς του Σωκράτη για την εμπορευματική μορφή της διδασκαλίας των σοφιστών, τουλάχιστον όσο αφορά τον εαυτό του.

Ερωτήσεις

1. Με ποιες βασικές σχέψεις απαντάει ο Πρωταγ. στην απορία του Σ.;
2. Από το κομμάτι, όπου ο Πρωταγ. μιλάει για το άτομό του, τι συμπεραίνετε για το χαρακτήρα του;
3. Ποια είναι τα κυριότερα επιχειρήματα που διατυπώνει ο Πρωταγ. στα κεφ. ΙΑ΄ — ΙΣΤ΄, για να αντικρούσει το Σωκρ.;

ΙΖ΄

103. **πολὺν χρόνον κεκηληγμένος**: Είναι φανερή η σωκρατική ειρωνεία για την παθητική γοητεία που ασκούσε η σοφιστική ρητορική στους ακροατές. Γοητεία που κρατούσε το νου σε αδράνεια μπροστά στο χείμαρρο του ρητορικού λόγου και άφηνε ελάχιστα περιθώρια για κριτικό έλεγχο. Η ειρωνεία συνεχίζεται και επιτείνεται με τα αμέσως επόμενα: «ὡς ἐρῶντά τι» (περιμένοντας να πει κάτι ακόμα, ο λόγος, επομένως, του Πρωτ. ήταν λειψός), «πολλοὺ γὰρ ποιουῖμαι ἀκηκοέναι», «έγωγε... ἡγούμην... ἐπιμέλειαν, ἢ ἀγαθοὶ οἱ ἀγαθοὶ γίνονται», «Πρωταγόρας δὲ... ἱκανός... ἀποκρίνασθαι... παρειακουσμένα» κ.ά.

Ερωτήσεις - θέματα

1. Ποιες φράσεις έχουν ειρωνικό περιεχόμενο στο κεφ. ΙΖ' ; Να δικαιολογήσετε γιατί τις θεωρείτε ειρωνικές και τι επιδιώκει μ' αυτές ο Σωκρ.
2. Ποιο είναι το κρισιμότερο κομμάτι του κεφ. ΙΖ' και γιατί;

ΙΗ'

108. **πολλοί άνδρείοι είναι, άδικοι δέ, και δίκαιοι αὐ, σοφοί δέ οὐ.** Ο Πρωταγ. σκόπιμα έχει συσχετίσει τις έννοιες άνδρείοι - άδικοι και δίκαιοι - όχι σοφοί, ώστε να δυσκολέψει, όπως θα δούμε, στη συνέχεια το Σ. να αποδείξει ότι τα μόρια άνδρεία - δικαιοσύνη - σοφία ταυτίζονται μεταξύ τους, όπως και με τα υπόλοιπα και με την έννοια του όλου της αρετής. Την ταύτιση αυτή θα πετύχει ο Σ. έμμεσα και αφού θα έχει προηγουμένως αποδείξει την ταυτότητα των άλλων μορίων, που γίνεται ευκολότερα αποδεκτή (**δσιότης - δικαιοσύνη κτλ.**).

109. **σοφία και άνδρεία.** Τα μόρια της αρετής γίνονται πέντε με την προσθήκη της σοφίας και της **ανδρείας** στη **δικαιοσύνη**, τη **σωφροσύνη** και την **οσιότητα**.

110. **οὔτε αὐτὸ οὔτε ἡ δύναμις αὐτοῦ.** Η λειτουργία (**δύναμις**) ενός πράγματος αποτελεί μέρος της ουσίας του (: **αὐτό**). Εδώ όμως ο Σ. τα αναφέρει χωριστά, και μάλιστα με έμφαση, για να μην προκύψει στη συνέχεια της συζήτησης πρόβλημα, ότι η ανομοιότητα (ή η ομοιότητα) του ενός μορίου με το άλλο έγκειται μόνο π.χ. στη λειτουργία και όχι στην ουσία.

111. **Οὐδέν ἄρα ἐστὶ τῶν τῆς ἀρετῆς μορίων ἄλλο οἶον ἐπιστήμη κτλ.** Κάθε μόριο της αρετής είναι διαφορετικό απ' όλα τ' άλλα και στην ουσία του και στη λειτουργία του.

Ερωτήσεις

1. Τι συζητείται στο κεφ. αὐτό;
2. Πού καταλήγει η συζήτηση;

284

Όλο το κεφάλαιο εξάλλου είναι γεμάτο από ειρωνικές αιχμές, αν κοιταχτεί από τη σκοπιά της σωκρατικής φιλοσοφίας. Ταυτόχρονα ανταποκρίνεται στην προσδοκία του σοφιστή για επιδοκιμασία, αποτελεί μια πρώτη, έμμεση κριτική για τις θέσεις του Πρωταγόρα και έντεχνα επικεντρώνει το ενδιαφέρον στο κύριο θέμα, την ουσία της αρετής, την οποία απέφυγε ο Πρωταγ. να εξετάσει ως τώρα.

104. **ὥσπερ βιβλία.** Η παρατήρηση του Σ. για τις περιορισμένες δυνατότητες του γραπτού λόγου συμπληρώνεται με την κριτική του για την ποίηση στο κεφ. ΑΒ' του «Πρωταγόρα», που παραλείπεται στο σχολικό βιβλίο. Πιο πλατιά είναι η κριτική του στο «Φαίδρο» για τα βιβλία (374e - 375b) και για τη ζωγραφική (275d). Η συνέπεια του Σ. πάνω σ' αυτές τις θέσεις επικυρώθηκε από το γεγονός ότι ο ίδιος δεν έγραψε τίποτα.

105. **ὥσπερ τὰ χαλκεία.** Χάλκινα αγγεία, κυρίως λέβητες (καζάνια), αλλά και δίσκοι. Στα γυμναστήρια και στο στρατό χρησιμοποιούν για να δίνουν με τον ήχο τους παραγγέλματα. Ήταν επίσης και μέσα μαντικής, όπως το **χαλκείον** του μαντείου της Δωδώνης, από τον ήχο του οποίου διατύπωναν χρησμούς. Η παρομοίωση του Σ. στο κείμενο είναι χαρακτηριστική της κενότητας των ρητόρων (πβ. και το «έγενόμην χαλκός ήχων και κύμβων ἄλαλάζον» του Αποστ. Παύλου).

106. **δόλιχον.** Ο δόλιχος (δρόμος) ήταν ο μακρύτερος αγώνας δρόμου, μήκους 12 ή 24 σταδίων, δηλ. 2.220 ή 4.440 μ. περίπου.

107. **πότερον ἐν μὲν τί ἐστιν ἡ ἀρετή, μόρια δέ... ἢ...** **δνόματα τοῦ αὐτοῦ ἐνός ὄντος.** Το πρώτο κύριο θέμα συζήτησης που έθεσε ο Σ. ήταν, αν η αρετή μπορεί να διδαχτεί. Τώρα θέτει το δεύτερο κύριο θέμα έρευνας, που θα οδηγήσει τη συζήτηση σε λεπτομερείς αναλύσεις της έννοιας των μορίων της αρετής, για να εξεταστεί η σχέση μεταξύ τους και με το όλο (την αρετή). Τα συμπεράσματα ο Σ. θα τα συσχετίσει κατόπιν με το πρώτο θέμα, αποβλέποντας στην ανατροπή της θέσης του Πρωταγ., ότι δηλ. η αρετή μπορεί να διδαχτεί.

283

112. «οὐδὲ δικαιοσύνη ὅλον ὄσιον, ἀλλ' ὅλον μὴ ὄσιον· ἡ δ' ὀσιότης ὅλον μὴ δίκαιον, ἀλλ' ἄδικον ἄρα». Αἰξίζει να παρατηρηθεῖ ὅτι ὁ Σ. ξεκινώντας ἀπὸ τὴν ὁμολογία τοῦ Πρωτ. ὅτι τὰ μόρια τῆς ἀρετῆς εἶναι ἔννοιες διάφορες μεταξύ τους (διαφέρει τὰ ἔτερα τῶν ἑτέρων) συμπεραίνει ὅτι εἶναι καὶ ἀνόμοιες· επομένως καὶ δικαιοσύνη - οσιότης εἶναι ἀνόμοιες καὶ ὡς ἀνόμοιες εἶναι καὶ ἀντιφατικές· δηλ. ἀπὸ τῆς διαφορᾶς τῶν ἐνοιῶν μεταπηδάει ὁ Σ. στὴν ἀντιφατικότητά τους, χωρὶς νὰ ἐξετάσει τὰ οὐσιώδη γνωρίσματά τους. Κατὰ τὴν Λογικὴ ὁμως οἱ **διάφορες** μεταξύ τους ἔννοιες μπορεῖ νὰ εἶναι **εντελῶς ἢ σχετικὰ διάφορες** (συγγενεῖς), οἱ σχετικὰ διάφορες νὰ εἶναι **ὅμοιες ἢ ἀνόμοιες** καὶ οἱ ἀνόμοιες **αντίθετες ἢ ἀντιφατικές**. Οἱ διάφορες μεταξύ τους ἔννοιες δηλ. δὲν εἶναι ὁπωσδήποτε καὶ ἀντιφατικές.

Τὸ λογικὸ αὐτὸ σφάλμα τοῦ Σ. ἐξηγεῖται ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ἡ Λογικὴ μέχρι τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀριστοτέλη δὲν εἶχε ἀκόμα συστηματοποιηθεῖ. Ἴσως ὁμως ἐγινε σκόπιμα ἀπὸ τὸ Σ. γιὰ νὰ φέριε σὲ δύσκολη θέση τὸν Πρωταγόρα.

113. **Εἰ γὰρ βούλει - Μή μοι, ἦν δ' ἐγώ**. Οἱ δυο φράσεις (ἡ α' τοῦ Πρωτ., ἡ β' τοῦ Σ.) υποδηλώνουν τὴ διαφορητικὴ στάση τῶν δυο συζητητῶν στὴν ἔρευνα τῆς ἀλήθειας: ὁ Πρωτ. δέχεται εὐκόλα τὴν ἀντίθετη ἀπόψη, πιστεύοντας στὴν υποκειμενικότητα τῆς ἀλήθειας, ἐνῶ ὁ Σ. τὴν υποβάλλει σὲ ἐπίμονη λογικὴ δοκιμασία, γιὰτὶ πιστεύει ὅτι ἡ ἀλήθεια εἶναι μία γιὰ ὅλους καὶ γιὰ κάθε περίπτωση (ἀντικειμενικὴ ἀλήθεια).

114. **τὸ γὰρ λευκὸν τῷ μέλανι ἔστιν ὄπη προσέοικε**. Ἡ γνώμη τοῦ Πρωτ. ὅτι καὶ τὰ πιο ἀντίθετα ἔχουν ὁμοιότητα μεταξύ τους, προέφχεται μάλλον ἀπὸ τὴ θεωρία τοῦ Ἡράκλειτου γιὰ τὴ σχετικότητα τῶν ἀντιθέσεων. Ὁ Εφέσιος φιλόσοφος υποστήριξε ὅτι τὰ ἀντίθετα δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ μεταπτώσεις τοῦ ἴδιου πράγματος.

115. **οὐχὶ τὰ ὁμοῖόν τι ἔχοντα...** κἂν πᾶν σμικρὸν ἔχη τὸ ὁμοῖον. Ἡ παρατήρηση τοῦ Πρωταγόρα γιὰ τὰ ὅμοια καὶ τὰ ἀνόμοια συμφωνεῖ με τὴ Λογικὴ.

Ερωτήσεις - θέματα

1. Νὰ σημειώσετε τὴ σειρά τῶν συλλογιστικῶν προτάσεων τοῦ Σ.
2. Νὰ κρίνετε τὴ στάση τοῦ Πρωταγ. καὶ τοῦ Σ. στὴν ἀναζήτηση τῆς ἀλήθειας.

Κ΄

116. **Ἐναντίον ἄρ' ἔστιν ἀφροσύνη σωφροσύνη**. Ὁ Σ. ἐφαρμόζοντας τὴν επαγωγικὴ μέθοδο (ἀπὸ πολλὰς ὅμοιες περιπτώσεις καταλήγουμε σὲ μιὰ γενικὴ διαπίστωση) χρησιμοποιοῖ σειρά κρίσεων, σὲς ὁποῖες ἀντιπαραθέτονται ζεύγη ἀντίθετων ἐνοιῶν. Τὸ πρῶτο ζεύγος, ἀφροσύνη - σοφία, εἶναι ἡ συμφωνημένη ἀπὸ τὴν ἀρχὴ βᾶση τῆς ἔρευνας. Οἱ συλλογισμοὶ ἀρχίζουν με τὶς ἔννοιες ἀφροσύνη - σωφροσύνη, ἐνῶ ἡ ἔννοια σοφία ἐγκαταλείπεται, γιὰ νὰ χρησιμοποιηθεῖ μετὰ τὸ τελικὸ συμπέρασμα. Τὸ α' κύριο συμπέρασμα εἶναι «τὰ μὲν ἀφρόνως πραττόμενα ἀφροσύνη πράττεται, τὰ δὲ σωφρόνως σωφροσύνη». Ἀκολουθεῖ σειρά ἀντίθετων ζευγῶν καὶ τὸ β' κύριο συμπέρασμα «εἴ τι ὠσαύτως πράττεται, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πράττεται, καὶ εἴ τι ἐναντίως, ὑπὸ τοῦ ἐναντίου». Καὶ νέα σειρά ἀντίθετων ἐνοιῶν καταλήγει στο γ' κύριο συμπέρασμα, ποὺ εἶναι γενικότερο «οὐκοῦν ἐνὶ ἐκάστῳ τῶν ἐναντίων ἔν μόνον ἔστιν ἐναντίον καὶ οὐ πολλὰ». Με βᾶση τῶρα αὐτὸ τὸ γ' γενικὸ συμπέρασμα αξιοποιοῖ με νέο συλλογισμό τὰ κυριότερα συμπέρασματα τῶν προηγούμενων συλλογισμῶν καὶ καταλήγει στο «ἐναντίον ἄρ' ἔστιν ἀφροσύνη σωφροσύνη» ποὺ εἶναι καίριο συμπέρασμα, γιὰτὶ ἀνατρέπει τὴν πρώτη θέση τοῦ Πρωτ., ὅτι τὰ μόρια τῆς ἀρετῆς εἶναι διάφορα μεταξύ τους κτλ. Ἡ ἀντίφαση τοῦ Πρωτ. εἶναι προφανής.

Ερωτήσεις - θέματα

1. Νὰ καταγράψετε τὴ σειρά τῶν βασικῶν σκέψεων (συλλογισμῶν) τοῦ Σ.

2. Πώς αντιδρά ο Πρωτ., όταν ο Σ. αποδείχνει άκυρη την άποψή του για την αντίθεση σωφροσύνης - σοφίας;

ΚΑ'

117. **κάν μη τοῖς ἀνθρώποις ὠφέλιμα ἦ, ἔγωγε καλῶ ἀγαθά.** Η διαφορά των απόψεων ανάμεσα στον Πρωτ. και το Σ. για την έννοια **ἀγαθά** βρίσκεται στο διαφορετικό πλάτος που δίνει καθένας σ' αυτή. Ο πρώτος περιλαμβάνει στα **ἀγαθά** καθετί ωφέλιμο για τους ανθρώπους και καθετί ωφέλιμο για τα ζώα και τα φυτά, ενώ ο Σ. μόνο όσα είναι ωφέλιμα για τους ανθρώπους. 'Ότι ο Σ. μ' αυτό το στενότερο πλάτος αντιλαμβάνεται εδώ την έννοια των αγαθών φαίνεται από το γεγονός ότι συσχετίζει τα αγαθά με τις ανθρώπινες πράξεις. Και στα «Απομνημονεύματα» του Ξενοφώντα (IV, 3) εξετάζει τα αγαθά ως προσφορά των θεών στους ανθρώπους: τα ζώα και τα φυτά, που έχουν μερίδιο από τα ίδια αγαθά, είναι κι αυτά αγαθά για τους ανθρώπους.

118. **τετραχύνθαί τε και ἀγωνιῶν και παρατετάχθαι** σχήμα κλιμακωτό: η ψυχική κατάσταση του Πρωταγ. ως αντίδραση στην ήττα του από το Σ. εκφράζεται με ανιούσα κλίμακα: οργή, διάθεση πολεμική, επιθετική ετοιμότητα.

119. **ἀλλ' ἔγωγε πολλὰ οἶδ' ἃ ἀνθρώποις μὲν κτλ. μέχρι το τέλος του κεφ.** Οι φράσεις του σοφιστή στο τμήμα αυτό είναι ελλειπτικές, η σύνταξη περίπλοκη, η πορεία του λόγου ορμητική αλλά δύσκολη. Όλα αυτά είναι ενδεικτικά του παραγμένου θυμικού του Πρωτ., που βλέπει τη συζήτησή του με το Σ. ως αγώνα που θα κρίνει το προσωπικό του γόητρο.

ΚΒ'

120. **τυγχάνω ἐπιλήσιμων τις ὢν.** Πρόκειται για σωκρατική ειρωνεία, όπως φαίνεται και από τη συνέχεια (κεφ. ΚΓ').

121. **και μακρὰ λέγειν, ἐάν βούλη, και αὐ βραχεία.** Την ικανότητα του Πρωταγ. όχι μόνο να διατυπώνει μακροσκελείς λόγους, αλλά και να συζητάει υποβάλλοντας ερωτήσεις και δίνον-

ντας σύντομες και περιεκτικές απαντήσεις μαρτυρεί και το σύγγραμμά του 'Αντιλογία (σε δυο βιβλία). Εκεί διαπραγματεύονται πολιτικά και ηθικά θέματα με μορφή διαλόγου και με εναλλαγή μακροσκελών λόγων και επιγραμματικής βραχυλογίας.

122. **τοῦ τρίβωνος τουτουί.** Είναι γνωστό ότι ο Σ. φορούσε χειμώνα - καλοκαίρι τον ίδιο **τρίβωνα**, δηλ. ένα παλιό πανωφόρι, κοντό και τριμμένο από τη χρήση. Τρίβωνα φορούσαν και οι Σπαρτιάτες, όσοι τους μιμούνταν (λακωνίζοντες) και οι φτωχοί. Ακόμη ήταν το χαρακτηριστικό ένδυμα των φιλοσόφων που είχαν υιοθετήσει το λιτό τρόπο ζωής του Σ. και μάλιστα των κυνικών και των στωικών.

123. **Κρίσωνι τῷ Ἱμεραίῳ.** Ο **Κρίσων** ήταν ονομαστός δρομέας από την Ίμερα της Σικελίας: είχε νικήσει τρεις φορές σε αγώνα σταδίου στην Ολυμπία. Ο Πλάτωνας μιλάει με θαυμασμό για τη λιτότητα και την εγκράτειά του.

ΚΓ'

124. **Ταῦτ' οὖν εἰπόντος τοῦ Προδίκου.** Ο σοφιστής Πρόδικος, όπως σημειώσαμε, είχε ασχοληθεί συστηματικά με αναλύσεις των εννοιών των λέξεων και προπάντων με τη διάκριση των συνωνύμων. Και σ' αυτή την περίπτωση δε χάνει την ευκαιρία να επιδείξει τις γνώσεις του. Ποια συνώνυμα αναλύει και ξεχωρίζει στο κείμενο;

ΚΔ'

125. **φύσει, οὐ νόμῳ.** Ο Ιππίας με τους όρους «φύσις» και «νόμος» εννοεί το φυσικό και το θετό (ανθρώπινο) δίκαιο, αντίστοιχα. Τάσσεται μάλιστα ανεπιφύλακτα υπέρ του φυσικού δικαίου, επειδή είναι σύμφωνο με την ανθρώπινη φύση και ευνοεί την ισόρροπη ανάπτυξή της. Με βία το φυσικό δίκαιο κήρυξε τήν ισότητα όλων των ανθρώπων ανεξάρτητα από την καταγωγή τους και από το αν είναι ελεύθεροι ή όχι.

Η αντίθεση μεταξύ «φύσεως» και «νόμου», ως φιλοσοφικό

συνεδρίαζαν οι πρυτάνεις και γευμάτιζαν δωρεάν (**δωρεάν σίτι-σις**) όσοι πολίτες είχαν προσφέρει μεγάλες υπηρεσίες στην πόλη, οι πρεσβευτές άλλων πόλεων κ.ά. Εκεί φυλάσσονταν τα αρχεία των πρυτάνεων και διατηρούνταν άσβηστη η ιερή εστία της πόλης. Πρυτανεία υπήρχαν και στις άλλες ελληνικές πόλεις.

128. **τὸ πρυτανεῖον τῆς σοφίας**: Μεταφορική έκφραση για τον κορυφαίο πνευματικό ρόλο της Αθήνας του 5. αι. π.Χ. Την αναγνώριση της Αθήνας ως πνευματικού κέντρου της Ελλάδας διαπιστώνουμε σε πολλές παρόμοιες εκφράσεις: π.χ. **ἐστία καὶ πρυτανεῖον τῶν Ἑλλήνων** (χρησμός του μαντείου των Δελφών), **δαιμόνιον πτολίεθρον καὶ Ἑλλάδος ἔρεισμα** (Πίνδαρος), **Ἑλλάδος παιδευσίς** (Περικλής, στον Επιτάφιο), **Ἑλλάδος Μουσεῖον** (Αθήναιος, στους Δειπνοσοφιστές).

129. **χαλάσαι τὰς ἡγίας... πάντα κάλων ἐκτείναντα, οὐρία ἐφέντα, φεύγειν εἰς τὸ πέλαγος τῶν λόγων**. Παρατηρήστε τη συσσώρευση των μεταφορικών εικόνων, που προέρχονται από την ιππική τέχνη και προπάντων από τη ναυτική ζωή. Η έκφραση γίνεται λογοτεχνική, ο λόγος ζωντανός, αλλά ταυτόχρονα υποκριτικός. Η προσπάθεια του σοφιστή να εντυπωσιάσει είναι ολοφάνερη.

130. **ῥαβδοῦχον καὶ ἐπιστάτην καὶ πρύτανιν**. Αυτά και τα άλλα συνώνυμα, τα σχήματα λόγου, ακόμα και οι συχνές παρηχησεις αποκαλύπτουν την ιδιαίτερη μέριμνα του Ιππία για τη γλώσσα, που την αντιλαμβάνεται ως όργανο όχι μόνο απλής επικοινωνίας, αλλά και προσωπικής προβολής και επιβολής.

Ερωτήσεις - θέματα

1. Στα κεφ. ΚΒ'—ΚΕ' έχουμε σειρά παρεμβάσεων σοφιστών και άλλων προσώπων που ήταν παρόντες στη συζήτηση Σωκράτη - Πρωταγόρα. Εξετάζοντας το περιεχόμενο των λόγων και τον τρόπο διατύπωσης καθενός απ' αυτούς να δώσετε ένα σύντομο χαρακτηρισμό.
2. Γιατί κατά τη γνώμη σας ο Πλάτων διακόπτει (προσωρινά) την κύρια φιλοσοφική συζήτηση στο κεφ. ΚΑ';

πρόβλημα, αρχίζει ουσιαστικά τον 5. αι. π.Χ. με τον Εμπεδοκλή (493-433 π.Χ.) και εγκαινιάζει ένα τεράστιο κεφάλαιο για την αρχαία και τη νεότερη φιλοσοφική σκέψη. Πριν απ' αυτή τη διάκριση επικρατούσε η αντίληψη ότι οι ανθρώπινοι νόμοι προέρχονταν από τους θεούς, ήταν δηλ. σύμφωνοι με το θείο δίκαιο. Η φύση θεωρούνταν ένα αρμονικό σύμπαν, ένας «κόσμος», που ρυθμιζόταν από τους θεούς· οι ανθρώπινοι νόμοι ήταν σύμφωνοι με τους φυσικούς, άρα είχαν θεία προέλευση.

Σιγά - σιγά όμως η προσωκρατική φυσιοκρατική φιλοσοφία και η σοφιστική εισάγουν την αθεϊστική αντίληψη της φύσης: η φύση τώρα είναι ένα σύστημα δυνάμεων ανεξάρτητο από τους θεούς. Και οι ανθρώπινοι νόμοι παρουσιάζονται ως αυθαίρετο δημιούργημα, χωρίς καμιά αναφορά σε κάποια υπερβατική αρχή που θα αποτέλουσε εγγύηση για το κύρος και την αξία τους. Το ανθρώπινο δίκαιο θεωρείται συμβατικό, δηλ. διαμορφώνεται κάτω από τυχαίες ιστορικές συνθήκες, όπως π.χ. οι λαϊκές ηθικές αντιλήψεις, οι πολιτικές σκοπιμότητες κ.ά. Γι' αυτό ακριβώς διαφέρει από λαό σε λαό και μεταβάλλεται με το χρόνο. Έτσι, οι φυσικοί νόμοι προβάλλονται ως αυθεντικοί, πρωταρχικοί και αιώνιοι, ενώ οι ανθρώπινοι ως πλαστοί, συμβατικοί και μεταβαλλόμενοι.

126. **ὁ δὲ νόμος, τύραννος ὢν τῶν ἀνθρώπων**. Ο Ιππίας χρησιμοποιεῖ ελαφρά παραλλαγμένο το στίχο του Πινδάρου· «Νόμος ὁ πάντων βασιλεὺς | θνατῶν τε καὶ ἀθανάτων | ἄγει δίκαιων τὸ βιαιότατον | ὑπερτάτα χειρὶ...». Η αντικατάσταση της λ. **βασίλευς** από τη λ. **τύραννος** έχει την έννοια ότι οι νόμοι (το θετό δίκαιο) επιβλήθηκαν αυθαίρετα στους ανθρώπους (όπως η τυραννίς), ενώ το φυσικό δίκαιο, που έχει οριστεί από τους θεούς, (ή απορρέει από τη φύση που νοεῖται ως σύνολο και σύστημα δυνάμεων ανεξάρτητο από θεούς), είναι αρμοδιότερο για τη ρύθμιση των ανθρώπινων σχέσεων. Απ' αυτή την άποψη το ανθρώπινο (θετό) δίκαιο θα πρέπει να εννοηθεί συνυφασμένο με τη βία· αντίθετα το φυσικό δίκαιο, ως κανόνας που ρυθμίζει αβίαστα τα ανθρώπινα πράγματα.

127. **τὸ πρυτανεῖον**. Μεγάλο δημόσιο κτίριο στο κέντρο της Αθήνας, κοντά στην Αγορά, με ημισφαιρική στέγη (θόλος). Εκεί

131. **σύν τε δύ' έρχομένων καί τε πρό, ό τού ένόησεν.** Ο στίχος προέρχεται από την Ιλιάδα (Κ 224). Μετά την ήττα τους από τους Τρώες (στο Θ) οι ηγεμόνες των Αχαιών συσκέπτονται για τα μέτρα που πρέπει να πάρουν κατά των αντιπάλων τους. Ο Νέστορας προτείνει την αποστολή κατασκόπου στο εχθρικό στρατόπεδο. Προθυμοποιείται ο Διομήδης, αλλά ζητάει κι ένα σύντροφο στο επικίνδυνο εγχείρημα: εξηγεί ότι δυο άτομα μαζί αντιλαμβάνονται γρηγορότερα και σωστότερα μια κατάσταση. Η χρησιμοποιήση του ομηρικού στίχου από το Σ. στο σημείο αυτό του διαλόγου πρέπει να θεωρηθεί εύστοχη, γιατί στηρίζει με τη λιτότητά του μια θεωρητική θέση του φιλοσόφου από τις πιο καιρίες: συνοψίζει τη θεμελιώδη έννοια της διαλεκτικής. Προετοιμάζει όμως και την αξιολόγηση των συμπερασμάτων του διαλόγου (κεφ. ΑΖ'), που παρουσιάζονται ως ανατρεπτικά των αρχικών θέσεων των δυο συζητητών.

Το νόημα του στίχου, προσαρμοσμένο στην περίπτωση αυτή του διαλόγου, είναι: δυο άνθρωποι, όταν ερευνούν μαζί κάποιο θέμα, οδηγούνται πιο εύκολα σε ευστοχότερα συμπεράσματα, παρά αν ερευνά καθένας μόνος του και ανεξάρτητα από τον άλλο. Τυπικά, δηλ. εξωτερικά, τουλάχιστον το σχήμα της διαλεκτικής μεθόδου του Σ. συμφωνεί μ' αυτή την αντίληψη. Ασφαλώς όμως η διαλεκτική μέθοδος δεν είναι ένας απλός, συνηθισμένος διάλογος γύρω από κάποιο ζήτημα: είναι η ανάλυση των εννοιών που συγκροτούν το ζήτημα που ερευνάται και η συλλογιστική πορεία (επαγωγική, παραγωγική ή αναλογική συνήθως) που κάθε της βήμα σημειώνεται ταυτόχρονα σχεδόν και από τους δυο συζητητές. Η μετάβαση από το ένα σημείο στο άλλο επιχειρείται με κοινή λογική συγκατάθεση και των δύο πλευρών. Στη διαλεκτική χρησιμοποιείται η εμπειρική γνώση των συνομιλητών, αλλά υποβάλλεται σε λογική βάσανο με αναλύσεις του βάθους και του πλάτους των σχετικών εννοιών, με συσχετισμούς και διακρίσεις εννοιών. Πολλές φορές η εμπειρική γνώση με τη μέθοδο αυτή αποδείχεται σφαλερή και η αρχική άποψη του ενός ή και των δύο συνομιλητών

στο τέλος ανασκευάζεται. Η τελευταία αυτή περίπτωση είναι και η περίπτωση του διαλόγου «Πρωταγόρας».

Εξάλλου, από μια γενικότερη σκοπιά, το φιλοσοφικό νόημα του στίχου είναι το εξής: η συνεργασία των πνευματικών δυνάμεων δύο ατόμων δεν έχει αθροιστική αξία, δε σημαίνει δηλ. το άθροισμά αυτών των δυνάμεων· προκύπτει από μια τέτοια συνεργασία μια συμπλοκή δυνάμεων, που οι δυνατότητές της είναι πολύ ανώτερες από το απλό άθροισμά τους.

132. **Καί νυν δή έγώ... τὰ μὲν άναμνησθήναι... τὰ δὲ συνδιασκέψασθαι.** Στο κεφάλαιο αυτό ο Σ. επιχειρεί να συνοψίσει τα κυριότερα συμπεράσματα του πρώτου μέρους της συζήτησης (ως το κεφ. ΚΑ'). Ζητάει όμως από τον Πρωταγόρα να δηλώσει αν συμφωνεί με τα συμπεράσματα αυτά ή αν εμμένει στις αρχικές του απόψεις. Αφού του αποστάσει στο επόμενο κεφ. την ομολογία για την ομοιότητα των τεσσάρων μορφών, η συζήτηση θα στραφεί πια στην εξέταση του πέμπτου μορίου, της ανδρείας.

Ερωτήσεις - θέματα

1. Ποιο είναι το νόημα του ομηρικού στίχου που παρατίθεται στο κείμενο; Για ποιο λόγο τον χρησιμοποίησε εδώ ο Πλάτωνας;
2. Ποια επαινετικά σχόλια κάνει ο Σ. για τον Πρωταγόρα; Για ποιο σκοπό;
3. Ποια είναι τα κυριότερα συμπεράσματα, στα οποία έχει καταλήξει μέχρι τώρα η συζήτηση;

Μ'

133. **ή άρτι έξοδος τών λόγων.** Το β' μέρος της διαλεκτικής συζήτησης (μετά το «μεγάλο διάλειμμα») και την ερμηνεία της αδιά του Σιμωνίδη στα κεφ. ΚΒ' -ΛΒ') προχώρησε στην ταύτιση ανδρείας - σοφίας; συμπληρώνοντας έτσι την ταύτιση όλων των μοριών της αρετής. Στο επιλογικό αυτό κεφάλαιο ο Σ. κάνει κριτική των τελικών συμπερασμάτων συσχετίζοντάς τα με τις

αρχικές απόψεις, τις δικές του και του Πρωταγόρα. Η φράση «έξοδος των λόγων» θυμίζει την έξοδο της τραγωδίας που είναι το τελευταίο τμήμα της, ο επίλογος. Η διάφραση του διαλόγου «Πρωταγόρας», τα παρεμβαλλόμενα επεισόδια και η δραμαματική ηθογράφηση των προσώπων προσεγγίζουν το φιλοσοφικό έργο στην τραγωδία.

134. φανήσεται έπιστήμη όλον· Ανάγοντας όλα τα υπόλοιπα μόρια στην έπιστήμη (γνώση), ο Πλάτωνας φαίνεται ότι δίνει την πρωτοκαθεδρία στο μόριο της σοφίας. Εντούτοις στα ώριμα έργα του μεταθέτει το βάρος από τη σοφία στη δικαιοσύνη, προβάλλοντας την ως ουσία και γνώρισμα κάθε άλλου μορίου της αρετής.

135. πάντα ταῦτα καθορῶν ἄνω κάτω ταρραττόμενα δει-
····· Από το συσχετισμό των αρχικών απόψεων του φιλόσοφου και σοφιστή διαπιστώνεται το εξής παράδοξο: δικαιώνεται ο κυριεσμός του Σ. για την ταυτότητα των μορίων της αρετής, αλλά αυτό ακριβώς είναι που ανατρέπει τον άλλο ισχυρισμό του, ότι η αρετή δε μπορεί να διδαχτεί· αφού δηλ. όλα τα μόρια είναι γνώση (έπιστήμη), θα ήταν παράλογο να μη μπορεί να διδαχτεί η αρετή. Αντίθετα, η άποψη του Πρωταγ. ότι η αρετή μπορεί να διδαχτεί, αποδείχεται σωστή· απορρίπτεται όμως η άλλη άποψή του, ότι τα μόρια της αρετής είναι διάφορα, δηλ. άσχετα μεταξύ τους. Προκαλείται έτσι η εντύπωση μιας φοβερής σύγχυσης, που επιβάλλει διεξοδικότερη επανεξέταση των μορίων, για να ξεκαθαρίσουν τα πράγματα.

136. Έξελθεῖν και ἐπί τήν ἀρετήν ὅ,τι ἐστί· Μια νέα διεξοδική εξέταση της φύσης και των σχέσεων των μορίων της αρετής θα διευκολύνει την έρευνα για την ουσία της αρετής. Αλλά το πρόβλημα αυτό, της ουσίας της αρετής, διαπερνάει ολόκληρο το έργο του Πλάτωνα, άλλοτε ως κεντρικό και άλλοτε ως συναφές προς άλλο κεντρικό. Γενικά, όλα τα γνωσιολογικά και ηθικά προβλήματα που συζητούνται στους διαλόγους είναι στενά συναρτημένα με την ουσία της αρετής.

137. πάλιν έπισκέψασθαι... είτε μη διδακτόν· Ο τελικός σκοπός μιας μελλοντικής συστηματικής διερεύνησης των μορίων

της αρετής και της ουσίας της (όπως σημειώθηκε πιο πάνω) είναι η λύση του προβλήματος, αν η αρετή μπορεί να διδαχτεί ή όχι. Ο Σ. δεν ξεχνάει το πρακτικό αυτό πρόβλημα, αφού η συνήθειά του είναι να συνδέει πάντοτε ακόμα και την πιο εξειδικευμένη θεωρητική διερεύνηση με κάποια πρακτική σκοπιμότητα.

Ερωτήσεις - θέματα

1. Ο διάλογος κατέληξε σε συμπεράσματα που ανατρέπουν τις αρχικές θέσεις των δυο συνομιλητών. Να σημειώσετε τις αρχικές θέσεις του καθενός και τα αντίστοιχα συμπεράσμα-
τα, για να φανούν καθαρά οι αντιφάσεις.
2. Πώς κρίνετε την αντιστροφή των αρχικών θέσεων του Σ. και του Πρωταγ.;